Dreyfus, Alfred.

DATE DUE			
GAYLORD M-2			PRINTED IN U.S.A.

אלם בהאסף האנשים להביאה בדת הנוצרית, אמרה רחל אל ארושה, כי יש לה דבר סוד גדול לגלות לו, והוא: כי יודעת היא „מלה" אחת אשר אם תבטא אותה בפיה, לא תירא מכל כדור קנה רבה. והמלה הזאת צריכה היא להגיד לו עוד טרם יביאוה בברית הנוצרים, כי אחרי כן, יראה היא, פן יסור הקסם מעל המלה הזאת.

והשודד המאמין בכל דבר הבל, נטה לבו להאמין גם בדבר הזה, ויחרש וישתאה לה, ורחל הוסיפה להלהיב את לבבו ותציע לפניו לנסות את כח „המלה" הזאת בה בעצמה.

מתחלה ירא השודד לנסות דבר בכלתו האהובה, אבל רחל הבטיחה אותו נאמנה, כי המלה הזאת היא כתריס בפני כל כדור מות; והחפץ כה גבר בלב השידד להיות לאיש אשר כקש נחשבו לו כלי תותח, עד כי גמר בלבו לעשות את הנסיון הזה—ברחל.

ויצא אל רחוב העיר, אשר שם כבר עמדו רעיו נְחַכּוּ לשילא למען הובילו אל תחת החפה, יחד עם כלתו האהובה. ושילא ספר להם את דבר הפלא אשר אמרה רחל וישתוממו כלם, ויתמהו איש אל רעהו, ויכינו את עצמם לראות את דבר הפלא, אשר לא היה כמוהו מאז מעולם.

ושילא עמד על יד רחל. דורת מות כסתה את פני הנערה אבל אותות אי-מנוחה לא נראו על פניה.

ושילא מלא את קנה הרבה בכדור ויסוג מרחל הרחק כמטחוי קשת.

— עמוד נא קרוב לי, כי יראה אנכי פן תחטיא המטרה בעמדך מרחוק.

— לא, אנכי לא אחטיא המטרה, לא החטאתי אף פעם אחת בחיי.

— כונן את פי קנך אל מול לבי — אמרה רחל בדממה.

— טוב.

ושילא ירה ולא החטיא את המטרה. ורחל נפלה שדודה ארצה ותמת.

ואיש לא זכה ליהנות מאור פני היהודית היפה.

ו ג ו נ ט ה עבר בראש כפוף לארץ ולא הביט על סביביו, רוחו היה נעכר מעט. על לבו עלה זכר היער גרעק, ויזכור את הערב בימי האביב, אשר בו פגש א ו ת ה שם, בין העפאים ובין פרחי האביב, היא עמדה אז דומם ונבוכה. הפרחים האֲדֻמים, אשר מסביב, לא יכלו להדמות אל אֹדֶם לחייה. הוא קרב אליה ויחבק לה בימינו, וירגיש כי כל גופה רועד. דמויה שררה בעת ההיא ולא דברו דבר . . . עד אשר יצאו הכוכבים במסלותם, ויתעוררו כמו מתרדמה נעימה, תרדמת קסם.

ועתה, את היער הזה, אשר חש בו את התענוג היותר נעים בפעם הראשונה, טמא בדם נקיים אשר שפך בידו, וגם הפרחים האדמים, מקום שם קבלה אותו באהבה בזרועות פתוחות, גם הפרחים האלה נטמאו בדם הזה . . .

הוא הביט סביביו ויחרד. עליו הביטו עינים יפות מאד, אלה העינים אשר ידע א ו ת ן מכבר. הוא הכיר עד מהרה את העינים האלה, אלה היו עיני מ א ר י ס א אשתו. אבל לא מַרִיסה ההיא, אשר עמדה אז בין הפרחים האדמים, אף כי תביט עליו גם עתה באלה העינים אשר הביטה עליו אז מבין הפרחים . . . היא באה להביט על ששון נצחונו, ועל ידה בניה, נערים יפים ונחמדים.

וימהר ג ו נ ט ו ויט מעליה ויעבור.

יז.

מות גבורים של „יהודית" החדשה

וההידומקים השתובבו ויתהוללו בחוצות עיר א ו מ ן ויהרגו וירצחו עד אשר כבר עברה חצות הלילה. וגם שילא התהולל עמהם כטוב לבו, ואחרי אשר שלח את אנשי בית הכהן ואת כלתו—את רחל — אל ביתם ויצב מסביב לו מבחורי אנשיו להיות לשומרים להם, שב אל רחוב העיר מקום שם השתוללו והתהוללו רעיו כנפשם שבעם.

הבקר אור. ורחל לא שבה מהבטחתה אשר הבטיחה את השודד העריץ שילא להנשא לו, ולא נשאר אפוא כי אם להביאה בברית דת הנוצרים ולהובילה אחרי כן אל תחת החפה.

רעהו בברכת הפרידה, כאלו נפרדים המה לנצח – וכאשר באמת כן היה. אך שפרנסקי והיהודים גמרו בנפשם לקדם את פני המות בכלי מלחמה, אפס–להם נשארו רק כלי מלחמה קרים–חרב וחנית.

ובשוב פנוק מן העיר ויגד לגונטו כי העיר אומן נכנעת, וכי שולחת היא צירים נכבדים לקדם את פני המנצחים, ראו אלה האחרונים איך הגשר התלוי, המוביל ישר אל שערי העיר הראשים, אשר הורם בשעת מלחמה, מורד עתה מעט מעט למטה ועד מהרה נשמע קול צירי השערים החלודים בהפתחם.

וזילזנק וגונטו ואחדים מראשי הקוקים קרבו אל שער העיר, ואחריהם נסעו חיל הרוכבים של הקוקים ושל ההידומקים וחיל הרגלי.

השערים נפתחו והצירים נושאי הלחם והמלח, הלכו הלוך וקרוב אל זיליזנק ואל גונטו. פתאם נשא זיליזנק את עיניו אל המגדל ויעמוד מלכת. הוא ראה את שפרנסקי עומד בפתילה בוערת אצל כלי התותח ומלדנוביץ על ידו.

– התראה, אדוני גונטו, את הנעשה שמה? – הראה לו בידו על ראש המגדל.

אבל ברגע הזה הטף מלדנוביץ את הפתילה הבוערת מיד שפרנסקי, וישליכה מעל המגדל ארצה.

והצירים נגשו. אבל גונטו סר בשאט בנפשו מן הלחם והמלח

– את הלחם אשר נלוש בדם לא אקבל – אמר בלשון פולנית.– תנו אותו לאיש אשר מציץ רבות בשנים דם עם הארץ.

ויטו הצירים בפחד הצדה, וגונטו עבר דרכו הלאה. ובפתח השערים קדם מלדונוביץ את פניו בקומה זקופה אך ביראת הכבוד.

— אדוני גונטו — אמר אליו -- כבה את איש המרד כאשר כביתי אנכי את הפתילה הבוערת.

— טוב, אדוני, —ענה גונטו—הרבה נפשות אדם כבית אתה בימי ממשלתך; ועתה –ידיך קצרות, ולממשלתך אומר—די!

וגונטו עבר הלאה. אחריו נסעו זילזנק, ניזיבה, שְׁבַצקה, ולאחרונה נסעו שורות חיל רוכבים ורגלים, וקול דהרות הסוסים ושאון כלי המלחמה נשמע עד למרחוק. וחוצות עיר אומן היו רקות מאין אדם.

אם כן, לא אוכל למנעכם מחפצכם – נרצה שפרנסקי אליהם – אבל ידוע ידעתי כי עלי לא ירחם וישלח בי חצי נקמתו.

– ומדוע?

– מפני כי אנכי, בתור יודע היטב תכסיסי מלחמה, אמרתי לו פעם אחת, כי לו היה בפרוסיא בצבא פרידריך הגדול, היה הוא, גונטו, וקוקיו צולחים רק לרעות את האווזים ולא לדבר את אויבים בשער.

– יוכל היות, כי כבר שכח את חרפתו זאת – אמר רגשיבסקי.

– יוכל היות כי שכח, לולא הזכרתי לו תמול את הדבר הזה.

– במה? שאל מלדנוביץ.

– בכדורי, אשר נחבא מהם כצאן מפני הזאבים. – אבל אנכי הן זאת אעשה, לעורר רחמיו עוד יותר עליך אדוני השר, אשר היית תמיד טוב אלי – אמר שפרנסקי בפנותו אל מלדנוביץ.

– ומה תאמר לעשות? – שאל האחרון.

– אנחנו כה נעשה – אמר שפרנסקי – בצאת הצירים מן העיר, לקדם את פני האכר היהיר הזה בלחם ומלח, אעמוד אנכי על ראש מגדל השער, אצל כלי התותח, בפתילה בוערת, כאיש האומר לירות, ואתה אדוני השר תעמוד על ידי, ובראותך כי חפץ אנכי להגיע את הפתילה הבוערת אל כלי התותח, תחתוף אותה מידי בגערה ובנזיפה ותשליכנה מעל ראש המגדל לארץ.

ופני מלדנוביץ נהרו, בשמעו את דבר ההצעה הזאת.

– טיב מאד, – מחא מלדנוביץ כפיו ותחי רוחו בקרבו – עצה טובה, גם ציזר לא יכל ליעץ עצה יותר טובה. כן, כן, אנכי בבוז ונאצה אשליך את הפתילה הבוערת לרגלי האכר היהיר הזה, ההושב את עצמו כ„הַנִיבַּל" אצל שערי עיר רומי – נפשו תתמוגג משמחה בראותו את הפתילה הכבויה לרגליו – כן, עצה טובה.

והעצה הטובה הזאת נתקבלה על לב כלם והצירים הלכו להכין את עצמם ללכת לקדם את פני האורחים היקרים.

ויושבי העיר, אשר כבר נואשו מחיים, הכינו את עצמם לקראת המות, בהתודותם על עונותיהם, אלה בבית התפלה אשר לנוצרים, ואלה בבית התפלה אשר ליהודים. ענן עצב ותוגה כסה את פניהם, והיום הבא הפחיד את כל עצמותיהם, ויברכו איש את

נאמן להם, כן אעשה, ולא תאונה אליהם כל רעה, אך פתוח יפתחו לפני את שעריהם בשלום ויתנו לי לבא העירה. ואם אין — אודיעם את ידי ואת גבורתי.

ובהרימו עוד הפעם את חניתו עם המטפחת למעלה, שלח גונטו את שליחו.

ושערי המצודה נפתחו לפני השליח, ויבא אל העיר.

וכאשר שמע מלדנוביין את דברי השליח, אשר שלח גונטו, הסכים להם כרגע בלי חשוב הרבה, ויבטיחהו, כי עוד מעט ויפתחו השערים לפני גונטו וחילו.

— אנכי אצוה לאסוף אנשים נכבדים — גמר מלדנוביין — לקדם את פני הקוקים הנאמנים בכבוד: בלחם ומלח ובמתנות יקרות כיאות להם.

וימהר ויאסף את ראשי העיר ונכבדיה וגם את שפרנסקי בתוכם ויספר להם את דברי גונטו ע"י שליחו. וכלם באו לידי עצה אחת כי עליהם להכנע מפניו, ורק שפרנסקי מאן להסכים לזה בשום אופן,

– השודדים לא יחנו אותנו, כאשר לא חננו את סמילה ואת ליסנקה – אמר שפרנסקי.

– אבל אז לא היה גונטו עם זיליזנק, – אמר מלדנוביין – הלא פי גונטו הוא המדבר אלינו, ולא השודד!

ואיך נוכל להאמין לו אם כבר הפר שבועתו, אשר נשבע לנו – ענה שפרנסקי.

– הלא יכל הוא לעשות תשובה... הן רודף אחר הכבוד הוא שאין למעלה הימנו, ואנחנו נשתמש בחסרונו זה לטובתנו, בחלקנו לו כבוד יותר מן הראוי לו. הן אלה האנשים הנכבדים (מלדנוביין הראה על הצירים, אשר בחר לשלחם), יקדמו פניו בלחם ומלח, הדבר הזה יפעל הרבה על נפש האכר היהיר הזה.

– אנחנו נְעַוֵר את עיניו במתנותינו היקרות – אמר רוגשיבסקי, אשר גם הוא היה אחד מן הצירים.

– כבר אחרנו המועד לְעַוֵר את עיניו במתנות, כי עתה הכל שלו, וגם את הכל יקח בשלל מלחמה – ענה שפרנסקי.

– יהי כדבריך, ארוני – הורה לו מלדונוביין – אבל בראותו את הכנעתנו לפניו, אולי יחוס, אולי ירחם את נפש נשינו ואת נפש עוללינו היקרים.

ופני גונטו לא נראו בכל העת ההיא, כי ערום הערים הוא. הוא ידע עד מאד, כי גם בלתו לא תעמוד העיר אומן בפני האויב כי מים אין בעיר, וגם מתכנת כדורי כלי התותח וקני הרבה ידע היטב, ויאמר בנפשו: אם יבא עזר לעיר מן הצד, — מחיל רוסיא או פולין, ימצא לו כסות עינים, כי פניו לא הלכו בקרב על עיר אומן, וכי רק הקוקים בגדו בו, וכי נשבה בידי זיליזנק.

-- אם תלכד העיר — הרי זה הצלחתי, ואם לא תלכד - הנה זיליזנק האשם, ודמו בראשו יהיה — כן חשב גונטו בלבו.

וכל הכדורים אפסו לשפרנסקי וליהודים ויאלצו לנוח ממלחמה.

— הקיץ הקץ! — אמר גונטו הערום, בפנותו אל זיליזנק.

— מה זה תאמר, אדוני גונטו? — שאל הוא.

— יאנחנו נצחנו! — הנצורים לא יירקו עוד בפנינו בכדורי ברזל ועופרת.

— ומדוע, אחי?

— יען כי לשונם נשתה, כי אין מים בעיר, וגם הכדורים אפסו -- עוד מעט והשערים יפתחו לפנינו.

וגונטו החל להשוב מהשבות לדעת מה יעשה בו עתה.

— ומה יעשה בנו עתה, אדוני זיליזנק?— שאל את בן בריתו.

— מה יעשה? אתה תהיה לשר הצבא, כמו שהיה הגרף פוטוצקי -- ענה זיליזנק.

— טוב הדבר, אנכי אהיה לשר הצבא, ואתה, אדוני, מה תהיה אתה? שר אלפים, או שר אחר?

-- הוי, סכל! — אנכי אהיה לראש הקוקים, כאשר היה אבינו חמילניצקי!

אז יקרא אליו גונטו את שרי המאות ואחדים מזקני הקוקים, ויקרב עמהם אל שערי העיר עד כי יכלו לראות את שפרנסקי ומלדנוביין העומדים על ראש המגדל אצל כלי התותח הקרים. פה צוה להגיש לו חנית ויקשור בראש החנית מטפחת לבנה ואחרי כן לקח עוד חנית ויקשור גם עליה, על חודה, מטפחת לבנה. וירם את חניתו עם המטפחת למעלה, ואת החנית השנית נתן על יד שר המאה יורם פנוק, ויאמר גונטו אליו:

— לכה, אדוני יורם, עם החנית הזאת העירה, אל שר הפלך ואמור לו, כי כאשר נשבעתי לו ולכל העיר, כי אהיה

המורים בקני הרבה.

פתאם נשמע קול אשה בצעקה, ואחריה עוד קולות אחרים:
— הליזנים בגדו! הליזנים נפלו אל השודדים.

הקול הזה היה קול רחל, אשר בשובה מעל נבלת חם, משרת אביה, אשר נהרג בגללה, ראתה במקום אחד פרצה בגדרים, דרך בה עברו הליזנים להתאחד עם ההידומקים. ועתה שבו לצור על העיר יחד עם האכרים, אשר נאספו מכפרי הסביבה.

בעת הזאת נגלה עוד אסון אחר, ואפרים רץ אל הגדרים ויודיע את דבר האסון.

— כל האסורים יצאו מבית המשמר — ספר לחבריו העומדים ונלחמים אחרי הגדרים — כי הליזנים אשר היו שומרי בית הסהר נסו, והאסורים אשר נשארו באין שומר שברו את הדלת ויצאו...

— הנה הנם, כבר עברו את התעלה — אמר אחד האנשים.

בשעת הסכנה הזאת — אומרת עם הספר בירוניקה קריבס, אשר חכתה בעת ההיא לקראת המות הנכון לבוא, והיא אז נערה בת שמונה עשרה שנה, רכה ומפנקה לאביה — בשעת הסכנה הזאת חלשה דעתם של גבורינו, ולא נפלאת היא: כי מלבד אשר כבד היה אז להגן על העיר מחמת האויב הנורא, להגדיל היאוש — עוד היו הימים ההם ימי קיץ חמים מאד. ומים אין בעיר אף נטף אחד להשיב נפש עיפה הַצְּמֵאָה, ויוכל היות גם היאוש הסבו כי האורחים שתו יין וכל משרת פרי עץ, אשר בהם. סחרו היהודים וימצאו במרתפים לרוב, והדבר הזה הפריע כל סדר לפעמים. ואך שפרנסקי היה האחד, אשר לא נפל לבו בקרבו, וידע את את מקומו ושעתו, ויבט על כל דבר בשבע עינים, ופניו הלכו בכל עבר ופנה. (פה לא יכלה עוד המספרת להסתיר את קלון אביה, בהיותו אז כאיש נדהם ולא עשה מאומה) איפה היה המפקד את הגדוד הרגלי, הפקיד לֶינֶרד — אינני יודעת. מה עשו הקונפודורטים, אשר הסכינו תמיד למלחמה? מדוע לא הגינו המה על העיר? — כבד לתת תשובה על השאלות האלה, שפרנסקי התאונן עליהם ויוכיח אותם, בהראותו להם את היהודים, אשר לא ישקטו ולא ינוחו, וכל עמל משחק להם ולא יעזבו את מקומם. ומצד ההידומקים ראו רק את ווליונק שוקד על עבודתו, כי לא עזב אף רגע את מקום המערכה.

תאנה לכם רעה.

— הה, אלי! — התפרץ קול בכי מקרב לב רחל.

— אל תבכי, יונתי, תמתי! — אמר חם אליה כמעט בבכי — לכי שובי אל העיר, אנכי אשלחך... אבל לא, שם ימיתו אותך... טוב יותר כי אצפין אותך פה בסתר סבכי היער.

—לא, טוב לי למות יחד עם אחי ואחיותי, אלכה ואשובה העירה

— לא אתנך ללכת לבדך, אלך גם אנכי עמך.

ויאחז ביד העלמה ויוליכה העירה בלב רועד ומתחלחל.

— אמותה גם אנכי עמך, בלתך חיי אינם חיים... כי טובה את מאד — דובבו שפתיו כמו בלי רצונו.

— ומדוע אפוא נלוית אליהם, הלא גם אתה לב טוב לך — שאלה רחל.

— לא יכלתי להתאפק לבלתי לכת. ראיתי כל העם הולכים ואלך גם אנכי.

אך הנה העיר, הסוללה, התעלה, והנה הגדרים.

וחם עזר לרחל לעבור את הגדר. פתאם נשמע קול ירית קנה רבה, וחם נפל שדוד ארצה.

ובבקר ראו פגר משלך בתעלה, הוא היה לבוש בגדי זפורוגים יקרים, ידיו נטויות ופניו צעירים ויפים מאד, וכבע האדם משלך אצלו.

ורחל באה ותבט דרך הגדר אל התעלה.

— אמלל! אמרה בדממה ותמח דמעותיה מעל עיניה — ורק אנכי הסבותי בכל אלה, אנכי הילדה הפתיה החשבת את עצמה „כיהודית".

טז.

אומן נלכדה.

הבקר אור, והשודדים שבו לצור על העיר עוד ביתר עז, וכאשר ראה זיליזנק, כי הנצורים יגנו על העיר בחרף נפש, וכי חילו ימעט מרגע לרגע ע"י ירית היהודים, אשר מאחרי הגדרים. צוה לקבץ את כל יושבי הכפרים, אשר מסביב לעיר אומן. פומיניק, מַנְקוֹבְקָה. אִיבַנוֹבְקָה ועוד, מנער ועד זקן, חמושים בקרדומות לגדע בהם את הגדרים, מבלי להביט על ירית היהודים

ועם הצלב השחור על ראשו. שם עמד עוד הפעם מלכת וישתרע על הארץ ולא התנועע אף מעט. כה שכב במנוחה עד אשר כבו המדורות והתנועה במערכה חדלה.

אז יוחל הצל הלאה, הלאה, על הארץ הלוך וקרוב אל האהל הראשי.

אך בקרוב הצל כמעט אל האהל, נגלה לפניו עוד צל אחר, אשר חסם את דרכו בעדו, ויקרא:

—מי זה מתגנב לבא אל אהל הראש להפריע מנוחתו! — ויחזק הצל השומר את הצל הבא מן העיר.

דממה, והצל הנתפש מתאמץ להנצל מיד המחזיק בו.

— הוי, חם יקירי, הניחה לי! — אמר הצל הנתפש.

— מי אתה, אמור!

וברגע הזה התלקח אור המדורה כמעט, ולאורה נראו פני אשה יפים ונחמדים מאד.

— הוי, גברתי! האת היא זאת? — אמר ברעדה ובדממה הצל אשר נקרא שמו חם.

— אנכי, חם יקירי... הניחה לי, הניחה!

— הוי, רחל יקירתי, יונתי, תמתי! מה היה לך? מה לך באהלנו?

— הוי, חם יקירי, הניחה נא לי! — אנכי באתי להמית את השודד.

— את מי, גברתי?

— את זיליזנק...

— וחם, חסם מהרה את פי רחל. כי הצל הבא מן העיר היה — רחל.

— יונתי! תמתי! נוסי מזה פן ישמעו דבריך ויהרגוך.

ויסוגו שניהם אחור ויעמדו בצל.

— גברתי! יונתי! תמתי! — אמר חם בקול דממה, בנשקו את ידי רחל — אותו אי אפשר להרוג, כי כדור משחק לו.

— אנכי אשחטהו בסכין — עמדה רחל על דבריה.

— ולו גם תשחטי אותו, הלא ישאר עוד גונטו, שילא, ניזיבה, שבצקה, והעיר אומן תאבד גם בלתו, אך לבם ירע עוד יותר כי יכלו השודדים את המתם בכם. ירא אנכי פן

שפרנסקי בשמחה מעל ראש המגדל אל העברים החרוצים, אשר מלאו מחדש את קני רוביהם. —

גם היריה השנית והשלישית הפילה חללים רבים. והשודדים נסוגו אחור בכעס ויכלו את חמתם ביושבי הכפרים הנקיים אשר סביב לעיר וישפכו דם רב.

ואחרי כן חגרו השודדים שארית חמות וישובו לצור על העיר, אבל כאשר התחזקו השודדים ללכוד את העיר, כן התאמצו הנצורים להגן עליה וילחמו בחרף נפש, והיהודים הראו חרוצותם במלחמה הזאת עד להפליא. אמותיהם ואחיותיהם הביאו להם אכל אל מקום המערכה מאחורי הגדרים לאמץ את כוחם, אבל הגבורים האלה לא שמו גם לב אל אכלם וילחמו ויגנו.

— מים! רק מלא לוגמא מים, אנא, תנו לי! — נשמע לפעמים מבין מערכות המגנים על העיר.

אבל המים אפסו מן העיר וגם נטף מים לא היה להחיות נפש. בין כה ובין כה נטה השמש לערוב. והמלחמה רפתה מעט. מעל המגדל ראה שפרנסקי, כי במחנה השודדים החלו לנטות אהלים. וביחוד נראה אהל אחד גדול ויפה עם דגל אדם וצלב שחור בראשו.

וגם מן העיר ראו את האהל ואת הדגל ואת הצלב. ועד מהרה החלו להעלות מדורות במחנה האויב.

הלילה בא, ליל חשך, ליל שקט וחם, כדרך לילות ארצות הנגב והנצורים לא נתנו שנה לעפעפיהם. הזקנים והנשים והילדים לא חדלו מהתפלל ומזעוק אל ד', והנלחמים עמדו על כלי התותח, או ארבו מאחורי הגדרים ויביטו בשבע עינים על מחנה האויב. שם נראו מדורות מאירות וצללים מתנודדים בלי סדרים, אלה קברו את פגריהם, ואלה בישלו למו נזיד, ואלה שתו לשכרה ויתהוללו עד מאד.

והנה במקום אחד, רחוק משערי המצודה נראה צל אחד, בעברו בסתר את גדר העץ הגבוהה, וישח ויזחל על הארץ, וירד אל התעלה, ויטפס ויעל על הסוללה, ויזחל הלך וזחל בזהירות, במקומות חשך ואפל, אל מערכות השודדים. הצל עמד פעמים אחדות מלכת, ועוד הפעם שכב על הארץ ויזחל על ידיו ועל רגליו, ויקרב מעט מעט אל המקום, אשר שם עמד האהל עם הדגל האדם

שפרנסקי עמד על יד בלי התותח הממלאים כדורים מחדש , גם העברים , בתחבם את פיות קני־הרובים בחרכי הגדרים , עמדו הכן ויחכו עד בוא מועדם גם הם.

— אמת אמרה הגברת ב י ר ו נ י ק א , ה„מנגן העור", אשר היה אז אצלנו, הוא השודד המרצח שילא — אמר שמשון, בהתרחק הצרים לקבור את מתיהם.

— כן , הוא , הוא ! הכרתיו ! — ענה אפרים.

— גם אנכי הכרתיו — אמר האח השלישי.

— הוי מרצח ! — קרא אפרים בכעס — עוד עורתי או לנערו, ועל שבמי נשאתיו . . . עתה ידעתי מי הוא הנחש הרע . . .

ובאשר אך נודע בעיר דבר הבגידה של גונטו וקשרו אשר קשר ודבר טביחתו את כל המחנה העומד מחוץ לעיר אצל יער גריעק , והכהן הקטולי ק ו ס ט י צ ק י יצא עם שאר כהני בתי התפלה אשר בעיר, אל רחוב העיר , לבושי שרד וצלבים בידיהם , ודגלים לפניהם , ויזעקו מרה ויבכו ויתפללו לד' ותבקע הארץ לקול הבכיה. גם העברים נאספו אל בתי הכנסיות אנשים ונשים וטף ויבכו ויתפללו לד'.

והצרים קימו את דבריהם וישובו לציר על העיר , מחנה כבד מאד. גם קוקי עיר אומן נלוו עמם לעזרם.

— היו נכונים, בני ישראל ! — קרא שמשון , בעברו על פני אחיו האורבים אחורי הגדרים , עתה בא המועד גם לנו. קלעו אל המטרה ואל יאבד גם כדור אחד חנם .

— אל תחטיאו המטרה , בני יהושע בן נון ! — הוסיף גם ל י ב ר ו ט , בהניעו את פאותיו הארוכות והמסלסלות.

— הנם הולכים ! הוי , הושיעה נא ד' — צעק משה מ כ י ר הגבור.

ומחנה השודדים נפרדו לשני ראשים , הראש האחד יפנה אל שער המגדל , והראש השני — אל הגדרים בעברם על ידיהם ועל רגליהם דרך החריצים.

את הראשונים קדמו העברים , בקני הרובה אשר בידם , מאחורי הגדרים , ובפעם הזאת נהרגו עוד יותר , גם על ידי שפרנסקי , וגם על ידי העברים .

— תודה לכם , תודה לכם , תלמידי היקרים ! — צעק

טו.

„יהודית" חדשה

ומחנה הפליטים אשר היו כששת אלפים איש ורבם — יהודים נהרגו כלם, לא נשאר אף אחד. וכאשר כלו ההידומקים להרוג את מחנה הפליטים, שות שתו את פניהם אל שערי העיר.

ושפרנסקי, אשר עמד על מגדל השער, הביט בעינים פקוחות על מחנה ההידומקים, ההולכים וקרבים העירה, אשר בראשם נסע שילא על סוס לבן וינופף בחרבו. והיהודים נצפנו מאחרי הגדרים וקני-רבה בידיהם, ויביטו בשבע עינים אל ההידומקים הצרים על העיר.

— הה, אפרים, ראה נא: זה — הוא... קרא בנו הקטן של ר' יצחק כהן, אשר ישב במארב, אחורי הגדרים יחד עם אחיו שמשון ואפרים.

— מי „הוא"? — שאלו שמשון ואפרים.

— הנה שמה על סוס שרק רוכב אחד לפני המחנה, הנה הוא המנגן העור אשר שר אצלנו...

— כן, הנה הוא, אשר הֵבֵאתו יחד עם הנער הנשוך.

— הוא! הוא! הוי, גזלן!

— ומראש המגדל נשמע קול שפרנסקי בפקדו. וַיֵרָאֶה עשן, ואחרי העשן קול כלי תותח מורים, ואחדים ממחנה הצרים נפלו שדודים.

— התחזקו אחי! — קרא העור המדומה שילא — אל נא נסורה מזה כל עוד נפשותינו בנו, אך נלכוד את העיר!

וכלי התותח רעמו שנית, והצרים חרדו ויבהלו ויסוגו אחור. והסוס אשר תחת שילא עמד על שתי רגליו התחתונות.

— הסירו את ההרוגים והפצועים! — פקד שילא.

וההרוגים והפצועים הוגו מן הדרך.

— הוי, ליאחים ארורים! — נופף שילא בחרבו אל שפרנסקי ואל עוזריו בכלי התותח — חכו לנו, כי בעוד רגע נשובה אליכם!

והנצורים הבינו את עצמם לקדם את פני צורריהם באש;

— הם ירדו שניהם מעל סוסיהם ויקרבו איש אל רעהו . . . אבל , אהה אלהים מה רואות עיני ?

— ומה ראית ?

—המה מחבקים ומנשקים איש לרעהו—שלש פעמים נשקו זה לזה ! הה , אלהים ! — קשר ! בגד !

— וקנה הראות נפל מיד שפרנסקי , אך שמשון אחז בו.

— כן , המה מדברים באהבה איש עם אחיו ; ינופפו ידיהם ומראים על מחנה הנסים — אמר שמשון ברעדה.

— תנה לי את הקנה , יקירי , ואנכי אביטה — ויקח שפרנסקי את הקנה מיד שמשון.

— ומה תראה עתה ? — שאל אותו שמשון.

— רואה אנכי . . . אנכי רואה , כי המרצח הזה שלף חרבו מתערה .

— מי ? — ג ו נ ט ו ? — ז י ל י ו נ ק ?

— זיליונק ! . . . הנה הניף ידו על מחנה הפליטים . . . הנה נפלו גם שאר ההידומקים על מחנה הפליטים.

—הה, ה' אלהים הן רֻבָּם משלנו המה, עברים הם.

— הרג ואבדן אנכי רואה ! — טבחת חרב ונפילת חללים , רק צעקותיהם ואנחותיהם אינן נשמעות.

— הה, אדני אלהים , — נאנק העברי הצעיר דם — העיט סביב עלינו !

— הרג ואבדן ! — אפסה כל תקוה ! — בא נא עמי ונכין את חילנו להגן על העיר — אמר שפרנסקי, אשר נחה עליו פתאום רוח גבורה.

— אנכי הולך ! — ענה העברי הצעיר — הה, ארור הבוגד !

— הכינה נא את גדודך לקראת המלחמה והגן על הפַּלִיסַדִים, ובידי יהיו כלי התותח.

וירדו שניהם במהרה מן המגדל.

— למלחמה ! למלחמה , בני ישראל ! צעק בן הכהן בעברו על פני הרחוב המלא אדם רב.

-- ומה צבעם, ומה צבע הסוסים?

— לא אוכל להבחין.

ויגש שפרנסקי אל הקנה ויטהו אל המקום ההוא.

— אנכי רואה את הקוקים שלנו — אמר בשמחה.

— והמה פונים הנה?

— לא, כמדומה לי שעמדו... אנכי מכיר את הסוס הלבן, הלא הוא סוס גונטו, בודאי השמידו כבר את האויב.

—ומדוע אפוא עמדו?

— הם עמדו על יד מחנה הפליטים — בלי ספק למען בשר להם את הנצחון על אויביהם.

— יתן ד'! — אמר העברי הצעיר בשאפו רוח ברוחה.

— עתה רואה אנכי, כי עמדו במערכה, אגף אחד יפנה אל העיר, ופניהם אל הדרך העולה זבינינגורודקה — הוסיף שפרנסקי לספר את אשר ראה בקנה.

גם העברי הצעיר נגש אל הקנה ויבט בו וירא גם הוא את כל אלה.

-- כן, — הורה שמשון — המה יעמדו במערכה.

— אבל מה זאת? — אל אלהים! — קרא שפרנסקי בתמהון -- אחריהם רואה אנכי עוד ענן אבק עולה.

— אל נכון המה ההירומקים. הקוקים יחכו להם למען תקוע בם את חניתותיהם.

— כן, אלה הם — המה ההידומקים: הם אינם לבושים במלבושי צבא כהקוקים שלנו, אך לבושים המה ככל אדם איש איש ומלבושיו.

-- כאשר אחוה לי אני נוסעים שמה גם מחנות רגלים, האף אין זאת אדוני? -- שאל הכהן הצעיר.

— כן, חיל רגלי הוא... הנה הרוכבים עמדו פנים אל פנים עם הקוקים שלנו... ומה זאת? אין מחנה אחת נוגעת בחברתה, ואינן נלחמות זו בזו! הנה איש אחד חלק ממחנה ההידומקים ויצעד קדימה, אל נכון הוא זיליזנק.

— הרוכב הוא? — שאל שמשון.

— כן, וגם הוא רוכב על סוס לבן... אבל מה זאת!

— ומה ראית, אדוני?

ועד מהרה נלוו על בני הנעורים שאר אנשים צעירים וזקנים, כל אשר יכל להחזיק כלי מלחמה בידו, ויהיו יחדו לגדוד צבא יהודי, אשר יכל להציל את העיר אומן, לו עזרו על ידם שאר הפולנים הנמצאים בעיר, ולו עבדו גם המה באמונה ובחריצות כאשר עבדו היהודים. *)

„שפרנסקי" — אומר סופר דברי ימי מרד ההידומקים — „היה האחד אשר לא נפל רוחו בקרבו ביום מלחמה. ולו לא שתו הפולנים, אשר נלחמו יחד עם היהודים, ביום ההוא יין לשברה (יוכל היות, רק יען כי לא היה מים בעיר), ולו השליכו נפשם מנגד כיהודים המפחדים, אשר מעולם לא ידעו כלי מלחמה מה הם, ואך זה מקרוב למדו ידיהם לקרב, בעזרת שפרנסקי, יוכל היות כי לא יכל האויב ללכוד את העיר, ולא עמד בפני היהודים החרדים תמיד מקול תרועת מלחמה".

ובעת אשר בשלשת הימים האחרונים, מצאו המאמינים נחם בצרתם, בהתאספם יחד אל בתי התפלה וישפכו שם שיחם לפני ה' — בעת ההיא קדמו עיני היהודים, אשר תחת פקודת שפרנסקי, אשמורות, ללמד ידיהם לקרב ושאר תכסיסי מלחמה.

ובבקר יום השמיני לחודש יוני, אחרי אשר כלו את חק למוד המלחמה, עלו שפרנסקי ושמשון על ראש המגדל, להביט בקנה הראות אל המקום, אשר משם צריך היה האויב לבא. פתאם נראה בדרך העולה זביניגורודקה, אחרי היערגרעק, ענן אבק כבד מאד.

— הנה בענן אבק נראה לי, — הלא רוח אין בעת — אמר שפרנסקי — הביטה נא וראה אתה ארוני, שמשון, עיניך חדות מעיני.

— ושמשון נגש ויבט בקנה.

— רואה אנכי צללים נודדים — אמר שמשון.

— יוכל היות כי פליטים חדשים עם עגלותיהם ימלטו הנה — אמר שפרנסקי.

— לא, כנראה רוכבים המה . . . כן, רוכבים אנכי ראה.

— התראה גם דגלים ואותות ?

— גם דגלים ואותות אנכי רואה.

---

*) הסופרים הפולנים, אשר בימים ההם, יהללו מאד את גבורת היהודים המעטים האלה.

הגדול" ושמו הזה נשאר לו עד היום. שם, בחיל ההוא, אשר נלחם תמיד, למד שפרנסקי תכסיסי מלחמה. הוא היה גם בונה חריין, ולכן קראוהו פ ו ט ו צ ק י לבנות לו מצודות ושאר בנינים בעיר א ו מ ן.

וזה האיש שפרנסקי לא נפל לבו בקרבו, בעת אשר כל אנשי העיר היו אובדי עצות.

וכן היה גם שמשון היפה. וביום התענית, אחרי התפלות הזעקות והבכיות, קבץ הוא ושני אחיו, אפרים ומשה, את כל בני הנעורים אשר בעיר, היכולים לחגור חרב ולשאת כלי זיין, וילהיבו אותם בדבריהם הבוערים כגחלי אש, וישבעו כלם בנקיטת ספר־תורה להנקם בפלשתים — כן קראו את ההידומקים.

— האם אחרי נדודי שנות אלפים מת רוח חכמת משה ושלמה, גבורת יהושע בן נון ויהודה המכבי בקרבנו? — אמר אליהם וזיקי אש הבריקו מעיניו — האם עורקי היהודים עתה אינם חזקים כעורקי האיש, אשר הסיע את שערי העיר עזה ויעלם על ראש ההר ואחר כן הרס בידיו את היכל ד ג ו ן, בנקמו בפעם האחרונה בפלשתים ימת יחד עמהם תחת חרבותיו!

— לא, לא! גם לנו יש שמשון הגבור! — קראו כל בני הנעורים, ברמזם על רוח האמיץ והגבורה, אשר לשמשון.

— וגם שלמה החכם יש לנו — הלא הוא ר' יצחק כהן הנכבד — קרא בקול איש אחד בשם ר ו ט.

— ומשה רבנו — הוא הצדיק ר' יעקב יוסף כהן — קרא בקול גדול משה מ ו כ י ר, הגבור הנודע.

— נראה נא לאלה הפלשתים הבזוים — הוסיף שמשון — כי כבודנו וגבורתנו לא אבדו ממנו גם אחרי אלפי שנות נדודים, כאשר לא אבדו מאבותינו במצרים ועל נהרות בבל ועל מוקדי ה א ו ט א - ד י - פ ע. נלכה נא ונקח לנו כלי זיין מנשק בית המצודה, ונעשה לנו גדוד צבא יהודי תחת פקודת ש פ ר נ ס ק י, ונכין את עצמנו להגן על אבותינו, אמותינו ואחיותינו!

— נלכה! נלכה! — נשמעו קולות מכל עברים.

וכל ההמון נהר אל המצודה, אשר שם עמד שפרנסקי ויבט בקנה הראות, לדעת מה יעשה שם בערבה, אשר משם חכו לבוא האויב.

שרה, אבל רחל מאנה לעזוב את העיר.

— אם מה' יצא הדבר כי נמות כלנו, אמותה נא גם אנכי עמכם ועם אבי — אמרה אל אחיה.

— אבל אַתנה הנשים רק למכשול תהיינה לנו, — אמר שמשון.

— אנכי לא אהיה לכם למכשול.—ענתה רחל בקשיות ערף.

— אנחנו נלחם בעד נפשותינו עד הרגע האחרון, כאשר נלחמו אויבינו בפלשתים — אמר אפרים.

— והאם לא עבריה גם אנכי? האם יהודה המכבי איננו שלי כאשר הוא שלכם?

— אבל את אשה חלשה — אמר משה.

— אין דבר.. קווצות ראשי תהיינה לכם לדבר חפץ.

ובהתלהבות פרעה את מקלעת שערה, ותחזק בידה את הַקְוֻצה, אשר ירדה ותכס על גבה כמעט עד כפות רגליה.

— למה לנו קווצותיך — התפלא אפרים.

— מהן תארגו חבל ובו תתלו את ראש השודדים זוליזנאק.

וכאשר נודע בעיר דבר מנוסת נשי העשירים ובנותיהם ותספהנה הנשים על האנשים העניים ויבאו אל המצודה בבכי ובזעקה לאמר:

— העשירים ינוסו, ואנחנו אנה אנחנו באים? אין לנו לא עגלות ולא סוסים ומה יהיה גורל ילדינו?

ומלדנוביין, אשר מקצר רוח לא ידע מה לעשות, השיב את דבריו הראשונים ויאמר כמתיאש: „אם קרא ד" לחרב בעיר הזאת, הרי אנו נשינו ובנינו כלנו לחרב נובל, אין נקי!

ובכל זאת לא ידי כל אנשי העיר רפו, כאשר רפו ידי מלדנוביין. היו שני אנשים אשר יכלו להציל את העיר אומן מיד השודדים, לו שמעו למועצותיהם המחכמות יתר אנשי העיר. הלא המה — איש אלמוני קַסבּירי שפרנסקי, וגבורנו הנודע שמשון כהן היפה.

האיש שפרנסקי היה מודד—ארץ אשר שלח אל עיר אומן ע"י הגרף פוטוצקי, למד את אחוזותיו הרבות. הוא עבד מקדם בחיל הפרוסים, תחת פקודת המלך הפרוסי פריץ, אשר לפי מנהג הימים ההם, יתת „צלצלי כנוים" לכל איש העושה דבר גדול או קטן, נתנו גם לו את „הכנוי המצלצל": „פרידריך

מה נעשה ? איך נתחכמה להם — דברו איש אל אחיו בצר להם — הנה המות נכון לכלנו, מות נורא מאד! — אבל תקות האדם לא תסור ממנו עד רגעו האחרון. והתקוה הזאת היא שהכריחה את העשירים לקבור את כל מחמדיהם בארץ. ולמה ? יוכל היות, למען לא יפלו חבל לשודדים, ויוכל היות כי גם בחשכה האיומה הזאת האירה להם התקוה שביב אחד . . . יוכל היות . . .

אך מנוס אחד נשאר להאמללים האלה בעת צרה כזאת, והוא — התפלה.

והמונים, המונים נהרו אל בתי התפלה, אשר לנוצרים ואשר ליהודים, וגם ר׳ יצחק כהן בא ויעמוד בין הנאספים האלה, בפנים זועפים ובעינים מלאות דמעה, ובלבו התרוצצו מחשבות שונות: אהה, ה׳ אלהים עד מתי יהיה האדם כדגי הים ? עד מתי לא יהיה קץ לדמים האלה, כי יהרוג אח את אחיהו והחלק היותר גדול בהרג כזה יקחו היהודים... הה, אל אלהים!

והפחד הלך הלוך וגדול בכל עת ובכל שעה. עברו שלושה ימים, יום חמישי וששי ושביעי לחודש יוני, במורא ובפחד מקול עלה נדף. החם גדל מאד בימים האלה, והמים כלו מן העיר ולא היה מים לשתות העם.

אז יבואו ראשי העיר בבקשה לפני מלדנוביין, כי ירשה להוביל את הנשים והטף אל העיר הקטנה ט ר ג ו ב י צ ה. היושבת על שפת נחל ס י נ ו ח ה, בקצה גבול ר ו ס י ה.

— תהיינה נא לכל הפחות נשינו וטפינו לפליטה מהאויב ותמצאנה מנוס בצל נשקם של הרוסים — אמרו ראשי העיר.

הימים האחרונים הראו את פעולתם לרעה על מלדנוביין. הוא לא הביט עוד על עצמו כעל „מַנְלִיָה הקפיטולי״! ו„האווים הרומים״ ו„ט ר ו י א״, ו„סוס העץ״, ו ה „א ח י ל ל ע ס י ם״ של א ו מ ן וה„היקטורים״ וה„פטרוקלים״, כל אלה כמוץ עברו. וישאר רק „פריאם״ האמלל; והזקן האמלל הזה היה — הוא, ר פ א ל ד י ס פ ו ט מ ל ד נ ו ב י ין.

— אדוני! ענה בקול כאוב מארין — יסעו נא גם בני עם בניכם, ואנכי אשאר גלמוד על משמרתי.

וימהרו ויכינו עגלות וישימו בהן את כל החפצים היותר יקרים. ור׳ יצחק גם הוא גמר בנפשו לשלח מהעיר את אשתו ואת רחל ואת

ואת ספר הבריה בידו. ואחרי כן — מוסיפים הסופרים הפולנים לספר — קרב וישק את יד הכהן הקטולי, פקיד בתי הספר קסטיצקה; והאמלל הזה, אשר נהרג אחרי כן במיתה אכזריה, מאד, עוד ברך את התלין שלו, את גונטו הבוצע.

ובעת ההיא עמדה בין הרואים אשה אחת ועלידה שני ילדים יפים, לבושים בגדי תלמידי בתי הספר, אשר להבזיליאנים. והאשה — עלובת רוח מאד.

— זאת היא אשת גונטו — אמרה רחל לאחיה אפרים, בהראותה באצבעה עליה. — אמללה! מה מאד יכאב לבה בודאי, בראותה כי את אישה יחשדו בעון גדול כזה.

— היא אשה יפה מאד — העיר אפרים.

— ומה יפים ונחמדים המה ילדיה! — הוסיפה רחל, האמין בל אוכל כי יבגד גונטו ויאבד בידיו את הילדים הנחמדים האלה.

בנשק גונטו את הצלב ואת ספר הבריה, פגשו עיניו העיני אשתו. מה חפץ לאמר במבטו זה לא ידעה גם היא. היא סמכה את ידיה על ראשי בניה ותבך הרבה בכי. על לבה עלה בעת זכרון הלילה הנחמד, ביער גרעק, עת אשר מזמר הליל שר שירת האביב, והיא, בהביטה על הכוכבים, הרגישה איך הוא לחץ אותה בדממה אליו וילחש לה באזניה: „לי את"! ועתה הנה הוא הולך... הישוב עוד?

יד.

„הוא שב"!

כן, הוא שב... אבל איך שב!

עבר יום אחד ולא נשמע דבר אודות גונטו וקזקיו. לעמת זאת באו שמועות מבהילות אודות ההידומקים אחת יותר מחברתה.

מה עשה גונטו? מה נעשה עם שר הגדוד אָבּוּך? ואנה באו שרי המאות והקזקים? — חשד נורא התגנב אל לב כל איש מהמחכים ליום רע, והחשד עבר ממחנה האנשים, אשר מחוץ לעיר, אל האנשים אשר בעיר המה יושבים.

לפקדון ביד השר מלדנוביין והכהן הקטולי ק ו ס ט י צ ק ה.

בין כה וכה ושמועות מבהילות גדלו ורבו משעה לשעה, התרבות הנסים מרגע לרגע, הפילה מורא ופחד על כל יושבי העיר, וגם על אלה אשר מצודות חזקות ובצורות מגן להם. והמורא והפחד גדלו מאד, עד כי השר מלדנוביין מצא לנחוץ לסגור את שערי העיר מבלי הביט על חסרון המים בימי הקיץ החמים. וינסו לחפור באר בעיר, ויחפרו עד שש מאות אמות ולא מצאו מים.

והנה כרעם נורא החרידה פתאם השמיעה את מחנה הנסים, כי גונטו בא בברית עם ויליזנק, ויחדו המה עושים זר מעשיהם. אם כן — גם התקוה האחרונה בגדה בהם, ופליטה אין! ויבאו אנשים נכבדים אחרים ממחנה ויגידו לשר מלדנוביין, אשר ממקור נאמן נודע להם, כי גונטו בגד בו וישת ידו עם ויליזנק ויבקשו ממנו כי יקדם את פני הרעה העתידה לבא עליו ועל העיר, וימצא איזה סבה לקרא את גונטו אליו ולהשיבו אל העיר ולהמית אותו כרגע. „אבי — אמרת ב י ר ו נ י ק ה ק ר י ב ס עם הספר — ענה אותם כיאות לאיש ישר ונכבד לענות בשעה כזאת: אבל גונטו ושרי המאה כלם הושבו בפקודתו אל העיר". ויקח מלדנוביין אנשים רבים ממחנה הנסים ויצא עמם ועם שרי המאה אל רחוב העיר, ויפנה אל גונטו בדברים כאלה:

— אדוני גונטו! עליך יצא הקול כי אל מחנה השודדים אתה נופל. ואנכי אינני חפץ להאמין לדבר הזה. אם חסדי האדון פוטוצקי גברו עליך כה עד עתה, מה מאד יגדלו וירבו אחרי אשר תציל את אחוזותיו משוד האויב ויליזנאק!

מספרים, כי בלשון עט סופר מהיר הצטדק גונטה לפניו, כי נקי הוא ואין בידו עון אשר חטא; ובדברו על אודות חסדי פוטוצקי בכה מאד. „וכדאי היה לשמוע איך הצטדק גונטו" — אומרת בירוניקה ק ר י ב ס בכתביה. —

אז יכתבו עלי גליון שבועה מיוחדה למען גונטו, (כי ידע גונטו קרוא וכתוב) ויתנוה על ידו כי יקרא אותה; וגונטו דרש, כי ירשו לו לקרוא את השבועה הזאת בפני קהל ועדה, וחפצו זה נמלא. משלושה בתי תפלה, יצאו הכהנים, לבושים בגדי שרד עם ספר הברית ודגלים בידיהם. ויחד עם גונטו באו אל רחוב העיר גם שרי המאה, וישבע גונטו את שבועתו בהחזיקו את הצלב

הפעם מלדנוביץ.

— יצוה נא אדוני לכל אנשי גדודנו להאסף אליך, ואתה תודיעם את דבר היציאה לקראת האויב. ואנחנו נלך כלנו אל בית התפלה ושם נתפלל לד', כי יצליח את דרכנו, אשר אנחנו הולכים עליה; והכהן יזה על דגלנו מים קדושים, ואדוני הנאור יוסיף לנו אמץ בדבריו הנעימים, בנשאו משאו אלינו טרם לכתנו.

— בלי ספק אשא משאי אליכם, — התעורר מלדונוביץ — ואומר לכם כי . . .

— אדוני חכם כמלאך אלהים, ולא לנו לשים דברים בפיו.

— אנכי נשא אשא את משאי — המשא ישא רוח האדם ויעוררהו לגבורה . . . יאס! את מקטרתי!

ומלדנוביין עשה ככל אשר יעץ אותו גונטו, וישלח את הגדוד עמו, לקדם את פני האויב בחרב.

ואחרי אשר יצא הגדוד — אומר עם הספר כותב דברי ימי מרד ההידומקים — נוספו אל העיר מחנות נסים חדשים מכל הערים, אשר סביבותיה: מערי ליסינקא, זביניגורודקה, שדה לבן וסמילנסק, אשר שם כבר שלטו ההידומקים ממשלה בלי מצרים, ויכלו, וישחיתו, ויאבדו, ויאכלו, וישרפו את כל אשר נשאר שמה. ומספר הנסים גדל ככה עד כי לא יכלה העיר להכילם, והוכרחו לעמיד מחוץ לעיר מחנה גדול מאד. ובכל זאת שערי העיר לא סגרו, כי לא היו בעיר מים לשתות, ואותם הביאו מחוץ לעיר, הרחק כשלשה מילין, מנהר קמינקה, אשר שם ימצא כעת גן פוטוצקי, הוא הגן הנחמד הנודע בעולם בשם — סופיה. ואל המחיה הזה נוספו הלוך והאסף נסים ופליטים חדשים לבקרים, בבקשם מחסה ומגן מפני השוד והשבר. הגרף פוטוצקי כונן בעיר בתי ספר שונים, אשר שם למדו כארבע מאות תלמידים, ויתן פקיד בית הספר חפשה לתלמידים בימי הסכנה האלה, ויתן רשיון לתלמידים ולמוריהם להמלט על נפשותיהם ולנוס מן העיר. „אבל אנה ינוסו — שואל בצדק ה' ליפומן — אם מכל המקומות באו לבקש מפלט אל עיר אומן"? ואנשי המחנה אשר מחוץ לעיר נתני את כל רכושם ואת כל חפציהם היקרים, אשר יכלו לקחת עמהם,

את כוסו.

— לחיי ארוני הנאור, רפאל דיספוט מלדנוביץ! — קרא גם גונטו.

וישיקו את כוסותיהם אחת אל אחת, ובעיני גונטה בערה אש זרה.

— יאס! את מקטרתי! — קרא מלדונוביץ, בהכותו כף אל כף.

בעת ההיא, נשמע מן הגן, אשר אחורי היציע קול חתול הצועק מרה ושחוק ילדים.

— מה תעשו, ילדים שובבים, נשמע קול אשה בגערה בם.

— אנחנו תולים את ההידומקים — ענו הילדים.

— הוי, ילדים שובבים, הרפו מהם! — נשמע קול האשה שנית.

— אלה ההידומקים בזזו את הגבינה ממנו — מאן הילד להכנע.

ומלדנוביץ וגונטו הלכו לראות מה יעשה שם. ויראו והנה שני נערים עומדים תחת עץ אגסים, האחד פאול, בן מלדונוביץ, נער כבן עשר שנים, והשני בן גילו, הוא בן הסוכן רוגשיבסקי, אחי הארון סטאס, והמה מרימים שני חתולים על העץ.

— מה תעשה פאול הגזלן — נתן מלדנוביץ בשחוק קולו.

— אנחנו תולים את ההידומקים, אבי יקירי ענה הנער באמץ לב.

— פאול תולה את זשיליזנאק ואנכי — את שילה — באר הנער השני.

— הרפו מהם אל תענו אותם — האיץ בהם מלדונוביץ.

— אבל, אבי יקירי, הם אכלו את גבינתנו — הקשה הנער את ערפו.

ופני בירוניקה נראו בגן וינוסו הנערים מפניה, ותקח הנערה ותסר את החבלים מעל החתולים.

— בני בליעל! — אמרה בקול רגז ותלונה — הגברים לא ידעו רחם . . . חתולים אמללים.

ומלדרנוביץ וגונטה שבו אל משתה יינם.

— ואיך נתחיל את מעשינו אדוני גונטו? — החל עוד

וגונטו השתחוה עוד הפעם.

— הן תמיד מחשבות אדוני החכם מחשבותי, וגם עתה נבא לי לבי.

— ומה הנה מחשבותיך עתה.

— חושב אנכי כי לא לכבוד יהיה לנו לשבת דומם ולחכוה עד בוא האויב אלינו.

— כן, כן! אדוני גונטו חכם מאד.

— ועוד יותר לא לכבוד לנו, לתת למשסה את אלה הצאן, אשר באו לחסות בצל כנפי אדוני.

— אמנם כן, אמת דברת. — אבל איך נעשה?

— אם טוב הדבר לפני אדוני, יצוה נא את גדודנו לקדם את פני השודדים הבזוים האלה בשדה, הרחק מאד מאומן העיר, גם...

— לבא, ולראות, ולנצח — ח, ח, ח!

— כמובן, לנצח ולהושיבם על חודו של עין!

— ח, ח, ח! קנאתי בך אדוני גונטו, כי יתן ד' בידך את האויב, וחפצתי להיות אני תחתיך.

— הדבר הזה אינו לפי כבוד אדון נאור כמוך.

— ומדוע?

—כמובן, לקלון יחשב, כי שר וגדול כמוך ילחם בבזוים כאלה.

— יוכל היות, כי אתך הצדק — הודה מלדנוביין לדבריו.

— לו בא למלחמה עליך שר הצבא סובורוב, כי אז יצאת, אדוני, להראות לו את ידך החזקה.

שם סובורוב כבר נשמע בימים האלה גם במדינת פולין, וגונטו ידע במה לקחת את לב הפולני הגאה הזה.

— הה, בחלקות תשית לי, אדוני גונטו, — אמר מלדנוביין.— ואתה תאמר לצאת לקראת ההידומקים?

— אם אך על אדוני טוב הדבר הזה.

— גם אנכי כזאת חשבתי. ולא לפי כבוד גבורים היה, לו החרשתי לעת כזאת ולא הייתי מגן ומחסה לאלה האמללים, אשר באו לחסות בצל כנפי, ואשר אני האחד, ואין שני להגן עליהם.

ומלדונוביין קרב אל השלחן, אשר עליו עמד היין האונגרי והכוסות, וימלא את שתי הכוסות יין, ויגש את האחת לגונטו.

— לשלום היוצאים לקראת ההידומקים! — אמר בנשאו

ומגן אצלו, אצל האדון רפאל דיספוט מלדנוביץ; אלה הצאן החרדים מבקשים לחסות בצל כנפיו החזקות, ואינו לפי כבודו להתעלם מהאמללים האלה, שלא לחוס ולכסות עליהם בכנפיו; אבל איך אוכל להגן מחוץ לעיר, בשדה, על כל האספסוף הזה?

— נחוץ להמתיק סוד; אבל עם מי? כמובן עם „אחיללים של טרויא" שלי — עם גונטו, אף כי לא זקן אנכי כפריאם, עוד אצא במחולת המחנים כנער בחור.

כן חשב עם לבו מלדנוביץ, בהתהלכו על יציע ביתו, בין בדי הפרחים, אחת הנה ואחת הנה. ויעמוד לפני כד פרחי דפנים.

— מאלה הפרחים אצוה לעשות זר, לשום אותו על ראש המנצח.

ויחל עוד הפעם להתהלך אחת הנה ואחת הנה.

— הוי, יאס! את מקטרתי! — ותכף חרד אליו הקוק עם מקטרת נכונה.

— הביאה לי את שר המאה גונטו.

— האדון גונטו יושב כעת בבית הגברת — ענה הקוק.

— קרא אותו הנה, וצוה להביא לי יין אונגרי ושתי כוסות.

ובעוד רגעים אחדים בא גונטו אל היציע, אשר שם חכה לו מלדנוביץ, והמשרת הביא יין אונגרי וכוסות.

— האח! הנה האדון גונטו! — לבך הולך אחר הנשים ותשמור את צעדיהן — צחק מלדנוביץ בחמדו לצון לו — אבל אתה אינך פריס, אך אחיללעס הגבור!

— אנכי באתי אל הגברת, אשת אדוני, לטכס עמה עצה על אודות הצאן האמללות — ענה גונטו, בהשתחוו ביראת הכבוד.

— על אודות איזה צאן אמללות? — שאל מלדנוביץ.

— אלה הצאן, אשר נסו מפני זשיליזנק, ויבאו לחסות בצל כנפי אדוני.

— הה, אדוני גונטו, אך מלבי הוצאת מלים, ורק בעבור זאת קראתיך הנה, והנה באת טרם אקראך, אות לטובה היא.

הימים —, אמרה הנערה כמדברת אל לבה. — אבל אנכי על אתפלא — אמרה אחרי דומיה מעטה: השם ארוני את לבו אל פני הילדים המצחקים האלה?

— ומה, גברתי? — שאל רוגשיבסקי.

— מה נפלא הוא החותם, חותם טהר המין, אשר על פני ילדי ישראל! הלא אלה נולדו בארצנו, בכל שאר הילדים המצחקים פה, רחוק הרבה מארץ ישראל, ויגדלו בעני ובדחק ויכלכלו בלהם ובצלים, במים לא רחצו למשעי ובמשרק לא נשרקו, ובכל זאת — מה נפלא מבטם המלא רוח חיים! ועורם הכהה והטהור — הלא הוא פסל שיש יקר, אשר כהה מרוב ימים. השחרחרת הזאת — תאוה היא לעינים! ומה נפלאים תוי פניהם הישרים: אלה אפיהם — כמו נפסלו משיש טהור מעשי ידי אמן; אלה השפתים והמצח ותאר פניהם בכלל — נפלא הוא מאד! ובנות ישראל — הנה מרהיבות העינים! ובשורה אחת עמהם הציבה נא את בני עם הארץ, המה יגדלו בתענוגים מעט או הרבה, ויכלכלו ברוחה ואין איש מכלימם, ושמש אוקרינה האירה עליהם כמו על ילדי ישראל האמללים האלה, ובכל זאת, לא הטבע ולא ההיסטוריה, לא שתו עליהם את חותמם המיוחד, — חוטמיהם לרוב דמות תפוח להם, ועורם איננו נקי איננו טהור, העינים — בלי זיו בלי הוד ובלי רוח חיים. ובמה, ארוני, נפרש ונתרץ לנו כל זאת?

רוגשיבסקי אך הניף בידו — בעלת הזיה... בעלת דמיונות נעימה, חשב בלבו, אבל לא ענה מאומה.

יג.

מלדנוביץ וגונטה

החדש יוני הגיע. ומלדניבין, בכל בטחונו החזק כי אין סכנה נשקפת לעירו, בראותו את הפליטים והנסים ההולכים ומתרבים, החל לחשוב מחשבות עצה והתחבולה, לא על העיר הבטוחה, אך על הנסים אשר העיר לא הכילתם והוכרחו להתאסף מחוץ לעיר בקרבת יער ג ר ע ק. הלא המה כלם באו לבקש חסות

ויהי כי לא יכל הנער ללכת ברגלו, וישאהו אחי על שכמו עד בואו העירה. ואמי רפאה את הנער, ובשכר זה שר לנו המנגן שיר „בכי השבוים", ואחרי כן הוליכו אחי אפרים אל זקן העיר, אל „העשיר" (Богатый)!

— ועתה, רחל יקירתי, אומרים אמור, כי זה לא היה מנגן עור, אך—ראש הקוקים השודדים, שילא, וכי בא הנה לפתות את שר המאה גונטו כי ישית ידו עם השודדים. — אבל אנכי לא אאמין בדברים האלה, גונטו לא יבגד בנו, ולו באו אליו כמה שילא. ואתם האם לא ראיתם עוד אחרי כן את העור ההוא?

— אנחנו לא ראינוהו, — ענתה רחל, — אבל אחי אפרים ראה אותו, בבית זקן העיר בהביאו שמה את הנער אשר לן בביתנו ואנה בא העור ההוא אחרי כן לא נדע.

— אבל כל הדברים האלה המה מהבל יחד — גמרה בירוניקה — לא גונטו הוא האיש אשר יבגד! — שלום לכם!

ותלחץ בירוניקה את סוסה בעכסי רגליה ותרכב הלאה, ורוגשיבסקי אחריה.

— האם לא אמת דברתי כי רחל יפת תאר היא? — הפכה בירוניקה פניה אל בן לויתה מבלי להפסיק ממרוצתה.

— בלי תפונה, אם אך כן חפצה גברתי — אבל אין כל ספק, כי גם שמשון הוא יפה מאד. . . הוא באמת נדמה לשמשון הגבור הנזכר בתנ"ך.

— כן, בפניו נראה גם גבורה, גם קסם של חן . . . זרע נפלא! — ולא יכלה ולא יפסק הזרע ההוא בכל ההרפתקאות דעדו עליו — לולא הייתי פולנית, כי עתה היה דוה עלי לבי על כי אנכי אינני יהודית. היהודים המה — מין נפלא!

ובירוניקה עצרה פתאם בסוסה,

— השמר לך אדוני, פן תמחץ את אחד הילדים! — אמרה אל בן לויתה.

ברחוב צחקו אז ילדים רבים, ילדי ישראל, ילדי פולין וילדי אוקרינה יחד.

ובירוניקה ורוגשיבסקי מלאו פיהם שחוק על המראה הזה ויסעו הלאה.

— הנה אלה הגדיים יעשו תישים, שודדים גדולים, במשך

האיש אשר עוד בילדותי נשא אותי על זרועותיו, לנו הוא ולא לצרינו!

— כה יתן ד'! — נשאה העבריה למרום עיניה — אבל אנחנו שמענו זאת מפי האכרים המספרים בשוק, והמה הראו גם על הנער, אשר, כפי דבריהם הוביל אל אומן את שילא, אשר התחפש לעור מנגן בפנדורה.

ובירוניקה זכרה, כי לפני חדש ימים ראתה, בשובה מטיולה עם רוגשיבסקי, אצל חנות הכהן מנגן עור משורר שירי הקזקים, ונער מוליכו ישן על ידו. האמנם העור ההוא היה שילא? — אבל גונטו? — לא, לא יוכל היות!

— הבל! הבל הבלים! — אמרה בקול — יוכל היות כי הבליעל שילא היה באומן בהתחפשו לעור מנגן, אבל כי גונטו ישית ידו עמו לא אוכל להאמין לעולם. בטוחה אנכי בגונטו כמו שבטוחה אנכי באבי; עוד בילדותי גדלתי על ברכיו ואהיה אתו שעשועים.

— לכו בשלום דרככם — אמרה ותדהר הלאה.

ובשוב הגברת בירוניקה עם בן לויתה מדרכם אחרי אשר טילו כנפשם שבעם, פגשו בשמשון כהן ובאחותו רחל. ותעצור בירוניקה בסוסה.

— ד' עמך, רחל הנעימה! — אמרה בנעימות.

וישתחוו שמשון ורחל לפניה.

— מה שלומכם? — את אביכם ראיתי היום בביתנו — הוסיפה בירוניקה — הכלכם חיים ושלמים?

— תודה לך, גברתי היקרה, — ענתה רחל בענות חן — כלנו, תודה לאל, שלמים ורעה לא נדע — רק את צרת הכלל...

— אל תיראי, רחל יקירתי, לנו בודאי לא יאנה כל רע, ועוד נציל את אחרים. — אבל הגידי נא ההיה אצלכם לפני חדש ימים מנגן עור? — שאלה בירוניקה — אנכי והאדון רוגשיבסקי ראינו אותו אצל חנותכם.

— כן, היה, — ענתה רחל. אנחנו פגשנו אותו מחוץ לעיר, אצל יער גרעק. הוא הלך עם נער קטן נוהג בו, אל אומן העיר, אבל נחש רע נשך את הנער ברגלו. אנחנו לקטנו אז פרחים ביער ושמענו קול קורא לעזרה, וירץ אחי אפרים ויושיעו.

עגלותיהם ! נפלאת היא בעיני , איך כל הגברים לב אבן בקרבם ועוד יתאמרו כי רגשותיהם דקים המה. וידעו לאהב! — הבל הבלים ! האיש אשר לא ידע רחם לא ידע גם את האהבה . . . .

— אבל גברתי יודעת כי לא תמיד המה אמללים — ענה ס ט ס — וכי רק רגע יונח להם, יגאה ראשם ואין כל אדם יכל לעמוד בפני עזותם.

— האם העיזו פניהם גם בפני אדוני סטס ?

— לא, בפני לא ירהיבו להעיז פנידם — אך בפני האכרים יעיזו ויעיזו.

— המה רק יעיזו בפני האכרים והאכרים מתנהגים עמהם באכזריות !

— האכר הוא אורח במדינתו ואדון הוא על אחזתו , אבל המה--גרים הם פה וקשים לנו כספחת.

ובירוניקה הקריבה אל אחת העגלות אשר היתה מלאה חפצים וכלי בית שונים , בה ישבו צפופים ילדים אחדים והאיש עם אשתו הלכו יחדיו בצד העגלה.

— מאין באתם , אנשים טובים , שאלה העלמה .

— מזבינוגירודקה , גברת נכבדה , — ענה האיש , בהסירו את כבעו מעל ראשו.

— ומה נשמע שמה אודות השודדים ? — שאל רוגשיבסקי ,

— אדון רב החסד ! המה רק ישרפו ויבזו . . . את העיר ל י ס נ ק ה שלחו באש ער היסוד בה, והדם ? הוי, הוי , כמה דם נשפך בה !

— ואיפה המה עתה ? שאלה בירוניקה .

— אומרים אמור, כי הולכים וקרבים המה הנה, ומתהללים, כי גם את אומן ילכדו — אהה , ד' אלהים !

-- אל תיראו אנשים טובים , כי אבי יגן על כלכם , — דברה בירוניקה רכות — ראו נא , הנה גם אנחנו פה איננו יראים , אל תיראו גם אתם. יש לנו מצודה חזקה וחיל מזוין .

— אבל הקול יצא — גברתי רב החסד, — כי זשיליזנאק שלח את שרו שילא אל הקזקים שלכם והוא הטה גם את שר המאה גונטו לנפול אל השודדים — אמר העברי ברממה.

— גונטו ! הבל הבלים — קראה בירוניקה — הלא הוא

— ואדוני סטס חושב, כי בעלת נסיון גם אנכי, וכבר חשתי בנפשי את כל הרגשים האלה אשר תארתי בחבורי ? — צחקה בירוניקה .

ורוגשיבסקי נבוך ולא ענה מאומה, ופני בירוניקה התאדמו מבשת.

— אבל גם דנט לא היה בעצמו בגיהנם — הוסיפה בירוניקה לדבר—ובכל זאת הלא יכל לתאר לנו את כל בהלותי ואת כל ענויי החטאים שמה כמו חי. יכל יוכל האיש — אף כי איננו בעל נסיון בעצמו — לתאר לנו את מצב רוחם של אנשים, אשר לבם נלכד ברשת האהבה. למען הבין זאת—יש ספרים הפותחים לפני קוראיהם את כל סתרי לב איש, ולזה יש גם ספר עצמי, ספר מקורי, ספר למוד טוב ומועיל והוא—הראש והלב. הלב הוא הספר היותר מועיל לנערה כמוני, כפי אשר יבין אותי אדוני...

— ואדוני רפאל גם הוא לא ידע דבר על אודות חבורה של גברתי ? — שאל רוגשיבסקי. אחרי דומיה מעטה.

— איש לא ידע מזה דבר, וגם לא יעלה על לבם הדבר הזה.

— אם כן על אחת אלף עלי להודות לגברתי על הכבוד אשר חלקה לי, לגלות לי את אשר לא גלתה לאחרים — אמר רוגשיבסקי וישתחוה לפניה באהבה.

— ומה הוא הכבוד ? — צחקה בירוניקה — הלא אדוני סטס יודע את כל דברי ההבל ומעשי הנערות, אשר עשיתי בילדותי ועל כן גליתי לפניו גם את דבר ההבל הזה.

והאדון סטס כמעט שלא חשב את הדברים האלה לו לקלון, רק התנחם ויאמר בלבו: „ובכל זאת לא גלתה לאיש את סודה בלתי לי לבדי."

ובין כה וכה עברו עגלות רבות לפניהם ויעלו אבק רב.

— הה, מה מאד יעפרו השוידים האלה — אמר רוגשיבסקי בשאט בנפש בהטותו את פניו הצדה — אין מקום פנוי מרם !

— איך לא תבוש, אדוני, לדבר כזאת ! — אמרה בירוניקה ברגש — אל נכון ינוסו האמללים האלה מנוסת חרב, השליכו משכנותיהם וכל רכושם עזבו הפקר לפני השודדים, ולא ידעו מקום מנוח איו; אבל יוכל היות כי רעבים המה וצמאים, ואנחנו השבעים, הטילים הבטלים, לא נוכל נשוא גם את האבק אשר העלו

שעלה על זכרוני".

— ומדוע איפוא משך החבור הנקל הזה, אשר פלט עטי, את עין אדוני עליו?

— גברתי איננה מכרת בענותנותה את כשרונה! — אמר רוגשיבסקי בהתלהבות — אם החבור הזה הוא פליטת העט, — פליטת העט של רובינס טיציאנע הוא! כי כלו מלא הוא רוח תם ואמת, טהר רוח של עלמה תמימה... וזה הוא החבור הראשון של גברתי?

— כן, אם לא אחשוב את החבורים אשר חברתי עוד בלמדי בבית הספר.

— בלי ספק יש לגברתי כשרון גדול.

ואדוני — מבקר רחמן הוא מאד.

— לא, גברתי, לא מבקר אנכי, כי מעולם לא זכיתי להמנות בין הסופרים אף כי זקן אנכי בשנים פי שנים מגברתי; אבל קורא אנכי תמיד בעיון ובבונה, ולבי אומר לי, כי גברתי תהיה במשך הימים לסופרת מהללה, ושמה יהיה נודע לתהלה בכל הארץ. גברתי תודה לי כי הנה עוד כמעט ילדה, כי זה לה אך השנה השבע עשרה, וזה לא כבר עזבה את ספסל בית ספרה; ובכל זאת מה יפה ונאמן הוא הציור אשר היא מצירת את הרגש הראשון אשר רחש לב עלמה צעירה בהיותה על המשתה, אל איש צעיר אשר מצאה אותו שונה משאר אנשים, ואת שכלו — איננו פשוט, איננו מצוי! ומה יפה גם הציור אשר בו תתאר את לב העלמה המלא תודה להאיש אשר העיר בקרבה את הרגש ההוא! מה יפים ונחמדים ציורים כאלה, בם הראית כמה כוחך גדול בידיעת כחות נפש האדם, כי בציוריך אלה טמון רעיון פסיכולוגי עמוק מאד.

ובירוניקה שמעה את כל זאת ברממה. רוגשיבסקי החשה רגעים אחדים, כאיש הפוסח על שתי הסעיפים ואח"כ הוסיף לדבר:

— אדמה, גברתי היקרה, כי האיש הכותב כזאת צריך להיות בעל נסיון ולחוש בעצמו את אשר פלט עטו וחושב אנכי כי... ויעמוד מדבר.

— איך לא תבוש, אדוני, לדבר כזאת ! — התלהבה העלמה — „גם" על היהודים, תאמר, מה „גם" ? האם אלה האמללים אינם אנשים כמונו האדונים ? האם אינם ראוים המה כי נחוס גם עליהם ? הביטה נא וראה את האמללים האלה, העניים והאביונים עם ילדיהם הרבים הטפולים עליהם ; לא אדבר עוד מהגבירים כהכהן שלנו, אשר הונם — קרית עוז, אבל אלה העניים אשר היו למרמס לכל בן בליעל ! — ומה תאמר, אדוני, על בת הכהן רחל ? האם איננה יפת תאר מאד ? —

המ... גברתי יודעת כי השחורות אינן לפי טעמי.

— ומדוע תדמה, אדוני, כי אנכי יודעת את טעמך ? — אמרה בירוניקה, בהפנותה אל בן לויתה את עיניה היפות.

ורוגשיבסקי נבוך מאד, ויך את סוסו בדרבונות נעליו, עד כי התחלחל הסוס ויתפרץ לנוס. אבל עליו היה לענות דבר מה על שאלתה.

— ומדוע השחורות אינן לפי טעמך ? — הציקתהו בירוניקה בשאלתה שנית.

— אל נכון, יען כי אנכי בעצמי שחרחור הנני. — מצא לאחרונה רוגשיבסקי דבר לענותה.

— לא בצבע היופי — צחקה בירוניקה — אך בדבר אחר. קליאפטרה, כידוע, היתה שחורה מאד ובכל זאת לא יכלו אנטוניה וציזר לעמוד בפני קסמיה הרבים.

— אבל קליאפטרה היתה מצרית, והוא — ישראלית, והישראליות תמיד אינן לפי רוחי. — הנה בני הכהן יפים, אקוה כי גברתי תודה לי בפעם הזאת !

— בפעם הזאת — מודה אני לך — צחקה בירוניקה עוד הפעם.

ויעברו בדממה עת מעטה.

— ומה יחשוב אדוני כעת בהיותו תפוש ברוב שרעפיו בקרבו — שאלה בירוניקה, בהעיפה עיניה על פני בן לויתה.

— חושב אנכי על דבר חבורך, גברתי, אשר הטבת חסרך עמדי ותתניהו על ידי לקרוא בו — ענה רוגשיבסקי.

— על אודות איזה חבור ?

— אדות החבור היפה, אשר גברתי קראה לו בשם : „מה

אסור באזיקים, להושיבהו על העץ החר. שם מקומו! הבה, נראה, הגם הוא יקטיר את מקטרתו על העץ, כאשר עשה רעהו השודד! ומלבד כל אלה יש אתי כמאה איש רגלי תחת פקידות בן החיל לינרד. יאס! מקטרת אחרת! — בזאת לא תאחז האש . . .

— ואחרי כל אלה—הוסיף מלדנוביין בהבעירו אש במקטרתו החדשה — נמצאים בעירי מאתים קונפידורטים בני חיל, כלם בחורי חיל גליל рѣчи посполитой, הנודע בארץ לשם ולתהלה!

— ועוד רובים לי, הקולעים אל השערה ולא יחטיאו; וביצת תרנגלת, המשלכת באויר, ישברו בכדוריהם כמעט בעינים עצומות.

— והנה אחיללים של טרויא שלנו בא! — קרא מלדנוביין, (סבסך מעט את דברי הימים, בקראו בשם אחיללים את גבורה של טרויא).

ואל היציע קרב שר המאה גונטו.

יב.

המין הנפלא.

בין כה וכה, והגברת בירוניקה עם בן לויתה רוגשיבסקי הצעיר, עפו, שמחים וטובי לב, על סוסיהם, בדרך העולה זביניגורודקה, בואך יערה גרעק.

על דרכם פגשו בעגלות שונות, נושאות אנשים ונשים וטף, ממהרים אל עיר אומן למצוא שם מגן ומחסה במצודותיה החזקות.

— אמללים! — אמרה בירוניקה, בהביטה על פני האנשים העצבים, עוד מעט וגם בעיר אומן יקצר להם המצע מהשתרע, כי כל חוצות העיר ומגרשיה מלאים עגלות וחפצים שונים. — אמללים!

— מה מאד טוב לב גברתי! — אמר רוגשיבסקי בדממה בהתענגו כמתגנב על יפי הרוכבת, אשר מהנסיעה המהירה כסו פניה אדם חכלילי, והעינים האמוצות כמו שחרו מעט, — גברתי חוס תחוס על כל, וגם על היהודים.

מעלליו וכגמול ידיו נעשה לו.

— ואדוננו השר בטוח כי ינצחם ? — שאל הזקן שבחבורה, כפוסח על הסעיפים.

— בטוח אנכי מאד ! — הן שר המאה גונטו בעצמו יצודם כשועלים בכל שנה ושנה — התלהב מלדנוביץ.

— אבל עתה הם הולכים לאלפים , וגם כלי תותח יש עמהם — אמר הכהן.

— לאלפים ?! — אבל כלם המה רועי חזירים עם מקליהם,— ואצלי — הביטו ! (מלדנוביץ הראה בידו על העיר המשתרעת למטה) — הביטו נא על גדר האלונים המקפת סביב, בה תנתצנה מלתעות הכפירים אשר ינסו לאכלה. ושני המגדלים , כשני שומרים נוראים, יעמדו למגן לנו ולא יתנו לאויב לבא אל „טרויא" הבצורה שלנו. ואת סוס העץ לא נתן לבא אל עירנו , לא ולא ! — צחק השר בהתענגו על משלו—גםאצלנו נמצאים היקטורים, אחילליסים ופטרוקולים — נמצאים ! ומגדלינו מזוינים בכלי תותח גדולים וקטנים וכדורי מות הרבה מאד. ינסו נא אלה הפוחזים לטעום את קטניות הברזל שלנו ואע"פ שקבתם הרגלה בקטניות , אבל את הקטניות לא תעכל. חא , חא , חא — לא תעכל ! את מקטרתי, יאס !

והקוזק חרד אליו עוד הפעם.

— הנה נא לי קנה מקטרת גקי ! — כן , קבתם לא תעכל את הקטניות שלנו . אל נא תשכחו , כי את מגדלי ישמרו פולנים בני חיל , כלם גבורים , כלם חזקים בכל אבריהם ! — והחריצים סביב לעיר והסוללה ובית הסהר ? זכרו נא כל אלה! אנכי אמחה את הפוחזים מעל פני האדמה ! והמצודה הזאת אשר אתם רואים ? וכל בניני האבן האלה ? זאת היא החומה השניה—חומה בתוך חומה , יקחם אפל ! והמגדל הזה , הקפיטוליום שלי, גם הוא מוקף גדר חזקה סביב. ובקומה העליונה של בית האוצר — מגדל שלישי עם בתי מטבחים , ולו ראיתם את בתי המטבחים האלה , חַ, חַ, חַ ! — גם אווזים אינם נצרכים לי למען הציל את הקפיטוליום שלי , גם בלא אווזים אעשה מעשה מנליא הרומי. . . אל נא תשכחו בני יהושע בן נון , אשר עצר את השמש בחצי השמים , כי אצלי יש גדוד רוכבים משני אלפים קוקים , אלה בני החיל יקדמו פני רועי החזירים ההם עשר פרסאות לפני אומן ויביאו לי את זילינק

— אין שלום, אך פחד, אדוננו הנאור — ענה הכהן.
— ומה נעשה? — עלו נא אלי על היציע.

והיהודים עלו על היציע, אשר שם עמדו עציצים נקובים וכדים זרועים פרחים ושושנים וגם כסאות עשוים מעשה עבות.

— שבו, אדוני הנכבדים, איש תחת גפנו — הוסיף להרבות להג האדון כטוב לבו עליו — ומה תגידו, אתם, היוצאים מארץ כנען אל ארץ כשדים? — הכן דברתי? האף אין זאת?

והכהן עם רעיו ישבו על הכסאות.

— מבית הכנסת, אדוננו הנאור, באנו אליך, — פתח הכהן ויאמר — שם התפללנו בעד ההרוגים.

— בעד איזה הרוגים? — שאל מלודנוביין, ויך כף אל כף, וכרגע נראה על המפתן איש קוקי. — את מקטרתי, יאס! — ומי המה ההרוגים?

— אלה ההרוגים אשר נפלו חללים ע"י חמילניצקי בשעתו, ואלה הנופלים עתה שדודים ע"י זיליזנק השודד עם סיעתו ההוללת.

— אנחנו התפללנו, אדוננו הנאור, גם על אודות עירנו, כי יסיר ה' את הרע מאומן והאויב לא יבא אלינו, — ענה השני, הזקן מאד.

— הה! — צחק השר מלדנוביין — אך לחנם הטרחתם את אלהיכם לצאת לעזרתכם: — אין אנו צריכים לעזרתו!

המענה הזה לא היה נעים כל כך לאזן השומעים. בין כה והקוק הביא לו את המקטרת, וגאות עשן החלה להתאבך מפי מלדנוביין.

— אנכי כה אעשה להם — ובדברו הניף בידו על העשן — אנכי אנדוף את הפוחזים האלה, כהנדוף עשן מפני רוח.

— יוכל היות, כי אדוננו השר איננו יודע את כל הנעשה— אמר הכהן.

— יודע אנכי את כל! יודע אנכי את אשר נעשה בטשערקססי בסמילא ובליסיאנקו — חרפה ודראון! — חיטשיבסקי פתח להם בעצמו את שעריו!

— הרפה היא לכל ארץ פולין — התלהב מלדנוביין — הלא היה לו במה להגן על עצמו, אבל לבו פחד כנשים ויאכל פרי

בתוכם היה גם ר' יצחק כהן, אל שר הפלך, להתיעץ עמו, ולהודע מפיו, אם בטוחה היא העיר אומן מפחד אויב, ההולך ומחריב ארץ.

ובקרבם אל בית שר הפלך, מצאו את מלדנוביין עומד על היציע, ומביט בהקריב שומר הסוסים אל היציע שני סוסים יפים חבושים באכפים יקרים, אשר אחד מהם היה אכף נשים.

למלדונוביטש כבר מלאו חמשים שנה, הוא היה איש לבן פנים וקרחת לו בראשו, ושפם צהוב וארוך לו ממעל לפיו. על ידו עמדה נערה ישרת הקומה, לבושה בגדי חפש לרכבה, ובידה שוט קל. פני הנערה היו לבנים ועינים אמצות נוצצו מתחת לעפעפיה היפים, זאת היתה הגברת בירוניקה בת השר מלדונוביין, אשר השאירה אחריה כתבים על אודות „טביחת אומן": זאת היא האשה אשר אחרי כן נודעה בשם: בירונקא קרעבס, ואצלה עמד איש בחור לבוש מנעלים ארוכים—הוא היה האיש רוגשיבסקי.

— הנה הנם!— אמרה בירוניקה בדממה, בראותה את היהודים הקרבים -- נסעה ונלכה, אדוני סְטַס!

ותט את ראשה אל מול פני אביה, והוא נשק לה במצחה.

— אך אל נא תדהרי בתי, כאשר התתרים עושים — אמר אליה בחבה.

— אדהרה, אבי יקירי — רוחי תשאני — ענתה הנערה בקול תלונה.

— אבל גם האדון סטס לא ירשה לך לעשית כזאת.

— ירשה, אבי יקירי, האדון סטס ירשה לי כל דבר, וגם . . . לעצמו — הפצה הבת השובבה לאמר, אבל התאפקה.

ותמהר לרדת מעל היציע, בהחזיקה בידיה את שולי בגדה, והאדון סטס עזר לה לעלות על סוסה ויסעו!

— היה שלום, אבי! — קראה הנערה מעל סוסה,— אנכי אדהרה ישר אל השודדים העריצים האלה, ובעזרת ה' ארק בשעתה, אביא את זיליזנק בכבודו ובעצמו שבוי הנה.

ומלדנוביין אך הניף בידו אחריה — „נערה שובבה"!

והיהודים קרבו אליו וישתחוו.

— האח, הנה הכהן עם חכמי ישראל! — צחק שר הפלך— שלום לכם. ומה תגידו, השלום?

פוגריבישטש טולטשין, פולין, באר ואומן . . .

לשמע המלה: „אומן" התפרץ קול בכיה ואנקה, מכל העם אשר החריש את קול החזן בדברו, גם קול קריעת בגדים נשמע, אבל קול החזן הגביר . . .

— אומן, — הוסיף החזן — ק ר ס נ י ועוד שלש מאות ערים אחרות; האמללים האלה היו כלב קדושים, חכמים, סופרים, כהנים, אשר הקדישו כל ימיהם לתורתך ולמצוותיך, שדי נורא ואיום!

מרוב בכי נפסק קול החזן פעם בפעם, ויתאמץ לקרוא ולא יכול, וזאת הוסיפה עוד להרעיש את הלבבות ולהוציא בכיה ואנקה מלב ההמון. ראשי האנשים העומדים עטופים בטליתותיהם התנועעו והתנודדו, כאשר יתנודד איש ממכאוב פצע וחבורה.

— „אנשים ונשים, בחורים ובתולות, כלם הרגו על קדושת השם — געה, החזן בבכיה — דמם נשפך כמים בראש כל חוצות, ובכל זאת באתם ולא שכחו את שם אלהיהם, ותורתו לא המירו.

— גם אנחנו לא נמיר — נשמעו קולות בקראם — לו גם ימחצו אויבינו את רגליהם בדמנו, נהרג ואל נעבור אף על אחת ממצוות ד'.

וקול החזן הגביר לקרוא: — „ה' אחד"! צעקו הקדושים ההם ונשמתם יצאה באחד; לא חסו הרוצחים על זקן, גם נשים לא חננו, פגריהם היו משלכים בחוצות קריה, ואד יעלה מדמם כאד העולה מהקטרת אשר על המזבח. הה, אל מלא רחמים! המציא מנוחה נכונה לאלה ההרוגים על קדושת שמך, ותהי נפשם צרורה בצרור החיים, בגן עדן תהי מנוחתם, שובע שמחות את פניך, אמן.

ובעזרת הנשים נהיתה פתאם מבוכה ושאון.

— לאה התעלפה . . . אשת ר' יצחק כהן מתעלפת!

— אמי! הוי אמי! לכי ונלכה החוצה לשאוף אויר טוב ונקי — התחננה רחל אל אמה במבוכה — געל נפש אחוך — נצא נא . . .

ומתחת, בבית הכנסת, אשר שמה הגברים, צעקו כל העם בקול קורע לבבות, כלם בכו ויספדו וילילו, ולא שמעו את אשר נעשה שם למעלה בעזרת הנשים.

אחרי כלות ההזכרה הלכו שלשה אנשים ראשי העיר, אשר

גם המה אל בית הכנסת , אשר שמה כבר נאספו אנשים רבים : יושבי העיר ואשר נמלטו אליה מערי הסביבה . על פני כלם שכן ענן עצב ותוגה ; אך פני בני הכהן הפיקו רוח אומץ וגבורה, — שלשת הבנים האלה גמרו בנפשם למות מות גבורים , ולקחת מחיר יקר מאד בנפשם, אשר ישליכו מנגד בעד עמם . גם עיני רחל הפיקו רוח גבורה ואמץ , כנראה נגמר בלבה לעשות דבר מה . . . היא הלכה על יד אחיה שמשון.

— הגידה נא לי , אחי היקר , מי היתה יהודית ? — שאלה אותו בדממה .

— האם לא תדעי, אחותי ?—עבריה היתה כמוך—ענה שמשון.

— כנראה היתה גבורה מאד , — הוסיפה רחל.

— בלתי ספק , אם יכלה לכרות את ראש אולופירן.

— ומדוע לא שחטה אותו , כאשר ישחטו את השור ואת השה ?

— על כי ראשו היה נחוץ לה. -- ולמה זכרת פתאם את יהודית ?

— אין דבר , היא עלתה על זכרוני היום , כי אמרתי : לו היתה היום בינינו אשה כיהודית !

— ומה היה ?

— כי עתה שחטה את זש. השודד.

ויצחק שמשון לדברי אחותו התמימים ויאמר : — האם לא תחפצי להיות כיהודית גם את ?

אבל הנה בית הכנסת. הוא היה מלא המון אדם רב מאד . וברוב עמל נדחקו בני הכהן אל מקומותם אשר להם שם עוד מימי יסוד הבית הזה.

אחרי התפלות והתחנונים הראשונים , החלה הזכרת נשמות ההרוגים .

וכאשר הביטה רחל מעל עזרת הנשים על האנשים העומדים למטה, עטופים בטליתותיהם הלבנות, נדמו לה כלם כמתים בתכריכיהם ואימה גדולה נפלה עליה .

וקול החזן האדיר נשמע בקראו, ורתת החזיקה את כל העומדים.

— אל מלא רחמים , שוכן במרומים, — בכה החזן בקול,— המצא מנוחה נכונה לנשמות הרוגי עמך — הרוגי נמירוב, ברדיטשוב,

ודם היהודים נשפך כמים מעיר סמילא עד עיר ליסנקא, ועוד צרות ואכזריות גדולות מאלה נכונו ליהודים בימים הבאים, — להשמיד להרוג אותם ולעשות אותם כלה — בארץ, אשר נתנה תמיד מקום מנוחה לאמללים האלה, ותחשבם כבנים לה בחסד וברחמים גדולים.

יא.

התענית.

והימים יעבורו. עבר כמעט כל חדש מאי, כל היכל להמלט נמלט. — אבל אנה ימלטו? אנה ינוסו?

אך מנוס אחד נשאר לפניהם והוא — העיר אומן, אשר מצודות וצריחים לה וחיל מזוין כל צרכו, והריצים עמוקים סביב לה.

ור' יצחק כהן, למרות כל ההבטחות, אשר הבטיח קרובו הצדיק ר' יעקב יוסף, ראה ויוכח, בראותו את כל העגלות עם הנסים והנמלטים לבקש מנוס ומפלט בעיר אומן, כי דברים זרים יעשו בארץ, וכי עתידות לא טובים נכונים לעירו, הרבה יותר מאשר נבא לו ר' יעקב יוסף. ושלא ברצונו בא לפניו זכר כל המעשים בעת חמילניצקי, ושאר הפרעות בעת מורוזינקא, ניטשאַי, פווליוק וקריבונוס, אשר בעיר באר לבד ענו והרגו יותר מחמש עשרה אלף יהודים, וכהנה בעיר נומירוב, ברדיטשוב, פוהריבישטש, טולטשין ואומן ועוד כשלוש מאות ערים אחרות בגבול אוקרינא, פאדוליע ווולין.

בימים אשר זיליזנאק ושילה, אחרי בצעם את מעשיהם הרעים בליסנקי, נסעו עם מחניהם הלוך ונסוע אל עיר אומן, החלו ימי הצום ליהודים, התענית, אשר גזרו לזכר ההרוגים שנהרגו למאות ולאלפים ע"י חמילניצקי בשעתו. ימי הצום הזה קימו וקבלו עליהם היהודים שבאומן וסביבותיה לצום ולהתפלל לד', בלב קרוע ומרתה לזכרון ההרוגים. בתי הכנסת היו מלאים אז מפה לפה יהודים בוכים וזועקים, נאנחים ונאנקים מתפללים וקוראים אל ד', כי לא ישיב להם את הימים הרעים ההם.

ור' יצחק כהן עם בני ביתו, כלם לבושים בגדי אבל, הלכו

וכאשר באו העריצים אל עיר ליסנקא, ויראו כי יבצר מהם ללכוד את המצודה הבצורה הזאת עם כלי התותח המביטים עליהם בעיני זעם מעל סוללות המצודה, וישימו פניהם אל יושבי העיר וידברו על לבם ויבקשו מהם, כי יאמרו לראשי המצודה, כי יפתחו שעריהם לפניהם בשלום אם לא יחפצו כי ישפכו דם. וילכו ראשי העיר אל המצודה ויציעו לפני האדון חיטשעווסקי את דבר השלום, אשר אמרו העריצים, ויאמרו לו: „אם תפתח את שערי המצודה לפניהם בשלום, אז יעשו חסד עמך ועם כל האנשים, אשר אתך ולא יפגעו בכם לרעה ואם אין, הלא מוטל הדבר בספק אם תתגבר עליהם אתה, או הם יתגברו עליך. והלא עוד מעט, ותשוב ממשלת הקוקים, גם זולת זאת לכל הארץ הזאת כשהיה, ומה בצע בהלחמך לארץ לא לך? והעריצים בעצמם באו לא כאנשים המתפרצים והמתנפלים על המצודה, אך כצירים שלוחים מאנשי עבר הנהר, ועושים את כל אשר עושים שלא ברצונם, כי אם בפקודת מי שגדול מהם". דברי האנשים ההם, או הפחד והספק אם יצלח במלחמתו זאת, פעלו מאד על לב חיטשעווסקי ויצו לפתוח את שערי המצודה לפני המורדים. והעריצים כזרם מים התפרצו אל המצודה ויחלו לעשות זר מעשיהם, באכזריות חמה ובשטף אף עוד יותר מאשר עשו עד הנה. וכל האכזריות אשר עשו בערי סמילא, טשירקסי, מידבידובקי וקניב היו כאפס וכאין מול האכזריות אשר עשו בעיר ליסינקע.

וימלטו רק אנשי מספר, אשר הספיקו להתחפש בבגדי אכרים וינוסו יחד עם אסורי בית הסהר, אשר שלחום העריצים חפשי, תכף בבואם שמה. ואנשים אחדים התחבאו בין הפגרים עד בא הלילה. ואז, כאשר ישנו העריצים אחרי כלותם את מעשיהם ויהיו בטוחים כי לא נשאר אף פולני אחד, נסו בהחבא אל שכניהם מכיריהם, והרבה מהם נמלטו אל כפר סידורובקא, הרחוק כשלשה מילין מעיר ליסנקא, ושם הסתירו אותם אנשים רחמנים. את אוצר הכסף וכל שאר דברים יקרים בזזו.

וכל הפולנים יושבי ארץ אוקרינא נמוגו מפחד. אך עוד יותר רע היה מצב היהודים בעת ההיא: הפולנים יכלו למצוא עוד מעט והצלה פורתא במצודות הבצורות, אשר אותם נתנו לבא שמה בנפש יותר חפצה מאשר את היהודים, וגם בצל חיל מזוין, אשר פקידיהם היו אנשים כמוהם אחיהם אנשי בריתם, אבל היהודים נשארו באין מגן ומחסה, וכל הרוצה בא ויצד אותם ויעש בהם כרצונו.

בעיניו את הבערה הזאת, ליפומן שמו — נסע הלך ונסוע ממקום למקום, ובכל המקום אשר עבר הרג ורצח בלי חמלה וישפוך דם הרבה מאד—בעת ההיא נסו כל האנשים, החרדים והמפחדים מפני האסון הקרוב לבא, אל הערים הבטוחות יותר מפחד אויב והנה: ליסנקא, אומן, ושדה לבן.

וימים הגידו עד כמה יכלו ערי ליסנקא ואומן להשגב מפני האויב.

בהטותם מעיר בוהוסלוב דרכם אל עיר אומן—יאמר הסופר ההוא — היו צריכים העריצים לפגוש בדרכם את העיר ליסנקא, והעיר הזאת היתה בעדם כר נרחב לשלול שלל ולבוז בו. העיר הזאת היתה ירושת נחלה להנסיך יאבלונובסקי מפקד צבא עיר נובגורוד. בה היתה מצודת אבנים עם אגפים מסביב, אשר יחד עם הבנין הראשי היתה להם תמונת רבוע. באמצע היתה המצודה בעלת שתי קומות, ושער אחד לה ושתי סוללות הנשאות על ההרים אשר שם. והסוללות עם כלי התותח אשר להן יכלו להגן על המצודה מכל עבריה, כי כלי התותח ההם ירו למרחק רב מאד. ומלבד זאת היתה למצודה גדר עץ גבוהה סביב, מעצי אלון חזקים, עם שער עץ חזק, העשוי להגן ביותר על המצודה, וגם מספר לא מעט אנשי חיל קוזקים היה במצודה לדבר את אויבים בשער. ובעת ההיא נמצא שם הקומיסר חיטשיבסקי, אשר בא שמה מנחלות הנסיך יאבלונובסקי אשר בולין לבקר את כל הכפרים השייכים לליסנקא. וגבול מגרש ליסנקא היה רחב מאד, שמה נמצאו בעת ההיא תושבים במספר שלושים אלף איש. ועל חיטשינסקי היה לאסוף את כל ההכנסות ממגרש ליסנקא ולהביאן אל ארונו הנסיך.

וז. בנסעו לליסנקא ובהגדילו כל פעם את חילו העביר קול, כי אין כעת עוד אכרים, רק קוזקים, אשר לא ידעו בלתי עבודתם הקוזקית כאשר מעבר לנהר דניפר: וכי אוקריגא של פולין תקרא עתה, כאשר לפנים, בשם „ממשלת הגיטמנים" (Гетманщина).

ובלב מלא שמועות, כי ממשלת פולין כלה תאבד מן הארץ וממשלת הקוזקים תקום תחתה, שמו העריצים פניהם אל עיר ליסנקא.

שמה נאספו המון נמלטים ונסים מפחד השמועות, וגם הרבה עברים בתוכם, אשר דמו להחבא פה מפחד אויב עד כי יעבור זעם

— האח, אחי — קרא שילה — לו ראית איך האבילוני נשים יפה־פיות מידיהן הרכות והענוגות!... כאלה לא ראיתי ליופי מיום היותי על הארץ... ועליהן לא ארים את ידי לעולם.

— ומי הנה? — שאל ז. בתמהון.

— אלה בנות העשיר יצחק כהן — רחל ושרה.

— הזה הוא הכהן, אשר חם „אל־תנע־בי" היה משרת בביתו?

— לא ידעתי את חם, — ענה שילה.

וחם עמד מרחוק בעת הזאת וישוחח עם אנשי חילו של שילה.

— הוי, חם ידידי, גש נא הנה! — קרא אליו ז.

וחם נגש ויעמוד ביראת הכבוד.

— האתה עבדת בבית הכהן בעיר אומן? — שאל ז.

— בבית הכהן, אדוני הראש, — היה מענהו.

— ולו שתי בנות יפות — רחל ושרה?

לשמע הדברים האלה הלבינו פני חם, אבל בכל מאמצי כחו הסתיר מבוכתו.

— כן, אדוני הראש — רחל ושרה — ענה בקול רועד — ומה?

— הארון וסילי התארח אצלן, והן האבילוהו מידיהן הרכות.

וחם הביט בעיני תמהון על האדון שילה, איך יכל זה לבא אל העיר, ואיך יוכל היות כי רחל האבילתהו. והקוזק הצעיר הזה לא ידע מה לחשוב, ויצר לו מאד.

— האם כבר נלכדה העיר אומן? — שאל בקול כאוב מארץ.

— עוד לא נכבשה, נער, אבל בטח נבקיענה אלינו — ענה שילה.

— אמור נא אל אחיך רעיך, כי יהיו נכונים ללכת אל אומן — אמר ז. אל חם בקול נגיד ומצוה.

וחם שמע לאשר צוהו אדונו ולבו סער בקרבו, מה תהיה אחרית הדבר הזה? מה תהיה האחרית? — רחשו שפתיו כאיש אובד עצות.

ומה נעשה בעת ההיא — שואל סופר תולדות מרד ההידומקים — במקומות אחרים באקרינא הפולנית, אשר שמה עוד לא הגיעה אש המרד, אשר הבעיר אותה ז. וההבערה ללהב יצאה בידי מחנות עריצים אחרים?

„בעת ההיא אשר זיליזנאק" — אומר פולני אחד, אשר ראה

אשר כה שקד על משתהו, עד כי נפל כובעו מעל ראשו וקווצותיו נטבלו בנהר היין.

גם הנשים סכרו בחול בעד הלך היין ותשאבנה ממנו בכדים ותשתינה.

ואחרי היין נשפך גם דם.

י.

משתה דמים בליסנקא.

ועד מהרה היה גם גורל ערי קרסון, טשיגירין וקניב, כגורל הערים הקודמות. וביחוד השתובבו העריצים בקניב, על כי יושביה עמדו על נפשם בחרף נפש. כי חומה בצורה היתה לה, וחיל פולנים חזק מאד; אבל העריצים תפשום וישמידום ויהרגום במיתות אכזריות מאד. וגם היהודים, אלה המדכאים, אשר מפשע זרים נגע למו, נכרתו כלם באכזריות חמה. ואת הפולנים, אשר נשארו מהחרב, ויסתרו בצריח, דנו ההידומקים בשרפה ויציתו עליהם את הצריח באש וישרפום כלם חיים.

ובעת ובעונה אחת בערה אש המרידה בכל הסביבה, כי בכל הכפרים צלצלו בפעמונים, להודיע דבר המרד לכפרים שכניהם, ודם רב נשפך כמים.

ורוח המרד הלכה מחיל אל חיל, כי בעת הזאת התפרצו גם חילות אחרים תחת ממשלת ראשים שונים, כמו — שְׁבַצְקִי, נעזשיבוי ווסילי שילה, האחרון, שילה, הכביד את רציחותיו ואת טביחותיו ויעש לו שם במו, ויספרו נפלאות אודותיו.

ובעת אשר ז. עם חילו נחו בעיר בוהוסלוב, אחרי עבודתו עבודת הרציחה בקניב, בא שמה גם שילה עם המונו. זיליזנאק ושילה פגשו איש את רעהו כאנשים אחים ורעים מכבר, ויחבקו וינשקו איש לרעהו.

— ומה, אחי, ההיית באומן? — שאל ז.

— הייתי ושתיתי שם יין ודבש — ענה שילה.

— ואיך באת שמה?

— בהתחפשי לעור מנגן בפנדורא ונער מוליך אותי.

— לא, אדוננו!

— ואנחנו כבר החלונו לחרוש! — אמר זיליונאק בצחוק, ברמזו על התחלת הטביחה.

ובבואם אל העיר שעה ז. ישר אל המצודה אשר שעריה כבר היו פתוחים לפניו, והעריצים רוכבי הסוסים עמדו הבין שורות שורות.

— רדו מעל סוסיכם! — פקד ז. — והעריצים מהרו לעשות כדבריו, ויניחו את הניתותיהם מידיהם, ואת רגלי הסוסים אסרו.

וז. עם הקרובים אליו שמו פניהם אל הארמון. שם קדמו פניו הקוקים השומרים, ויסירו את כובעיהם מעל ראשיהם לכבודו. גם ז. הסיר את כובעו, אבל כרגע החזירו על ראשו והקוקים נשארו עומדים בגלוי ראש לפניו.

— שלום לכם, קוקים! — פנה אליהם ז.

— שלום לך, אבינו, אדוננו!

— ואיפה הוא אדונכם? — שאל ז.

וראש הקוקים מהר ויקרב אליו בראש גלוי, גם זיליונאק הסיר את כובעו מעל ראשו, ויחבקו, וישקו איש לרעהו.

תנא נא מקום לנוח לי ולאנשי — אמר אליו ז. — וראש הקוקים הביא את ראשי העריצים אל הארמון.

ומדוע לא תלך גם אתה עמי, „אל־תגע־בי"? — פנה ז. אל חם, אשר עמד ולא הרהיב עז בנפשו ללכת אחריו. — מי אשר יוכל להגן על כבוד הקוקים כמוך, הוא הקרוב אלי.

הדברים האלה פעלו מאד על חם, וילך אחרי ז. אל הארמון.

— הה! — אמר בלבו — לו ראתה אותי כעת רחל... אבל עוד תראני... לא אתן אותה לחרפה, לא אתן לחלל את יפיה...

ובעת אשר ראשי העריצים היו בארמון, עשו העריצים את שלהם על פי דרכם. ראשון לכל דבר תפשו את בתי המרזח ואת אוצרות היין, המחיה והמשמח לבב העריצים, חשוקי החביות הוסרו ונהרי נחלי יין שרף הלכו ברחובות עיר.

— שתו ושתו! — צעקו ראשי השכורים.

ובאמת כרעו על ידיהם ועל רגליהם וישתו כבהמות שדי מנהרות היין אשר הלכו על פני הארץ.

— שתו, אחי! — קרא גם ה„מנגןחנם" מעל עגלתו.

— גם קווצות ראשך תשתינה — צחק עריין אחד לרעהו,

הִנֵּה מַרְטִין בֵּילוּגָא עַל פְּנֵי הָרְחוֹב הוֹלֵךְ,
וְאֶת הָאָדוֹן הַנָּצִיב אַחֲרָיו שְׁבִי יוֹלֵךְ:
וּבְהוֹלִיכוֹ אוֹתוֹ יֹאמַר, אַף שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ:
כִּי לֹא רֹאשׁ לְיָאחִי אֶחָד יִשָּׂא בְּחַרְבּוֹ וּבְכִידוֹנוֹ.

— טוב! טוב! אמת דבר ה„מנגן חנם", — צעקו כלם — על הליאחים נפולה!

— על היהודים! על מוכרי משיחנו! — הוסיפו אחרים.

ומן הרגע הזה החל הדם להשפך כמים. די היה להמון הפרוע לשמוע את המלות „ליאחי" ו„זשיד", להביא שכרון בלבם, ולמרבה החללים אין קץ!

ראשון לכל דבר התנפלו על בתי המרזח ויוציאו את חביות יין השרף לחוץ, וישתו עד כי עברם יין, ואחרי כן החלו לטבוח ולשפוך דם.

ויהי כי כלו להרוג ולהשמיד את כל אשר לפולנים וליהודים בזבוטינא הציתו דאנשים—החיות האלה אש בכל העיר ויסעו הלאה, אל האחוזה השניה של האדונים ליובומירסקי, אל העיר סמילא.

ו„המנגן חנם" נסע גם הוא עמהם, ובשבתו על עגלתו נגן וישורר.

— רקדו, אחי, למען נער את דמי הפולנים והיהודים מעל נעליכם! פזזו! כרכרו!

והאנשים אשר סביבו פזזו ויכרכרו בכל עז.

וגם העיר סמילא היתה שדודה ובזוזה.

ובימים אחרים התפרצה אש המרד בכל המקומות, ויתקשרו כלם, מאיש ועד אשה, מזקן ועד נער, גם הנשים הזקנות הלכו ויעיהן בידיהן, גם הכלבים עזבו משכנותיהם וילכו ברגלי העגלות הנוסעות. ואחרי העגלה אשר המנגן חנם ישב בה הלך כלבו רורקא.

ויבאו עירה טשירקססי. אנשי העיר יצאו לקראתם לקבל פניהם, וז. פנה אליהם בצחוק קל:

— שלום לכם, אחי!

— שלום לך, אדוננו! — ענו האנשים אשר לבם אמיץ יותר.

— ומה, העוד לא תחרושו?

הרגלים באותותיהם ואת צבא הרוכבים והרגלים, נבהלו מאד וימהרו להמלט על נפשם; אבל זיליזנאק צוה להרגיע את רוח האנשים הסוהרים, וגם הוא בעצמו קרא אליהם לשלום, באמרו:

— אל תיראו, אנשים טובים, כי לא נגע בכם לרעה! לבי סחרו בכל אות נפשכם.

וכל איש אשר יכל לְהִזָּיֵן בסכין או במקל, וכל איש אשר שאף לדם הלך אחרי זיליזנאק. ודם עוד טרם ישפך; אבל עוד מעט וגם דם היה צריך להשפך.

ממידבידובקא נסעו הלאה, ובדרכם פגשו את העיר זאבוטין, העומדת תחת רשות משפחת האדונים ליובומירסקי. ומפקד צבא הקוזקים, אשר שם, היה מרטין בעלוגא; ונציב הנסיכים ליובו-מירסקי, וויצאַלקאָווסקי, היה שם שר הפלך. וכמעט החלו קוקי עיר זאבוטין להקהל ולעמוד על נפשם, ויתפוש המפקד מרטין את הנציב ויוציאהו לקראת חיל השודדים, והעיר והמצודה נתנו ביד זיליזנאק ואנשיו ויחנו ביד רמה בתוך העיר.

ואת הנציב הוציאו ויעבירוהו לפני ההמון למען יגידו בפניו איך לחץ אותם ואיך העביד אותם בפרך הוא וחבריו. וההמון לא חכה עד אשר ישאלו אותו.

— הה! האדון הנציב! הליאח הארור! — נשמע קול ההמון בקראו.

— הנה המנגן—חנם! המנגן—חנם! — נשמעו קולות מאגף החיל השני.

בקריאות האלה קדם העם את אהובו, המנגן הזקן ומשורר העם, אילקא ה„מנגן-חנם" (Дармограй). הוא היה קצין רגלים ונוסע בעגלה קטנה, בעזרת נכדו יורקא. רגליו נכרתו ממנו בשבתו בשביה בעיר קרים, אסור בכבלי ברזל, והכבלים האלה מחצו את רגליו, עד אשר לא יכל עוד להרפא מן הפצעים ויכרתו את שתי רגליו. ואחרי אשר הקוקים שחררו בחרבם ובקשתם הרבה מן השבוים, הוציאו לחפשי גם את המנגן—חנם, נכה הרגלים.

— שירה נא לנו, זקן, משיריך החדשים — קראו אליו הקוקים בראותם את הפיטן הנפלא, המשורר בלי הכנה. והמנגן-חנם נעתר כרגע לבקשתם ויכונן את מיתרי הפנדורא שלו וינגן וישורר בפה:

— אם כן , — קרא חם , בהרגישו את מכת השוט , — אם להלחם אתי אתה אומר , עמוד נא , בן כלב , ונראה מי יגבר !

ויסגור חם את הדרך בעד הרוכב.

— מלחמת בינים , בן כלב ! — זעק חם וירם את מקלו עליו , — נסה נא כחך עם עבד היהודים !

והרוכב עמד ויסב את סוסו ואת חניתו על פני אויבו הרגלי, ויאמר לרמוס את אויבו ברגלי הסוס ולדקרו בחניתו. אבל ח ם הקל מהר ויפטר ממנו הצדה , וברגע אחד תקע את מקלו החד בעינו השמאלית. המכה הזאת היתה כה חזקה עד כי הפילה את הרוכב מעל הסוס , מתבוסס בדמו על הארץ. וכלם קרבו אל מקום המלחמה הפתאומית, וחם עמד על מקומו, פניו הלבינו , ועיניו הביטו בשממון.

את הרוכב מצאו מוטל מת, והסוס אשר רכב עליו נס הלאה.

גם הראש ויליזנאק הקריב אל מקום המקרה , יחד עם בני לויתו , וחם אשר רוחו שב אליו , ספר לפני הראש את צדקתו ואמונתו , כי חם על כבוד הקוקים , ולא יכל לעבור בשתיקה , בהכות אותו איש על חנם ובקראו לו בשם „עבד היהודים״ . אם כן , — אמר ח ם , — אם אנכי עבד היהודים , גם כל הקוקים העומדים פה אתנו הם עבדי היהודים , כי כלם עבדו אצל היהודים , אלה בבית משרפות היין , ואלה בבית מעשה השכר ובבתי מרזח , גם האדונים הליאחים עבדים המה ליהודים העשירים , כמוני היום אל ר׳ יצחק כהן הישר באדם .

וכלם הכירו את צדקת הנער חם , כי כן עשה בחוסו על כבודו. ו ז י ל י ז נ א ק חרץ :

— קח נא את הלבוש , אשר לבש בו הרוכב , ואת הסוס אשר רכב עליו , והיה קוק על ידי ואל תתן כבוד הקוקים לשמצה בקמיהם. ולכלב — קבורת כלב , — הראה בידו על הרוכב המת.

המחנה נסע הלאה . וחם „אל־תגע־בי״—כן קראו לו אחרי המקרה הזה — לבוש בבגדי הרוכב , רכב על סוסו בשורות הראשונות מחיל הרוכבים . כבד היה להכיר בפני הרוכב היפה הזה, את העבד חם , אשר עבד זה לא כבר בבית היהודי ר׳ יצחק כהן.

והמחנה הקריב לבא אל עיר מידבירובקא . מפני סבת החג היה שם יום השוק , והרבה אנשים מכפרי הסביבה נקהלו ובאו שמה לקנות ולמכור את סחורותיהם . וכראות האנשים את

והקוקים מהרו ויחליטו להתאחד עם זיליזנאק.

ובמשך שלשת ימים נערך חיל מזוין ומסודר בכל, וביום הרביעי נסעו בדרך העולה עירה טשירקסםי.

וזיליזנאק נסע בראש המחנה. הסוס היפה, אשר רכב עליו, צעד בגאון: הבהמה החכמה הזאת יודעת את נפש רוכבה ומתגאה בו. ולסוס הזה היה במה להתגאות, כי רוכבה היה לבוש בגדי צבעונין, מרוקמים בחוטי זהב, המתנוססים לעין השמש, והוא לבוש פאר, כבע גבוה ויפה נטוי מעט לצד אחד, ואזור רחב ויקר אזור על מתניו החזקות, ובאזור תלוי קנה רבה, אשר לו יד כסף מלאכת צ ר י ג ר ד; ועל צדו השמאלית מצמדת חרב גדולה ויפה, ועל רגליו נעלי עור ספיאן עם רכסי כסף. כל אלה הוסיפו כבוד ויקר לאיש המוכן להיות, כפי תקותו, ראש ארץ אוקרינה ושני עברי הדניעפר.

ז י ל י ז נ א ק כבר הגיע לשנות העצה. הוא היה איש בריא, בעל פנים מלאים ויפים, קומתו ממצעת וכתפים רוחבות ועינים אמוצות לו, שפמו איננו ארוך מאד, וקויצות ראשו תלויות לו אחורי אזניו. זאת היא תמונתו החצונית של ראש העריצים השודדים.

אחר נסעו הקוקים הרוכבים--שנים, שנים, והניתות בידם, ואותותיהם שני צבעים להנה: לבן ואדם, ירוק ושחור, אדם ותכלת ואחרי הרוכבים הלכו צבא הרגלי וסכינים ומקלות בידיהם, וכמאסף לכל המחנות נסעו העגלות עם העגלונים והכלבים. בין העגלונים האלה היה גם ח ם, עבד ר' יצחק כהן. הוא הלך על יד עגלתו, וסכינו תקוע בחגורתו, ומקל חד בידו. הוא היה כבן עשרים והמש שנים, בעל קומה גבוהה וכתפים רחבות ועפעפים שחורות עם עיני תכלת, מפיקות רצון וטוב לב.

אבל פה קרה מקרה קטן, אשר הרים את חם למעלה ראש פעם אחת:

רוכב אחד, אשר פגר ללכת מפני איזו סבה, היה נחפז להדביק את חבריו, ובהחפזו, דחף בזדון את חם, אשר הלך על יד עגלתו.

– סור מן הדרך, עבד היהודים! — קרא הרוכב ויך את חם בשוט אשר בידו.

ביניהם כבר נפלה מריבה עוד בעת חלוקת הסכינים.

הנשים דומה לטל משכים, וחם השמש — ואיננו.

ומרים חשה כי יד מי לוחצת את ידה עד כי תכאב לה...

ט.

אכזריות העריצים בזבוטינא.

נשובה נא ונראה מה נעשה אחרי אשר נודע לאפרים כהן, ע"י עבדו חם, כי כלה ונחרצה היא מאת האכרים להשמיד ולאבד גם את היהודים יחד עם הפולנים, והוא מהר לנסוע מליבידין אל עיר אומן?

בעת אשר האכרים חלקו ביניהם את הסכינים, התאמצו הפקידים עם מקסים זיליזנאק בראשם, להביא סדרים כפי יכלתם בעם הפרוע: ויחלקו את העם למאות לדגליהם באותות, ויפרידו את החיל המזוין מן העם אשר איננו מזוין, או מזוין רק בסכינים, או פשוט במקלות, במזמרות ובשלוש קלשון; והיו להם המקלות אשר הוחדו בראשם תחת חנית ורומח.

אבל גם אחרי הסדר הנערך הזה לא נסעו תכף לדרכם, כי זיליזנאק, אשר אמר להיות לחמילניצקי השני חשב לו לחלול כבוד לנסוע בראש חיל שאינו מזוין, חיל היחפים, באין עמו אף גרוד אחד מזוין כל צרכו, כי אנשים מזוינים מאנשי אחורי הסעיפים ומהקוזקים היו אצלו מתי מספר.

— חרפה היא לנו ללכת רק עם יחפים, — אמר אל הקרובים אליו.

— כן דברת, ארוננו מקסים. — הודו לו האנשים הקרובים אליו.

— אם כן, נסעה נא ונלכה אל מירדווידובקי, אחות הארון קוסניצקי, לקחת אצלו חיל מסודר ומזוין כראוי.

אבל הארון קוסניצקי, בהודע לו דבר המרד הזה, מהר להמלט הוא וביתו אל עיר קרילוב, לחסות שם בצל ממשלת רוסיא.

ויסע זיליזנאק עם גדוד קטן אל חיל הקוקים, אשר נשארו באין ארון להם.

— ומה, ארוני, — פנה אליהם זיליזנאק — התלכו אתי, או תלחמו עמי?

ולאחרונה קם העור ממושבו, וישא עיניו העורות השמימה, ובתפלה ובקול בכי ואנקה הוציא את הדברים האלה, בלוית מנגינות הפנדורא:

תְּנָה נָא, אֲדוֹנָי, חָפְשָׁה לַשְּׁבוּיִם
מֵעוֹל הַתּוּגַרְמִים הַמַּחֲמָדִים הָאֲרוּרִים:
הֲבִיאֵם נָא אֶל בֵּיתָם שְׁלֵמִים וּבְרִיאִים,
אֶל אֲבוֹתָם, נְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם הַיְקָרִים.

הדברים האחרונים האלה נאמרו ברגש ובהמית הלב, עד כי באמת דמו השומעים, כי תפלה הם שומעים, ויענו אחריה ביראה — „אמן״!

— זאת היא הבכיה שעל נהרות בבל, האף אין זאת, אמי? — אמרה רחל אל אמה.

— כן, בתי יקירתי, כונת לדעתי — ענתה אותה לאה בקול דממה.

אנשים רבים כמו התעוררו משנתם ויביטו בתמהון על סביבם, והרבה מהם מחו דמעה מעל עיניהם.

— והנער כבר ישן, — צחקה שרה. — אמלל!

בעת הזאת נשמע קול שעטת סוסים דוהרים, ועד מהרה נראו בחשך שני רוכבים קרבים.

— סורו מני דרך, אכרים! — נשמע קול גבר בקראו.

— השמר לך, אדוני ס ט א ס, — ענה קול אשה רך ועגוג,— אדוני יוכל לרמוס את אחד מהם.

— לא, רואה אנכי היטב, הן אלה המה האכרים אשר נקהלו מסביב למנגן עור. איך יתענגו האכרים הפתאים על מנגינות הפנדורא! פפוי! . . .

והרוכבים עפו הלאה ויעלמו בחשך.

זאת היא הגברת ב י ר ו נ י ק ה — אמרה רחל — אני ראיתיה היום רוכבת מחוץ לעיר עם האדון ר ו ג ש י ב ס ק י.

— הגברת בת מלדנוביץ? — שאל העור בתמהון.

— כן, בת שר הפלך שלנו, — ענתה לאה הזקנה. — יפת תאר הוא מאין כמוה.

— יפת תאר! — אמר העור תפוש במחשבותיו — יפי

על שפת נהר נילוס, על נהרות בבל ועוד על נהרות רבים. ועתה— אלה השמועות המבהילות...

ומסביב למשורר העור נקהלו אנשים, הלוך והקהל, עד אשר מלאו חצי הרחוב, כל איש חפץ לשמוע את שלו, את אשר בנפשו פנימה.

— הוי, אמי, מה מאד יהגה נכאים! — נשמע קול אשה בדברה אל אמה.

— והפנדורא, ראי נא, אחותי, איך תבכה תיליל!

ומרים הרגישה כי יד מי תחבק את ידה, שמה בחשך, הלוך וחבק בנעימות ובענג. גם היא נכונה היתה לבכות יחד עם השבוים, אבל לא בכי צער, אך בכי אשר...

וקול המשורר הלך הלוך וחזק, והשומעים, אשר דברי השיר הזה פעלו עליהם מאד, לא ידעו נפשם, כי נדמה להם כי בעיניהם יראו ובאזניהם ישמעו את בכי השבוים האמללים, בהתפללם לאלהים, כי ישלח מלאכיו רוחות להפוך משרש את בית הסהר, אשר המה אסורים שם, והפחה בשמעו את קול הבכיה מצוה למשרתיו עושי דברו, כי יכרתו קוצים וברקנים, ויודיעו בהם את השבוים האמללים, והמה ימלאו דברו ויכו אותם באכזריות חמה עד כי

מָחֲצוּ בְּשַׂר הַקָּזַקִּים עַד עַצְמוֹתֵיהֶם,
מָחֲצוּ וַיִּשְׁפְּכוּ הִנָּם אֶת דְּמֵיהֶם.

והתמונות האלה עפו לנגד עיני השומעים, וללאה הזקנה נדמה כי אלה הם נוגשי פרעה המכים את בני ישראל, על אשר לא מלאו את מתכנת הלבנים כאשר בהיות התבן.

אבל כל אלה כאין וכאפס המה מול הפעולה אשר פעלו עליהם דברי השיר האחרונים.

כַּאֲשֶׁר רָאוּ הַשְּׁבוּיִם דְּמֵיהֶם נִשְׁפָּכִים,
וַיְקַלְלוּ אֶת הָאָרֶץ בָּהּ הֵמָּה נִדָּחִים:
אֲרוּרָה הָאָרֶץ וְאֻמּוֹנַת מַחֲמַד הַשּׁוֹלֶטֶת,
שֶׁתַּפְרִיד בֵּין אַחִים, בֵּין רֵעִים נֶאֱמָנִים:
אֲרוּרָה הָאָרֶץ בָּהּ שְׁבוּיִם קוֹלֶטֶת,
שֶׁתַּרְחִיק, שֶׁתַּפְרִיד בֵּין אָבוֹת וּבָנִים.

אשר יעור משנתו.

— האם תם כל השיר ? — שאלה בדממה.

ושרה בהטותה פניה הצדה מחתה דמעה מעל עיניה. ומרים, בעמדה בחשך על יד משה, והכונן את מבטה על ככב אחד בפאתי ים, חשה כי יד מי חובקת את ידה ולוחצת אותה בענג וּבְרֹךְ והיא ידעה יד מי הוא... ולבה פחד ורחב.

— וזה כל השיר ? — שאלה שרה.

— עוד לא כלה השיר, גברתי — ענה העור — רק גרוני עוד הפעם נחר ונחוץ להרטיב אותו.

ושרה הבינה אל מה ירמזון דבריו, ותמהר ותבא את הצלוחית ואת הכוס, והעור הריק אל קרבו עוד כוס אחת

— לו היה לשבוים האמללים יין כזה ! — אמר במחתו את שפמו בשולי אזרועותיו.

— ומה המה יתר דברי השיר, זקן ? — שאלה שרה.

— יתר דברי השיר — גברתי הנאורה, המה תפלת השבוים המתפללים לאלהיהם, כי יוציאם לחפשי משבים.

— ואיך ישירו אותם ?

והעור החל עוד הפעם לעבור באצבעותיו על מיתרי הפנדורא, והמה עוד הפעם השמיעו קול עצב בדממה וכל האנשים, אשר עמדו פה הטו אזנים לשמוע בכונה את הקולות העצבים והיקרים להם מאד.

אחרי הפתיחה הקטנה הזאת נשמעו דברי התפלה של השיר „בכי השבוים": „תנה לנו ד' משמים מטר סוחף, ורוח סערה על הארץ מתחת, תעמוד סערה על ים השחור ותהפוך אנית התוגרמים, כי המה הציקו לנו מאד, כבלי הברזל פצעו את רגלנו וימחצו את בשרנו עד עצמותינו".

העור הפליא לשיר ולנגן. הפנדורא, העשויה בלי מזמות אומן וחכמת חרשים גדולה, וקול העור המבכה, הציגו כמו חי את תמונות השבוים המתפללים לאלהים, וכמו שמעו כל הנאספים את צלצלי כבלי הברזל ושאון גלי הים ובכי האמללים. השיר הזה, אשר הוא תולדה של מאות בשנים, שנות עמל ותלאה, השיר הזה ספר לדור את דברי ימי אוקרינא העצבים.

וללאה נדמה, כי זה יבכה עמה האמלל, זה „הוא" יבכה

חדמעות מעיני העור בקול בכי תמרורים.

ודממת מות שררה על כל אשר סביבותיו, כמו חכו לעת התפרץ הדמעות, לעת ישפך לבו בקול נכאים.

אבל קול המשורר נפסק ורק המיתרים, תחת אצבעותיו המכות עליהם, הוציאו קול בכי ואנקת לב נשבר ונדכה.

כלם חכו למוצא פי העור, כי יוסיף לשורר, אבל הוא שתק, כמו שמו הדמעות מחנק לגרונו ולא נתנו אותו להוציא אף הגה מפיו, ורק המיתרים יבכו באין הפוגות.

ופתאם הטה העור את ראשו לאחוריו ויחל לעבור באצבעותיו על פני מיתרי הפנדורא במהירות, ויחד עם זה השמיע קול אנחה, קול בכי תמרורים, קול שיר „בכי השבוים": איך ביום אחד ראשון לשבוע, נשמע קול בכי יצריח יריע, זה בכי השבוים יילילו מרה, וכורעים על ברכיהם מרוב יגון וצרה, בכבלי הברזל המשתקשקים בסערה, ומבקשים עזר מנדיבי לב ברוח נשברה.

— אל רחום וחנון! — נשמע פתאם קול אנחה עצורה.

וכלם הביטו סביבם ויראו, והנה עלמה עומדת ופורשת כפיה.

— ק ט ו ר ה אמללה! הנה היא מיללת על ארושה, אשר נשבה בידי התתרים בקיץ העבר — אמרה אשה אחת — הוא בקש כי יפדו אותו משביו, אבל כסף אין לה.

וקהל השומעים נוסף מרגע לרגע, והפנדורא השמיעה את קולותיה העצבים ותעצב את רוחם מאד.

שרה הצעירה נשענה על שכם אמה ותבך בדממה, גם לאה הזקנה מחתה דמעותיה מעל עיניה. ובחזון נראה לה כי זה יבכו שבויי עמה, שם במצרים, בעבדם עבודת פרך, או על נהרות בבל בשאול אותם אויביהם דברי שיר, ולא הפנדורא היא הפורטת אך אלה הם הכנורות התלוים על הערבים, ועיני הנביאים עִוְרוּ כעיני הזקן העור הזה.

— קטורה אמללה! — נשמעו קולות שונים.

— וכי רק ארושה נשבה? הלא כמה עוד בחורי חמד נשבו בידי המחמדנים!

וקול הפנדורא נפסק פתאם כאלו נתקו המיתרים כלם פעם אחת, והשומעים עוד אזניהם נטויות לשמוע, ורחל, אשר ישבה אצל אמה, תפושה ברוב שרעפיה, התעוררה פתאם, כאיש

בצחוק קל — אבל טוב היה לו הרטבתי את גרוני מעט.

— במה? — שאלה שרה בתמתה.

— במה? את שואלת, הלא במים המרים אשר בצלוחיתך, העומדת שם בארון! . . .

— יין שרף חפצת לאמר — הבינה שרה דבריו לאחרונה — אמי, האלך והבאתי לו יין שרף מעט?

— לכי והביאי לו, בתי.

— וכעבור רגע והנה שרה באה וצלוחית יין שרף בידה. והיא בעצמה מלאה כוס גדולה ותתן אל הזקן, והוא הפך את הכוס אל פיהו וישת אותה בבת אחת.

— היין טוב מאד! ועתה אשלם לכם במיטב שירותי על הפנדורא.

ח.

בכי השבוים

והעור לקח את הפנדורא מעל שכמו וישב על הארץ, ורגליו תחתיו, כישיבת הישמעאלים, ויחל לכונן את מיתרי כלי שירו הפשוט. רגע מתח את המיתר ביתר, ורגע רפהו, ויך באצבעותיו על המיתרים, ויקשב רב קשב לקול העצב אשר הוציא הכלי הזה.

וכל האנשים סבוהו, כתרוהו, גם גלית ישב על רגליו התחתונות ויבט בכונה אל כלי השיר ולא גרע עיניו ממנו, כאלו היה שועל טמון בקרבו ועוד מעט ויקפוץ ממנו.

והפנדורא כוננה. אצבעות העור החלו לעבור על המיתרים ויוציאו קול עצב, קול נכאים, קול מעורר דמעות . . .

וקול אנחה חרישית נשמע מפי העור, ואחרי האנחה מלים בקול דממה דקה, כאיש המתפלל לאלהיו. וישר העור על אודות השבוים אשר על הים השחור על שן סלע לבן, שם בשביה, בארץ התוגרמים, יושבים הם בשלש שורות, שנים, שנים, או שלשה, שלשה אסורים יחדו, וידיהם על גביהם אסורות ברצועות לחות.

והפנדורא של העור כמו מללה בכל פעם דברים יותר ברורים ויותר עצבים, וקול הדממה נהפך לקול איש המתאפק מלבכות, לקול חרד מבכי, וכל רגע חכו השומעים כי עוד מעט ותתפרצנה

עלמה גדולה את, גברתי!

וכעביר רגעים אחדים באו אל חנות הורי משה. לאה ישבה אז בפתח החנות, וסביבותיה שכנותיה עם ילדיהן על זרועותיהן, ותתענגה על נעם הערב הנחמד.

ובראות לאה את בניה שבים ועמהם זקן עור, חרדה כמעט, כי אמרה, אולי מקרה קרה לילדי, אבל שרה מהרה לרוץ אל אמה ותאמר:

— האח, אמי, הוא (ובאצבעה הראתה על הזקן) הבטיח אותנו לשיר לנו את השיר — „בכי השבוים".

— ואיפה מצאתם אותו? — התפלאה לאה — ומה נעשה לנער הזה?

— אותו נשך צפעוני, ומשה הקל מעט מכאובו והבטיח אותו, כי את תרפאיהו כליל, והזקן ישיר לנו בעד זה את מנגינותיו.

— והעור השתחוה ארצה, ויורד את נערו מעליו ויאמר:

— שלום לכן, גבירות, יתן ד' לכן שלום וכל טוב סלה.

— גם אותך יושיע אלהים, להרימך מן העפר ולהושיבך עם גבוהים! — ענו השכנות.

לאה היתה אשה רחמניה, וכרגע נאותה לבקשת בניה, האהובים לה מאד, אשר בקשו ממנה להושיע לנער הנשוך. ותצו לרחל להביא מים חמים מחדר המבשלות, ובעזרת שפחתה רחצה את רגל הנער למשעי, ותקח אחד מסמי החנות, אשר רפאות תעלתו ידעה רק היא, ותזר על מקום הפצע ותחבש אותו בבד לבן וטהור ותקשור בחוט.

— מחר תוכל ללכת ברגליך — אמרה אל הנער — היש לך אם?

— לא, גברת נכבדה, הוא יתום באין אב ובאין אם — ענה הזקן במקום הנער.

— ילין נא הנער אתנו — אמרה שרה — ואת הזקן יוליך משה אל בית זקן העיר.

— טוב, טוב הדבר — נאותה לאה.

— ועתה ישיר לנו הזקן את השיר „בכי השבוים". — הוסיפה לאמר שרה, האוהבת מאד את שירי הקוקים.

— טוב, טוב, גברתי הצעירה, אשירה לך, — ענה הזקן

הביט בעיני חשד על מעשי הזקן העור, ראה ויוכח בעת כי הוא איננו עור כלל. הוא הכיר במבטו, אשר הביט עליו העור בשגגה, ברגע קבלו את הנער מיד משה, את כל הרמאות והתוך שבקרב הזקן הרמאי הזה, ויתנפל עליו בחמה עזה. העור ראה כי נגלה סודו לכלב, אבל ידע מאד כי הכלב לא יגלה סודו לאחר, באשר לא ידבר כאחד האדם. ברב עמל הסירו את גלית מעל טרפו, ואיש לא ידע את הסבה האמתית לחמתו העזה, וסוד העור נשאר כשהיה רק גלית ידעהו.

והעור נשא את הנער בזרועותיו החזקות, כאשר ישא איש נוצת כנף בידו, וצחוק קל נראה על פתחי פיהו.

— הראית? הכלב הזה ידמה, כי לקחתי את הנער מידך בחזקה — אמר הזקן — ויתנפל עלי כהתנפל על בן עולה.

וכן הוסיפו ללכת עד כי באו העירה בעת אשר כבר עבר היום.

— ומה אעשה בעת עם הנער? — שאל הזקן — ומי יוליכני אל בית איגנט?

— אל איזה איגנאט? — שאל משה.

— א י ג נ ט ה„ע ש י ר" — הוא יודע אותי, ובטח יתנני ללון בביתו הלילה — ענה הזקן.

— כן, — אמר משה, — הכל יודעים בעירנו את א י ג נ ט ה„ע ש י ר", זה זמן רב הוא אצלנו זקן העיר.

— ואליו לו באתי!

— אנכי אוליכך אליו, הוא שכן לנו, הגר לא רחוק מביתנו.

— תודה לך, ארוני רב החסד. ומה אעשה עם הנער?

— הנער ילין אתנו ואמי תרפא אותו מנשיכתו.

— ובעד זה ישיר הזקן לנו משירותיו — אמרה פתאם שרה — אמנו אוהבת מאד לשמוע את השיר „בבי השבוים", גם אנחנו כלנו אוהבים את השיר הזה.

— טוב, טוב הדבר, גברתי הנחמדה — ענה הזקן בצחוק קל — בקולה אביר — אף כי לא אראנה בעיני — כי גברתי עודנה צעירה לימים מאד.

— לא, זה לי השלש עשרה שנה — ענתה שרה במבחשת אותו על פניו.

— זה לך השנה השלש עשרה! — צחק הזקן — אם כן

— רוזבי גלעק? — כמעט התפלץ העור — ואיך הושיבוהו על העץ?

— לא הושיבוהו, הוא בעצמו עלה וישב עליו.

— הוא בעצמו? — אל אלהים!

— וגם מקטרתו הקטיר בשבתו על ראש העץ.

— בן חיל הוא, חַרְקָא! — התמלטו מפי העור דברים למרות רצונו.

— ואתה ידעתהו — התפלא משה!

— לא, אדוני, — תקן העור את עותתו — רק שמעתי על אודותיו את אשר ספרו אנשים, הוא היה שודד נורא מאד.

ויחרישו שנידם. ומשה חש כי יד העור, הנסמכת על שכמו רועדת ומתפלצת.

— ורק אותו האחד שבו — הוסיף הזקן לשאל.

— לא, חמשה מהם שבו.

— חמשה? ומה עשו בנשארים, התלו גם אותם על עץ?

— לא, אותם בחרו להן לאנשים בנות אומן הרחמניות.

— והם הואילו?

— ומדוע לא יואילו? לנגד עיניהם: העצים להתלות, והבנות לשאת אותם, דרך החיים ודרך המות, כמובן בחרו בחיים.

— ואת רוזבי גלעק לא בחרה אף אחת מהבנות?

— גם לו נמצאה גואלה, אבל הוא בעצמו דחה אותה בשתי ידיו.

ויחרישו עוד הפעם שניהם. והנה העיר לפניהם.

— אולי עיף אתה, אדוני, — אמר העור — תן לי ואשא את הנער על זרועותי, חית ידי מצאתי, רק את אור עיני לקח ממני ד'.

— לא עיף אנכי — ענה משה.

— האכנם לא עיף אתה? תנה אותו על ידי ואנכי אשאנו, כי חרפה היא לאיש אציל כמוך לשאת על שכמו בן בוז כמוהו— עמד העור על דבריו.

ומשה שמע לו לאחרונה וימסור את הנער על יד העור, אבל בעת הזאת קרה דבר זר ונפלא.

גלית הביט במקרה על פני העור, ובשצף קצף התנפל עליו וישך בשניו את בלויי הסחבות של הזקן. הכלב החכם, אשר כבר

ובידים רחמניות לקח את הנער החולה וישאהו על זרועותיו.

— חבק נא בזרועותיך את צוארי, — חבקהו בחזקה!

והנער שמע לכל אשר דבר אליו משה ויתאפק מלבכות.

— אך זה הוא מזל של כלב נבזה — הניע הזקן בראשו— שרים ישאוהו על צד. באו עתים גם לנו העניים, אשר שרים הם אומנינו.

הדברים האלה נאמרו בצחוק קל, אשר לו ראה אותו איש לא יכל לעבור עליו בשתיקה, והוא בעצמו אף כי כלו היה לבוש בלוי סחבות וילקוטי עניים, לא התראה כזקן מאד, ועיני הרואה אותו חזו בו חיל ועצמה, ושפמו הארוך אשר שיבה זרקה בו הוסיף לו לוית גבורה ואמץ לב.

— ואתה הזקן החזיקה בכתפי — אמר משה — ואנכי אוליכך בדרך ישר.

— הה, אלהים! עד היכן הגיעו הדברים, כי היו שרים מאשרינו!

ויפנו ללכת העירה. הנערות הלכו ראשונה, ואחריהן הלך משה עם בני לויתו, גם גלית נלוה אליו, אך לא רדף עוד אחרי צפרים עפות, רק הלוך הלך בכבד ראש, ובעיני חשד הביט לפעמים על הזקן העור.

— מאין באתם—שאל משה את העור.

— מעבר לנהר טיקיטש — ענה הזקן.

— ומה הנה החדשות, אשר במקומכם?

— על אודות איזה חדשות אתה שואל, ארוני?

— על אודות השודדים, האם לא נשמע במקומכם דבר אודותיהם?

— כבר אבד זכרם! שרכם גונטו הכה אותם שוק על ירך, ולא במהרה עוד ישאו ראשם בני בליעל האלה!

— אמנם כן — אמר משה — גם בעירנו הושיבו את אחד מהם על העץ ביום אתמול.

— האמנם הושיבוהו? — שאל העור בתמהון.

— כן, הושיבוהו.

— ומה שמו, אשר קראו לו, ארוני?

— שם מוזר מאד: רוזבי־גלעק.

זאת, החל לצעוק בקול גדול:

— הוי, הוי! יראתי מאד! הלשחטני הוא אומר?

— החזיקי בו — אמר משה אל רחל — ואעשה לו, כאשר עשה לי חם עבדנו, בנשוך אותי הצפעוני.

ורחל ומרים החזיקו בנער הבכה, ומשה, אחרי אשר כרת את העור סביב למקום הנשיכה, קרב אליו בפיהו וימץ את רעל הצפעוני יחד עם הדם פעמים אחדות, מצוץ וירק מפיו. וגלית אף כי הביט בעיני חשד על הזקן ויוציא לפעמים קול נביחה, בכל זאת לקח מעשה אדונו את לבבו ובתמהון הביט, רגע אל הנער הבוכה, ורגע על אדוניו: „מדוע ישכהו, כאלו היה גם הוא אחד מאחינו הכלבים — אבל לא כן נשכתיו אני" !

והעור עמד על מקומו ויאנח: אהה, ד' אלהים!

ומשה גמר את מעשהו ויחבש את מקום הפצע במטפחתו. והנער נח מבכיו ויבט על כל העומדים סביביו בתמהון.

— קום נא! אמר אליו משה.

וישמע הנער ויקם, אבל כמעט נסמך על רגלו החולה, נשא עוד הפעם קולו ויצעק, הוי רגלי, רגלי!

— אל אלהים! מה אעשה אנכי העור, אשר עולמי חשך בעדי — התמרמר הזקן — עלי אך לשבת פה תחתי עד אשר אגוע.

— אנה פניכם מועדות? — שאל משה.

— אל עיר אומן, ארון רב החסד.

— אם כן, לכה אתנו ואנחנו נהיה לך לעינים.

— ומה יעשה הנער? הלא הוא לא יוכל ללכת.

— אנכי אקחהו על זרועותי ואשאהו.

— קטנתי מכל החסדים, אשר תעשה עמדי, אדון טוב — אמר הזקן — אתפלל כל שנותי בעדך לאלהים.

— ולנער הנשוך אל תדאג מאומה — הרגיע משה את רוח הזקן — אמי יודעת מאד לרפא נשוכי צפעוני, היא רפאה גם אותי מנשיכה כזאת.

בין כה והשמש כבר נטה לערוב, ובאה העת לשוב העירה.

הבה, נערות, נלכה הביתה! — אמר משה אל אחיותו ואל מרים—גם פרחים לקטתן, וגם נער מצאנו: הוא יהיה הפרח אשר לקטתי אני. הוי, נער! הבה אשאך כאשר תשא הילדה את צעצועה!

פתאם נשמע קול צעקת ילד הולך וחזק מאד.

-- מה זאת, מי זה צועק בקול נורא? שאלו הילדים חד את חד בחרדה.

והקול נשמע פעם שנית עוד ביתר עז. וגלית רץ ברגלים ממהרות אל המקום אשר משם נשמע הקול, וגם משה רץ אחריו.

משה! משה! אל תעזוב אותנו — קראו הנערות.

ז.

המנגן העור.

וכעבור רגעים אחדים נשמע קול משה בקראו:

— אל תיראנה! גשנה הנה, — פה זקן עני עור ונערו נושא כלי נגונו.

וגלית הוסיף לנבוח, מבלי הביט על זה כי משה השקיטו.

— למה תעמידנה? גשנה הנה! הם צריכים לעזרה—צעק משה אליהן.

הראשונה אשר קרבה לקול משה, אף כי ברעדה, היתה מרים, ואחריה גם רחל ושרה.

ועד מהרה ראו תחת עץ אחד עני עור עם ה„פנדורא" שלו, מאלה העניים הסובבים בשוקים ומשוררים שירים שונים. ועל ידו על העשב יושב נער כבן עשתי עשרה שנה ובוכה בקול, ולפרקים הוא מרים את קולו וצועק אוי, אוי! אוי, אוי, אוי! ואצל הנער יושב משה ומעין ברגלו.

— מה קרה? -- שאלה רחל, בקרבה אליהם בפחד.

— הוי, גבירה רבת החסד! — אמר העור בענות תם, — צפעוני נשך את נערי ברגלו.

וכלם מהרו לגשת אליו.

— ומאין אתה יודע, כי צפעוני נשכו? — שאלה רחל.

— הוי, גבירה רבת החסד, הנער בעצמו ראה, בהסתר הצפעוני אחרי כן תחת גזע העץ—ענה העור.

והנער בכה בין כה בקול ויאנח מרה, ומשה התעסק עמו.

— חכה נא, אל תצעק, סבל, אנכי אושיעך וארפאך מחליך.

ומשה הוציא מצלחתו סכין קטן ויפתחהו, אבל הנער, בראותו

— האם אדם וחוה דברו בלשון האכרים ? — שאל אותה משה , בחפצו להרעימה בדבריו .

— מאין לך זאת ? — התפלא שרה .

— הן בלשון האכרים יקראו לו „בן ארבעים ככר" (Сороко пудикъ) , והאם תדעי איך יקראו לו בלשון האשכנזים ?

— לא ידעתי. ואיך ?

—„ה י ד ו מ ק"—אמר משה בצחוק.

— לעג לי, אחי, ככל אות נפשך , — הן בלשון האשכנזים אין מלה כזאת.

— אבל דבר אמת אמרתי לך , אחותי , — עמד האח על דבריו — לצפור הזה יקראו האשכנזים : Neuntödter — „רוצח התשעה"—התראי מה נורא הדבר !

— האמנם כן הוא ?

— כל דברי אמת . ועוד יקראו לו בשם : "Würger" אשר פרושו גם כן רוצח, ה י ד ו מ ק.

— נפלא הדבר — אמרה מרים — עוף קטן כזה יקרא בשם נורא כזה.

— הן העוף הזה רע הוא מאד. שוי נא בנפשך : יש צפור בעולם , היכולה להרוג את כל הצפרים הגדולות ולגרשן מקנן , ו„בן הארבעים ככר" יהרוג גם את הצפור ההיא . וגם את הנ"ן יהרוג , ולכן קראו שמו : „הידומק".

ובין כה וכה ורחל לקטה לה פרחים ושושנים.

— האח , מה יפו הפרחים פה !

ותקרב גם מרים אליה ותחל גם היא ללקוט שושנים.

הם כבר היו בתוך היער . מכל סביבותם התנוססו הפרחים בשלל צבעיהם. וירק העשב אשר טרם הכה אותו עוד חם השמש, וטרם רמסתו עוד רגל אדם , הרהיב את העין , וממעל לו התעופפו מחנות דבורים וזבובים למיניהם . והאביב, אביב הנגב , היה אז בכל הדרו : כל עצי השדה פרחו ויתנו ריחם . ומי יכל לשוות בנפשו , כי במשך חודש ימים יהיה המקום היפה הזה עקוב מדם, ופגרי אדם יהיו מושלכים ומובסים שם ברגלי הסוסים ! מי פלל כי המקום הזה יהיה לגיא הרגה ושפך דם , וימים אחדים זה אחר זה ישמע במקום הזה זעקת שבר , אנקת חלל ואנחת מטים למות !

שאלה את מרים.

— אל נכון יען כי משקלו ארבעים כבר — ענתה מרים בצחוק.

— ומאין ידעת זאת? — התפלאה שרה.

— מעצמי זאת אבינה; הן לא לחנם יקראו לו בן ארבעים כבר.

— אם כן אינך יודעת מאמה! ואנכי יודעת — אמרה שרה בשמחה — אנכי אספר לך אם תרצי.

— ספרי נא, ספרי.

— שמעי ואספרה: ביום ברוא אלהים ארץ ומלואה, את העוף ואת כל חיתו ארץ, את העצים ואת האדם עם אשתו חוה, ישב אחד העופות הקטנים בראש עץ גבוה על ענף דק מאד, וישח הענף תחת העוף הקטן, והעופות האחרים הגדולים ישבו על הענפים הנמוכים והעבים אשר לא שחו תחתיהם. וחוה כאשר ראתה, כי הענף ישוח תחת העוף הקטן הזה, אמרה אל אדם אישה: „אל נכון משקל העוף הקטן הזה ארבעים כבר, הביטה: הן העופות הגדולים אף לא אחד מהם כפף את הענף אשר הוא יושב עליו, והענף אשר תחת העוף הקטן הזה יכף וישוח". — ומן העת ההיא קראו שמו: בן ארבעים כבר.

וכלם מלאו פיהם שחוק על הבאור המחכם הזה.

— ומאין ידעת זאת, שרה יקירתי? — שאלה מרים, בחפצה למנוע הריב בין אח ואחות.

— זאת ספר לי עבדנו חם, אשר היה אצלנו, — ענתה שרה — הוא ספר לי הרבה הרבה דברים. צר לי כי איננו עתה עוד אצלנו, הן אבי שלחו מביתו לעולם.

— ומדוע? — שאלה מרים—האם לא טוב היה לפני אביך?

— להפך, הוא היה טוב מאד, אבל לא יכל להשאר אצלנו מפני איזה סבה.

גם רחל, גם שרה לא ידעו, כי אהובן חם הטוב והישר היה בעת חבר לשודדים. בכונה הסתירו הגדולים את הדבר הזה מהנערות שלא להפחידן בלא עת ושלא להפיץ את השמועות המבהילות בכל העיר. ומשה ידע את כל וידם--כן צוו עליו הגדולים.

— הנה עוד הפעם קורא הצפור „בן ארבעים כבר" — אמרה שרה בעמדה תחת עץ אחר.

עמה. ומרים הלכה.

בעת ההיא נשמע קול עורב בקראו, ומחנה צפרים התעופף והשתובב באויר ויקראו ויצפצפו בקול. ולאה הזקנה הביטה עליהן בעיני פחד.

— אהה, אלהים! — נאנחה — חמול נא עלינו.

— מה זאת משה? — שאלה שרה.

— אל נכון המה אלה הצפרים, המנקרים את נבלת השודד, אשר הושיבוהו על העץ, וכבעת החריד אותם איש — ענה משה הצעיר — השודד הזה מת אך אמש לעת ערב.

— נורא הדבר — אמרה רחל ברעדה — לא אלך עוד לראות במחזות כאלה.

— הראית איך הוציא אש מן החלמיש בברזל אשר בידו? בררר... — אמרה שרה — ועתה אל נכון גם מקטרתו נפלה מפיו.

— אנא שרה יקירתי אל תוסיפי דבר עוד בדברים נוראים כאלה — השתיקה אותה האם.

— הנה עוד הפעם ירדו הצפרים — הראתה שרה עליהם באצבעה.

— אבל דומי נא, פתיה! — השתיקה אותה אמה עוד הפעם.

— ומה תחרדי אמי? הן עצמות אינן נוראות ככה — הצטדקה שרה — ומדוע יחרדו ככה מפני פגר אדם? הן באטלז ראיתי פגר כבשה, גם פגר בהמה ולא יראתי להביט עליהם, ומדוע כה יחרדו מפני פגר אדם?

— מפני, כי את נערה פתיה — חרץ משה.

— רק אתה חכם מאד!

ברגע הזה שבה מרים, והעדה הקטנה הזאת נסעה לדרכה.

— אך ראו כי לא תאחרו שבת שמה — צותה אותם לאה הזקנה — הן השמש כבר ירדה מגבהי השמים אל פאתי מערב.

ועדת הצעירים הלכה בדרך העולה ז ב י נ ו ג ו ר ו ד ק ה. לפניהם רין גלית, וירדוף אחרי הצפרים השונות, העולות מתוך העשב, בנבחו עליהן בחרון אף וכעס.

— הן שמה על העץ צוֹת העוף „בן ארבעים ככר", — הראתה שרה באצבעה על אחד העצים — אל נכון יש לו שם קן. היודעת את, מרים, מדוע יקראו לעוף הזה „בן ארבעים ככר"? —

— אנה תלכנה ?—שאלה לאה מבלי הניח את עבודתה מידה.

— אל היער, אמי יקירתי, ללקוט שושנים.

— ואנכי אאסוף בעדך פקועות — הוסיפה שרה מצדה.

— פקועות שדה — אמרה לאה בצחוק — כמעט האכלתינו פעם אחת את פקועותיך אלה.

— לא, לא! אנכי יודעת כעת להבדיל בין טובות לרעות— הצטדקה שרה.

— צריכה אנכי לשוח בשדה לשאוף רוח צח, כי ראשי יכאב עלי — הוסיפה רחל — וגם את מרים נקח אתנו.

— וגם את גלית — אמרה שרה.

לאה אהבה מאד את בנותיה, ולכן פעלו עליה מאד דברי רחל, אשר אמרה כי ראשה יכאב לה, ותאות לבקשתן.

— אך ראו נא כי לא תתמהמהנה שם עד ערב — הזהירתן האם – כי בעת ההיא ישובו העדרים מהשדה, פן יפגע בכן שור נגח, או אחד האכרים השובבים.

— וגלית יביט ויחריש ? — מהרה שרה לענות — הלא הוא יכל לנקום בשודדים הפלשתים!

— הנה מרים באה! — קראה רחל בשמחה — דבר בעתו.

ואל החנות קרבה עלמה גבהת קומה, כבת שבע עשרה שנה, שערותיה היו מוזהבות, פניה שחרחרים, אך על עפעפיה ועיניה השחורות היה משוך חוט של חן.

ופני משה נהרו בראותו אותה. הוא קם וילך וישב בצל, ועיניו הפיקו גיל ופחד גם יחדו.

— מרים! — אמרה רחל — הננו הולכים אל היער, התלכי גם את עמנו ?

— מי ומי ההולכים ? — שאלה מרים בהעיפה מבטה בהחבה על פני משה.

— אנכי, שרה ומשה, — ענתה רחל.

— וגם גלית ילך אתנו — הוסיפה שרה — הוא כבר יודע את כל הא"ב.

— טוב, הנני שמחה מאד על הדבר הזה, — אמרה מרים — אך חכי לי עד כי ארוצה והגדתי לאמי, כי אנכי הולכת עמכן.

ותפזז רחל ותכרכר משמחה, וגלית גם הוא רקד ויתהולל

את האלף בית כסדרו , ובכונה דלגה על מלת זיין , והכלב חכה רק למלה הזאת , למען חתוף , בשמעו את המלה הזאת , את מזונו , אשר נתן ריחו באפיו .

— יוד , כף , למד וכו' הוסיפה שרה לקרוא .

— שרה , למה תעני את הכלב ? — גערה בה רחל.

— אנכי מלמדת אותו את ה„אלף בית" ענתה השובבה. שמע נא גלית !—אך ראה, שלא לשכוח את העקר : אלף, בית וכו' . . . זיין !

וגלית הניע ראשו , וכרגע היה מזונו בפיו ; ובפעם הזאת היתה שמחת הכלב כל כך גדולה, על אשר לא שכח את העקר , עד כי החל לפזז ולכרכר ולחבק את מורתו השובבה.

— הוי , הוי ! גש הלאה , גלית ! בהתרפקך עלי תשליכני ארצה — דחפה אותו שרה בידיה.

— הרפי ממשובתך , שרה ! — אמרה רחל בגשתה אליה ; האם לא תדעי איפה הוא משה ?

— הוא בחנות — אמרה שרה בהרחיקה את כלבה ממנה .

— ואמנו ?

— גם אמנו בחנות.

— אך בחנות יבלו כל עתם. שמעיני, שרה , נלכה נא לבקש מאמנו , כי תרשה לאחינו ללכת אתנו היערה ללקוט שושנים .

— האח ! מה טוב ויפה הדבר הזה! — מחאה רחל כפיה — הן חכמה את אחותי , בלי ספק נלך.

— גם את מרים נקח אתנו .

— גם את מרים וגם את גלית ! גלית , לכה ונלכה אל היער הקרוב , שם נלקוט שושנים ונשתרע על העשב , ואתה תצוד לך את אחת הארנבות — דברה שרה בשמחה.

ושתי האחיות הלכו יחדו אל החנות , אשר עמדה אצל בית אביהם , אך מובדלת בבנינה מן הבית ונשקפת על פני הרחוב . וגלית, אשר היה שמח מאד בלמוד האלף-בית, הלך גם הוא עמהן.

ולאה הזקנה ישבה בחנותה ותארוג איזה רביד בעד אישה , ומשה עמד בפתח החנות , בביאה , וקרא בספר עברי.

— אמי, תני נא את משה ללכת אתנו אמרה רחל בבואה אל החנות.

מת ולא נשאר אחריו מאומה, אבל דברים כאלה לא נגעו אל לב הילדה מאומה: החיים עוד לא הורו אותה להוקיר את אשר יוקירו האנשים הגדולים, ולכן הביטה בקר רוח אל העשר אשר עשה אביה.

— אך כסף, אך כסף ירדופו — חשבה רחל — ותמיד לא ישבעו כסף!... כמדומני, כי כבר הרבה כסף יש לאבי, הלא אנחנו— העשירים בכל אנשי העיר אומן .. לא, טוב לי ללכת ללקוט פרחים ושושנים יחד עם רעותי מרים ועם אחותי ש־ה. הוי מה מאשרות הן בנות עם הארץ! הנה תוכלנה ללכת גם בלילות אל כל אשר ישאן רוחן ולשורר בכל פה גם לחול עם הנערים, ואנחנו, בנות ישראל האמללות, יושבות כלואות בביתנו, ומחכות עד אשר יבא אלינו מי לקחת איתנו לו לאשה. גם אין לנו נערים בחורים ככל בחורי עם הא־ץ, רק נערים רבנים, נושאי מעילים ארוכים, באחי שמשון. שיחתם אך בתורה ובתלמוד... נורא הדבר! רוחי יתפרץ לפזז ולכרכר, והם—בתורתם! ואסור לה לבת ישראל ללכת לבדה, הוי, מה מר היא להיות בת ישראל! לכל הפחות אקח אתי היערה את אחי משה.

ותלך רחל לבקש את אחיה משה. בחצר בית אביה מצאה את אחותה שרה משחקת ומשתעשעת עם הכלב גלית ומלמדת אותו לעשות דברים שונים כחפצה. הכלב הגדול ישב על רגליו התחתונות, ועל חוטמו הניחה שרה פת לחם, והוא ישב שאנן לא הניע יד ורגל, ולא התנודד אף מאומה, ביראו לאבד את מזונו, ועיניו הביטו בבונה גדולה אל פני רחל השובבה.

— אלף, בית, גימל, דלת, הא, ויו, קראה הבת השובבה ותעמיד רגע.

וגלית חכה אותה, ויירא גם להניע את זנבו.

זיין! — קראה פתאם שרה בקול, — והכלב הניע ראשו וישלך את מזונו ממצחו, ויחתוף אותו באויר ויבלעהו כבכורה בטרם קיץ ויהי שמח בחלקו ויחכה לנתינה שנית.

ורחל הניחה עוד הפעם פת לחם על מצחו ותור לו באצבעה:

— דומם שב!

והכלב ישב במנוחה, מבלי הניע שום אבר, ויחכה למוצא שפתיה.

אלף, בית, גימל, דלת, הא, ואו, חית, טית, — קראה רחל

והאיש האחד גונטו — כנגד כלם! בחריצות יתרה יושיב את השודדים על העצים החדים: גם כעת יושב אחד מהם על עץ חד ומקטיר מקטרתו.

— איך יוכל היות כדבר הזה? לשבת על עץ חד ולקטר מקטרת? — התפלא הרב.

— אמנם כן — אמר ר' יצחק — השודד הזה, בשבתו על העץ החד, העלה בעצמו עשן במקטרתו, ועד עת הערב עוד חיה רוחו בקרבו.

— אהה, אלהים! — ספק הרב בכפיו — מה נורא העם הזה! ומדוע לא ישיבם האל הטוב אל הדרך הטובה! אבל מאמין אנכי כי גם העת ההיא בא תבא, אם גם תרחק חק: לעתים קרובות יקרה כי החשך יגבר על האור והרע על הטוב, אבל לכל עת!

ולעת ערב, בהתקרר חם השמש מעט, נסעו האורחים כלם יחדו אל עיר אומן.

ו.

ביער

ובין כה וכה נפל דבר בעיר אומן, אשר בתחלה לא שמו אליו לב, ובאחריתו היו לו תוצאות גדולות.

היום יום שני בשבת. ורחל היפה פיה, אשר עוד ביום אתמול חפצה ללכת, יחד עם רעותה מרים, אל היער הקרוב ללקוט שושנים ופרחים, לא יכלה להוציא את חפצה זה אל הפועל, כי כאשר ראינו, הכינה את עצמה, כמו שאר בנות עיר אומן, ללכת לראות במשפט השודדים, ותחשוך את הליכתה ליום אחר. והיום גמרה בנפשה ללכת בלי שום דחיה עוד, כי מן העת אשר שב אחיה אפרים מן הדרך, שרר בבית אביה רק עצב ויגון, כל אנשי הבית הלכו קודר ויביטו איש על רעהו בעיני עצב. ומה היא סבת הדבר? זאת לא הגידו לא לה ולא לאחותה שרה, גם אביה ואחיה אפרים נסעו מאז הבקר אל עיר פולנאה, אל הרב ר' יעקב יוסף דודה. אמה לאה הזקנה נאנחה לרגעים ותתפלל כל היום, כפי הנראה קרה דבר מה, ומקרה לא טוב הוא, אל נכון הביא אפרים אתו שמועות לא טובות: או אחד מבעלי החובות פשט את הרגל, או

בגוים, גם שרפו אותנו במדורות אש . . . אבל אנחנו נשארנו ונעבור בשלום את מדורות האש, כאשר עברנו את המדבר ואת מי הים סוף, ורוחנו לא נכנע!

ויעמוד מדבר. אחרי כן הסב את מבטי עיניו, המלאות חמלה וחנינה, על כל סביביו ויקרא בקול רועד מבכי:

— הוי שדות נעימים, שדות ארץ מולדתנו! קרובים אתם ללב העם אשר אבדה ממנו ארץ מולדתו! הוי שמש מאירה ומחממת אותנו היתומים, אשר אב אין לנו ונודדים אנחנו מארץ אל ארץ! ובדברו זאת נשא עיניו וכפיו השמימה.

— הוי ארץ צדקה, הנותנת מקום מנוחה לבני הגולה!

ויושט את ידו לר' יצחק כהן, ושחוק ילד תמים נראה על פניו.

— כן, אחי, לא לנו לירא מפני הצרות — אמר אליו — כבר נצחנו צרות גדולות מאלה — גם אלה ננצח. נלחמו בנו מלכים ושרים — ויכלנו, ועתה — הלא רק אכרים פשוטים. יבאו ימים, אשר גם האכרים יחכמו. — ומה שלום אשתך לאה?

— תודה לאל שלום לה, אבל לא כימי קדם: הזמן האכזר עושה את שלו.

— ורחל היפה פיה, הלא הוכיח לה ה' חתן כלבה?

— עודנה צעירה מאד, — עוד עת לה לפזז ולכרכר.

— ושרה החכמה?

— דמיונה כגדי עזים — בכל עת תכין את עצמה לנסוע אל העיר הקדושה ירושלים, ומהלאה לעיר נימירוב לא נסעה עוד מעולם.

— ושמשון, ומשה?

— בני חיל המה, יודעים את אשר לפניהם. — אבל בדברינו הרבים שכחנו לבקש אותך כי תאכל אתנו. — הגישה נא אפרים את ארוחתנו!

ויחלו לכבד את הרב בלביבות ובתרנגלת הצלויה, ורוח ר' יצחק הזקן צהל מעט.

— הנה גם לאכרים יבא יומם, הליאחים ימדו להם כפעלם — אמר ר' יצחק.

— והקוקים? הלא ישנם הרבה בעירנו — הוסיף אפרים —

נשמע, באבלם את המספוא, ולפעמים השמיעו גם קול נחרה. ומעבר לנהר, בעשב, השמיע השלו את שירתו, ובעל העגלה גם הוא לפרקים השמיע קול אנחה.

— ומה תאמר על האכרים והסכינים (ארורים יהיו!)? — הפריע ר' יצחק את הדממה.

והרב כמו התעורר ממחשבותיו העמוקות, ויבט על שואלו בעיני אש שלהבת יה.

— האכרים והסכינים? — שאל — שמעו נא כל מי אשר אזנים לו. הדבר הזה הגיד לי לפני מותו רבי הקדוש, זכרו לברכה! הדבר אשר הגיד לי איננו כתוב בדיו בספרינו הקדושים, אבל חרות הוא על לוח לבם של תלמידיו הישרים . . . .

. . . .

— זכרו נא ואל תשכחו, כי אנחנו בני העם, אשר בו בחר ד'. תמיד התהלכנו מגוי אל גוי אבל מעולם לא היינו עבדים, את רוחנו עוד לא הכניע איש בכל עת. פרעה העביד אותנו עבודת פרך ויעננו בסבלותיו, אבל לא הצליח לכבוש את רוחנו. רוחנו היה תמיד חזק מרוח המצרים ואלהיהם. וברוחנו זה עלינו ממצרים, והם, המצרים, אשר זה כמה שנים שתו מצו דמינו, ויאמרו להחזיק אותנו לעבדים לעולם ולהכניע גם את רוחנו — טבעו בים סוף! אחרי כן שעבדו אותנו מלכי בבל העריצים, אבל גם המה לא יכלו להכניע את רוחנו, ולא שרנו להם משיר ציון כאשר שאלונו. טוב היה לנו לכרות את אצבעות ידינו מלשיר שיר ציון על אדמת נכר. וגם משם שבנו בני חורין ברוחנו. אנחנו נצחנו את מנצחינו: הם כלו ונכרתו, גם שמם נמח מתחת השמים, ואנחנו לא כלינו, ועודנו חיים וקימים. עוד ענן כבד בא על עירנו הקדושה, המה הרומאים עם אליליהם, ועל חומת עירנו נראו נשרי חיל הרומים, אבל נשרי הזהב האלה נקרו רק את גַּגֵּנוּ, ולא היה בכחם לגעת ברוח ישראל לרעה, ואיה איפא רומה העליזה מימי קדם קדמתה? . . . רק אנחנו נשארנו, אף כי נפוצונו על פני כל הארץ, אבל באשר אנחנו — שם גם רוחנו, ואלהינו עמנו! . . .

— עברו רבות בשנים . . . ואותנו החלו לרדוף ולהציק בכל מקום אשר אנחנו נחתים שם. הבדילו אותנו כמצורעים „ב ג י ת ו ת" מובדלות, מעצר וממשפט לקחנו, ושמנו היה למשל ולשנינה

מי ים סוף, אף לא טבע בנהרי נחלי דם האינקוויזיציע, וברעמי הפרעות אשר התחוללו עליו תמיד בכל עת ובכל ארץ. ועיניו היפות — כל אדם חזו בהן דבר אשר אי אפשר לתארו באמר ודברים, דבר, אשר איננו מעולם השפל... הוא היה לבוש בגדים פשוטים וגרועים, אבל כל הרואה פניו, רחש לבו, שלא מדעתו, יראת הכבוד לאיש הזקן הנכבד הזה.

אחרי אשר שאלו איש לרעהו לשלום הושיבו את האורח בכבוד על המרבד בצל הערבה.

— אנה אתם נוסעים? — שאל ר׳ יעקב יוסף—על דבר עסק?

— לא, אחי היקר, — ענה ר׳ יצחק, — הדבר, אשר בשבילו אנחנו נוסעים, נכבד יותר מכל דבר עסק בעולם.

— ומה הדבר?—שאל הרב—האמנם בדבר אמונתנו הקדושה?

— כן, גם בדבר האמונה הקדושה — ענה ר׳ יצחק—אנחנו נסענו ישר אליך, וד׳ הקרה אותך לפנינו בדרך הזה.

— אבל אנכי נוסע לעיר נ י מ י ר ו ב — השיב ר׳ יעקב יוסף.

— אחת היא לנו, אבל רואה אנכי בהפגישה הזאת אצבע אלהים, האלהים — אשר רעה את עמו במדבר ויביא אותו אל ארץ אבותינו.

— דבר נא דבריך, הנה אזני קשובות ולבי נכון לשמוע את כל אשר תדבר בשם אלהים.

— עמנו ישראל נתונים עתה בצרה, הנה הורם הגרזן על גזע העץ לכרות אותו.

— איזה גרזן? הן הגרזן הזה, אשר אתה אומר, כבר הורם זה כמה אלפי שנים על העץ, והעץ יגדל וישגשג, וכן יגדל וישגה ויהיה רענן עד כי יבא אלינו מלך המשיח.

— הן חכם אתה ומלומד יותר ממני, אחי היקר, — כמו הצטדק לפניו ר׳ יצחק — ישחת הגרזן מפני העץ, והעץ יגדל ויפרח לעולם! אבל עלינו הוחדה חרב וגם מרוטה . . . זאת שמע אפרים באזניו וראה בעיניו.

והרב שמע את כל הדברים האלה בדממה, הכרת פניו ענתה בו כי סערה בקרב לבו, עיניו הביטו נכחן, ונדמה, כמו קרא דבר מה, ואת אשר קרא שקל במאזני שכלו.

כן ישבו כלם דומם באין דובר דבר, רק קול לעיסת הסוסים

ועד מהרה נודע דבר התקשרותו אל תורת החסידות. ויריבו עמו ראשי העדה וכל העיר היתה כמרקחה. ויען כי הוא עמד על דעתו ומאן לנטות מדרכו זו בחר, ויגרשוהו מן העיר בעצם יום ערב שבת קודש.

אחרי הגרוש הזה היה לרב בעיר רשקוב, ואחרי כן בעיר נימירוב, ויהי שמו הולך וגדול בעיר הזאת, ורבים נהרו אליו לשמוע תורה מפיו, ויהי בעיני חסידיו הדבקים בו, לאיש צדיק וקדוש. וקבלה היתה בידם כי הוא בתפלתו השיב מעל העיר נימירוב את קהל התתרים. וכה ספרו אודותיו אנשי נימירוב: „בכל יום קבע עת ללמוד בהיותו מעטף בטלית ותפלין, ולפני אכילתו היה קורא לפני שומעיו כמה דפים בתלמוד, וגם בעת האכילה, בין מאכל למאכל לא פסק פומיה מגרסיה. הוא קם תמיד ממשכבו בחצות הלילה, בין בימות הגשמים ובין בימות החמה, וישב ועסק בתורה. ויחד עם זה היה עושה מעשים טובים: פדה שבוים ויפזר כסף רב לצדקה, והוא בעצמו חי בעני ובדחקות, ודי היה לו כף חרובין מערב שבת לערב שבת. ותפלתו גם תורתו היו ברב כח: בתנועת הראש, בנדנוד כל אבריו, בקריאות משונות, עד כי לא פעם אחת קרה כי התעלף מרוב עבודה"...

הוא היה איש אדוק באמונתו ומאמין מאד בדרכו אשר הלך בו כי ישר הוא. ואנשים כאלה יכלים המה להסיע הרים ממקומם: המון העם ימשך אחריהם בעינים עורות כברזל אחרי האבן השואבת.

ויהי אחרי מות הבעש"ט כעבור מרכז החסידות מפודוליה אל ולין, אשר שם היהמקום משכן ר' דוב, היא העיר מעזיריטש, ויעבור גם ר' יעקב יוסף שמה ויהי לרב בעיר הקטנה פולונאה עד יום מותו. ופה הפיץ עוד ביתר עז את תורת החסידות בין אנשי המקום וימת זקן ושבע, וישאר אחריו שם נודע לתהלה, כאחד מתלמידיו היותר טובים של הבעש"ט, וכאיש צדיק וקדוש.

באיש הצדיק הזה פגשו הנוסעים ר' יצחק ובנו, ועגלת הצדיק נטתה הצדה ותעמוד בשורה אחת עם עגלת ר' יצחק כהן.

ומן העגלה יצא, בעזרת אפרים כהן, איש זקן, דל בשר וחלש, עם זקן לבן שירד על פי מדותיו. פניו היפים והנעימים בכללם היו דומים לקלסתר פני יצחק — טיפוס השמור בטהרו זה אלפי שנים, ולא נכחד לא בהמיר א"ין ממי המבול, ולא בתהום

— כן, ועגלה עברית הוא — אמר אפרים, אשר ראות עיניו היתה חדה מראות עיני אביו—גם רואה אנכי איש עברי יושב ודופק את הסוסים.

— יוכל היות כי ינהג איש פולני אמלל.

— לא, אבי, גם ממראשותי העגלה רואה אנכי פני עברי.

— טוב יותר, אחינו בשרנו הוא.

— והעגלה הלכה הלוך וקרוב. אפרים יכל כבר להכיר את פני האיש היושב בה.

— אל אלהים! דבר אשר לא פללנו לראות! - קרא אפרים בשמחה.

— מה ראית, בני, את אשר לא פללת?

— כמדומני, כי דודי יעקב יוסף נוסע בעגלה הזאת. כן, הוא, הוא!

— הה, אלהים! — קרא יצחק ולבו פחד ורחב — אצבע אלהים הוא!

והאב והבן גם שניהם קמו ממקומם לקראת העגלה הקרבה.

ה.

הצדיק.

ובאמת היה האיש הבא הזה — הצדיק ר׳ יעקב יוסף, כהן החסידות, אשר אותה יסד בתחלה הבעש״ט מעיר מידזיבוז, רבו של הצדיק הנודע ר׳ דוב ממיזיריטש.

והצדיק ר׳ יעקב יוסף היה בן דודו של ר׳ יצחק כהן, וגם הוא שם משפחתו — כהן.

והאיש יעקב יוסף כהן—כאשר יספר עליו סופר דברי ימיו— היה אחד מתלמידיו המובהקים של הבעש״ט, הוא התודע אל מיסד החסידות הזה והאמין בו עוד טרם התודע אליו הצדיק ר׳ דוב. והדבר הזה היה בערך שנת 1747. ר׳ יעקב יוסף היה אז רב בעיר שרגרד, אשר בפודוליה. תפלתו של הבעש״ט אשר היתה קורעת שמים, עשתה את פעלתה עליו, ואחרי מחשבות שונות גמר בלבו לדבק בו, ובסתר נסע אל עיר מידזיביז ויהי אצל הבעש״ט עד אשר למד ממנו רבי תורתו וסודותיו.

— כן, צר לי על חם עבדנו—אמר אפרים כמדבר אל לבו, בהכותו את הדג המעושן, אשר בידו, אל עץ הערבה, למען יוכל להפשיט את עורו בנקל. — יוכל היות כי עתה כפיו הנקיות כבר מגואלות בדם.

— לב חותל הטהו — אמר ר' יצחק, בקחתו מיד בנו את הדג המנוקה.

— אמנם לב הותל לעבדנו, הולך הוא אחריהם בעינים עצומות. אבל ישנם שודדים כאלה, אשר רציחתם אומנתם, ועל חרבם יחיו, כשודד אשר הושיבוהו אתמול על העץ.

— אבל איש אשר חיתו חזקה בו הוא הארור הזה! רחל ראתה איך הוא בעצמו עלה וישב על חודו של העץ כיושב על הכסא, ולא הוציא אף קול נאקה, אף לא עוה את פניו!

הגישה נא את היין — אמר ר' יצחק — את הדג השמן הזה לא נוכל לאכול באין יין עמו.

ואפרים הוציא מהעגלה נבל יין וגביע כסף וימסור לאביו. ור' יצחק לקח את הגביע הישן ויבט בו בשום לב.

הוי, גביע יקר! — דבר ברב שרעפיו בקרבו.— הרבה, הרבה ראה הגביע הזה בעולמו, מיום היותו ועד עתה...כמה שפתים נגעו בו! הוא ראה גם את קורדובה, גם את סיבילה וגם את גרנדה. עוד בארץ ספרד שתו בו אבותינו יין החרס והמלגה. והוא ירד מדור לדור כאשר ירד עם בני ישראל. גביע נצח... אַגַסְפֵּר הכסף... יוכל היות כי ראה עוד את הפירמידים של מצרים, ומימי יאור נילוס ונהרות בבל, יוכל היות כי אבותינו שתו ממנו מים מהולים בדמעות...

— כן, אבי,— אמר אפרים — הגביע הזה בלי ספק מעשה מצרים הוא, הציורים אשר עליו מעידים על זאת.

— אמת, גם רבנו הגדול אמר כזאת — ענה ר' יצחק.

— הלא הוא דודנו יעקב יוסף?

— כן, אחי הוא, כעת הנהו גדול וצדיק בישראל.

ברגע הזה נשאו המדברים את עיניהם ויראו עגלה נוסעת ויורדת במורד הדרך, הפונה ברדיטשובה ועירה פולונאה.

— כמדומני עגלה נוסעת אנכי רואה — אמר הזקן בבוננו מבטו הכהה אל המקום ההוא.

מתאוים לשתות מים קרים לרע לכם, למען מכור אתכם אחרי כן בחצי חנם.

והסוסים החכמים הבינו את אשר דבר אליהם אדונם, ויחלו לאכל את המספוא בעצלתים.

— הזבובים יציקו להם מאד—אמר אפרים, בגרשו את הזבובים מעל הסוסים.

— גם פה שודדים עריצים למוץ דמי אחרים — דבר כמו אל עצמו ר' יצחק הזקן, בהציעו מרבד על העשב בצל העץ וישב עליו — מקום, מקום ושודדיו!

בעת ההיא הוציא אפרים מהעגלה שק נוסעים קטן, וישב אצל אביו, ויפרוש על המרבד מטפחת נקיה.

— עתה באה העת גם לנו לאכול, — אמר אפרים, ויוציא מתוך השק מאכלים שונים: לביבות ודגים מעושנים וגם תרנגלת צלויה, ואפרים שאב מים מהנחל, וירחצו שניהם את ידיהם ויאכלו.

—אוהב אנכי תמיד לאכל בדרך, בשבתי על מי מנוחות—הוסיף אפרים.—הדבר הזה נעים יותר מלאכול בבית סגור באויר משחת. פה — ירק עשב, מים מפכים, כנף רננים נעלסה, גם הסוסים יצהלו. ויותר טוב הוא הדבר הזה לפנות ערב. אנכי וחם משרתנו היינו עורכים מדורה על שפת הנהר, שְׁפַתְנוּ הסיר, גם יצקנו בו מים, גם דהן, גם שומן שמנו בו — ויהי לנזיד! רק דבר אחד צר היה לחם משרתנו, כי לא נאכל בשר חזיר. „לו שמת בנזיד חתיכת בשר חזיר, אדוני אפרים — היה אומר לי תמיד — כי אז טעמת טעם נזיד! צר לי על משרתנו זה: איש תם וישר היה ושוקד על עבודתו. זכורני איך אני והוא היינו יושבים על המדורה ואיכלים את נזידנו בתאות נפש, גם הסוסים אכלו את המספוא, אשר שמנו לפניהם ויצהלו. וחם משרתנו היה מספר לי את ספוריו, פעם על דבר ה„זפורוגים", ופעם על דבר מנוסתם אל עיר קרים. ועל ראשינו השמים הכהים והכוכבים המתנוצצים . . .

בשחוק מר על שפתיו שמע הזקן את הדברים אשר גבב לו בנו בתמתו. גם הוא נסע נסיעות לא מעט על אדמת אוקרינא, ולין ופודוליה. גם הוא לן לא אחת בשדה אצל מדורה ערוכה על שפת נחל כזה. הרבה, הרבה ראה בימי חיי הבלו!

— איזה שודד ? — שאל אותו ר' יצחק בתמהון, כי לא שב עוד רוחו אליו מהמחשבות אשר חשב לבו.

— השודד אשו הושיבוהו על העץ החר.

— ידעתי, ומה כי תשאל עליו ?

— בלכתי אתמול בערב על הככר ההיא, התפלאתי לראותו עוד בחיים חיתו.

— ולמה תתפלא ? העם הזה דומה לפתן חרש, אשר אם ינקוב איש אותו בחרבו ובבידונו כל היום, ופתיל חיתו לא ינתק.

וידם רגעים אחדים. השמש כבר הגיע עד חצי השמים.

— ואתה תאמר, כי האכרים אמרו ללכת מעיר לעבידין אל עיר טשירקסה ?—שאל ר' יצחק פתאם.

— כן, אבי, כן אמר לי משרתנו חם.

— אם כן יוכל היות, כי יעשו משם דרכם הלאה עירה ברדיטשוב, ואל עיר אומן לא יבאו.

— יוכל היות, מי יתן והיה כדבר הזה !

— כן, אבל גם בעיר ברדיטשוב בני ישראל נחתים ועצמנו ובשרנו הם, — נאנק ר' יצחק ויניע בראשו.

ומתחת העשב הירק, בצד, הופיע אפיק נחלים, אשר ילפת ארחות דרכו אל בינות עשבים ואחו ויעלם בין ערבי נחל, שם עמד אחד הערבים ערירי ויצל בענפיו הרבים והעבתים.

— אדמה כי כבר באה העת לתת מספא לסוסים, — אמר אפרים אל אביו—הן כבר עבר חצי היום, השמש תלהט באשה הגדולה, והסוסים עיפים מאד, ובמקום הזה יש גם מים טהורים.

— כן דברת, בני, כבר באה העת לתת אכל לסוסים, — ענה האב.

ויטו הנוסעים מן הדרך הצדה אל הנחל ויעמדו בצל הערבה. אפרים המורגל בנסיעה, כי הוא היה הנוסע התמידי בכל עסקי אביו, עמד ויפתח את הסוסים ויתן לפניהם מספוא לאכל, אך המה לא אכלוהו בחשק נמרץ, ויביטו בעיני תאוה על מימי הנחל, הנוזלים לא רחוק מהערבה: הנחל הזה משך אליו בחבלי קסם את הסוסים, אשר נחמו מאד מחם השמש הלוהט.

— לא, לא, טרם יפוג חמכם לא אתן לכם לשתות, — אמר אפרים אל סוסיו בצחוק קל, — אתם — כמו ילדים קטנים,

ופתאם—וכל הדר הטבע, לחש העשבים והיערות, הרוח הטהור והוך וירק העשב, המלא אורה מקוי שמש האביב, כל אלה כסו בצללים לעיני ר׳ יצחק.

העיט שמר על צפור, ההולכת לתמה ומתענגת ושמחה בחייה הנעימים, והצפור התמימה הזאת, עוינת את זבוב אביב אחד, המעופף בכנפיו המזהירות בלי דאגה. שם נקר ניץ את אחת הצפרדעים, אשר זה לא כבר שרה שירתה בבצה, וישאה אתו.

מקום, מקום ושודדיו! — עבר רעיון בלב ר׳ יצחק—בכל הארץ שומרים השודדים על טרפם... ומי טרף השודדים? הלא בני ישראל!

ומחשבות ר׳ יצחק פנו מהדר התולדה אל מקום זה נסע שמה.

— לו מצאתיו שם בעיר פילונאה -- חשב ר׳ יצחק מחשבות בלבו, בעת אשר נאחזו שמורות עיני אפרים לנום בחחמו נגד השמש. — לו אך מצאתיו בביתו! איש קדוש הוא. מי יודע, יתפלל אל ד׳ ויסיר את הצרה הזאת מעלינו. הלא הוא אשר הציל גם את העיר נימירוב מהרס וכליון, בבוא עליה מחנה התתרים כשטף מים, הלא אך בתפלתו דסירם מהעיר! מי יודע?... תפלת איש צדיק פועלת מאד, בתפלה העמיד יהושע בן נון את השמש בגבעון ואת הירח בעמק אילון, בתפלה בקע משה איש אלהים את מי הים ויעבר את בני ישראל בתוכו בחרבה.

ועגלת אכר טעונה הַמָּסִים נסעה לעמתו, והאכר היושב בה שר בעצלתים שירה על „הקבר בשדה הקברים, שדבר עם הרוח דברים"... ומה המה הדברים שדבר הקבר עם הרוח, לא כלה האכר, אך הביט אל עגלת ר׳ יצחק ויאמר:

— אך אופנים טובים מאד להעברים, לו היו לי אופנים כאלה! ויחל עוד הפעם לשיר שירתו איך „הקבר בשדה הקברים, דבר עם הרוח דברים"...

— הן הוא ישיר מטוב לב — חשב ר׳ יצחק — ומדוע לא ראיתי מעולם איש ישראל, כי ישיר בנסעו על עגלתו? צדקה בתי הקטנה רחל באמרה, כי אין לנו שירים... כל צפור, כל כנף יזמר וישורר, אך איש ישראל לא ישיר ולא יזמר—אין שירים לישראל!

— האם עוד יחיה השודד? — החל אפרים לדבר כאיש אשר יעור משנתו.

הרתומה לשני סוסים מיוזנים, הלוך ונסוע בדרך העולה ברדיטשובה ועירה פולונאה.

ור׳ יצחק, אף כי לבו היה עליו דוי מצרת עמו, לא יכל מבלי הכנע מפני קסם הבקר הזה, וכאלו דבריה אליו התולדה לאמר: הביטה נא וראה, בן אדם, כי ענג ונחת עמדי, כל עץ, כל עלה, כל עשב ירוה עדן וישבע נחת ויקיץ לחיים חדשים, ורק אתה האדם לא תפנה אל הדר הטבע, ותבקש לך חשבונות רבים לענות בהם את נפשך...

וחיים נעימים ושלוים ראתה עין ר׳ יצחק בכל עבר ופנה: ערות על שפת הנהר לחשו באהבה אשה באזני רעותה, ואוזי הכר בקול רנה עפו על פני נאות הדשא, בהשתקשקם בכנפיהם, וצפרי זמרה צפצפו ויזמרו בקול מנעים זמירות. פה ושם הלכו להם בירקרק עשב החסידה והדיה למינה, ובחפץ לב התענגו על הדר הטבע ועל הבקר הנעים — בקר, אשר הזכיר אותן בקר אחר, אותו ראו רחוק הרבה מזה, שם על נהר גונגוס, אשר גם שם היה להם קן טוב, בו מצאו משכן למו.

והקן ההוא, אשר בנו להם הצפרים, שם על נהר גונגוס וגם פה על נהר טיקיטש, לא חלו בו ידי אדם, — עלתה פתאם מחשבה על לב ר׳ יצחק. — הה, גם צפור מצאה בית ודרור קן לה, ועם ד׳, עם ישראל?...

אך המחשבה הזאת, כאשר באה כן הלכה לה, ור׳ יצחק החל עוד הפעם להתמכר אל הדר הטבע.

על פני הכר, המלא דשא וירק עשב, עפו הנה והנה זבובי אביב לאין מספר, וישתקשקו בכנפיהם המזהירות, ויתענגו על רגעי חייהם הקצרים, מעת לעת נשמע מתוך העשב קול התור בהריעו, וקול הזמיר עונה לעמתו, והצפרדעים גם המה לא נאלמו דומיה, וישמיעו במקהלה קול שרקתם, וישיתו לוית חן על האביב הנחמד, והקסם גדל שבעתים.

וכל זאת פעלה פעלה עזה על נפש ר׳ יצחק העגומה, וברוב שרעפיו בקרבו צמצם פתאם את עיניו על נקודה אחת ברקיע השמים. שם ראה: איך עיט אחד פרש כנפיו ויטש לצוד ציד, ובעיניו החדות יביט על טרפו וישמור עליו לבל ימלט מצפרניו החזקות.

— השודד... ההידומק... עלה על לב ר׳ יצחק.

היה עוד המשען האחד להשען גופו עליו, ועתה נשען כל גופו על חודו של העץ בכל כבד משאו, וכל אדם חוזה בו איך גופו יורד מטה מטה, כי בא העץ אל קרבו; אך השודד לא הראה כל אות מכאוב ועל פניו לא נראה כל סימן יסורים קשים.

— הוי, הוי, סוסי! שאני הביתה! צעק האיש בהבליגו ברב כח על מכאוביו הנוראים.

אחרי כן הכניס ידיו במנוחה אל תוך צלחת בגדו ויוציא משם עלי טבק ומקטרת והלמיש לחצוב בו אש, וישם את העלים במקטרתו ויבער בהם אש, ויעל עשן הקטרת וישאף אל קרבו.

אך ברגע הזה נקרה דבר, אשר לא פלל איש מראש, כי אחד מהשודדים אשר כבר נרצה עונו, זה האיש אשר החזיקו בו שתי הנשים, בראותו את רוח רעו העשוי לבלי חת, כי עלה ברצונו על העץ ועוד הקטיר מקטרתו, נקוט בפניו על אשר נפל לבו בקרבו למראה המות פנים אל פנים, ויעזוב את כלתו ויעף ביעף גם הוא אל עץ אחר לעלות עליו.

— חרפה היא לנו, חרפה היא לנו לירא ממות! נעלה גם אנחנו על העץ, נעלה! — קרא האיש בעלותו על הסלם להגיע אל ראש העץ.

ואחריו החרו החזיקו גם הנשארים.

— רק פעם אחת נולדנו ופעם אחת נמות,—קראו כלם ברוצם אל העצים.

טוב, טוב, אחי, — קרא להם השודד מראש העץ, בהיטיבו את כובעו על ראשו, — אל תכנעו מפני הליאחים!

אבל התלינים החזיקו בהם ולא נתנום לבלות מזמתם.

ד.

הפגישה.

עבר ליל ואתה בקר, בקר לא עבות. השמש אך יצא יצאה מתחת הענן הקל המרחף על שמי קדים, והחפוך למראה בדולח כל רסיס טל, השוכן על עלי השושנה, על כוס כל פרח ועל כל גבעולי עשב, אשר האביב הרטיבם בנטפי טלו.

ובבקר הזה נסע ר' יצחק כהן עם בנו אפרים בעגלה קלה,

— אמנם חטאתי, אבי! כי אכלתי בשר ביום הרביעי וביום הששי . . .

— ואת אשר גזלת ורצחת, בני?

— לא חטאתי באלה, אנכי הרגתי רק את הליאחים ואת התתרים, גם איש עברי תליתי לפעמים על העץ, ואין בזה עון אשר חטא.

חטאה היא, בני, חטא גדול הוא!

והכהן כסה את ראשו במעילו ויקרא בלחש תפלות ותחנונים והשודד עשה אות הצלב על לבו בעת הזאת. ואחרי אשר גמר הכהן את תפלותיו פנה אל התלינים ויאמר: — עתה הוא שלכם!

— הסירו כבלי הברזל מעליו! צוה גונטו.

והכבלים הוסרו כרגע מעל השודד.

— שימו עליו חבלים והעלוהו על העץ! הוסיף גונטו.

והתליגים קרבו אל השודד וחבלים בידיהם.

— שעו מני! — אמר השודד ברחפו אותם ממנו — הכלב אנכי, כי תאמרו לאסרני בחבלים? אנכי אעלה על העץ לבדי!

וגונטו ידע את רוח השודדים, כי לא ישקרו ולא יכזבו, ויצו להתלינים כי ירפו ממנו. והשודד השתחוה אל מול פני העם ויאמר:

— סלחו לי, אנשים יקרים, אנכי כפרת נפשותיכם!

— ד׳ יסלח לך! הריעו כל העם לקראתו.

והשודד נשא את עיניו ויבט על העצים החדים, אשר שיאם לעב יגיע, ועל תכלת הרקיע, ויקרב אל אחד העצים הגבוה מכלם ויעל עליו בנחת ובלאט. וכאשר הגיע אל ראש העץ הסב את פניו אל ההמון, וההמון עומד מחריש משתאה ומביט בעינים חודרות על כל תנועותיו, ורבים מהם הביטו ברעדה בפני האיש הגבור הזה, אשר מות משחק לו.

— סלחו לי, אנשים יקרים, — אמר השודד, בהביטו מגבוה על כל האנשים הנצבים פה, — הביטו נא וראו, איך איש מאחורי הסעיפים, חרקא-רזבי-גלעק שמו, ירכב על סוסו. וישב על חודו של העץ כאיש היושב על הכסא.

והנשים הצובאות שם קראו בקול פחד: אל אלהים!

— הוי, הוי סוסי! נאק האיש בקולו, בהתגברו על עצמת מכאוביו, ויהדוף ברגליו את הסלם, אשר עלה בו ואשר הוא

ועליה תלויות מטבעות כסף וזהב אשר השמיעו קול צלצל בלכתה, כקול פעמוני הרצועות אשר על הסוסים ברכבי השרים.

— המחוללת! המחוללת! — התלחשו העומדים על הככר. היא היתה אשה עליזה ושמחה, ולשונה—חרב פיפיות, והיא—המחוללת הטובה שבכל העיר.

— אנכי! — אמרה בהביטה בעיניה היפות והמלאות עזות אל ההמון, ותקרב אל השודד.

והוא מדד אותה במבטי עיניו מראשה ועד כף רגלה ויסג אחור ויאמר:

— שעי מני! כמעט נצלתי פעם אחת מארורה כזאת, ועתה חפצים להתּ לי אחרת תחתיה, לא, הניחי לי, טוב לי לשבת על חודו של עץ מקחת אותך לי לאשה.

כמעט נדהמה יפת התאר מהדברים האלה, כי את אשר לא פללה שמעה, ותבקע הארץ לקול השחוק, אשר התפרץ מפי ההמון אולם כרגע התאוששה היפה־פיה ותקרא בקול:

— יקחך אפל, בן כלב! מות על העץ, ועוף־השמים יאכל את נבלתך! ותנס במהרה אל מחנה הנשים.

מובן מאליו כי אחרי הדברים האלה לא הרהיבה עז בנפשה אף אחת העלמות לקרבה אליו, ודינו נגמר למיתה. וגונטו פנה במבטו אל העלמות — והִנֵּה הורידו לארץ ראשן.

— העלוהו על העץ! — אמר בקול כאוב מארץ אל התלינים. והתמונות השחורות קרבו אל השודד.

— חכו, בני, חכו! — דחף אותם הכהן, ווושט להשודד את הצלב.

התלינים נסוגו הצדה.

— בני, — אמר הכהן בענות צדק אל השודד,—הנוצרי אתה?

— נוצרי אנכי — ענה אותו השודד גם כן בענוה.

— התאמין בד׳, בני?

— אאמין, לא ת ת ר י ולא ל י א ח י אנכי!

— אם כן שמע בני בפעם האחרונה למוסרי והתודה על חטאתך, וד׳ הטוב מקבל שבים. הלא הוא אמר: „שובו אלי כל איש מצוק ומר נפש, אנכי אושיעכם".

והשודד כפף את ראשו ויאמר:

אבל גם אחת לא הניעה רגלה ממקומה.

— הנה היא חפצה ! הראתה עלמה אחת באצבעה על רעותה, העומדת על ידה, ואשר הסתירה פניה בזרועותיה.

— האת, בתי, האת תחפצי ? — שאל אותה הכהן.

— היא ! היא ! — הוסיפה המלשנת להגיד — וגם ערפה גלתה את רצונה עמה יחד.

והכהן פנה אל הראשונה.

— האת היא החפצה להציל נפש נוצרית ?

— אנכי חפצה — ענתה הנערה הפעם ברוח עז.

— ובמי מהם תבחרי ?

— באיש ההוא, אשר ראשו תלתלים ! ותרא באצבעה על איש רחב הכתפים, אשר שיבה זרקה בו וקווצותיו סדורות לו תלתלים.

— לא, הן אנכי חפצה בו !— שסעה אותה ערפה בדברים.

— האח ! — התפרץ מפי הנערים — האח ! והחזיקו שתים נשים באיש אחד ! וקול שחוק אדיר התפרץ מתוך ההמון.

והכהן ראה את פני הצרה השניה הזאת והנם יפים מאד.

— לא, בתי — אמר הכהן אליה — אחרת המועד, היא גלתה חפצה ראשונה. ואת אם תחפצי בחרי לך באיש אחר תחתיו.

— אם כן, לא חפצתי באחר,—ענתה ערפה בקול רגז, ותפן ותלך אל מחנה העלמות ותסתר ביניהן.

גם להשודדים הנשא״ים נמצאו גואלות ועוד שני שודדים ארשו להם את בנות אומן היפות ולא נשאר רק אחד, אשר אותו עזבו ולא בחרה בו אף אחת מהעלמות. הוא היה איש כבן חמשים, שפל הקומה ורחב הכתפים ובהרת אדמדמת על לחיו השמאלית— תו חרב פולנית או טורקית.

בשאט בנפש הביט השודד הזה על מעשי השעשועים האלה: לזוג את בנות אומן עם השודדים. שפמו הלבן ירד כשני תלתלים עבים על לבו הרחב ומבעד לכובעו ירדה על לחיו הנפצעת קוצת שער עבה ולבנה.

—מי היא החפצה להציל את האחרון מן המחיבים את ראשם?— שאל גונטו את העלמות.

מתוך מחנה העלמות יצאה אשה בריאה ושמנה, יפת תאר

הצעיר ויאמר לו :

— בך, בני, בחרה העלמה הישרה לפדותך מרדת שחת, החפץ אתה לקחת אותה לך לאשה ?

— חפץ אנכי. — השיב בקול דממה.

— האם תקבל עליך בשבועה, כי תהיה מהיום והלאה לאיש תם וישר ?

— אנכי אֶשבע.

— האם תנחם על כל מעשיך הרעים, אשר עשית עד הנה ?

— אנחם.

— פתחו המוסרות מעל האיש המתחרט ! — נתן השר גונטו צו להתלינים.

ושתי תמונות שחורות קרבו אל השודד, השב בתשובה, ויפתחו מוסרותיו מעל ידיו ומעל רגליו והשודד זקף קומתו וישאף רוח ברוחה.

— עשה אות הצלב על לבך שלוש פעמים — אמר אליו הכהן.

ויעש השודד כדבר הכהן.

— גשה נא ושקה את הצלב ואת ספר הברית !

גם הפקודה הזאת נעשתה. ויקח הכהן את יד העלמה הרכה וישימה ביד השודד העבה והחזקה.

— מה שמך ? — פנה הכהן אל השודד בשאלתו.

— פֵּנֵס.

— ואת, בתי, מה שמך את ?

— גַּלַּה.

— פנס וגלה ? . . . יאר ד׳ לכם את פ נ ס ההצלחה ויגלה לכם את מקור ברכתו סלה ! גשו ושקו את הצלב !

— גם אנכי חפצה — נשמע פתאם קול אחת העלמות.

— וגם אנכי !

עיני כל ההמון נסבו אל מחנה העלמות.

— הראיתם ? גם הנה תחשקנה חשק ! נשמע קול אברי אומן הצעירים בשחקם מרה.

— מי מכן חפצה ? — שאל גונטו בפנותו אל העלמות, אבל כלן החרישו, כאלו בא מלאך וסטר על פיהן ולא יכלו לענות דבר.

— מי מכן החפצה תצא אלי ! — אמר אליהן הכהן.

אך כסו פניהן בידיהן ותחבאנה אשה אחורי רעותה. והשר גונטו חכה אותן בדברים, גם השודדים כלו עיניהם למוצא שפתותיהן.

—מי היא החפצה להציל נפש נוצרת ?--שאל השר גונטו שנית.

גם בפעם הזאת החרישו כלנה ולא ענו אותו דבר, אך התלחשו ביניהן בבשת פנים. ענני תוגה כסו את פני אחדים מהשודדים: האמנם, סר מר המות ? האמנם בפעם האחרונה נראה את תכלת הרקיע ? . . .

ואחדות מהעלמות בוכות, תחפוצנה לגלות רצונן אבל תיראנה ולא תדענה מפני מה.

— הוי, שרה, המו מעי לאיש הצעיר הלז — לחשה רחל באזני אחותה באחזה אותה בידה—הה, לו יכלתי אני להציל אותו! ובדברה זאת, מחתה אגלי דמעותיה אשר התגלגלו מבעד לריסי עיניה היפות.

— בפעם האחרונה, מי היא החפצה להציל נפש נוצרית ?— הרים השר גונטו את קולו.

— אנכי—ענתה ברעדה עלמה צעירה מאד, במחתה דמעותיה מעל עיניה, ותצעד שנים שלשה צעדים לפנים.

— ד' יברכך, עלמה יקרה, אמר אליה הכהן, בעופפו את הצלב על ראשה היפה המכסה כלו בשושנים.

— כמה ימי שני חייך ?

— זה לי השנה החמש עשרה — ענתה ברעדה.

— ואת מי תבחרי ? — שאל אותה הכהן בדברים רכים.

העלמה כסתה פניה, אשר ארמו מבשת, ודמעותיה זלגו מאין הפוגות.

— את מי תבחרי? הגידי, בתי, אל תבושי! — שאל אותה הכהן שנית.

— אותו! — הביעה העלמה בקול דממה דקה מבלי הסיר את ידיה מעל פניה.

— את האיש הצעיר הלז ? האין זאת, את הצעיר תחפוצי ?

— כן! . . . וההמון שמע את כל הדברים האלה באזנים קשובות.

— אך זאת היא חכמה! — לחשה רחל לאחותה בפנים צהלים.

והכהן לקח את העלמה הבוכיה בידה ויקרב אותה אל השודד

היום למשפט, אשר תפשום הרצים רוכבי הסוסים, אשר בעיר אומן.

—„את מי תבחרנה העלמות ומשאול תפדינה, ואת מי יושיבו על דעץ החד? מי מהעלמות, אשר אמש בערב ש־ה שירי אביב, תהין לתת את ידה לשודד, אשר חיב את ראשו למלך"? — שאלות כאלה התרוצצו בראשי האנשים, העומדים על כבר המשפט, וגם התמלטו מפיהם.

וכלי המות: עצים ויתדות גבוהות החדות בראשן, אלה לתלות עליהם ואלה לרטש בהן את גו השודדים, עמדו הכן; אבל לא הביאו כל מורא, כאשר קוו המיסדים אותם, בלב האנשים העומדים ומביטים עליהם בעיני שחוק, כי כבר הורגלו בהם. הנה שם עומדות יתדות חדות, כחודו של עט עופרת העומד לכתוב בו, ובראשיהן עוד נכרו עקבות דם נקרש מהשודדים אשר כבר רטשו עליהן, ובכל זאת עומד ההמון ומביט עליהן בקר רוח, ולהפך עוד מחכה הוא בכליון עינים ומתאוה לראות את מעשה המשפט מהרה. הוא אוהב לראות איך השודד היושב על חודו של יתד יכף ויתכוין, יחרוק שנים ועיניו יוצאות מחוריהן מעצמת מכאוביו, ובכל זאת עוד יאמץ לבו וישאל לו לפעמים מהתלין מעט עלי-קטרת לשאוף אל קרבו את ריח ניחוחם בפעם האחרונה בחייו. הן לא חזון יקר הוא דבר כזה.

לאחרונה נשמע קול התף מרחוק וקול צלצלי הנחשתים.

— הנה הנם! מוליכים אותם! — קרא ההמון, ומן הצד אשר העלמות עומדות שם נראתה התהלוכה. בראשה הלך הכהן וצלב בידו, אחריו המתופף, אחריהם הלכו השודדים אסורי רגלים וידים, ומימינם ומשמאלם — אנשי צבא רגלים, ועמהם גם התלינים.

השודדים הלכו בלא פחד ובעזות מצח הביטו סביבם. כלם היו אנשים גבהי קומה ויפי תאר. ישר הביטו בעיני ההמון הרב ולא התבוששו. אך אחד מהם, והוא הצעיר מכלם, אשר שער שפמו אך החל לצמוח הלך בפנים נועמים ועיניו הוריד לארץ.

את השודדים האלה הציגו לפני העלמות, אשר אחרות מהן ארמו מבשת ותכסינה את פניהן בידיהן.

והשר גונטו נגש אל העלמות.

— מי מכן, עלמות עדינות, חפצה להציל נפש נוצרית? — פנה אליהן גונטו בדברים רכים — אבל כלן החרישו ולא ענו דבר,

מלבד כל אלה תלוי על האזור סכין ארוך וכף. על כתפיו קנה רבה גדול, ועל כר הסוס שני קני רובה קטנים, והשלישי דבוק בשרוך אל האזור, ובידו חנית ושוט. רק לשר גונטו היתה גם חרב מצומדת על מתניו, את אשר לא יכלו לחגור הקוקים הפשוטים. כל הסוסים אשר רכבו עליהם הקוקים, היו שחורים כעורב. והשר גונטו, אשר לו פנים שחרחורים ושפם ארוך, הביט על כל סביביו, תפוש ברוב שרעפיו בקרבו, אף כי לא זאת היא הפעם הראשונה, אשר העביר מן הארץ את עריצי הקוקים.

ובצד אחד של הככר ההיא, הצד המפנה אל בית הסהר, שם לקחו מקומן בנות אוקרינא היפה־פיות; כלן היו לבושות בגדי יום טוב וזרי פרחים על ראשן; מקלעות שער ראשן היו אחוזות בקשורים מזהירים בשלל צבעיהם, ועל צואריהן — פניני זכוכית ומרגליות, והמקום הזה היה מתנוסס למרחוק מבגדי צבעונין של בנות אומן היפה־פיות. החלק הזה, אשר לקחו הבנות במעשה היום ההוא, היה נכבד מאד, והן הבינו את אשר לפניהן: כל אחת מהן היתה יכלה להציל את אחד מהנשפטים, ובחירתן אותו נדמתה לחסדי מלך ושרים!

את המנהג הזה הנהיג בעיר אומן השר מלדרונוביץ. הוא עשה כן, בחפצו לעצור בעד פרץ השודדים אל ארץ אוקרינא הפולנית, ויחד עם זה להרבות מספר האנשים בפלכו, אשר השר פוטוצקי שמהו לפקיד עליו. בכל קיץ התפרצו השודדים מאחורי הסעיפים אל ארץ אוקרינא, וביחוד אל עשירי אומן. וחיל אומן ובנותיה היה יוצא לקראתו בחצים ובקשתות, והנתפשים ע"פ רוב נתלו על העץ, או הושיבו אותם על עץ חד. עד כי קם השר מלדרונוביץ ותקן, כי בטרם יענשו את השודדים יראו אותם לעיני בנות העיר, והיה האיש אשר תבחר בו אחת הבנות — ישאר חי, ונקי יהיה מכל משפט, וישא את הנערה ההיא בשבועה כי יהיה נאמן לארץ מגורי אשתו. ולנדוניא נתנו לו אחוזת ארץ, צמד בקר וזרע לזרוע בו את שדהו, עצים לבנות לו בית וגם סכום כסף קטן לשאר צרכיו הנחוצים. ובכן בעשר שנות ממשלת השר מלדרונוביץ נוספו אלף משפחות במחוז אומן, וכלם היו מהאנשים אשר היבו את ראשם.

וכזאת צריך היה להעשות היום עם חמשת השודדים העומדים

— אהה, אלהים! — קראה לאה ותך כף אל כף.

דממת עצבת שרדה בבית. פני ר׳ יצחק חורו, ושמשון—פני להבים פניו, מרגש כעס, או מרגש אחר . . . — האמנם, ימי חמילניצקי שבים אלינו עתה? — אמר ר׳ יצחק בלבו. – עד אן לא תשקוטי, הוי, חרב לד׳!

— וכמה מספרם? — שאל פתאום ר׳ יצחק הזקן.

— של מי, אבי?

— של הזדונים האלה, האכרים אשר ראית.

— קשה להגיד מספרם אל נכון, אבל ההמון רב מאד.

— גם כלי תותח ראית עמהם? — שאל שמשון.

— לא, כלי תותח אין עמהם.

— אם כן, אין להם במה לכבוש את חומותינו הגדולות והחזקות. בלי כלי תותח הם — כצאן נמשלו. הקוקים שלנו יפיצו אותם אל ארבע כנפות הארץ. הזדונים האלה הנם בלי ספק השודדים אשר ישבו אותם הקוקים שבי בכל קיץ. הנה גם מחר ישפטו חמשה מהם.

— האמנם?

— כן, הלא בכל קיץ וקיץ ישפטום.

ובחוץ עוד לא קם השאון לדממה, עוד נשמע קול משוררות אחרות, גם על בית ר׳ יצחק עברו נערות רבות ותשרנה מטוב לב.

— ומתי תישנה אלה המשוררות הארורות? — שאל שמשון כמדבר אל נפשו.

ג.

השודד על העין

וביום המחרת השכימו כל אנשי העיר אומן וימהרו לבוא אל מקום המשפט לראות במשפט השודדים.

ובמקום ההוא כבר עמדו כמאה קוקים, ושר המאה גונטא עומד ומפקד עליהם. כלם היו לבושים מעילים ירקרקים — הצבע הזה מורשה הוא להם מזקנם פוטוצקי — ומכנסי תכלת עליהם. על ראש כל אחד מהם כבע ירקרק, אשר זר תלתלי שער יקיף את שפתו מתחת, ואזור עור על מתניו, ואשפה אחוזה בו ברצועת עור, לשום בה את כדורי קני הרובה, גם קרן כפופה לאבק השרפה

קרוב הייתי לכפר ליבידין.

— כן, בני יקירי, דבר מסחר הבא לידך אל תחמיצנו—אמר האב—אבל מה היה אחרי כן ?

— ובכן, נסעתי לליבידין. כאשר באתי שמה, נבהלתי מראות את ההמון הגדול , אשר נאסף ובא שמה . בית התפלה היה מלא מאדם וכל הפעמונים השמיעו קולם ברעש . ויתחנן חם משרתנו אלי לאמר : אלכה נא, אדוני, עד בית התפלה, לשפוך שם שיחי, ואשובה , כי חג גדול היום לנו. לכה אמרתי אליו - אבל ישובה עד מהרה. וילך חם. ואראה אצל בית התפלה עגלות רבות מכוסות במהצלות ובעורות מלמעלה. אמרתי , אסורה נא ואראה מה היא הסחורה המונחת בעגלות האלה, אולי יקרה ד' לפני מסחר להשתכר בו.

— טוב , בני יקירי, טוב עשית , ראשית חכמה—מעשה. — לא יכל האב להתאפק מלאמר לו.

— ואקרב אל העגלות . מה בעגלות האלה ? - שאלתי את בעליהן .

— סחורה טובה ויקרה — אמרו – הבאה מעבר לים . — ומה שם הסחורה כי אדע ? — דגים טובים וגדולים.— הראוני נא אותם ! — אמרתי אליהם . ויחלו לפתח את מותרות העגלות ולהסיר מכסיהן מעליהן.

אהה , ד' אלהים ! מה ראיתי שם ? סכינים—תחת הדגים ! עגלות מלאות מחלפים וסכינים חרים !

— סכינים ! סכינים אתה אומר ! — חרד ר' יצחק חרדה גדולה מאד, וגם בנו הגדול עמו .

— כן, סכינים גדולים מאד , ולהבותיהם נוצצו נגד השמש להחריד לב. — מה זאת — אמרתי — האלה דגים המה ? — דגי ברזל — ענוני , וישחקו שחוק לעג ושאט נפש. — ולמה לכם— שאלתים—אלה הסכינים ?

— מתנה המה—ענוני.

— אהה , ד' אלהים ! ספק ר' יצחק בכפיו.

— מה, מה נהיתה ? — שאלה לאה, בבואה פתאם הביתה. כלם הסבו פניהם אל לאה, ואפרים שאל בשלומה ביראת הכבוד .

—שמועות מבהילות הביא אתו אפרים—אמר אליה ר' יצחק בקול רועד. הה, שמועות מבהילות מאד! הנה ימי העריץ חמעלניצקי שבים אלינו,

— האתה זה אפרים בני? — שאל ר׳ יצחק בקול חרד.

— אנכי.

— מדוע זה מהרת לבא, בני?

— אחר אספר לך, בבואי הביתה.

השער נפתח ואפרים בא בעגלתו החצרה, וגלית קפץ חליפות, פעם על פני הסוסים, כמו הפץ לחבקם ולנשקם, ופעם על בעליו אפרים.

— ואיפה הוא עברנו, חם? — הוסיף ר׳ יצחק לשאול.

—אבא הביתה ואחר אספר. — ענה אפרים בקצר מלין.

ועד מהרה בא גם שמשון, בן ר׳ יצחק, הגדול, אל החצר.

— מדוע זה מהרת לבא, אפרים? איפה הוא עברנו? — שאל הגבור.

— אחר ארבר, כאשר נבא הביתה. פה בחוץ אין מקום לדברים כאלה — היתה גם אליו תשובתו.

האחים יחד מהרו לפתח את הסוסים, ויובילום אל תוך הארוה, ואת העגלה שמו תחת גג נטוי, ויסגרו את שער החצר ויבאו הביתה.

— עתה, בני, ספרה נא לנו את אשר קרך בדרך. — שאל ר׳ יצחק, בהאירו נר בבית, ובהביטו מרעיד ומשמים בעיני בנו.

— שבה נא, אבי, ושמע את אשר אספר לך — אמר הנוסע במחותו את זעת פניו במטפחתו.

ואפרים היה איש צעיר לימים; תלתלי זקנו נפלגו מעט ויפנו לשני עברי פניו. עיניו הפיקו חן וענוה, כעיני אביו יצחק.

— אזני קשובות גם לבי יחכה אל מוצא שפתיך, בני יקירי, — אמר האב, בהוסיפו להביט בעיני פחד על בנו.

— האם לא נפקד ממך דבר בדרך? — שאלהו שמשון.

— הודות לאל לא נפקד ממני דבר.

— אבל ספר לנו דבריך ונשמעה! — האיץ בו האב.

— כן, אספרה. — אתמול קבצתי בשלום את כל החובות המגיעים לנו מהאדונים, ובלבי היה לעשות דרכי לעיר שדה-לבן, אבל האכרים אמרו לי, כי חג גדול היום בכפר ליבידין, ושמה יאספו סוחרים רבים וגדולים, כבעל יום השוק. אמרתי אני בלבי, אסעה נא שמה, אולי יקרה ד׳ לפני איזה עסק להשתכר בו, כי

נחלתנו בארץ! . . .

ד׳ אלהים! לא על מצבי וגורלי אני אתאונן עתה לפניך, הן אתה הואלת לתת לי עושר וכבוד, גם נחלתי שפרה עלי, ברכת את מעשי ידי ומעשה ידי בני היקרים. אבל בני עמי, יושבי הסביבה, הם למשל ולשנינה לכל בן בוז, ואך קלון וחרפה מנת חלקם בארץ! כן חשב בלבו ר׳ יצחק הזקן.

הוא קם, ויפתח את חלון ביתו, הפונה אל עבר הגן. מבין עצי הגן נשקף ירח יקר הולך, וצללי העצים נטיו על קירות הבית הלבנים, מבין העפאים השמיע הזמיר את קולו הנעים ומרחוק עוד נשמעו זעיר שם, זעיר שם קולות נערות משוררות.

כל הלילה לא נתן ר׳ יצחק שנה לעיניו ואך לפנות בקר נם שנתו. יום השבת עבר על בית ר׳ יצחק בשלום ובמנוחה, אבל הלילה שאחריו, ליל מוצאי מנוחה, הביא אתו שמועות מבהילות!

גם בלילה הזה נדדה שנת ר׳ יצחק. וכאשר כבדה עליו נשימתו והאויר אשר בחדרו היה מעט למענו לשאוף ממנו רוח, פתח את חלון ביתו ויוצא את ראשו החוצה.

—מה מאד חם הלילה הזה—נאנח ר׳ יצחק בכל לבו. מרחוק עוד נשמעו שירי בני אוקרינא.— מתי יישנו בני הנעורים האלה? — חשב ר׳ יצחק בלבו,— כל הלילה ישירו, לא ייעפו ולא ייגעו. יוכל היות כי גם בני נעורי עמנו שרו כן על הררי ציון . . . אך אם לא אשגה, קול אופנים אנכי שומע. הוא הטה אזנו לשמוע היטב את הקול הזה.

— כן, קול עגלה נוסעת אנכי שומע, ומי הוא הנוסע בעת הזאת אחרי חצות הלילה?

קול האופנים נפסק אצל שער ביתו, וקול נחרת סוסים נשמע.

— מה זאת? הסוסים סוסי הם! האם בני אפרים הקדים לשוב מדרכו לפני זמנו? הנה הבריח הוסר, אין זאת, כי אם בני אפרים הוא.

וימהר ר׳ יצחק וילבש את בגדיו ויצא אל פתח השער לראות מי הוא הבא.

— גם הכלב גלית איננו נובח, הכיר את בעליו!

וכן היה באמת, הכלב הכנים את ראשו בפתח השער, וינע זנבו הנה והנה באהבה.

יבחין בין צדיק לרשע , הביא את היסוד השלישי ההוא , בסער נורא ובזעף אף , אל בין הפטיש יהסדן , וידיקהו ויפצפצהו כהנפץ כלי זכוכית תחת הולם פעם !

היסוד השלישי הזה הם היהודים, השלוים והשקטים, השלמים עם מלכי ארץ וחקיהם ועם שונים לא יתערבו . מלחמות העריין המילניצקי היו להם לפטיש מפוצץ. ושנים רבות רחצה האמונה הטפלה *) רגליה בדם העם הנבחר, ומדוע ? מה פשעו ומה חטאתו ?

הרעיונות האלה עלו על לב ר׳ יצחק, בשכבו על מטתו בחדרו אחרי אכלו סעודת הערב , ואך לחנם סגר שמורות עיניו , בהתאמצו לישן — כי שנתו נהיתה עליו ; כמו חיות עפו לנגד עיניו תמונה אחר תמונה מקורות עמו האמלל , אשר עברו עליו מיום היותו עד היום ההוא. כי השמועה על אודות משפט השודדים העירה בקרבו זכרונות קדומים מצרות עמו ומתלאותיו הנוראות אשר סבל . ומדוע ? מה פשעו ומה חטאתו ?

„עד אנה תהרוגי , הוי חרב לה״ ? — דברו שפתיו בצר לו, — „עד אן לא תשקוטי ? האספי אל תערך , חרב נוקמת״ !

—ומדוע ? הלעולמים יזנח ד׳ ?—שאל את נפשו בדם לבו בקרבו.

בין כה נשמע בעד החלון קול שיר עלומים, המלא חיים ונער , קול ישורר בחוין על אהובה , המבטחת לאוהבה , כי תצא לקראתו אל תחת התפוח , ותביא לו למנחה אגדת עלי-קטרת .

כן , צדקה בתי , — אין לנו לא „שירי אביב״ ולא „שירי נהר״ גם „שירי רחצה״ אין אתנו ! לא עת לשיר לנו העת הזאת , ובמקום השירים יש לנו קינות ירמיהו — הִנֵה לנו ל„שירי אביב״ ול„שירי רחצה״ גם יחד. אהה , אלהים ! גם לנו היו שירים כאלה, בעת אשר היה רצון מלפניך כי נעבדך בבית מקדשך בכנורות ובמצלתים יום יום. ובעת ההיא גם בנות ישראל היו יוצאות בשירים ובמחולות אל שדות ארצנו הקדושה. ויום טוב היה לנו פעמים בשנה אשר אז כל נער בחר לו אחת מן המחוללות לאשה... ומי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו. אבל עתה ? — עתה לא עת שירה לנו , כל ארץ — נכריה היא לנו , מעצר וממשפט לקחנו , קברים לנו ! כן , אך כברת ארץ לקבור את מתינו יתנו לנו , וזאת

---

*) Суевѣріе

— אבל לא אתן לתלות על העץ איש קוזקי .

— מה זאת תדבר הנעירה, אבי ? — שאלה רחל, אשר שמעה את כל הדברים האלה,— האם בכחה להציל לקוחים למות ?

— יכולה היא , — ענה ר׳ יצחק — כן הנהיגו פה מאז מקדם , כי הנערות , בחפצן , תוכלנה להציל את השודדים מתלות אותם על העץ .

— האם גם אנכי , אבי יקירי , אוכל לעשות כזאת ?

— יכולה גם אַתְּ , אבל עליך להנשא להאיש אשר תבחרי בו להצילו .

— אם כן ?... זאת לא אחפוץ .

— גם לא כל הנערות הנוצריות תרהבנה עז בנפשן להציל שודדים ממות .

— וביום הראשון ייסרו אותם ?

— כן , גם מפי שר הפלך שמעתי זאת .

— נורא הדבר !

— אבל עוד יותר נורא הוא השוד והשבר אשר יביאו השודדים האלה על רגעי ארין -— העיר בן ר׳ יצחק הצעיר דל הבשר ובעל חוטם גבנוני .

ב.

שמועות מבהילות

הספור הזה, אשר אך תחלתו נָתַנו לפני הקורא בפרק הראשון, נקרה ויאת בשנים הראשונות של המחצה השניה במאה העברה .

עברו מאה שנה מעט אשר נלחמו בני אוקרינא בהפולנים, בהורישם מהם חקי משפט אדם וזכיות אזרח . הרבה דם נשפך לשני השבטים גם יחד , כי כזה וכזה תאכל החרב בכל מלחמה ; אך להם היה על מה לריב איש את אחיו ולשפוך דם : שם נלחמו שני יסודות, שני כחות חזקים , ואיש איש מהם חפץ להתגבר על רעהו ולרשת ארין . אבל ע״י מלחמת שני הכחות האלה נהרס כח שלישי, אשר לא לקח כל חלק במלחמה הזאת , ואשר על לא עול בכפו, היה מטרה לחצי המקרה , אשר זה דרכו מעולם לבלתי נשוא פני איש , ולא יחמול ביום נקם . . . המקרה העור הזה , אשר לא

נראו רסיסי דמעה; עיני ר' יצחק הזקן הפיצו כידודי אש, ובלבו התגאה בעמו כי כביר כח לב כזה הוא. גם שרה הקלה לפזז ולכרכר בכל עת, ישבה הפעם בעינים פתוחות לרוחה על מקומה בלי נוע.

— „והרוח בא, ונשב בקול אנחה בכנורות, אשר על הערבים" — השמיעה לאה חרש את דבריה כמתפללת — אל אלהי ישראל!

— „על אדמת נכר" — אמרה רחל בלאט, כמדברת אל לבה תפושה ברב שרעפיה, — ואנכי אהבת מאד את האדמה הנכריה הזאת, אדמת אוקרינה הנחמדה, את שיריה היפים, את הערבים עלי נהר... ואנכי הלא נולדתי בארץ הזאת, ארץ גלותנו.

אבל אחרת חשב ר' יצחק. הוא שוה לנגד עיניו את נהרות בבל הרחוקים, ורואה הוא על גדותיהם את עמו הולך שב לפני צר.

— „על נהרות בבל, שם ישבנו, גם בכינו, בזכרנו את ציון"...—המעט בכיות היה לעם אלהי אברהם? גם על נהר נילוס בכו הרבה בכי עוד לפני זה!... ועל נהר טיבר, כמה דמעות נשפכו? ועוד על כמה נהרות דמעות ישראל נשפכו כמים, אין קץ לעמל העם הזה ולתלאותיו.

פתאם נפסק קול השיר בחוץ, וקול אחר נשמע, קול גדול קורא לאמר:

— שמעו נא, נערים! ביום הראשון יוסרו ההידומקים מרגיזי ארץ, באו נא וראו וקחו מוסר.

— נבא, בלי ספק נבא—ענו קולות אחרים: —הרב מספרים?

— חמשה במספר. גם אתנה, נערות, באנה גם אתן!

— נבא—נשמע קול נערות אחרות.

— יוכל היות, כי תבחרנה את מי מהם לאיש לבן, ואז תצלנה את נפשו ממות.

— האח! נערותינו אוהבות מאד את הדבר הזה, וברגלים ממהרות תרוצנה שמה — ענה אחד מהאברים בשחוק.

— ומדוע לא? בלי ספק נרוצה ונבחרה לנו איש את אישה, לבל נפולה חבל לאנשים מבוערים כמוכם—ענתה אשה אחת בקול רגז

— הוי, יפה-פיה, שחורה כפני פארור!

— אלה המה „שירי האביב", אשר האכרים משוררים אותם— ענתה שרה.

— יודעת אנכי כי „שירי אביב" המה , אבל מדוע אין גם לנו „שירי אביב" כאלה? גם „שירי נהר" ו„שירי רחצה" אין לנו. — עמדה רחל על שאלתה .

— אבל אלה הם שירי הגוים , ואנחנו—עברים אנחנו , ויש לנו שירים אחרים , שירי קדש.—אמר שמשון בתלונה.

— טוב הדבר , גם לגוים יש שירי קדש , אשר ישירו אותם בבתי תפלתם, אבל מדוע אין גם לנו העברים „שירי אביב" נוסף על שירי הקדש ? ומדוע לא נשורר גם אנחנו בחוץ ככל הגוים ? — הוסיפה רחל לשאול.

— על אשר אנחנו בגולה , בארץ נבריה . האם שכחת את הכתוב בספרינו על אודות גלות בבל ?

— ומה כתוב שם ? הלא שם אין גם זכר ל„שירי אביב" !

— הוי עלמה פתיה ! שם כתוב : על נהרות בבל , שם ישבנו , גם בכינו בזכרנו את ציון ; על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו , והרוח בא ונשב בהם וישמיעו קול אנחה גדולה . ויבאו אלינו שובינו וישאלונו דברי שיר לאמר : „שירו לנו משיר ציון" ! ואנחנו השיבונו אמרים להם : איך נשיר את שיר ד' על אדמת נכר ? במקום אשר מרב צרה ויגון לשוננו נשתה , ולבנו — אין בכחו רק לזעוק : הוי, ציון , ציון ! ואויבינו האיצו בנו לאמר : „קחו כנורותיכם מעל הערבים ושירו לנו משיר ציון" ! אז הפכו הנביאים פניהם אל המשוררים ויאמרו : מי בכם אשר יחוש כח בנפשו להתגבר על הענוים ועל המכאובים הקשים ולא יניד יד או שפה לשיר על אדמת נכר ? ויהי כאשר באו אלינו אויבינו למחר עוד הפעם ויאמרו : „קחו כנורותיכם מעל הערבים ושירו לנו משיר ציון" ! הושיטו להם המשוררים את ידיהם המגואלות בדם , לאמר : איך נשיר ונזמר בכנורותינו , וידינו מלאות פצע וחבורה ואצבעות אין להן ? . . . ונהרות בבל נשאו דכים מרוב שממון ותמהון על הדבר הזה , והרוח בא ונשב בכנורות אשר על הערבים , וישמיעו קול אנחה גדולה , קול מרגיז לבבות ומעורר עצב ויגון , כי המשוררים כרתו אצבעות ידיהם לבל יכריח אותם איש לשיר על ארץ נכריה .

דברי שמשון פעלו מאד על כל אנשי הבית , ובעיני רחל

קנים יאירו הנרות, אשר בעלת הבית זה מקרוב העלתם. ראש הבית, הוא הנכבד ר׳ יצחק כהן, לא היה בעת ההיא בבית, כי הלך אל ביהכ״נ להתפלל, וכאשר אך שב ובא אל חדר האכל, וימלא כל הבית קול שירי שבת, קול מנגינת „שלום עליכם" למלאכי מעלה, וקול תהלת „אשת חיל" לשלום מלאכי מטה... ובני הבית עונים אחריו בקול, והבית מלא אורה ושמחה!

אך יותר מכלם הפיקו אורה ושמחה פני רחל, היפה והאהובה בבנות ר׳ יצחק, אשר אך זה יצאה מנערותה. כל איש הרואה אותה הכיר בה את האביב בכל יפיו והדרו, פטרית שושנה ברוב קסמיה. טפוסה היה טפוס פני עבריה אמתי בכל הדרתו, אשר לא נשתנה במשך כמה אלפי שנים, שנות חיי העם הנפלא הזה. טפוס — השמור בטהרו עוד מימי האבות הראשונים, ועקבות שמש מצרים, כנען וספרד עליו נודעו. אור פני שמש המזרח הזה, הגיהו גם עיני רחל היפות, גם שתי לחייה אשר אדמו מפנינים, גם שערותיה השחורות והרכות, אשר הגדילו יפיה שבעתים. והדבר הזה, אשר הנערה בעצמה לא ידעה את יפיה, ואל התגאתה בו, שוה עוד נוספות על נעם יפיה וחין ערכה.

אחרי כן קדש ר׳ יצחק על היין, וירחץ ידיו וישב אל השלחן, וכה עשו גם יתר בני הבית. ור׳ יצחק היה זקן מאד. הוא כבר הגיע אל שנות השבעים, ובכל זאת עוד לא נס לחו, וכחו עוד היה חדש עמו. זקנו הגדול והלבן ככסף, שת לוית חן לפניו המפיקים ענות צדק, למצחו החלק והרחב, המגיע עד קדקדו ולעיניו היפות, כעיני בתו רחל, המלאות עוד יפי עלומים. הוא ישב בראש השלחן, על ידו ישבה לאה, אם רחל היפה־פיה, ואם שרה הילדה החוצה, הקלה כאילה ואם שלשת הבנים, אשר הגדול מכולם, שמשון, בקומתו ובכחו הגדול, נדמה לשמשון הגבור הנוקם בפלשתים.

ובעת אשר ר׳ יצחק ובני ביתו היו אוכלים ושותים ושמחים, נשמע עוד הפעם קול אשה משוררת בחוץ שירה מלאה יגון ועצבת, קול נערה מקוננת על דודה כי הלין מִמנה.

— מדוע אין לנו, העברים, שירים יפים כאלה?—שאלה רחל, בשמעה באזנים קשובות את המנגינה הזאת.

א.

ליל שבת קדש

ליל אביב, ליל חם ושקט פרש כנפיו על אומן העיר. וכמו חוט של חן וקסם היה משוך על פני הערב הזה—קסם על כל קול, על כל צל, על כל צלם, וגם על המקום אשר שמה לא תגיע עוד ראות עינינו. ומהמקום הרחוק ההוא יגיע לאזנינו קול זמרה, שיר אביב התולדה— קולות אין מספר ונגינות אין קץ. בתכלת הרקיע יופיעו הכוכבים אחד אחר אחד ומספרם ירב מרגע לרגע ואורם יגדל ויזהיר יותר ויותר.

ולהשלים את נעם מנגינת האביב, יריע מבין כל הקולות הנחמדים האלה קול מקהלת נערות, על עלמות שיר:

הָאָבִיב בָּא, הוֹפִיעַ שֶׁמֶשׁ,
צִנּוֹרֵי גַגּוֹת יַטִּיפוּ מָיִם,
וְהַקְזַקִּי עֶלֶם, נַעַר,
אֶל אֲחוֹרֵי הַסְעִיפִים *) יִשָּׂא עֵינָיִם.

וקול שיר אחר, קול עלמה יחידי עונה לעמתו מעבר השני:

גַּם הָיָה קַיִץ, גַּם חָלַף, עָבַר,
וְאָנֹכִי אֻמְלָלָה, הָהּ, לֹא יְדַעְתִּיהוּ,
לָשׂוּחַ לֹא נְתָנַתְנִי אִמִּי לָלֶכֶת,
וְאֵשֵׁב כְּלוּאָה, סְגוּרָה, לֹא רְאִיתִיהוּ...

וכאשר ירבו הכבכים בשמים ממעל, כן ירבו המאורות בבתי חמר בשפל ארצה פה אומן העיר, כי ליל שבת קדש הוא, וכל עם ישראל יכבד בלילה הזה את ד׳ באורים, איש לפי ערכו. ובבתים רבים נראה בעד החלונות מנורות רבות, אשר תפיצינה אור גדול, אור נעים מאד.

נבואה נא אל הבית הגדול העומד למולנו. שם, בחדר הגדול אשר בו, יאירו נרות הרבה. באמצע החדר עומד שלחן גדול מכסה במפה לבנה כלבנת השלג, ועליו ערוכות חלות לחם וקערות גדולות וקטנות, בהן מאכלים שונים ממאכלי שבת; גם כוסות וגביעי כסף נראו שם. בשתי מנורות כסף טהור בעלות שבעה

(* въ запорожье

עשרה בא אל הגמנזיום אשר בעיר סרטוב ושמה נודע לסופרים גדולים ויחל לחקות מעשיהם ולהעלות את מחשבותיו על הגליון, בכתבו שירים יפים. ובכל עוז תשוקתו לכתוב ולחבר לא הניח ידו מלמודים ויעסוק גם בחכמת האסטרונומיה ובחקר לשונות בני שם, וגם בבואו אל האוניברזיטה בחר לו במחלקת הפילולוגיה. ובשנת 1854 גמר את חק למודו שם ויצא מוכתר בכתר שם טוב. בפטרבורג הציעו לפניו את הקתדרה אשר באוניברזיטה שם, אך הוא מאן לקבלה ובחר יותר להיות לסופר לעמו. ומני אז ועד עתה לא הניח עוד עטו מידו ויענוק את השפה הרוסית ושפת „רוסיה הקטנה" בספרים מחכמים מאד, אשר עשו לו שם גדול בעולם. וחמר כל ספריו הוא „דברי ימי רוסיה הקטנה", ארץ מולדת אבותיו.

הנה אתה רואה קורא יקר, כי בחרתי לי חמר טוב לתת לפניך, כי הספור הוא נחמד ומושך את הלב, ויחד עם זה הוא מפיץ אור על דברי ימי ההידומקים, על מעשה גונטה ותחבולותיו, אשר מעטים מאד בינינו היודעים את דברי ימי העת ההיא. גם עמלתי לתרגם את הספור הזה בשפה צחה וקלה כתובה על טהרת הקדש. יקראו בו הזקנים וימצאו ענג לנפשם, הנערים — וילמדו צחות. וזה כל מגמתי כי יהיה ספרי טוב ומועיל גם יחד.

המתרגם

אל הקורא!

הספור הנחמד הזה, מעשה ידי הסופר הרופי המהולל דניאל מורדובצוב, אשר תרגומו אנכי נותן לפניך היום, קורא יקר, איננו ספור בדים כהמון שאר הספורים, אשר ישנם למדי בשפת רוסיה, אך הוא מעשה שהיה, מעשה היסטורי, מעשה — הנוגע אל עצמנו ובשרנו, כי הוא מספר לדור פרק אחד נכבד בדברי ימינו, וראוי לכל איש ישראל לקרוא בו למען דעת את אשר קרה לעמו בימים עברו, וזה יתן לו עצמה לשאת את היסורים הבאים עליו, ותקוה—לימים טובים מאלה, כי לא כל העתים שוות...

ושם הסופר הרוסי „מורדובצוב" דיו למשוך אליו את לב הקוראים בחבלי קסם. הלא הוא הסופר הנודע לתהלה בספריו המחכמים והמלאים המון רגשות אהבה ורחמים לעמנו! הלא הוא אשר שם ישראל מרומם תחת לשונו ומדבר עליו תמיד טובות ולא יחת מפני כל! הלא הוא אשר דעותיו ומחשבותיו על עמנו שם בפי ר' יעקב יוסף הנזכר בספר הזה; ומי הוא הקורא את הדברים ההם, דברי ר' יעקב יוסף, ולבו לא ימלא רגשי כבוד ואהבה להסופר הנעלה הזה!

והסופר החסיד והמצוין הזה הוא מזרע הקזקים, ונולד ב„חבל צבא הדן" (область войска донскаго) אשר שמה עברו אבותיו מארץ אוקרינה בימי הרעש אחרי מַזֶפָּה. בהיותו עוד יונק שדי אמו מת עליו אביו, ובכל זאת בהיותו בן שש שנים כבר הספיק ללמוד לדעת, תחת השגחת אמו, קרוא וכתוב כהלכה. בן ארבע

מקטר מגש אל כבוד תלמידי יקירי האברך
המשכיל שוחר מדע ותושיה ה׳ **יוסף גומברג**
ליום חתונתו וליום שמחת לבו.

המתרגם

וברם זכורים לטוב שני תלמידי היקרים המשכילים:
ה׳ **בן ציון יאנושפולסקי** מעיר חדרקוב
וה׳ **יעקב טראכטינברג** מעיר ברהילוב,
אשר השתתפו עמו ויעזרוני להוציא לאור את מחברתי
זאת, יהי שמם מברך לעולם, וזכרם לא יסוף מקרב
לב מורם.

המתרגם

בין הפטיש והסדן

Дозволено Цензурою Кіевъ, 28 Августа 1898 г.

Житоміръ, Типографія І. Кесельмана.

בין הפטיש והסדן

ספור היסטורי מימי ההידומקים

נעתק ברשיון המחבר

ד. ל. מורדובצוב

על ידי

אברהם אליעזר בערעזניאק

זיטאמיר

בדפוס של יוסף קעסעלמאנן

שנת תרנ"ט לפ"ק

БЕНЪ ГАПАТИШЪ ВЕГАСАДОНЪ

т. е.

МЕЖДУ СЦИЛОЙ и ХАРИБДОЙ

Соч.

Д. Л. МОРДОВЦЕВЪ.

ПЕРЕВОДЪ

А. Л. Березняка

1898

ואל הגינירל בואַדעפר על דבר בקרת משפטי, את גורל קרבנות בני אדם החפים מפשע וגם את גורל ילדינו האֻמללים ועתידותיהם הפקדתי בידי בואַדעפר. בכליון נפשי ובשארית כחי הנני מחכה לתשובתם. עוד רגע אחד של אשר ונחת הנני חפץ למצא בעולם הזה, אבל כל צדקה אין לי להטיל ספק בדבר נצחון האמת ובדבר הכבוד אשר יושב לך ולילדינו.

אישך מוקירך ואוהבך מאד אַלפרעד.

אגרת שבעים ושבע.

ד׳ פברואַר 1898.

יקירתי!

אל המכתבים הרבים, אשר כבר כתבתי לך, אין לי להוסיף דבר. את כל תכנם יש לספר בדברים אחדים. הגשתי את תלונתי על המשפט החרוץ עלי אל נשיא המדינה ואל שרי הממשלה ורגש צדקתם, הפלתי תחנתי לפניהם על דבר בקרת משפטי, על דבר ילדינו האֻמללים ועל דבר חיינו המרים, כי ישימו קץ לענויינו הקשים והרעים מאד. בקשתי גם את אלה אשר מתחו עלי את הדין הקשה, כי יואילו לפעול פעולתם לטובת הבקרת. נפשי יוצאה בתוחלתי הממושכה לידיעה הטובה אשר תבואני על דבר רוחתי וישועתי, ולבי מלא בטחון, כי הידיעה הזאת בוא תבוא באחרונה.

אישך האֻמלל ואסיר התקוה

אַלפרעד.

יללה בזכרי ובשימי אל לבי את צרותיך אַתְּ ובהעלותי את ילדינו היקרים על זכרוני. אולם מדי נפלי אקום ואתעודד והנני קורא לעזרה למענך, למענם. גם אחרי אשר תם כח גויתי, יבש לחי ומוחי, גם אחרי אשר כל בדי עורי רפו וייעפו, עוד נשמתי חיה בקרבי, עוד רוחי אמיץ הנהו ורצוני עז למצא את משא נפשי — עז הנהו על ידי הזכות הנתונה לכל בן אדם לדרוש אמת ומשפט צדק למענו ולמען כל הנלוים עליו. וחובה קדושה היא לכל ולהכל, כי יחתרו בכל עז וכי יעשו כל התחבולות להגיע אל המטרה הפשוטה הזאת, את האמת והצדק, ולהציל אנשים מְעֻנים ומְדֻכאים, יושבי חשך וצלמות מצרתם.

אַלפְרעד.

אגרת שבעים ושש.

ב"ה יאַנואַר 1898.

רעיתי היקרה והטובה!

לא ארבה אליך דברים. אף אם רב הוא המרחק בינינו בכל זאת ארגיש מאד את צרות נפשך, את מכאוביך ויסוריך הגדולים והנוראים, עד אשר לזכרם יתר לבי וארגז תחתי ובדמעותי ערשי אמסה.

בְמכתבי האחרונים הודעתיך את אשר עשיתי כבר ואת אשר הוספתי לעשות עוד בימים האחרונים. האמת, אשר לה אנחנו מחכים זה ימים רבים מאד, עוד לא יצאה לאור, היא תגָלה ותרָאה לעיני השמש באחד מימי העתיד הלוטה בערפל. המצב הזה נורא הוא גם לך, גם לילדינו וגם לכל בני משפחתנו, ואף כי לי, אישך האֻמלל המושלך והמנודה מכל העולם והחיים. שלחתי מכתבי בקשה אל נשיא המדינה, אל שר המלחמה

תוכלי באמץ רוחך ובעזוז גבורתך לעשות דברים בפעל.

את האיש החף מפשע המבקש רק צדק ומשפט וכל חפצו הוא רק כי יתאמצו לגלות את הסוד הנורא אשר בגללו חשך עולמו, את האיש הזה לא יכריע ולא יכניע כל דבר בעולם, איש כזה לא ינצח.

אם מצב הענין דורש זאת אז התנפלי עם שני ילדינו היקרים לרגלי נשיא המדינה ובקשי מלפניו משפט צדק למענם ולמען אביהם האובד בצדקו! התאזרי רוח גבורה וחיל, לוציה יקירתי, בפעולותיך למעני, והלא רק עליך, עליך מוטלה החובה הזאת.

עוד הפעם אשנה את דברי לאמר: בדבר הזה לא תועילינה כל תאניות ואניות, כל אנחות והריקות שנים, כי אם הרצון העז הוא יועיל הרבה, הרצון העז אשר אין עומד בפניו ואשר לא ישוב מפני כל.

ממרחקים, מארץ נודי אסעדך, רעיה יקרה, אסעדך בכל לבבי, בכל כחות נפשי כאיש צרפתי, כעבד נאמן לארצו ולמולדתו וכאב לבנים הדורש כי יסירו חרפה משמו המנאץ בלי צדק ובלי משפט.

אישך הנאמן לך מאד   אלפרעד.

אגרת שבעים וחמש.

כ"ד נובמבר 1897.

לוציה יקירתי!

במשך הירחים האחרונים הריצותי לך מכתבים ארוכים, אשר בהם שפכתי מרי שיחי בדבר ימי צרותינו ומכאובינו הנמשכים מאד. הן גם הדבר הזה לא יתכן, כי יסיח אדם דעתו מעצמותו, כי יעלה מעל כל יסוריו וענוייו, אשר יתקפוהו לרגעים. גם ממני יבצר הדבר להתאפק לבלי חרד בכל נפשי ולבלי השמיע קול

מגדל הרעם אשר התפוצץ על ראשי.

פטר בננו הילד היקר מבקש אותי, כי אערך אליו אמרים, הוי, אינני עוצר כח לעשות את הדבר הזה: הן כל הגה ואֹמר אליו יעירני לבכות ולהתיפח, ועלי הלא מוטלה החובה להבליג עלי יגוני ומכאובי למען אוכל לעמוד ולהתקים עד יום גאולתי. נשקי נא באהבה רבה אותו ואת יוהנה הקטנה למעני. הוי ילדי, ילדי הנאהבים והנעימים לי!... ימציאו נא הם לך עז וגבורה!

הנני מנשק אותך בכל עז אהבתי לך.

אַלפּרעד.

אגרת שבעים וארבע.

ה׳ אָקטובּר 1896.

לוציה אהובתי!

ביום אתמול ערכתי לך דברים במכתב, אולם אחרי קראי את מכתביך אשר קבלתי על ידי הרצים היום שמעתי כמו קול ענות חלושה יוצא מבין טוריהם, כמו קול נהי ובכי תמרורים המתפרץ מלב נענה ומדֻכא, עד אשר כל נפשי רגזה והתפלצה.

הנכם מתענים בגללי ואנכי מתענה ונושא צרות ומכאובים בגללכם ולמענכם.

לא, לא יתכן הדבר הזה, לא יתכן, כי משפחה שלמה תתמוגג ביסורים קשים כאלה עד לאין קץ ותכלית. התוחלת הממושכה הזאת תוריד את כלנו לבור שחת. אל נא יהי כדבר הזה: הלא בטרם כל אבות לבנים הננו.

פניתי בדברים עלי ספר בדרך ישר אל נשיא המדינה. אנכי אוכל לפעול פעולתי רק בעטי — והדבר הזה מעט הוא לנו — ואותך אוכל לתמוך רק בכל חום לבבי; אולם אַתּ, יקירתי, אַתּ

הוי, הדבר הזה לא יהיה לעולם! אף אם יסורי נפשי וענוייה יגדלו וירבו עוד יותר לא אתרפה ברוחי, ודאגתי לכבודי תעלה על כלם. גם לך, יקירתי, גם לאחרים זולתך לא לחטאה יחשב הדבר אם תיעפו, תלאו ברב עצותיכם כל עוד לא השגתם את המטרה להשיב לשמי את כבודו הראשון. אולם אנכי בהשתוחח עלי נפשי תחת נטל כל הצרות והפגעים, אשר כתמם באו עלי, ובהרגישי כי בינתי תסתתר ועשתונותי יאבדו מרוב צרה ויגון, אז אזכר אותך, אזכר את ילדינו היקרים, אזכר את החרפה אשר שמו על שמי בלי צדק, אז אתאושש, אתעודד בכל מאמצי כחי והנני קורא אל עצמי: אל נא, אל נא תכף ראשך לפני הסערה המתחוללת עליך! אף אם לבך יקרע לגזרים ומוחך יתמוזמז בעצמיך חלילה לך מהתמוטט בטרם ראו עיניך את היום אשר בו ישיבו לך ולילדיך את כבודכם!

על כן הנני קורא וגם אקרא לך ולכלכם יחד בכל יום תמיד: אמצו את רוחכם, ועוד יותר מזה, רוח גבורה ורצון עז לבשו לכם!... לא ברעש ולא ברב דברים, כי אם בשובה ונחת תלכי הלאה אל מטרתך, בבינה ובהשכל ובחריצות יתרה תפעלי את פעולותיך! עליך לעשות את כל התחבולות שבעולם אם רק רוח מבינתך יענך כי טובות הן ומהן נשקפת תקוה כמעט. המטרה היא תכלית כל המעשים והיא לא תשתנה!. הנני חפץ, כי ילדינו ירימו ראש בצאתם בדרך החיים, הנני חפץ להריחך ברוח עז וגבורה עדי הגיעך אל המטרה ועד בוא יום גאולתנו ופדות נפשנו. והיום הזה בוא יבא, הנני נשבע לך!

יהי רצון מלפני ה׳, כי בקרב הימים תוכלי להודיעני דבר נכון וקים. בדבר הזה הנני חפץ מאד למעני ולמענך, לוציה יקירתי. לא אוכל להכביר אליך עוד מלים או לשיח עמך בענינים אחרים זולת אהבתי הרבה והעזה לך, יען כי מוחי מבֻלבל בי

בהם יתגבר החם מאד במקום הזה — בכל זאת לא נמוט אמץ רוחי. ובכן אין לך לשים לב להתרגזות עצבי אם לפעמים תעבור גבול. השיבי אל לבבך, כי רק תשוקתי העזה לשבת לימינך ביום גאולתי ותמורתי היא תעשה זאת לי.

מצב בריאותי בטוב הוא; גויתי, אשר לא תחוש ולא תרגיש את כל מכאוביה ואשר רק הרעיון האחד המחבש לעצבות כלנו יריח אותה ברוח חיים, — חיה היא וקימה למען כבודה המנאץ והמחֻלל בלי צדק.

הזקי נא והתחזקי אפוא גם מעתה והלאה, לוציה יקירתי, הרימי ראש ואל יפול לבך כל הימים עד אשר נוכל לשכח יחד את מחזה־התוגה הנורא הזה ולא נוסיף לדאבה עוד!

אישך המנשק אותך בכל רגשי אהבתו

אַלפרעד.

אגרת שבעים ושלש.

כ"ז מאֶרץ 1896.

לוציה יקירתי!

ביום י"ב לחדש הזה קבלתי את מכתביך מירח יאַנואר, אשר חכיתי להם בכליון עינים, וגם את מכתבי קרובינו.

דמיוני הוא עתה כחולה השוכב על ערש דוי החי ביסוריו בהתגבר עליו מחלתו האוכפת עליו להיות אסור אל מטתו ויום יום הוא שואל את פי רופאהו: „מתי יחדל כאבי ומתי אשוב לאיתני?" ואחרי אשר הרופא יענהו יום יום מענה אחד: „במהרה בימינו בקרוב!" — יחדל באחרונה משאול עוד את פיו מתי יבא הזמן הקרוב הזה בהיות נפשו שוקקה לראות בקום דבר הרופא ובעלות ארוכה לנפשו. זה ימים רבים מאז הבטחתיני, רעיתי, את הדבר הזה... אבל בכל זאת לאַבד את אמץ רוחי,

תהי התקוה הטובה לשעשועים לנו, כי בקרב הימים יבא הקץ לצרותינו ובשבתנו יחד בחברת ילדינו שכח נשכח את השוד והשבר אשר באו עלינו כתומם יחד. אף עוד לזאת שימי נא לבך ודעי ועמך יחד ידעו נא כל קרובינו, כי על כן התבינה לפעמים כמים שאגותי מרוב צרה יען כי כל הימים הנני נאלם דום כמת ואין לי כל בלתי אם הגליון הזה. אולם למרות כל אנחותי ואנקותי בצר לי יהי לבי תמיד חזק ואמץ ורוחי לא יעזבני.

אישך אוהבך בכל לבו ונפשו אַלפְרעד.

אגרת שבעים ושתים.

ג׳ יאנואר 1896.

חברתי היקרה!

בנפש שוקקה הנני קורא עד כמה פעמים את מכתביך היקרים מירח אָקטובר ומירח נובמבר, ואף אם ביום ל״א דצמבר ערכתי לך אמרים, בכל זאת חפץ אחפץ מאד לשיח עמך עוד.

מכתביך לא יוכלו להגדיל את אהבתי הרבה לך עוד יותר, אבל הם יגדילו מיום ליום את תמהון לבבי בהוכחי לדעת יותר את דבר גבורתך וחין ערכך, את תכונת נפשך ולבך הגדול, והנני נקוט בפני מבלתי יכלת להיות יחיל ודומם יותר בנשאי נטל גורלי עד אשר לפעמים אריץ אליך מכתבים מלאים הגה והי,

קצר רוחי הביאני וגם עוד יביאני לידי ההרגזות והתמרמרות; שתי אלה הן תולדות נגעי לבבי וצרות נפשי, אשר ירמסוה ברגלים זה ימים רבים; תולדות דומית המות, האויר המחליש את העצבים, הבטלה הארוכה וכליון נפשי לידיעות מכם, ועצבי ורגזי יגדלו עוד יותר מחסרון ספרים למקרא. אולם אף אם עצבי רפו מאד במשך הרבע האחרון של שנת 1895 — במשך הימים הרעים והמרים, אשר

מה אעשה? צרת לבי מגֹדל תשוקתי ומכליון עיני לאחרית המחזה המרגיז הזה תתקפני ותתגבר עלי עד אשר לא אוכל עצור ברוחי. בנפש חפצה נתתי להוציא את דמי טפות טפות לו רק נוכחתי לדעת באחרונה, כי כבר הכירו את צדקתי וישרי וכבר הוסרה המסכה הנסוכה על פני הזדים הרעים עושי הרשעה.

אבל בעת אשר תשתוחח עלי נפשי, בעת אשר לבי ימלא צרות ומכאובים מרבה להכיל, בעת אשר יצר כחי הגופני והרוחני מרב עמל ורגזה בחיי הרעים והמרים... אז תבענה שפתי בלחש שלשה שמות, שהם יהיו לי כסגולות נפלאות לשמור חיי: הלא הם שמך, יקירתי, ושמות שני ילדינו היקרים, פטר ויוהַנה.

נקוה נא, ידידת לבי, נקוה נא, כי ענני הערפל יתפזרו וכי אור האמת עלינו יראה ונסו הצללים.

יתכן כי הנני מציע לפניך לפעמים עצות ותחבולות היוצאות מגבול היכלת — עצות אשר רק דמיון איש בודד וגלמוד הסובל יסורים למענו ולמען הנפשות הקשורות בו יוכל לחוללן... אבל בכל זאת ידע ארע מאד, כי אתם תוכלו יותר לברר את הדברים למען דעת מה לקרב ומה לרחק ולחבל תחבולות אשר תצלחנה לרוחתי ולישועתי.

את רוב שעותי בלילות ואת עתותי בימים הארוכים הנני מבלה במקרא מכתביך היקרים, שהם רק הם יהיו לי לשעשועים עתה, זכרונך הוא יקימני ויחיני, וכל חושי בי, כל רגשות נפשי נתונים נתונים הם לך רק לך.

מצב בריאותי טוב הוא לפי הערך, ובכן אין לך לדאג לבריאות גופי. אולם למען הרגיע את רוחך חשבתי למשפט לשלוח לך תלגרמה, אקוה כי קבלת אותה במועדה. ואת שמרי והוקירי נא את בריאותך הנחוצה לך להגיע אל מטרתך,

למען הפיץ אור בהיר על הענין הזה הלוטה בחשך ולהשיב לנו ולילדינו את כבוד שמנו ותהלתנו.

ככר אמרתי לך, כי עתה בעלות צרותינו למעלה ראש ובטבענו ביון מצולה אין לנו לחכות לשעת הכשר, למקרה טוב. כבר חכינו והארכנו נפשנו בתקותנו עד היום ותקותנו נשא רוח. עליך לעשות את מעשיך בכח הנשגב אשר התם והיושר נותנים לבעליהם, בגבורה ובחיל אשר בהם יצטין האיש היודע, כי עושה הוא חובה קדושה ונעלה.

אולם הלא נפשותינו שתים שהן אחת, את אשר תרגיש האחת תרגיש גם השניה ודברי אשר יצאו מלבי נכנסו אל לבך ואל נכון הרעידו והחרידו גם את נפשך.

הנני מחכה אפוא לאחרית מחזה־התוגה הנורא הזה והנני מונה את ימי עניי ומרודי.

הנני מביע לך את תודתי על הידיעות הטובות אשר הבאת לי מילדינו החמודים. נשקי נא אותם למעני ברגשי אהבה וחבה יתרה עד בוא יום אורנו ושמחתנו, אשר בו אוכל לעשות זאת בעצמי.

אישך הנאמן אַלפרעד.

אגרת שבעים ואחת.

ל"א דצמבר 1895.

לוציה ידידתי!

יותר מירח ימים היה לילה לי מחזון והנה באחרונה, אחרי אשר כלו עיני מתוחלתי הממושכה, קבלתי את מכתביך מירח אָקטובר ועמם יחדו הגיעוני מכתביך מירח נובימבר.

הנני מספר לך לפעמים, ידידתי האֻמללה, על דבר ענויי ויסורי אף אם גם צרותיך אַת רבות ומכאוביך אנושים מאד. אבל

אהבה נאמנה, כן תביעי נא תודה וברכה לדודתך היקרה על דבריה הטובים והיקרים אשר כתבה לי. אינני משיב אמרים לכל אחד מהם בפני עצמו, אף אם לבי יהגה בם יומם ולילה, כי אז אדרש לשנן את דברי ללא צרך.

איש מוקירך ואוהבך בכל לב

אַלפרעד.

כבר הודיעוני על דבר הספרים אשר שלחת לי, אבל עוד טרם קבלתים. הנני מודה ומברך אותך עליהם. הם חסרים לי עתה מאד, יען כי רק המקרא יוכל להעמיד לי רוחה ולהשכיחני עצבי ורגזי כמעט.

אגרת שבעים.

כ' נובמבר 1895.

לוציה יקירתי ואהובתי!

ביום י"ב לחדש הזה קבלתי את מכתביך היקרים השלוחים מחדש ספטמבר, וכן גם את כל מכתבי קרובינו. למותר הוא לי להגיד לך עתה מה שש לבי בקראי את דבריך.

אודך, יקירתי, כי זכרת לטוב את יום הולדתי. אבל לא אעמד עתה על הפרק הזה, יען כי הזכרונות הטובים לא יוכלו עתה לקחת לבנו ולא עת לנו עתה להעלותם על ראש שיחתנו. הדבר אשר אליו עלינו לשים לב הוא — מחזה החיים בפעל, האמת המרה.

כאשר ירבו ענויי האיש וצרותיו וכאשר יארכו ימי עניו, כן ירב אמץ רוחו וכן תוסיף נפשו להתעורר ביתר שאת וביתר עז להחלץ מצרותיו. ואת, יקירתי, יהי נא ישרך למשען לך בפעלך את פעולתך, ולך הצדקה וגם החובה לנסות לעשות כל דבר

בכל עת תמיד, מדי יגדל לחץ לבך וצרות נפשך תרבינה מאד, קחי נא את עטך ושפכי שיחך לפני על הגליון.

מודה אני לך בכל לבי על הידיעות הטובות אשר הבאת לי מילדינו היקרים. נשקי נא אותם בשפתי אהבה למעני!

את גופי כבר למדתי לקבל את כל הבא עליו בסבלות ובהכנעה, וזאת עלתה בידי לעשות על פי כח נעלה מכח האדם, על פי רוח גבורה אשר דאגתי לכבודי תערה עלי. זאת היא חובתי הקדושה לך, יקירתי, ולילדי, השמה את משטרה על כל נפשי והמשקיטה את סערת לבי... ולולא היא אזי נלאיתי נשא את כבד משאי וכח סבלי כשל.

אך רב רב לשנינו להתאונן ולריד בשיחה, לוציה יקירתי, כי ההתאוננות לא תמציא לנו כל רוחה. יהי מה והקץ בא יבא לענויינו וצרותינו. תאמצך צדקתי, רעיה נאמנה, ולכי בשובה ובנחת, בהשקט ובבטחה אל מטרתך, אל תרגזי ואל תרהי, אבל ברוח נכון ובאמץ לב תערכי דבר עניני לפני אנשי המעלה ורמי הערך. אין איש אשר לבו לא יתרגש לקול תחנת אשה אֻמללה הבאה עם ילדיה לבקש משפט צדק לבני אדם אֻמללים ההולכים בחשך והאובדים בלי צדק ולגלות את עקבות הפושעים האמתים. מה שהיה כבר הוא ואת הנעשה אין להשיב, ואת דברי על ההוה בכל לבבך, בכל נפשך. פשוט הוא מחזה־התוגה הזה אשר אנחנו הם קרבנותיו, אבל מכאיב וממאיר הוא מאד מאד בכל פשטותו.

עשי אפוא כאשר אמרתי לך במכתבי מיום ז׳ וכ״ז לירח ספטמבר, פעלי את פעולתך ברוח נכון, בחרף נפש ובלב אמיץ, כראוי לאשה הבאה להגן על כבוד אישה וילדיו, לאמר: על כל בו חיי רוחם!

נשקי נא למעני את אבותיך היקרים ואת כל קרובינו. הביעי נא להם את תודתי על אגרותיהם היקרות, אשר תוכן רצוף

להשמיע את דבריך ברגש לב, בתבונה ובדעת למען יצלחו לעשות רושם בלב שומעם.

וראי נא, יקירתי, הנה זאת היא דעתי מאז. לו היתה נפשי תחת נפשך, או אז לקחתי עמי את שני ילדי ובהחזיקי אותם בידי מזה אחד ומזה אחר הלכתי לבקש צדקה ומשפט מאלה אשר המשפט בידיהם. תחבולה כזאת תוכל הועיל הרבה לעורר רגש הרחמים בלבות בני אדם, אשר עוד ניצוץ החסד והאמת מתנוסס בקרבם, וראויה היא לאשה הדורשת משפט צדק לא למען אישה לבדו, כי אם גם לילדיה.

אַלפְרעד.

מאז שלחך לי בחדש יוני את צרור מכתבי־העתים והספרים לא קבלתי עוד כל ספר ומכתב־עתי, ואנכי אמרתי, כי מדי חדש בחדשו תשלחי לי את אלה. זכרי נא את מצבי היום, כי בדד וגלמוד אנכי יושב למעצבה באי־סלעים, עזוב מאדם בלב ים, מדֻכא ומעֻנה מרעיונות עצב המביאים אותי לידי שעמום, ורק חובתי נותנת לי הכח לעמוד ולהתקים.

אגרת ששים ותשע.

ד' אָקטובר 1895.

לוציה יקירתי!

זה עתה קבלתי את מכתביך מירח אוגוסט, אשר להם חכיתי בכליון עינים, בחכותי למכתביך עתה מדי חדש בחדשו, ויחד עמם הגיעוני גם כל מכתבי קרובינו.

הכבירי אלי מלים תמי׳! כאחד הילדים אגיל ואשמח מדי קראי את דבריך, כי אז נדמה לי כמו את קול דבריך תשמענה אזני וכמו לבך דופק על לוח לבי.

אשר בו ינצל כבוד כלנו מאבדון נצחי.

אולם המלחמה הזאת היא מלחמה עם מר־המות המתחדשת בכל יום תמיד, והיא נוראה ואיומה מאד.

מדי ספרי באזניך את כל הדברים האלה, מדי השמיעי אותך לפעמים אמרותי על דבר מרורת חיי, על דבר החרפה הגדולה המשברת לבי וגופי והמרגיזה את נפשי על מעשה הרשע והזדון אשר הגיעני — אינני עושה זאת למען התאונן רע באזניך, כי אם למען הראותך והוכיח אותך לדעת, כי רק למענך ולמען ילדינו מחמדינו חייתי עד הנה וחיה אחיה גם מעתה והלאה.

תדרוך נא נפשך עז, תתאזר נא אמץ וגבורה לפעול את פעולתה ביתר שאת וחיל, כי בוא יבוא הקץ לכל אלה. ועל כן אמרתי לך כבר באחד ממכתבי, כי אם עד עת קבלך את מכתבי אלה עוד לא יתברר הענין המסוכסך, אז עליך לבוא ולהתיצב לפני אדירי הממשלה ומנהיגי המדינה ולחלות פניהם כי יפיצו קוי אור על מחשכיו. לך המשפט והצדקה להרים ראש לפני כל, יען כי לא חסד ולא חנינה, כי אם משפט הנך דורשת, משפט צדק להתחקות על שרשי רגלי הפושע האמתי הנבזה אשר עשה את הנבלה. ולעשות את זאת ישנן לממשלה תחבולות רבות ושונות וממנה לא יבצר כל דבר.

דברי בקשה ותחנה בכתובים לא יועילו עד מה, לוציה יקירתי. את, את בעצמך תבאי אל המקום הדרוש ואל האנשים אשר היכלת בידם. הדברים אשר יש לך להגיד יפעלו פעולת אמת, פעולה גדולה אשר רשומה נכר רב יתר אם תביעם במו פיך מאשר תעוררים במכתבים. ובכן, יקירתי, אספי חיל והתאזרי עז כראוי לאשה נאמנה לאישה ולאם רחמניה לילדיה כמוך וצעדי את הצעד הזה ואל נא תיעפי עד אשר תבקע כשחר צדקתנו. ואת אשר יש לך להגיד הלא ידעת מאד, אולם עליך

הרחמים בלבם ואשר יתבוננו אל ענויי נפש איש־צבא, אשר כבודו יקר לו מכל אשר בתבל, ואל יסוריו הנוראים. האמן לא אוכל, כי הם יקשו לבבם וימאנו לעשות כל המעשים אשר יש לעשות למען גלות את האמת ולמען הסיר את המסכה הנסוכה על פני האיש או האנשים, אשר עשו את התועבה הנוראה הזאת. אנכי אוכל רק להציע לפניך את העצה אשר ייעץ לי לבי, אולם למצא את התחבולות הנכונות, לעשות פליליה ולהשלים את הדברים המובילים אל המטרה תוכלי רק אַתּ. ואת המטרה הזאת עליך להשיג ואל יעצרך כל דבר בעולם. החובה המוטלה עליך עתה גדולה ונעלה היא מאד, ואַתּ היא הראויה לעשותה. והיה בעת שובי אל כני ואל מעמדי הראשון והקדשתי את יתר כחי ואוני להשכיח מלבך את כל הצרות, התלאות והפגעים, אשר התרגשו לבא עליך בגללי בירחי העמל והיגון האלה, רעיתי היקרה והאֻמללה.

איש בריתך מוקירך ואוהבך מאד

אַלפֿרעד.

אגרת ששים ושמונה.

ב"ז ספטמבר 1895.

יקירתי!

זה כשנה תמימה הנני נאבק עם מר גורלי, לפעמים הנני עיף ודל כח מעוצר רעה ויגון כאיש־הצבא הלז, אשר אחרי תם כחו וליחו מרוב עמלו ויגיעו, מהמון תלאות וענויים במלחמתו עם הצר הצורר הוא נופל שדוד לעברי פי פחת לחכות שם עד בוא קצו, קץ כל בשר. נשמת החיים שבי מעירה ומעוררה אותי עוד הפעם, חובתי תכביד עלי אכפה להתעודד ולהתאושש, נפשי מתאזרת עז, אוספת שארית כחה למען התקיים ולעמוד עוד, כי חפץ אנכי עוד לראות בהאיר לך ולילדינו היקרים אור היום הגדול,

אגרת ששים ושבע.

ב׳ אוגוסט 1895.

לוציה יקירתי!

אתמול באה אנית הבי־דוהר הנה מקאַיעננא. קוה קויתי לקבל ממך מכתבים, כמו בחדש העבר, אבל תקותי נכזבה.

מה הוא הדבר אשר אוכל להשמיעך עתה, אשר לא השמעתיך ואשר לא שננתיו כבר במכתבי פעמים רבות? כבר נשאתי צרות ומכאובים רבים ונוראים, אשר אין כמוהם, ויסורי נפשי המתחדשים לרגעים גם עתה עצמו מספר — ואת כל אלה אשא ואסבול רק יען וביען ידעתי כי חף מפשע ונקי הנני ואדיר הוא חפצי לשוב אל מדרגתי הראשונה ולהשיב לי ולילדי, אשר שמי נקרא עליהם, את כבודי.

לו הייתי בגפי בעולם הזה אזי אל נכון אחרת עשיתי, אז השלכתי יהבי על העתיד, כי הוא ישיב לזכרי אחרי את כבודי, יען כי את אשר יעשה הזמן לא יעשה השכל ואת הדבר אשר יד בינתי תקצר להשיגו בחיי יתברר ויתלבן בנקל לעתיד אחרי מותי. אבל הן בעל אשה ואב לבנים הנני ושמי נקרא עליכם, ומלבד זאת הלא בעל משפחה הנני. אנוס הייתי להשאר בחיים, אנוס הייתי לדרוש את כבודי, אנוס הייתי להיות לעזר ולמשען לך בכל כח נפשי למענך ולמען ילדינו לבלי ילבשו בשת בצאתם בדרך החיים, ועל כן הנני מאַלץ את נפשי כי תשא ותסבול, אשר כזאת לא היתה מעולם וגם לא תהיה לעולם. חובתי דורשת זאת מידי.

כבר כתבתי לך פעמים רבות, כי עליך אין לדרוש כל דבר בלתי אם כי יחפשו ויחקרו היטב למען גלות את האמת. התאַמצי למצא מהלכים בין העומדים בראש מדינתנו ומנהליה, אנשי אמת ובעלי נפש, אשר צרות לב אשה מצרה העירנה מדת

אגרת ששים ושש.

ב׳ יולי, בשעה 11 בערב.

לוציה יקירתי!

מיום ז׳ מארץ עד היום הזה לא הגיעתני ממך כל ידיעה. היום בערב קבלתי את מכתביך הכתובים בחדש מארץ ובימי אפריל הראשונים, אשר כפי הנראה הושבו צרפתה, וגם את המכתבים אשר מסרת לידי שרי הממשלה למעני.

היום בבקר כבר ערכתי לך דברים אחדים, אבל חפץ אנכי לשלוח לך גם את תשובתי באנית הבי־דוהר הזאת.

הנני מבקש עוד הפעם את סליחתך על אשר ספרתי לך במכתבי הראשונים דבר צרותי ומצוקותי. אמנם היטבתי לעשות לו הסתרתי ממך את מכאובי ויסורי נפשי הגדולים, אבל תהי נא זאת סליחתי, כי אין מכאוב כמכאובי ושברנו גדול עד אשר אין על עפר משלו.

אקוה, כי בין כה וכה הגיעוך מכתבי הרבים והארוכים, והם אל נכון השקיטו את רוחך בדבר הנוגע למצבי החמרי והרוחני. בטחוני לא שנה מעולם והוא נשען על ישרי ותבונתי, ורוח מבינתי יענני תמיד, כי האמת תעמוד לעד והיא תשפוך אור על כל נעלם; אולם רוח הסבלנות חסרתי אז.

אך אל נא נוסיף עוד דבר על אדות צרותינו! נמלא נא כפי יכלתנו את חובתנו להשיב לילדינו את כבוד אביהם, אשר טפלו עליו עון נורא וחטא אחרים ישא.

קבלתי גם את מכתבי אבותיך היקרים ומכתבי אחרים מקרובינו, אשר נכתבו בזמן אחד עם המכתבים הראשונים! הגידי נא למתתיה, כי עז הנני ברוחי גם היום ולא אמוט.

אישך הנאמן אלפרעד.

אגרת ששים וחמש.

כ"ו יוני 1895.

היום אכלה באחרונה את שיחתי הבטלה הארוכה מאד למען שלוח את מכתבי אליך. בנפש חפצה הייתי מדבר עמך בבקר ובערב בכל יום תמיד, אבל מלבד אשר אז היה עלי לכתב חוברות שלמות, כי גם לא ידעתי אז לשום חק וגבול לרעיונותי ועלי היה לחזור על הראשונים. לפעול ולעשות נבראתי, ועתה בשבתי בדד ומשמים בחדר כלאי בארץ גזרה יסבו כל דברי רק על ענין אחד והוא ישיחני תמיד. רק תכנית דברי תוכל להתחלף לפי מצב רוחי ברגעי שפכי שיחי על הגליון, אולם הרעיון אחד הוא תמיד, יען כי הוא המושל על רוחי ונפשי.

חבקי ונשקי נא את ילדינו למעני! בימי החום והשרב אל נא תשבי עמהם בפאריז. יתפתחו נא ויגדלו כנפשם באויר צח, ישתעשעו ויחלצו עצמותיהם בחפש גמור למען יחזקו ויהיו לאנשים בריאים ובני־חיל. ואת, יקירתי, מצאי בהם לנפשך עוז וחיל והם יהיו נא לך לשעשועים ולנחומים!

לפעמים אשאל את נפשי, מה שלומכם עתה, מה מצבכם, אחרי אשר הידיעות מכם תבֹאנה אלי רק לעתים רחוקות וממרחק רב כזה.

יש אשר אני מביט אל פאת הרקיע ועיני נשואות הרחק הרחק הלאה אל ארץ צרפת, בתקותי, כי עוד מעט ובא באחרונה יום גאולתי וישועתי, אשר בו תקראני ארץ מולדתי לשוב אליה! נחכה נא, יקירתי, בבטחון לב ליום ההוא, יען כי הבטחון הזה וגם ישרנו וחובתנו יתנו לנו את הכח והחיל הנחוצים לנו מאד.

אישך מוקירך ואוהבך כחין ערכך בכל לבבו

אַלפרעד.

את הדברים אשר כבר ערכתי במכתבי אליך המונח לפני מיראי פן אראה בשנותי את רעיונותי במקומות שונים בדברים ובמבטאים אשר כבר הבעתי אותם בהם, אבל לך, ידידתי, וגם לי הלא ימציא מקרא מכתבינו רב עונג ונחת.

בעת אשר בלבבי יבא לחץ ונפשי תמלא יגון וצרה, בעת אשר רעיונותי יבהילוני ויהלכו עלי אימים, אז תהיינה לי עיניך למקור ישע ונחמה והנני מתאזר עוד הפעם עוז וחיל, וגם תמונות פני ילדינו הנחמדים תהיינה לי למשיבות נפש. המונתך ותמונות שני ילדינו עומדות תמיד על שלחני נגד עיני. איש כי יאבד את הונו ורכושו בענין רע, איש כי ישגה ושגגתו הביאה עליו אסון, אז יוכל למצער למצא איזו נחמה לנפשו לאמר: גם זו לטובה, הדבר הזה יהיה ללקח טוב לבני, יראו ויקחו מוסר ויהיו נזהרים לנפשם לבלי עשות מוטה. אבל הוי, יקירתי, הן ענינגו המר נוגע לכבודנו ולכבוד ילדינו. אם בדבר הזה נתרפה אז נחטא חטאה גדולה, חטאה אשר אין לה כפרה. ובכן איפוא, לוציה יקירתי, עלינו לשאת ולסבול את צרותינו ומכאובינו, עלינו לקבל באהבה את כל היסורים הבאים על נפשנו ולהיות מְעֻנים ומְדֻכאים עד בוא יום הגאולה והישועה, בו תגלה צדקתי לעיני השמש. רק היום ההוא יתן לנו הצדקה לבכות ולהוריד דמעות כנחל מעינינו למען נגל בהן את נטל המשא מעל לבנו ונמציא לנו הרוחה.

ארמה, כי אין כל צרך לי להגיד לך, כי עלינו לתנות צרותינו רק בינינו לבין עצמנו, לבותינו מלאים יגון ותמרורים מרבה להכיל והדבר נחוץ הוא, כי נשפך מרי שיחנו לעתים למען ירוח לנו מעט, אבל כמוסים יהיו נא דברינו עמנו. אולם הן ידעתי את ערכך ותבונת לבך וידע תדעי את אשר לפניך. את מעלות רוחך ומדותיך, אשר בימי אשרנו הכרתין רק מעט, הנני רואה עתה בימי צרותינו בכל הודן ותפארתן.

אגרת ששים וארבע.

כ"ח יוני 1895.

לוציה ידידתי!

הנני מוסיף על מכתבי והולך, יען כי זה הוא הענג האחד והמיוחד אשר נוכל להמציא עתה לנפשנו. קרוב הדבר להאמין וגם אקוה, כי הגיונות לבי ורעיונותי לא יעלו בד בבד עם מצב הענין העומד על הפרק. משך זמן חמשה ירחים יעבור בין היום אשר בו תקבלי את מכתבי זה ובין היום אשר בו הכתבי אלי את מכתביך, ובמרוצת ימים רבים כאלה תעבור גם האמת במהלכה דרך רב.

כמוך וכמו כלכם יחד הייתי וגם הנני בטוח, כי הדברים יתבררו ויתלבנו במועדם. אם לפעמים רפה רוחי הנה רק ענויי נפשי המדכאים אותי עשו זאת בעת אשר כמה בשרי וכלו עיני מיחל לאחרית הסוד הרע והמר הלוטה בערפל.

הלא בין תביני, יקירתי, את הסבה אשר תמנעני מתאר לך את ארחות חיי פה. ומלבד זאת הנה רק הרעיונות אשר בהם אשיחה עמך הם הם המקימים אותי והם יהיו לי לכל לראש. וביתר הדברים הנה חיי, מעשי ותנועותי כתנועות המכונה, אשר לא תדע ולא תבין את פעולותיה. לפעמים יקרני מקרה זר, אשר למרות כל הדברים המקיפים אותי הנני עומד תחתי בלי השבון ודעת נפש, נדהם ונבוך, והנני אומר בלבי: לא, כל המעשים אשר נעשו בי לא באמת יסודתם, לא יתכן כי כזה וכזה יעשה בפעל, רק פרי חזיון שוא הנהו. את תעתועי רוחי אלה הנני יכול להסיר ממני רק בהתבונני היטב אל עמידתי ומצבי בחיים עתה...

לא תוכלי לשער בנפשך, יקירתי, מה מאד ירוח לי משיחתי הארוכה הזאת עמך. אינני מרהיב עוז בנפשי פעם אחת לקרא

היום הנני מתעצב אל לבי יותר מאשר בשאר הימים: את היום הזה היינו מבלים תמיד בחברת אוהבים וידידים, ובבית אבותיך היקרים כלינו את יום ששוננו זה וקדמנו ערב. האם שוב ישובו אלינו עוד ימי אורה ושמחה כאלה? כן הוא, לבי, ישרי וגם שכלי יאמרו לי, כי שוב ישובו. האמן לא אוכל, כי האיש החף מפשע ישא עד לאין קץ ותכלית יסורים ועינויים על חטא שלא חטא.

הביעי נא את תודתי למתתיה אחי על הדברים האחרים אשר כתב לי. הנני משער בנפשי מה מאד יצר לו, לסמל התהלה והכבוד הזה, ומה רב הוא דאבון לבו; אבל הגידי נא לו, כי קרוב הנני אליו ברעיון, וכי לבות שנינו יסבלו יחדו צרה ויגון.

בטוח אני, כי יום גאולתי בוא יבוא, ויהי רצון מלפני ה׳, כי היום הזה ימהר לבא למעני ולמען כלנו. מאמין אני בצדק העולמים, ועל כן לא המוט תקותי בביאת הגאולה והתמורה הזאת. אין דבר נסתר בעולם בשנות המאה אשר אנחנו חיים בה, הכל גלוי וידוע ליושבי תבל עתה ואור האמת יגלה תעלומות.

בדבר הנוגע לילדינו לא אוכל ליעץ לך דבר; הנני יודע אותך מאד, יקירתי, ומערכי לבותינו ודעותינו גם בדבר חנוך ילדינו וגם בדבר למודיהם מתאימים יחדו, ובכן עשי נא כטוב וכישר בעיניך.

אל נא תשכחי, כי הנני עונה לך על מכתבים שכבר עברו עליהם שלשה ירחים, ועל כן הלא יתכן כי דברי תשובתי יהיו בעיניך כדברים שלא בעתם.

בי כל קרבי, יתקוממו כל יצורי על גורלנו המר אשר הדימנו, על המקרה הרע אשר גזל ממנו את כבודנו שהוא הוא היקר לנו מכל יקר בתבל לפי תבונת נפשותינו. הנני מרגיש אז בקרבי איזה כח זר בלתי מוגבל, איזו רוח התלהבות והתרגזות לקרוע את מסך האפל המכסה עוד את כל הענין הרע והמר הזה, עד אשר את הרוח הזה הנני חפץ לשפוך גם עליכם אף אם ידעתי מאד, כי רצון אחד לכלנו ואת אשר ירחש לבי ירחש לבבכם גם אתם. ידעתי, יקירתי, ידעתי, כי רק שפך־שיח הוא אשר לא יתן ולא יוסיף מאומה, אבל גם אַתּ ידעת מאד מה עזים ומרגיזים הם רגשותי, ובכן אדברה וירוח לי. לבי הומה לי ויִמס בקרבי לאבדן כבודי והודי ולזכר הצרה הגדולה אשר באה עליך ועל ילדינו היקרים בגללי. וזאת עלי להגיד לך, חמדתי, כי רק רצוני האחד לראות את השם הנקרא עליך ועל ילדינו בטהרו, כאשר היה לפנים, הרצון הזה יתן לי עז ועצמה לשאת ולסבול את כל צרותי ומכאובי.

אקוה כי עוד מצא נמצא את אָשרנו אשר התעופף ממנו, ונתענג עליו עתה, אחר הצרה הנוראה אשר מצאתנו, עוד רב יתר מאשר התענגנו עליו לפנים.

אַלפְרעד.

אגרת ששים ושלש.

ט"ז יוני 1895.

הנני כותב נוספות למכתבי מפני הטעם הראשון. רגעי אשר וענג הם לי הרגעים אשר בם אשיחה עמך, לא מאשר יש לי להשמיעך דבר חדש המושך לב, — הלא בדד הנני ורק עם רוחי גויתי, — כי אם מאשר ברגעים כאלה הנני מדמה, כי קרובה הנך אלי. ובכן רק את הגיונות לבי אוכל להביע לפניך כמו שהם ולא יותר.

מזונות. אתמול קבלתי מקאיעננא*) מיני מאכלים מיֻבשים ופכסמין. משם דרשתי לי גם כלי הלבן הנחוצים לי.

הִמציאו לידי את ספרי־העתים: „Revue des Paris“, „Revue des Deux Mondes“ ואת „Revue Rose“. הוסיפי נא לשלחם לי גם מן הוא והלאה תמידים כסדרם! גם ספורי־חזיון אחרים קלים למקרא תוכלי לשלח לי עמם יחד.

אגרת ששים ושתים.

ט"ו יוני 1895.

לוציה יקירתי!

לפני ימים אחדים כתבתי לך אגרת אחרי קבלי את מכתביך, אשר נערכו בימי החדש מאֶרץ הראשונים; אז היה בלבבי רק להריץ לך טורים אחדים, אשר תוכם רצוף אהבה נאמנה, כי מה הוא הדבר אשר יכלתי להשמיעך ואשר לא שננתיו באזניך בכל מכתבי? אולם מדי קראי וחזרי וקראי יום יום את מכתביך היקרים חשתי בלבבי, כי מאד ירוח לי ממצוקותי וצרותי לרגל קריאתי בם רגע אחד, משנהו. לי נדמה אז, כי לבותינו מתקרבים זה לזה ודפיקות שניהם עולות יחד כמו בעת שבתנו יחד, ואת אשר יחוש האחד יחוש גם משנהו. ומהיותי בטוח, כי מחשבות שנינו מתאימות יחדו, על כן הנני נכנע לפני חפץ לבי העז לחתור בכל עז ולהמציא גם לך הרוחה בצרתך. אמנם ידעתי, כי כל רגשי התרגזותי מתנגדים אל השכל הבריא, יען כי השכל מצוה עלי להיות שוקט ומתון ברוחי עד אשר תצא האמת לאור, הוא מוכיחני לדעת, כי הדבר הזה הוא מן המוכרחים בימינו אלה; אבל מדי כתבי אליך הנני הולך אחר לבי — ואז יתעוררו

---

*) עיר הגליל במושבות ארץ צרפת אשר באמיריקא הדרומית.

השקט לא יוכלו כל זמן אשר בגד הקלון הזה המזכיר עון יעטני.

אבל בי, יקירתי, סלחי נא לי בטובך הגדול כי כותב אני לך לפעמים מכתבים מלאים קינה והגה והי, שהם מגדילים עוד יותר עצבך ורגזך. הלא צרתי צרתך ומשקל אחד שוה לדפיקות לב שנינו.

ובכן יהי נא לבך בטוח, לוציה יקירתי ואהובת נפשי, כי בכל מאמצי כחי אתגבר למען אוכל לעמוד ולהגיע ליום, אשר בו יקום אורי והשיבו לי את כבודי. אקוה, כי היום הזה לא ירחק חק, ועד העת ההיא עלינו להבט אל אשר לפנינו ולשום אל העתיד פנינו.

גם הידיעות אשר הבאת לי על דבר ילדינו הביאו שמחה בלבי. תני נא להם לשאוף אויר צח דים, כי לעת כזאת בעודם באִבָּם נחוצים להם רק כח ובריאות הגוף.

אמצי את רוחך ועשי חיל, יקירתי, באחוז דרכך הלאה, ואהבתי הרבה לך היא תתמכך ותלוך! כך רק בך יהגה לבי יומם ולילה וגם רגע קטן לא יעזבוך רעיונותי.

תני נא את ברכתי שלום לכל קרובינו וידידינו והביעי נא לכלם את תודתי על מכתביהם הנעימים והיקרים. אינני מוצא די אמץ בלבי לענות לכלם. מה אכתב להם ובמה אשיחה עמהם? אחד הוא הגיון לבי והוא ישיחני תמיד — לחיות ולהגיע ליום אשר בו יושב לי כבודי, והנני מקוה בכל עת, כי קרוב הוא.

נשקי נא למעני את אבותיך היקרים, את ילדינו ואת קרובינו!

ואותך הנני מנשק בכל חם לבבי.

אַלפֿרעד.

אין כל צרך לשלוח לי מפאריז דבר מה כמו בלי־לבן או מיני

עם יוהנה הקטנה, עם אמך ועם עוד אנשים אחרים.

עוד נשיקות חמות אחדות למענך ולמען יוהנה.

אָבִיךָ.

אגרת ששים ואחת.

י"א יוני 1895.

לוציה יקירתי!

ביום אתמול קבלתי את כל מכתביך עד יום ז' מאֶרץ, לאמר: את המכתבים הראשונים אשר הריצות אלי הנה, ועמם יחדו הגיעוני מכתב אמך ואגרות אחינו ואחיותינו, אשר בזמן אחד נערכו.

הנני עורך אליך את דברי אלה מיד בכח הפעולה אשר פעלו עלי מכתביכם אחרי קראי אותם. בטרם כל אביע לך את שמחתי הרבה, אשר הביאו בלבי דבריך אַתְּ, שהם השיבו את נפשי. לבך הטוב והיקר החם עוד הפעם את לבי ויחיהו.

ראה ראיתי מדבריך ומדברי כלכם את הדבר אשר ידעתי כבר, כי רבים ואנושים הם מכאוביכם אשר תשאו מאז בא עלינו האסון הנורא וימגר לארץ נצחנו ואָשרנו ויחלל כבודנו. כבודנו חֻלל — הדבר הזה מחזיק את המְרֻבה, הדבר הזה כולל את כל צרותי וצרותיכם גם אתם.

למן היום אשר הבטחתיך להשאר בחיים למען אגיע לזמן אשר בו תרום יד האמת לא היה לי להתרפות ברוחי, ואת לבי היה עלי להשקיט ולהיות יחיל ודומם עד בוא הגאולה והתמורה. אבל מה יכלתי עשה? אנכי לא מצאתי בנפשי את העז והגבורה האלה. הרעם אשר הלמני היה גדול ונורא יותר מדי, כל יצורי גויתי התרגזו והתקוממו בי מדי זכרי את העון הנורא, אשר טפלו עלי ואשר בגללו חרצו עלי משפט קשה. דמי לבי ירתחו בי,

חשבתי רק על דבר צרותי ומכאובי אני ואשכח, כי גם נפשך מֻעָנה ומְדֻכאה כנפשי.

הצרה הגדולה אשר התרגשה לבא עלי בעון הנבל הבזוי לא מצאה רק אותי לבדי כי גם את ילדינו, ועל כן על כלנו לשאת אותה שכם אחד ולהתאַמץ להסירה מעלינו; והמעט הוא לנו בתתנו להם חיים, עלינו לדאג גם לכבודם, אשר בלעדיו גם חייהם אינם קרואים חיים. ידעתי את רוחך, יקירתי, ובטוח אני, כי גם לבך כן יחשב. הבה נתחזק נא אפוא ונאמץ איש את רעהו, נתגבר חילים כל אחד מאתנו באשר יוכל למען פטר בננו היקר לנו ולמען יוהַנה בתנו הילדה הנחמדה.

ידעתי מה גדולה ורבה, נערצה ונשגבה היתה גבורת רוחך, אשר הראית בענין המר הזה עד הנה. הוסיפי נא תת כחך כגדל נפשך וערכך לטובת אישך האֻמלל גם מעתה והלאה, לוציה יקירתי! בך אבטח תמיד ולא אפחד, ועוד יבא יום, אשר באהבתי הרבה לך תמצאי גמול טוב על כל הצרות והתלאות, אשר עברו על נפשך בגללי.

אלפרעד.

בני יקירי וילד שעשועי, פטר!

אביך שולח לך וגם ליוהנה הקטנה את נשיקותיו, והוא הוגה בשניכם תמיד. הראה תראה ליוהנה הקטנה להקים מגדלי עץ יפים וגבוהים, כמגדלים אשר הקימותי אני לך לפנים, שהיו יפים בבנינם ונאים בהריסותם ובהתפזר גזריהם לכל עבר.

התהלך במישרים ושמע לקול אמך ואל תכעים אותה בהיותה עצובת רוח! התאַמץ להיות נושא חן בעיני אביך זקנך ואמך זקנתך ושעשע את לב דודותיך בחמדת מהתלותיך ומשחקיך; בעת אשר אביך ישוב מדרכו, אז תקבל פניו בבית־הנתיבות יחד

נא לפעול פָּעֳלתך אמת ואל תיעפי ודעי תמיד את ערכך ואת המטרה הגדולה אשר לפניך! הנני חפץ לעלות על משכבי, לעצום את שמורות עיני ולחשב מחשבות על ארותיך.

אַלפְרעד.

אגרת ששים.

י"ב מאי 1895.

יקירתי!

הנני שם על מכתבי הקודם נוספות, יען כי חפץ אני לספר לך את מחשבותי מיד אחרי עלותן על לבבי. בחיי בדידותי הספיק לי העת, למדי לכונן לחקר כל דבר לאשורו ולרדת לעומקן של מחשבותי.

לאמות היושבות על יד ילדיהן החולים והנוטים למות והמתאמצות לעמוד על נפשם נגד מלאך המות הבא לקחת את נשמותיהם, אינם דרושים רוח גבורה ואמץ כמו לך, יען כי עליך לעמוד לא רק על נפש ילדינו ולהגן על חייהם לבדם, כי אם גם על כבודם. אבל הן ידעתי גם ידעתי, כי הדבר הגדול הזה קדוש הוא לך ותשמרי לעשותו.

שאיני נא, אהובתי, גם על זאת, כי הגדלתי לפעמים את יגון לבך בהשמיעי אותך קול תאניות ואניות ובהראותי את קצר רוחי מכליון עיני לראות לאחרונה בהגלות המסך מן הסוד הזה הלוטה בערפל, הלא את תכנת כבר את רוחי הנלהב, את עצבי הנוחים להתרגז. בלבבי דמיתי, כי כל הדברים האלה אשר חשך ישופם יתבררו ויתלבנו בלי כל ספק וכי לא יתכן שהאמת לא תצא לאור. בבקר בבקר קמתי ממשכבי בתקותי זאת ומדי ערב בערבו עליתי על יצועי בלב מלא יאוש ורגזה. חשב

פֿברואר ואשר שלחת אלי בשבתי באי „די־רע". שלשה ירחים כבר עברו לי ללא ידיעה ממך, מילדינו ומכל קרובינו!

אדמה, כי כבר כתבתי לך, כי טוב טוב עשית לו מסרת את מכתביך אלי לידי שרי הממשלה שמנה או עשרה ימים לפני צאת אנית הבי־דוהר הנה, אז אולי הקדימו לבא אלי. אבל, אהובתי, שכחי נא את כל צרותי, הבליגי על צרותיך את ושימי לבך לילדינו! שוי נא לנגדך תמיד את החובה הקדושה אשר עליך לעשות — להשיב לי את כבודי ולהשיב גם לילדינו את כבוד השם הנקרא עליהם. אולם הן זכור אזכר את דבריך, אשר השמעתיני לפני הפרדי ממך ואשר אותם שנית לי גם במכתבך מיום י"ז פֿברואַר, ידע אדע את ערך הדברים אשר יצאו מפיך — ובכן עליך אשליך יהבי ובך אבטח בכל לבי.

אל נא תמררי עוד בבכי, יקירתי, עד רגעי האחרון אלחם לך ולילדינו היקרים. גופותינו אולי תשחנה תחת נטל היגון והצרות, אבל תתאזרנה נא נפשותינו חיל למען תוכלנה לעמוד ולהתקים במלחמה אשר נלחם בעד צדקתנו ואמתנו. רק אז אחרי אשר ישיבו לי את כבודי תהי לנו הצדקה למשוך ידינו מפעולתנו זאת ולהסוג אחור; אז נתור לנפשנו חיי שקט ובטחה הרחק מתהפוכות העולם, ובאהבתנו הנאמנה אשר צרותינו הרבות האדירוה והגדילוה עוד יותר, נמצא לנו נֹחם ונחת; אז נמצא חיי עדנים וענג בילדינו, אשר להם נקדיש את יתר ימינו עלי ארץ. ננסה את כחנו לעשות אותם לאנשים טובים, פשוטים ובריאים גם בחמר וגם ברוח ונלמד אותם לדעת להתהלך נגד החיים.

הוי, מי יתן וקרב היום ההוא לבא, כי רבת שבעה לנו כבר נפשנו צרה ויגון בעולם הזה.

ובכן התאזרי נא, יקירתי, עז וחיל, חזקי ואמצי! הוסיפי

אגרת חמשים ותשעה.

ח' מאי 1895.

רעיתי היקרה!

אף אם את המכתב הזה אשלח ביום י"ח לחרש בכל זאת אָחל לכתבו היום, יען כי שיחי עמך דבר נחוץ הוא לי מאד ועצור במלים לא אוכל.

מדי דברי בך בכתובים אדמה בנפשי, כי המרחק הרב המפריד בינינו יצער, כי הנני רואה לפני את דמות פניך המפיקים נעם וחן וכי אשבעה בהקיץ תמונתך. רפיון־רוח הוא לי, זאת ידעתי מאד, כי את הד־קול לבי המלא יגון ומכאובים ישמיע עטי לפעמים לפניך למרות רצוני, והנני מתַנה לך את צרותי והלאותי אף אם רבות הן צרותיך גם בלעדיהן. אבל חפץ חפצתי לראות מה עשו אלה הפילוסופים וחוקרי נפש האדם, אשר בשבתם שאננים ובוטחים על יד התנור ישאו דעם על דבר רוח השקט והבטחה שעל החף מפשע והנאשם בלי משפט, — מה עשו לו היתה נפשם תחת נפשי ואליהם נסה דבר.

דומית מות שוררת תמיד על סביבותי ורק המית הים תפריע אותה. ואנכי אֶדא על כנפי דמיוני חיש קל דרך המרחק הנורא אשר בינינו והנני עומד ביניכם, בין כל אלה היקרים ללבי, אשר גם רוחם הם ישאף אלי מארץ מרחקים ובחזון ידברו בי. לעתים בהתעורר בי רוחי אשאל את נפשי: „מה שלום לוציה יקירתי? מה הם מעשיה עתה?" ועל כנפי רוח דמיוני הנני שולח אליך אז את הד־קול אהבתי וחבתי לך. אני עוצם את שמורות עיני ברגעים כאלה והנני מאמין, כי ראה אראה לפני בחזיון רוחי את דמות תבניתך ותבנית ילדינו הנעימים. כל מכתב לא הגיעני ממך עד היום מלבד המכתבים אשר כתבת ביום ט"ז וביום י"ז לחרש

מבקשת עלי, כי אם משפט תדרשי ובקשתך היא רק כי ידרשו ויחקרו לדעת מי הוא הפושע האמתי.

אמנם, ידידתי, אמנם לפעמים הנני ממלא את מכתבי אליך דברים מרים כלענה בהתרגז עצבי מגדל צרותי ומכאובי, אבל מי הוא האיש אשר לא התרגז בו לבו ולא התאונן לו היה במצב נורא ומרגיז כמצבנו אנחנו? ואם האץ אאיץ בך, כי תמהרי תחישי מעשיך, הלא רק מצבי יאכף עלי לעשות זאת: חפץ אנכי לחיות ולהגיע ליום, אשר תגלה צדקתי בארץ. ונוסף לזה שערי נא בנפשך את צרת לבי בשבתי תמיד בדד למעצבה עם רעיונותי המעציבים המדכאים את חיתי, בשבתי משמים ולילה לי מחזון, כי אינני מקבל כל ידיעה ממך, מילדינו ומכל הנפשות האהובות והיקרות לי מאז, ובכן לפני מי אוכל לשפוך מרי שיחי וכעשי לעתות בצרה כאלה אם לא לפניך, רעיתי, נפש עדינה ויקרה?

לא למעני לבדי הנני מְדֻכָּא ומחולל, כי אם עוד הרבה יותר למענך ולמען בנינו היקרים. יתן נא הדבר הזה לך עז וחיל, כח וגבורה למכביר לפעול ולעשות עד אשר יִגָּלֶה ויֵרָאֶה כבודנו לעיני כל בכל הודו והדרו כאשר היה לפני כן.

אבל הן ידעתיך, יקירת לבי, ידעתי את רוחך הכביר והנערץ ואת נפשך העדינה והיקרה, ובך אני בוטח.

גם עד היום לא הגיעני ממך כל מכתב, ואנכי הנני כותב אליך מפה זה המכתב החמישי.

הנני שולח לך ולילדינו היקרים אלפי נשיקות. אנא הרבי לי לספר על אודות ילדינו!

אַלפְרעד.

הדמעות והיללות לא תועילנה עד מה. עתה עליך לקום ולהתעודד לפעול פעֻלתך בכל עז רוחך, בכל נפשך ומאדך, עתה אין לך לחכות עד אשר תבא שעת הכשר למצא תוצאות לברור הענין, כי אם להתאזר עז וחיל ולדפוק על כל הפתחים בכל מקום משם נשקף שביב תקוה, לעשות את כל התחבולות למען גלות את האור, יען כי תכלית כל המעשים היא — חיי אני וחיי כלכם יחד!

את הבטחתי אשר הבטחתיך להשאר בחיים ולהלחם עם מר גורלי בעד חיי עד יום שובי אל כני — הקם אקים. הנה זה הוא כל הדבר אשר אוכל לעשות למענך, וכל יתר הדברים בידך הם לעשות ולהשלים אם חפצה את כי אגיע ליום ההוא.

שלחי לי ספרים אחרים!

אישך מוקירך ואוהבך בכל עת

אלפרעד.

אגרת חמשים ושמנה.

כ"ז אפריל 1895.

לוציה אהובתי!

הנני כותב לך עוד טורים אחרים למען תדעי, כי עוד בחיים חיתי ולמען השמיעך מרחוק הד־קול אהבתי אליך.

אף בעלות צרתנו הגדולה למעלה ראש הנה אנכי אוכל תמיד רק לשנן באזניך את הדבר, כי עלינו אין להכנע לפניה כי אם לעבור הלאה בין כל המעקשים והחתחתים להציל את כבודנו.

כל מעשה, כל מפעל אל נא יהי לשטן לך ואל יבהילך! בקשי לך מהלכים אל שרי הממשלה, אם תמצאי בדבר הזה תועלת, והעירי בלבם, לב אבות לבנים וצרפתים ישרי רוח, מדת הצדק והישר, הגידי להם כי לא חסד ורחמים הנך

היתכן להֵעָלות ולהתפטר משעפי יגון כאלה ולאכוף את הלב להגות בענינים אחרים? לא אאמינה, ובכל אופן אנכי לא אוכל לעשות זאת. איש אשר כבודו לא נפגע מימיו בהמצאו במצב נורא ומרגיז לב כזה לא יוכל להסיח דעתו ממצבו ולהסב את לבו מנגעי לבבו.

בכל עת אשר אהגה בך ובילדינו-היקרים יגדל יגוני, עד אשר אין לתאר ולספר כמו, יען כי כֹּבד העון, אשר עשה הנבל המסתתר, עמום גם עליכם משא לעיפה. ועל כן עליך החובה להפיץ אור על צדקתי למען ילדינו, עליך לכלות את אשר החלות ויהי מה, עליך לפרש את האמת כשמלה עד אשר לא ישאר כל ספק בלב איש, יהיו מי שיהיו אלה האנשים היודעים ידיעה ברורה כי נקי וחף מפשע הנני, אבל שימי אל לבך, כי הם לא יביאו תמורה לטובה במצבנו. דברים טובים, דברים נחומים הפורחים באויר כבר שמענו למכביר מפי אנשים החפצים קרבתנו; אולם רוח והצלה יעמוד לנו רק בשוב אלינו כבוד שמנו.

ובכן רואָה אַתְּ כי שאלת חיינו עומדת עתה על הפרק, כאשר כבר שננתי באזניך פעמים אחדות, ולא רק שאלת חיינו אנו, כי אם גם חיי ילדינו ועתידותיהם, וכשאני לעצמי לא אוכל וגם לא אחפץ לחיות חיי שפלות ואי־כבוד. הנסיון המר הוכיחני עתה עוֹד יותר לדעת, כי בעל נפש, בעל לב תבונה לא יוכל לחיות רק בדעתו כי חף הוא מפשע אם רק כבודו אין אתו. הן רק האיש אשר יוכל להרים ראש בפני כל ימצא חפץ בחיים, ואם לא — אז טוב לו המות. לחיות למען לחיות — הבל הוא ורעות רוח ורק אנשים שפלי הנפש ומוגי הלב יבחרו בחיים כאלה. בטוח אני, כי גם לבך כן יחשב ודעותינו מתאימות בדבר הזה. פתרון אחר לשאלה כזאת לא נאה לנו ולערכנו.

מצבי הרע והמר ירע וימר מיום ליום יותר. הבכיות,

נכובה. שני מכתבים כבר שלחתי לך.

אנכי ידעתי רק את ארבעת כָּתלי חדרי, אשר בו הנני עצור. בדבר הנוגע למצב בריאותי עלי להודיעך, כי איננו בטוב. הסבה לזה היא לא בענויי גופי, אשר נשאתי וסבלתי עד הנה, כי אם לכל לראש בהזדעזעות מערכת עצבי ועורקי, אשר הסבו לי ענויי נפשי וההתרגזותה לרגל צרותי. הלא ידעת, כי יסורי הגוף אף בהיותם לפעמים אנושים מאד בכל זאת לא יוכלו להעיר את רוחי להתרעם ולהתאונן מר, גם אימת המות לא בעתתני ובמנוחת נפש קדמתי פניו לולא ענויי נפשי הנוראים, שהם מביאים עלטה נוראה, שואה ומשואה על מחשבותי. גם רגע אחד לא יוכל רוחי הנעכר להתפטר מן הרעיון על דבר מחזה־התוגה הנורא אשר אנכי הוא קרבָּנו, ממחזה־התוגה אשר פגע לא רק בחיי, — הרעה הזאת איננה גדולה בעיני מאד וטוב טוב היה לו שלח הנבל עושה הרשעה ידו בי ויבצעני פעם אחת — כי אם גם בכבודי, בכבוד בני ובכבוד כלכם יחד.

הרעיון הזה המנקר מוחי, הרעיון על דבר כבודי, אשר גזלו ממני, לא יתן לי מנוח יומם ולילה. לילותי, הוי! הן גם רוח מבינתך יענך מה הם לי. בראשונה היו לי רק לילות נדודים ולא יכלתי לנום שנתי בעבור חושי בי, ועתה תעבירנה לי רוב עתותי הלילה במצב נורא, במצב בלבול המחשבות ותעתועי הרוח ובמחלת הקדחת, עד אשר בבקר בבקר אשאל את נפשי, איכה לא התבלבל עוד מוחי בקדקדי ועוד דעתי עמי. הנה זה הוא אחד מענויי נפשי הנוראים מאד בלילות העמל אשר מנו לי. והנה אחרי כן תבאנה שעות היום המביאות אותי לידי שעמום ויגון קודר בשבתי בדד וגלמוד עם נפשי, נזוף ונבדל מן העולם ומן החיים.

מאשר יוכל איש אוהב לעשות לאהובתו. את הענויים והיסורים הקשים והנוראים ביותר נשאתי על נפשי למען תת לך יד להשיב לי את כבודי, אם חפצה את בחיי.

את הספרים אשר הבאתי עמי עוד טרם נתנו לי; לדבר הזה יחכו לפקודה מיוחדה.

שלחי לי המיד מכתבי־עתים למקרא!

יקירתי, הנני מבקשך עד כמה פעמים, אם הפץ תחפצי כי אחיה עלי אדמות, עשי את כל אשר תוכלי לעשות, כי ימהרו להשיב לי את כבוד שמי, כי לא אעצר כח לשאת ולסבול את צרותי הרבות ואת ענויי הנוראים. הנני חושב למשפט, כי טוב להגיד לך את כל האמת מאשר להוליך אותך שולל במשאות שוא ומדוחים. עלינו לדעת את האמת המרה ולהבינה אף אם מרה היא. הן רק בעבור זאת נעתרתי להשאר בחיים, כי הבטח הבטחתוני תמיד לאמר, כי יד האמת תרום באחרונה וצדקתי גלה תגָלה. תנו פתחון פה לצדקתי זאת ותהי נא למליצת יושר לא רק לי, כי אם גם לילדינו ולכלכם יחד.

אַלפֿרעד.

גם עתה אבקשך, כי אם יהיה לך דבר טוב להודיעני שלחי נא לי את הידיעה הזאת על ידי התלגרף, כי המכתבים מאַחרים לבוא הנה: לידיעה הזאת אשָא נפשי תמיד ובה תלויים חיי, שוי נא את יסורי נגדך תמיד!

אגרת חמשים ושבע.

כ"ח מאָרץ 1895,

לוציה יקירתי!

קוה קויתי, כי בימים האלה יגיעוני דבריך, אבל תקותי

הזאת, וזאת עשיתי רק יען כי בטחתי בדבריך, כי עשה תעשי את כל אשר יש בכח האדם לעשות להוציא את האמת לאור. כרעיה נאמנה לאישה וכאם רחמניה לבניה נסי נא להעיר בדבריך את לב הנשים הרחמניות והאמות לבנים, אולי מהן יבא עזרך, כי יתנו לידך את מפתחות הסוד הנורא הזה. את כבודי, את כבודי הנני מבקש והוא דרוש לי למען ילדי! כל ההחלטות אשר תחליטי בלבך לפי הגיונותיך לא יועילו עד מה. ישנו משפט חרוץ עלי וכל עוד לא תהי בקרת למשפט הזה לא תבא כל תמורה לטובה במצבנו המר. עשי פליליה, יקירתי, וחתרי בכל עז, כי תפָּתר החידה הסתומה הזאת, — בדבר הזה תטיבי רב יתר לעשות מאשר בבואך הנה להתענות עמי יחד, זאת היא התחבולה האחת אשר בה תוכלי לחלץ נפשי ממות. אל נא תשכחי אף רגע, כי שאלת החיים והמות היא לי וגם לילדינו.

לא אוכל לערוך אמרים לכלכם, יען כי הנני נדהם ונפעם מאד וצרת לבי רבה יותר מדי. כל עצבי ועורקי כמו התמוללו מרוב עמל ורגז, ורק נפשי לבדה עודנה מחזיקה מעמד. בשם ה׳! מהרו והחישו נא מעשיכם!

אישך האֻמלל והנאמן לך אַלפְרֶעד.

אם בשורה טובה תהי בפיך מהרי להודיעני בתלגרמה. בכל יום ויום אחכה לה בכליון עינים כמו למלך המשיח.

אגרת חמשים ושש.

כ׳ מאַרץ 1895.

לוציה יקירתי!

קצר יהיה מכתבי זה עקב אשר לא אחפץ לקרע את לבך, רק את זאת אוכל לשנן לך גם היום, כי כאשר תוסיפו לקרב קץ גאֻלתי, כן תמעיטו את צרותי ומכאֹבי. למענך עשיתי יותר

הלכתי לפני נוגשי המתנהגים עמי בקשיות לב כראוי לבן־בליעל כמוני בעיניהם. הדין דין אמת: אין לרחם ואין לחמול על בוגד בארץ מולדתו; איש כזה הוא חלאת מין האדם, וכל עוד יחשבוני ויתנוני לבוגד נבזה אין לי כל צדקה להתאונן על מעשי הרשע אשר יעשו לי ועלי להצדיק את הדין.

אַתּ, סמל האמת והאמונה, אַתּ אמצת את רוחי ביום הפרדי ממך באמרך לי ובהבטיחך אותי, כי בקרב הימים יתם מחזה־התוגה הזה. דבריך אלה — זכרי נא אותם היטב — היו לי למקור חיים בלכתי בדרך הנורא הנה וגם עתה הם לי למשיבי נפש.

לפני רגעים אחדים הוצאתי מן האניה והרשיון נתן לי לשלוח לך ידיעה תלגרפית.

הנני כותב לך את הטורים האחדים האלה בחפזון והם ישלחו באניה האַנגלית אשר תפליג ביום החמשה עשר לירח הזה. הנני מרגיש, כי מאד ירוח לי מדי דברי בך ומדי שפכי לפניך שיחי, רעיתי שאהבה נפשי. פעמים בכל חדש הולכות אניות הבי־דוהר מזה לארץ צרפת: ביום החמשה עשר האניה האַנגלית וביום השלשים — הצרפתית. וכמו כן תבאנה הנה אל האיים אניות הבי־דוהר פעמים בחדש, האַנגלית והצרפתית. שימי נא לבך אל שני המועדים האלה והריצי אלי דבריך באניה הראשונה וגם בשניה.

עלי לשנן לך את בקשתי גם עתה לאמר: אם חפצה אַתּ בחיי ואם יקרה נפשי בעיניך התאמצי נא, כי ישיבו לי את כבודי, הבטחות, דברי נחומים ועוד כאלה לא יתנו ולא יוסיפו לי מאומה, הם לא יביאו כל תמורה במצבי. הדבר הנחוץ לי הוא רק משפט האמת אשר יעלני אל מדרגתי הראשונה.

את הקרבן אשר יכלתי להקריב למענך כבר הקרבתי בהעתרי לך להשאר בחיים אחרי בוא עלי הצרה הגדולה והנוראה

אחרי אשר יגלוני מזה תואילי נא להרבות אלי דברים באגרותיך. אקוה כי למן העת הזאת תריצו אלי כלכם מכתבים ולעתים אקבל ידיעות מקרובינו. אל הצרור הראשון אשר תשלחי אלי שמה תואילי לצרף את ספר־הלמוד של אָללענדאָרף, אשר כבר הספקתי לבחנהו ולהוציא עליו משפטי ואשר אבכרהו על ספר־הלמוד של מורך. גם את התקונים לשעורי הלמודים בו, שהם חברו יחד בקונטרס מיוחד, תצרפי אליו והם יהיו לי לעינים בלמודי.

נשקי נא למעני את ילדינו היקרים, את אבותיך ואת קרובינו הנאמנים וקבלי גם את את נשיקות פי אישך אוהבך בכל נפשו

אַלפרעד.

1895 — 1896 — 1897 — 1898.

ב„אי־השדים".

אגרת החמשים והמש.

י"ב מאָרץ 1895.

לוציה יקירתי!

ביום ה' בשבוע, כ"א פֿברואַר, ימים אחדים אחרי נסעך ממני הובלתי ראָשפֿאָרה ושם נֻהגתי באניה.

אין את נפשי לתאר לך את נסיעתי זאת. דחוף ומבהל

על שם איש אשר התימר תמיד בכבודו, על שם איש אשר גם עתה יוכל להביט אל פני כל בגאון ובגדל לבב.

עתה הנה כחי חדש עמדי, את, את ברוחך הכביר ובחרף נפשך חדשת את רוחי, הוספת לי עצמה למען אוכל לשאת עוד את צרותי ומצוקותי.

אישך וחברך אוהבך מאד

אלפרעד.

אגרת חמשים וארבע.

ב"א פברואר 1895.

יקירתי!

מה מאד ימהרו לעבור הרגעים אשר בהם אראה פניך ואדבר בך ומה תרב אז שכחתי בעבור חושי בי! חפץ חפצתי לשאלך אם דרך נסיעתך לא ענה כחך ולא הלאך ואם לא תקפתך מחלת הים. חפצתי להביע לך את רגשותי, אשר יעירו בלבי אמץ רוחך, עזוז גבורתך ונפשך העדינה, היקרה והנעלה. צרות, תלאות ופגעים נוראים כאלה הבאים תכופים זה אחר זה יכלו להכניע ולהכריע תחתיהם לא רק אשה חלשה, כי אם גם גבר כביר כח ואמיץ בגבורים. חפצתי לערוך לפניך שאלות בדברים הנוגעים לילדינו, לשלומם ובריאותם, להליכותיהם ודרכיהם; חפצתי לבקש אותך, כי תביעי תודה וברכה לקרובינו על פעולתם אמונה ועל עמלם אשר יעמלו לטובת חף מפשע, גם חפצתי לשאלך על דבר שלום כלם ומצבם. יום שלם היה דרוש לנו להעביר אפני שיחתנו על כל אלה — ורגעינו אנחנו ספורים! אולם עלינו לקוות, כי עוד יצא תצא שמש צדקה ומרפא בכנפיה, יען כי לא יתכן, כי הפושע האמתי לא יגלה ובחשך שמו יכֻסה. דבר כזה הוא נגד בינת האדם ושכלו.

הדבר הזה, אבל בינתי תקצר מהבינו. גם סופר־חוזה בעל דמיון כביר לא יוכל לבדות מלבו מחזה־תוגה יותר מרגיז ומבהיל מן המחזה הזה. אבל הבה, אוסיף נא להאמין כמוך בתקוה הטובה, כי יד האמת תרום באחרית הימים.

אקוה, כי לפני הרחיקי מזה נדוד למקום גלותי עוד אוכל למצער לחבקך אל לבי ולדבר עמך פנים אל פנים.

מודה אני לך על כל פרטי הדברים, אשר הודעתיני מחיי ילדינו. שימי נא לבך לחנכם על פי דרכם, כי יתפתחו בגופם וברוחם. אבל הן ידעתי אותך, ידידת לבי, ובדבר הזה אוכל לבטוח על שכלך ותבונתך. ידעתי גם ידעתי, כי תתאַמצי לעשותם לאנשים נכבדים ומועילים, אוהבים ומוקירים את כל היקר, היפה והנשגב, וידעו תמיד את חובתם לארצם ולמולדתם.

אַלפֿרעד.

אגרת חמשים ושלש.

י"ד פֿברואַר 1895.

לוציה יקירתי!

הרגעים האחדים אשר בליתי בחברתך נעימים היו לי מאד אף אם נבצר ממני להביע לך את כל אשר היה עם לבבי. העת עברה לי רק בהתבונני אליך ואל מצבך, ברשמי את גזרת פניך על לוח לבי ובשאלי את נפשי: מה הוא פשר דבר המקרה הנורא, אשר הפרידני ממך? לא יאמן כי יְסֻפר הדבר הזה ברבות הימים.

עוד מעט וצעדתי צעד חדש בדרך עניי. לא מפני היסורים והענויים הגופנים הנשקפים לי בדרך הזה אירא, אבל החרפה, הכלמה, הקלון אשר יעטו עלי — את אלה כי אשים אל לבי אתחלחל וארגז תחתי.

כבר נלאיתי מראות בהשליך כל רואי שקוצים על שמי,

אור האמת יפזרו את ענן החשך ונגלתה צדקתי... אבל החרפה הזאת, הוי, מה נוראה ומה כבדה היא מנשוא!...

אולם אַת, אהובת לבי האֻמללה, אַתְּ שמרי את אמץ רוחך ועזוז גבורתך. את זאת השמעתיך ואשמיעך תמיד כל ימי לבתנו בחשך. הנני מבקש אותך לעשות זאת בשם אהבתנו הנאמנה, יען כי עליך לחיות ולהתחזק למען הסיר את החרפה והקלון מכבוד שמי; עליך לחיות ולהתקים למען ילדינו אשר עליך לגדלם ולרוממם לתור המעלה, עליך לחיות ולהתקים למען תספרי להם באחרית הימים; כי אביהם היה איש ישר והולך נכוחו וגם איש־חיל נאמן לארץ מולדתו, ורק מקרה נורא, זר ומוזר הצמיתתהו.

איֹשך האֻמלל אַלפֿרעֶד.

אגרת חמשים ושתים.

י׳ פֿברואַר 1895.

לוּציה יקירתי!

ביום ו׳ בערב קבלתי את מכתביך ובהם גם את מכתבך מיום ב׳ פֿברואַר. לענג נפש היתה לי הידיעה על דבר שלום כלכם ומצב בריאותכם הטוב.

הנני חושב למותר לתאר לך את מצבי פה עתה. כבר אמרתי לך, כי לבך החש והמרגיש בצרתי יגיד ויספר לך יותר על אדות מצבי היום מאשר אוכל לתאר אותו לך בעטי. כל עוד לבי ידפק בקרבי אוסיף ללכת הלאה ונר לרגלי תהיה לי תקותי, כי עוד השב ישיבוני אל מקומי, אשר בו עמדתי בראשונה והנאה לי גם היום.

הנה כי כן הוא, יקירתי: איש אשר היה מכֻבד על הבריות לא יוכל לחיות בהיותו משֻלל הכבוד הראוי לו. רגעַי, רגעי אסיר אֻמלל, ימָשכו מאד ותמיד הנני חושב מחשבות רק על אדות

את נטל היגון, להיות תמיד מְעֻנה ומדֻכא ביסורים קשים המרגיזים את הלב ואת כל עורקיו — נורא, נורא הוא מאד הדבר הזה!...

אבל עלי לחיות עוד, עלי לחיות ולהתענות עד צאת צדקתי ואמתי לאור, ועל כן הנני מתאמץ להשיב חכמתי אחור ולסכל דעתי והיה לי ארח כבהמה, אשר רק מזונותיה ישביעוה רצון בחייה...

אנא, יקירתי, שאיני נא על חסרון־ההגיון וההמשך אשר תמצאי במכתבי. מוחי מבולבל, לבי הוגה אימה, ועל כן גם דברי לעו. אַלפּרעד.

אגרת חמשים ואחת.

ז׳ פּברואַר 1895.

לוציה יקירתי!

ביום א׳ האחרון הגיעני צרור מכתבים, אשר כלם נכתבו לפני יום הראשון, 27 יאַנואַר. בכל לבי אודה לכל קרובינו העמלים למעני על אהבתם ואמונתם לי, אשר בהן לא הטלתי ספק מעולם. ובכן, יקירתי, הנה זה עשרה ימים, אשר אני יושב משמים בכלאי ללא ידיעות וללא חדשות מאתך. את דאבון לבי לא אוכל לתאר לך. ועתה הוסיפי נא לדאבוני זה את חרפתי וקלוני, את צרת נפשי וצערי בראותי לפני אנשי צבא פשוטים, אשר זה לא כבר הייתי נגידם ומפקדם והם עמדו לפני ביראת הכבוד, מביטים עלי מגבוה ומגדילים עלי עקב כעל נבזה וחדל אישים. גם למראה הדבר הזה ולזכרו לבדו ימות לבי בקרבי ויהי לאָבן.

עד הנה יכלתי לעמוד ולהתקיים רק יען כי נפשי הטהורה פתתני תמיד לאמר, כי חובתי היא לחיות ולהאריך רוחי וכי קוי

אגרת חמשים.

ל"א יאנואר 1895.

רעיתי היקרה!

באחרונה בא עוד הפעם יום האשר, אשר בו אוכל לערוך אליך דברים. הנני מונה וחוזר ומונה את ימי האשר האלה! ואמנם מה גדול מכאוב לבי, כי לא קבלתי ממך כל מכתב למן היום אשר בו הגיעני מכתבך האחרון, הלא הוא יום הראשון העבר. עד הנה מצאתי לי בכל יום ויום רגעי אשר אחדים, רגעי תנחומים ונחת בקבלי מאתך אגרת. כל מכתביך היו לי כהד־קול מקרב כלכם, כהד־קול אמונתכם ואהבתכם לי, אשר החם את לבי הקופא ויבֵא בו רוח חיים חדשים. את כל אחד מהם הייתי קורא ארבע, חמש פעמים, כל מלה ואֹמר בהם נחרתו כמו בצפרן שמיר על לוח לבי עד אשר לאט לאט נהפכו ויהיו לי כדברים חיים יוצאים מפיך, ואז נדמה לי כי הנך יושבת עמי ומשמיעה אותי את נעם אמרותיך, וכמו זרם חיים חדר אל תוך נפשי, כזמרת־יה הרנינה את לבי החלל, ועתה זה ארבעה ימי עמל חסרתי גם הענג הזה והנני יושב משמים במאסרי ויגוני ידימני. הנני שואל את נפשי לפעמים, איכה אחיה עוד על פני אדמות בשבתי כה בדד וכל ענין אין לי לענות בו בלתי אם — לבכות ולריד בשיחי על אסוננו הגדול? ומדי שימי לבי אל מצבי הנורא היום ואל מצבי לפני ירחים אחדים אבך ואאנח בשברון מתנים, ולמען לא ישמעו שומרי את קול בכיי ואנחותי, עלי לבכות במסתרים ולהעלים דמעות עיני. הוי, ידידתי, היום אוכח לדעת, כי לפעמים קשים הם החיים לבן־אדם מן המות: אדם כי ימות ויאסף אל עמיו הלא רק רגע אחד של יסורים יעבור לו, ואחרי כן ישכח עמל ורגז, צרה ויגון; אולם לשאת יום יום תמיד

טובה. הנני יודע מאד, כי בצרותי צר לכלכם וגם נפשי כנפשכם מרה עלי מאד, אבל העבודה ועניני החיים אשר בהם תוכלו לֶענות, הם יקֵלו מעליכם מעט את משא יגונכם ומכאֹביכם, בעוד אשר אנכי יושב בדד ומשמים בחדר כלאי ולשלוח בעבודה ידי לא יתנוני.

ועתה שימי נא לבך גם אל דרכי הנורא אשר עלי לעבור עדי בואי אל מקום־גלותי, דרך ששים או שמונים יום בצרות ובתלאות רבות. אינני מדבר היום, כמובן מאליו, על דבר הצרות, אשר תתרגשנה לבא על גויתי, — הלא ידעת מאד, כי דאגתי לגופי לא דכאתני ולא תדכאני גם עתה, — הנני מדבר על דבר ענויי נפשי, על דבר החרפה והבוז אשר יעטוני. הן המלחים והפקידים יביטו עלי בשאט נפש, בעינים מפיקות בוז ונאצה, יען כי לבוגד יחשבוני, לאמר: לנבזה, לחדל אישים, לזועם העם אשר קאה אותו מקרבו! מפני הרעיון הזה תאחזני פלצות ולבי ישבר בקרבי...

לבי לא יתנני להאמין כי היה היה בעולם עוד איש אֻמלל חף מפשע כמוני אשר נשא וסבל ענויי־נפש כענויים הנוראים, אשר כבר נשאתי והנשקפים לי עוד בחיק העתיד. ובכן אפוא בין תביני מה רב הוא ערך מכתביך בעיני, כי בכל אחד מהם הנני מבקש בנפש שוקקה וצמאה את המלה הגדולה בערכה: „תקוה!".

כתבי אלי מדי יום ביומו והודיעיני כל דבר הנוגע לקרובינו, אחרי אשר אנכי לא אוכל לכתב אליהם וגם מכתביהם הם לא יגיעוני.

אישך האֻמלל אלפרעד.

היום. את מכתבי קרובינו לא ימסרו לידי וממני ימנעו את הרשיון לכתב אליהם. רק המיניסטר לבדו יוכל לשנות את הדבר הזה לטוב.

לא תוכלי לשער בנפשך מה אֻמלל אני. יומם ולילה יחתוני רעיונותי מדי שומי לבי אל הכנוי הנורא „בוגד" אשר חֻבר לשמי. לבי יפוג לפעמים מהאמין באמתת הדבר הזה, ובהתרגז נפשי בלילות נדודי הנני שואל את עצמי לפעמים, האם ער או ישן הנני? לגֹדל אסוני לא יתנו לי הרשיון לעבוד כל עבודה, אשר בה אוכל למשוך את לבי מרעיונות היגון והחשך, שהם משיבים אותי עד דכא.

אַלפֿרעד.

אגרת ארבעים ותשע.

כ"ה יאַנואַר 1895.

לוציה ירידתי!

קבלתי את שני מכתביך מיום ו' ומיום הראשון בערב. בכל פעם, אשר יביאו אלי מכתב מאתך יחדור קו נחמה אל תוך לבי הפצוע. צדקת מאד בדבריך, אשר כתבת לי במכתבך מיום הראשון; גם אנכי מאמין באמונה שלמה, כי כל הענין המסֻכסך הזה יתברר ויד האמת תהי רוממה. אבל מתי יהיה קץ הפלאות?... את ראשי לא הורדתי ולא הטחתי פני בקרקע, יען כי ישרי ותֻמי לא נתנוני לעשות זאת, ולי הצדקה להביט בגאון אל פני כל יושבי תבל כאז כן עתה. אבל מה אעשה? הן כל יושבי תבל לא ידעו את נפשי ולא יוכלו לחדר אל תוך לבי ולבחנהו, וכח סבלי אף אם רב הוא כשל יכשל במרוצת הימים הרבים. ועל כן יחדר קו אור, קו תקוה טובה אל מחשבי נפשי מדי קבלי ממך מכתב: הנני מקוה לקבל ממך באחרונה בשורת

חלום הבא ברב ענין..., אשר בדי עמל הקיצותי ממנו...
אבל למפח נפשי לא חלום חלמתי, כי רוח תעתועים תקפתני...
מי יתן ותמו חזיונות כאלה, ואת אשר הראה לי דמיוני בהתְעות
רוחי אראה בפעל. מי יתן וישבתי באמת בחברתך, ידידת לבי,
בחברת ילדינו מחמדי נפשנו. הוי, מתי יבא היום המבֹרך הזה?
אל נא תחוסו בגלל הדבר הזה על עמל נפשכם ועל כל הון!
את כל רכושי פזרו, כי לאַל נחשב הוא בעיני. הכל הבלים הוא
הכסף והרכוש, את כבודי, רק את כבודי הנני חפץ להשיב לי,
הלא רק למענו אשא ואסבול את כל צרותי, נגעי ופגעי אשר
עצמו מסַפר.

הנך שואלת אותי, איכה אשא את ענשי ומוסרי? הנני
נושא וסובל כאשר אוכל וכאשר יתנני כחי. יש אשר תשתוחח
עלי נפשי ולבי תמם יהלך בהתגבר עלי היאוש, ואז ארמה, כי
טוב טוב הוא המות אלפי פעמים מענויי הנפש, אבל אז אבליג
עלי יגוני המדכאני ואתאושש, וכן יעברו ימי וחליפות וצבא עמי.

אישך מוקירך ואוהבך בכל נפשו

אַלפֿרעד.

אגרת ארבעים ושמנה.

ה״ה יאַנואַר 1895.

הביאו לי את מכתבך מיום האתמול, אשר בו הודעתיני,
כי קבלת את מכתבי הקודם. בימים הבאים אוכל לכתב אליך
רק פעמים בשבוע, אולם אַת הריצי אלי דבריך מדי יום ביומו.
עשי נא זאת, יקירתי, כי רק הדבר הזה יכלכל את נפשי בחיים.
לולא אהבתך הרבה שהיא תתמכני, לולא ראיתי את כל העמל
הרב אשר כל קרובינו יקדישו למעני בהלחמם על כבודי עמי יחדו,
אזי לא מצאתי די אמץ בלבי ולא עצרתי כח לעמוד ולהתקים עד

וצרותי כי רבו, עד אשר חיל ורעדה יאחזוני וכל עצבי ירגזון. ועל כן אשים אל העתיד פני, והוא נותן תקוה טובה בלבי, כי עוד יבאו ימים אשר יתבררו ויתלבנו הדברים ואז יושב לי כבודי היקר לי מכל יקר בתבל. יואל נא אלהי הרחמים והחסד לקרב את הימים האלה, כי רבת שבעה לה נפשי כבר צרות ותלאות, רבת שבעה נפש כלנו לעג, חרפה ובוז.

מה שלום קרובינו? כתבי נא על אדותם לעתים, אחרי אשר ממני יבצר הדבר לבוא עמהם בכתובים.

אַלפְרעד.

אגרת ארבעים ושבע.

כ"ד יאַנואַר 1895.

לוציה אהובת לבי!

ממכתבך אשר הריצות לי ביום השלישי נוכחתי לדעת, כי עוד לא קבלת ממני כל מכתב בימים האחרונים. הנני משער בנפשי את צרות לבך עתה, רעיה אֻמללה. מה רבים וגדולים הם ענויי נפשות שנינו ומה אֻמללים אנחנו! במה העוינו את הישרה ומה היא הרעה אשר עשינו, כי הביאו עלינו צרה גדולה כזאת? אכן נורא הוא מצב האיש, אשר ישאל את נפשו מבלי דעת מה פשעו ומה חטאתו ועל מה ייסרוהו מוסר קשה?

אוי אוי לנבל ההוא זעום ה׳, לנבל הבזוי אשר הביא שואה על משפחה ישרה ונכבדה! בן־בליעל כזה איננו ראוי לכל רחמים וחמלה. בנפשי ארמה, כי לא יתכן להיות, כי מעשה עמל ואון כזה ישאר במשאון ומקורו לא יֵעָרה, לא יתכן כי העושה זאת יפטר מענש. הוא ילכד סוף סוף בעונו ואיד נכון לצלעו, כי אמנם לא ימלט רשע את בעליו.

היום בלילה ראיתי חזיון התעועים בהקיץ, חזיון זר ומוזר

הנורא הזה? הלא אז היה טוב לנו. ועתה גם לי גם לאחד מכם אין כל צדקה למות; עלינו לחיות עתה למען הציל את שם כבודנו, אשר השליכו עליו שקוצים וישימוהו לדראון. בטוח אני תמיד, כי סוף סוף תצא כנגה האמת הברה ונסו הצללים; לא יתכן כי בימינו אלה תעלינה כל הדרישות והחקירות בתהו ולא תגלינה את עקבות הפושע האמתי. אבל, הוי, מה דמות אערך לדמותי בחמר וברוח בימים ההם? אדמה, כי נעימות החיים לא תמציאנה לי אז חפץ וחין ערכם יאבד בעיני, ואם תשאף אליהם נפשי, אז יהי הדבר הזה רק למענך, רעיה אהובה, אשר השלכת נפשך מנגד למעני לעתות בצרה, ולמען ילדי, אשר אותם הנני חפץ להעלות לתור ארם המעלה.

אך יהי מה, לבי סמוך בטוח, כי ימים ידברו והזמן יעשה את שלו לישר הדורים ולפזר את ענני החשך מעל פני הענין הזה. עוד המצא ימצא בארץ צרפת האהובה לנו, בארץ צרפת רבת המהומה אבל גם רבת החסד המבקשת את נרדף, עוד המצא ימצא בה איש כביר רוח ונשוא פנים, אשר יתאמץ לבקש את האמת העלובה ולהסיר את המסכה הנסוכה על פניה.

ומה אספר לך היום על אדותי, יקירתי? כי נפשי מרה לי? אמנם כן אנכי עמדי. אולם את השקיטי נא את רוחך. היי בטוחה, כי כל עוד נפשי בי ונשמת שדי תחייני לא אכנע לפני גורלי ולא אכף ראשי, כבודי איננו נופל מכבוד כל איש, יהיה מי שיהיה. צדק דרשו כמוני ואל תחדלו! הנה זה הוא החסד היחיד והמיוחד אשר אבקש. אינני דורש ואינני מבקש כל מאומה בלעדי הצדק והאמת, האמת הברה והטהורה במלואה. ולא יתכן כי האמת הזאת לא תמָצא אם רק יבקשוה, לא יתכן, כי משפטי-טעות לא יוכל לתקון הוא והשגיאה לא תתברר.

מדי שימי לבי להתבונן אל מה שעבר אראה את מכאובי

יחטא לחברו ויְענה ביסורים, אז למצער יודע הוא כי הוא חטא ואשם ונשא עונו... אבל בעד מי או בעד מה תתענה נפשי אני?

אישך הנאמן

אַלפרעד.

אל נא תבאי הנה בטרם תשובי לאיתנך ובטרם תדעי נכונה, כי בריאה אַת בכל בדי עורך. שמרי את כחך ובריאותך למען בנינו הדבקים בך והדורשים עזרתך.

אגרת ארבעים ושש,

כ"ג יאַנואַר 1895.

לוציה יקירתי!

הנני מקבל יום יום את מכתביך. עוד לא הביאו לידי אף מכתב אחד מאחד מקרובינו, וגם אנכי עוד לא קבלתי את הרשיון לבא עמם בכתובים. אליך הנני מריץ דברי מדי יום ביומו מיום השבת העבר ואקוה, כי כל מכתבי הגיעוך.

אל תתמהי על מחזות המבצר „לאַ ראָשעל", ידידתי. כלם, לפי דעתי, אינם יוצאים מגבול הטבע ומהלך הענינים. כשאני לעצמי משתומם אני יותר, כי לא נמצא איש בעל נפש, אשר ישמיע דבר שתי משפחותינו הנכבדות והקטות על נדיבות, מה טיבן ותכונתן באמת. הוי, פחד לב האדם ומוראו! במשך ימי עניי ומרודי כבר הספקתי לתכן רוח האדם למדי.

מדי זכרי ערבי ומצבי לפני ירחים אחדים ואדמהו למצבי הרע והמר היום, הנני מודה, כי אכן צר כחי והתאפק לא אוכל לבלי התמרמר והתקומם על גורלי המר, אשר שלח מגפותיו אל לבי בלי צדק ומשפט. הנני קרבן השגיאה היותר נוראה בשנות המאה הזאת. מרוע לא קִדמָנו קץ כל בשר לפני בוא עלינו האסון

צדקת האיש ההולך נכוחו? בקרת תהיה, יחפשו נא ויחקרו! לא חסד אנכי מבקש, כי אם משפט צדק שהכל חיבים לתתו לכל נפש אדם. יוסיפו נא לדרוש ולחקור. כל אלה אשר יש להם היכולת וההתחבולות לגלות נסתרות יקדישו נא אותן למטרה הזאת, חובה קדושה היא, חובת האדם לאדם. אם כזאת יעשו, אז לא יתכן כי לא ישפך אור באחרונה על מחשכי הענין הרע והמר, אשר נאחזתי בו לאסוני.

אהה, אלהים שופט צדק! מי ישיב לי את כבודי אשר גֻזלו, עשקו ממני זדים?

מה רב הוא הערפל המכסה את מחזה־התוגה הזה! ידידתי האֻמללה! אמנם עולה הוא הדבר הרע והמר הזה, כאשר אמרת בצדק, על כל חזיון מבהיל ומרגיז אשר יוכל האדם לשער בנפשו.

רק שני רגעי שמחה אמצא לי במשך היום והם קצרים מאד: הרגע האחד הוא בעת אשר יביאו לי את גליון הניר, שעליו אוכל לערוך אליך אמרים והנני מבלה רגעי מספר בשיחתי עמך על ידו; והשני הוא בעת אשר יביאו לי את מכתבך אַתְּ, ידידת לבי. ויתר שעות היום הנני יושב בדד עם מחשבות לבי, מחשבות יגון ועצב, אשר רק האלהים יודע אותן.

מתי יתם המחזה הנורא הזה? מתי יגלו את המסך מעל פני האמת? כל הוני ינתן לאיש אשר יעלה בידו לפתור את החידה הסתומה והמעציבה הזאת.

הביאי נא לי ידיעות נכונות על דבר כל קרובינו ונשקי אותם למעני. לבי לא ימלאני לדבר עמך על אדות ילדינו היקרים. מדי השגיחי אל תמונותיהם, מדי התבונני אל עיניהם המפיקות חן ונעם מתפרצות אנחות כבדות מקרב לבי ונפשי מתעוררת לבכות ולהתיפח. אם יעשה איש דבר אשר לא יֵעָשה או אם

הוי, מי יתן וצוה המיניסטר, אשר עולל בעפר כבוד משפחה שלמה, לרצוח אותי נפש, כי אז למצער אבלה עלי נפשי לבדי.

הדבר המענה את נפשי יותר מכל הוא הרעיון על דבר שמי המנאץ והמחֻלל. הנקל היה לי לשאת ולסבול ענויים ויסורים גופניים — הענויים אשר בהם יתענה איש בגלל דבר טוב מנשאים ומרוממים את ערכו — אולם להתענות על אשמה נוראה המשפילה באמת כבוד איש, הוי, רעיתי היקרה, דבר כזה גדול הוא מנשוא גם לאיש אמיץ רוח כמוני.

הוי, מדוע לא מַתִי? כל צדקה לא היתה לי להפרד מן החיים ולבחור במות, אשר בו חפצתי מאד. רק מוג לב הייתי לו עשיתי זאת. הן רק אחרי השיבי לי את כבודי, רק אז תהי לי הצדקה למות ולבקש מקלט לי בתהום הנשיה.

בימים האחרונים בעת אשר העטו עלי חרפה וקלון במבצר „לאַ־ראשעל" חפצתי מאד להשתמט מידי שומרַי ולהתיצב לפני כל אלה אשר התמרמרו והתקצפו עלי, חפצתי לקרא לכלם בכל לבי לאמר: „אל נא תחרפוני ותקללוני קללות נמרצות; נפשי, אשר לא ידעתם אותה, זכה וטהורה היא מכל דופי. אולם אם מאמינים אתם באמת ובאמונה, כי אשמתי ואיש כבד עון הנני, כי עתה קחו נא את נפשי, ברצון טוב הנני נותן אותה לכם!". אולי אז, בהיותי מְעֻנה בענויים קשים ונוראים ובקראי מתוך ענויי ויסורי: „תחי צרפת!", אולי האמינו אז למצער, כי חף מפשע הנני.

אחת היא שאלתי יומם ולילה — משפט צדק, משפט צדק! האם היים אנחנו בשנות המאה התשע עשרה, או אולי הסבו את גלגל הזמן אחורנית לשנות הבינים? היתכן כי בשנות המאה של אור הדעת וההשכלה, האמת והאמונה, לא יכירו את

הנני נותן לך עצתי אמונה לבלי תבואי הנה טרם תשובי לאיתנך הראשון. האויר פה הוא משחת ומקלקל, ולך נחוצים שלומך ובריאותך בראשית כל למען ילדינו היקרים ואחרי כן למען המטרה, אשר אותה תתאמצי להשיג. את הליכות חיי פה לא אוכל לתאר לפניך, כי אסר אסרו על נפשי מדבר אתך באלה דבר.

באחרונה אעירך ואזכירך, כי בטרם תבאי הנה, עליך לבקש רשיונות מיוחדים הנחוצים לך בחפצך לראות פני, לדבר עמי, ועוד ועוד כאלה.

הוי, מתי נראה עוד הפעם חיים יחד? התקוה האחת, כי עוד נשוב לראות באור חיי משפחה, ועוד יותר -- התקוה כי עוד השב ישיבו לי את כבודי היא נותנת לי חיים וכח לעמוד ולהתקיים. הגידי נא לכל קרובינו, כי עליהם לפעול ולעשות בכל כחם ועזם, יען כי נורא ואיום הוא כל הענין הרע הזה. מהרי נא להריץ אלי דבריך.

הנני מנשק אותך כגדל אהבתי לך.

אַלפֿרעד.

אגרת ארבעים וחמש.

כ"א יאַנואַר 1895, בשעה 9 בערב.

הנני משער בנפשי, מה רבו צרות לבך עתה!... מחזה־התוגה הזה, אשר אנחנו, הנפשות האֻמללות, הננו בו העולות התמימות, הוא בלי כל ספק הנורא בשנות המאה הזאת. איש נהדר בכבוד, מתענג על כל טוב, שלו ושאנן, איש אשר לא מנע ה' ממנו עשר וכבוד, תענוגי החיים בהוה ותקות נעימות בעתידותיו — איש כזה רואה בבוא עליו מחתת פתאם, כי לבוגד שמוהו ועולמו חשך בעדו!

הוא חושב אותו לבוגד, לאמר: לבזוי הנבלים וחדל אישים. לא ידעתי אם לבי עודנו חי בקרבי.

הוי, מה גדול הוא הקרבן אשר הקרבתי למענכם בהבטיחי לכם בערב יום החרץ משפטי לבלי שלח יד בנפשי, מה גדול הוא הקרבן אשר הנני מקריב למען שמי הנקרא על בני האהובים והאֻמללים בנשאי היום את כל הצרות והתלאות הנוראות המתרגשות לבא על נפשי! אם יש צדק ומשפט אלהים בארץ, אז עלי לקוות, כי עוד אקבל גמול ושכר בעד העִנויים ויסורי הנפש הרבים והנוראים, אשר אשא ואסבול בכל עת ובכל שעה ובכל רגע. לפני ימים לא כבירים אמר לי אביך, כי טוב טוב היה לו לו כבר מת לשחת, והנה עתה אנכי... אנכי בחרתי לי אלפי מיתות מהיות במצב נורא כזה. אבל גם לאחד מאתנו אין כל צדקה לבחור במות. באשר יוסיפו לענות אותי וכאשר ירבו יסורי נפשי, כן תגדל חובתכם המוטלה עליכם להתגבר חילים ולהתאמץ לבקש את האמת. ובכן לפי גדל מדת צרותי ותלאותי היום הרבו את עמלכם לבקש ולחפש בלי הרף עד אשר תגלו חשך מפני אור האמת.

הואילי נא, רעיתי היקרה, להפיל תחנתך בעצמך או על פי בא כחך לפני המיניסטר, כי ירשה לי שלשה דברים, אשר הוא רק הוא יוכל לעשות זאת, ואלה הם:

1) שאוכל לבא בכתובים עם כל קרובי, עם אבי, אמי, אחי ואחיותי.

2) שאוכל לכתוב ולעבוד עבודה בחדר מאסרי. לעת כזאת אין לי גם ניר, גם עט וגם דיו. רק את הגליון, אשר עליו אני עורך אליך את דברי אלה, נתנו לי, ואחרי כלותי את מכתבי זה יקחו ממני את העט ואת הדיו.

3) שאוכל להקטיר פה גלומי־קטרת.

תוכלי לספר להן את הכל כמוני. הגידי לאמך, כי אין לה לפחד פחד. אמנם תאחזני מחלת העצבים לפעמים, כאשר יתַיַב טבע הדברים, אבל עוד בי נשמתי, והנשמה הזאת מבקשת את האמת, מבקשת את כבודה, אשר גזלו ממנה, וגם תמצאנה, ואת עמל כלכם לא ישא רוח. שוב ישוב אלינו אָשרנו, יקירתי, עתה או ברבות הימים. בטוח אני בזאת. דבר קשה הוא לי מאד רק להיות יחיל ודומם ולהאריך נפשי בתוחלת ממושכה מחלת־לב.

ביום המחר, יקירתי, אמצא לי עוד הפעם את הענג לראות אותך, לחבקך, ולשוחח עמך.

אישך וחברך הנאמן לך בכל נפשו

אַלפֿרעד.

יאנואר ופֶברואר 1895.

במבצר „סענ־מארטין די רע".

אגרת ארבעים וארבע.

י"ט יאַנואַר 1895.

לוציה יקירתי ואהובתי!

ביום ה' בשבוע בשעה העשירית בערב העירוני משנתי להוביל אותי אל המקום הזה ואתמול בערב באתי הנה. אין את נפשי לתאר לך את נסיעתי לבלי הרגז והכאות את לבך. אולם רק את זאת ידע תדעי, כי לאזני הגיעו קולות בוז ונאצה, הלא הם קולות עם יקר ואדיר הקורא מלא והמריע על האיש, אשר

מוסר כליותיהם המענה את נפשם, את יסורי הרוח המדכאים אותם שהם אולי יגדלו מיסורי רוחי אני!

אך נסב נא אפני שיחתנו על ענינים אחרים. השלום לך, ידידתי? השלום לילדינו? אקוה כי מצב כלכם בטוב הוא וכן יהיה גם מן הוא והלאה. חזקי והתחזקי, כי אין לך כל צדקה להכנע תחת יד המקרה הרע. אמץ רוחך ועזוז גבורתך נחוצים לך עתה מאד, ועל כן עליך לעשות חיל ולהתגבר.

מחר יבוא באחרונה יום הששי בשבוע. מה תכלינה עיני מיחל ליום הזה! לאשרי לא ארכה לי העת בפעם הזאת מאד, יען כי גם תמול גם שלשום שחרו פני אחדים מאוהבי ועמהם דברתי על אדותיך. איככה לא אקוה ולא אבטח בתוצאות טובות אחרי ראותי את קרובינו וידידינו העוטרים אותי רצון ואהבה והנכונים לבא למעני באש ובמים?

ובכן רק מתינות ורוח סבלנות נחוצים לי ועלי להיות יחיל ודומם עד עת קץ.

בשעה השניה.

כמעט שהביאו לי את מכתבך מיום האתמול. אדמה, כי רב רב הן לי הבכיות והיללות אשר אֵבך ואילילה על נפשי במסתרים, ואת תבואי ותעירי את נפשי לבכי ולמספד עוד יותר. הוי, מה נורא הוא רפיון הרוח לאיש חף מפשע בעת אשר עליו לצעק חמס ולקרא בשערים למען ידעו הכל צדקתו! אך כל זה הבל הוא ורעות רוח. תחבולה אחת נהוצה יש לנו, תחבולה אשר לא אוכל לשננה לך למדי, והיא — לבקש ולחפש בלי הרף. הרצון הוא איל-ברזל המהרס קירות ברזל ודלתי נחושה ואין דבר העומד בפניו.

אתמול קבלתי מכתב נעים מאת א... אחותך, והיום — מכתב מאת אמך. כל דבר חדש אין לי להודיע להן ביחוד. את הליכות חיי פה הנני מתאר לפניך כמעט לשעות, ועל כן יכול

מאחיותי לבקרני. מה ירב אשרי בשובי לראות אותן מקץ ימים רבים!

בשעה החמישית.

ראיתי את לויזה ואת רחל. הרגש הרגשתי, כי לבות שתיהן נעו, רעדו כלבי אני ובצרתי צר היה גם להן. רבה היא אמונתן בתוצאות הטובות, אשר יביא לנו העתיד, וגם אני אאמין ואקוה כמוהן. מה רב הוא חרוף־נפש כל קרובינו וידידינו ומה רבה היא האמונה, אשר אמצא בלב כלם! והדבר הזה הלא ברגש האנושי יסודתו. הנה כי רק בצרה יכירו תבונת נפש איש.

אישך הנאמן המנשק אותך באהבה רבה

אלפֿרעד.

אגרת ארבעים ושלש.

י"ז יאנואר 1895, בשעה התשיעית.

אכן רבה היא פעולת עצבי האדם ועורקיו בחייו! מדוע לא יוכלו לחלק את עולמו הקטן של האדם החי לשני עצמיים: גופני ורוחני, ולהבדיל ביניהם עד שלא יוכל כל אחד מהם לפעול פעולתו על חברו? הן עצמי הרוחני מלא עז וגבורה והוא נכון לצאת לקראת כל נגע ופגע אשר יתרגש לבא עליו; יהי מה ועלי להשיב לי את כבודי, אשר עשקו ממני בלא משפט וצדקה. אבל עצמי הגופני עלול להתרגש ולהתחלחל לרגל כל צרה הבאה עליו. עצבי המלאים רגזה זה כשלשה ירחים יָסֵבו לי לפעמים מכאבים נוראים, וכל עבודה גופנית, שהיא התחבולה האחת לחזקם, לא אמצא פה. ימציאו נא לי היום איזו תרופה להרגיעם ולהעלות להם ארוכה.

לפעמים עולים על זכרוני אלה האנשים אשר הכוני בלשון ואשר על פיהם נחרץ עלי משפט קשה. הנני משער בנפשי את

עוד שני ימים עלי לחכות עד אשר אוכל לראותך ולחבקך בזרועותי! מה רב הוא משך הזמן בין פקידה לפקידה, ומה קצרים הם הרגעים, אשר בהם אנחנו רואים איש את רעהו! הוי, מי יתן ויכלתי להבהיל ולדפוק את העת אשר בה אני יושב בדד, כי תמהר לרוץ ארחה ולעצור במרוצת העת בה תעמדי לפני! את היא הנותנת לי רוח גבורה ואמץ, אהובת לבי! עיניך המפיקות אהבה ואמונה, הזכרונות אשר תעלי על לבי, חובתי לאפרוחינו יקירינו — הם הם יתמכו גורלי בכל עת.

בשעה הראשונה:

זה עתה קבלתי את שני מכתביך מיום השלישי. הנך מטיבה מאד לעשות בספרך לי דברים על אדות ילדי שעשועינו. אמנם לבי ימס בקרבי מדי זכרי אותם ומדי הגיגי בם, אבל לעמת זה יעירו בי פטפוטיהם ושיחותיהם, אשר תספרי לי במכתביך, זכרונות נעימים ומשיבי נפש. האמונה בימים טובים העתידים לבא תשוב אלי ותנחמני.

דעתי כדעתך בדבר המעשה, אשר עליכם לעשות בימים יֻצרו. זמן, בטחון ומנוחה דרושים לאיש החפץ לקלוע אל מטרתו ולא יחטיא... את זאת ידעתי מאד, ולו היתה נפשי תחת נפשכם, אז עשיתי גם אני כמוכם, כי טוב לכם ללכת בדרך בטוח לאט לאט מאשר לאבד חלילה פעם אחת את פעולתכם אשר תפעלו בחפזון ובלי מחשבה קודמת למעשה... אבל למפח נפשי הנני יושב למעצבה עצור בחדר־כלאי הריק, בין ארבעה כתלים אלמים, הבטלה התמידית מביאה אותי לידי שעמום ודמי לבי ירתחו. שונה הוא מצבי ממצבכם, ועל כן תקצר רוחי.

הגד הגידו לי, כי בעוד שתי שעות תבאנה הנה שתים

אגרת ארבעים ושתים.

ט"ז יאנואר 1895, בשעה העשירית בבקר.

לוציה חמדתי!

החפץ הצליח בידי לנגוש עצבותי ולהשקיט סערת רוחי... גם קצר־רוחי ואי־סבלנותי לא יצלחו ולא יועילו אחרי אשר גמרתי בנפשי להשאר בחיים ולראות בנצחון צדקתי. ידעתי כי לדבר הזה דרושים ימים רבים... אחכה ואא־יך נפשי, כאשר הבטחתיך, עד אשר האמת הברה תצא כנגה, וישרי ותמי הם יתמכוני ויחזקוני. אבליג על רוחי, אלַמד את נפשי לשאת בדומיה את אשר נטל עליה, ואת אנחות לבי הקרוע והפצוע ארגיע בקרבו ושם תהי קבורתן.

אתמול אברו עשתונותי רגעים אחדים. והדבר הזה לא לפלא הוא: זכרי נא, כי זה שלשה ירחים הנני עצור וסגור בחדר כלאי ומעֻנה בענויי נפש נוראים, אשר בהם לא נִסה איש בעל נפש מעולם. אולם התאוששתי, התחזקתי בכל כחי ודעתי שבה אלי.

הן רק רפיון עצבי והתרגזותם יעשו זאת לי, אולם רוחי אמיץ הנהו כביום הראשון.

ואתם, יקירי לבי, אתם דבקים יחד ברצון אחד לפעול ולעשות לטובתי בלבב שלם ולהקדיש למעני עמלכם ויגיעכם, ועל כן אבטח ולא אפחד, כי סוף סוף יבקע כשחר אור האמת וארוכת נפשי תצמח בעתה.

אך אחדל נא מדבר בענין הזה!

מה אספר לך? האם על דבר ארחות חיי פה יום יום — את אלה ידעת מאד: כבר תארתי אותם לפניך לפרטיהם. ומחשבותי? כל מחשבותי תפושות ואחוזות תמיד רק בך, בילדינו היקרים ובכל קרובינו וידידינו.

בשעה החמישית וחצי.

רגעים אחדים ראיתי את המליץ דעמאַנזש, ואחריו התענגתי לראות את אמך. היום רפה רוחי מאד עד אשר עמדתי לפניה באפס כח ועוד מעט והתעלפתי. מה אפוא אעשה? בן־אדם הנני גם אני עם כל המגרעות והחסרונות אשר הפגיע בו הטבע. הלא תודי, יקירתי, כי מצב מורה מאד כמצבי אני יוכל להשיב עד דכאִ גם אנשים חזקים וכבירי כח.

האמיני לי, כי לולא אַתּ ובנינו היקרים ולולא כלכם יחד שהייתם לי, כי עתה בחרתי מות מחיים. אבל עלי להבליג על מכאובי וצרותי, עלי לעמוד על נפשי נגד יסורי ועינויי עד אשר תגלה צדקתי לעיני השמש. והן לא יתכן כי האמת תשאר במשאון.

היי בטוחה, כי אשא ואסבול עד לעת קץ! אבל התאפק לא אוכל לבלי השמיע בחוץ קולי, כי זעק אזעק ואשוע בהיות נפשי מרה לי.

אישך הנאמן המנשק אותך ואת ילדינו היקרים,
אַלפרעד.

בשעה השביעית.

רפיון רוחי עבר. הנני נושא עיני אל העתיד ותחי רוחי. הבה אתאזר עז! בטוח אני בלבי כי יצא תצא צדקתי לאור ויד האמת תהי רוממה בקרב הימים או לאחר זמן. ואתם לכו בכחכם במסלה אשר סלותם לכם ואל תלאו, וכמוכם כמוני אלך הלאה בדרכי המלא קוצים מכאיבים ולא אמוט.

כח חדש ורוח חדשה בתעופות עיניך.

בי, ידידתי, אל נא תהגי עוד ביסורי ומכאובי! הנך יכולה להמציא לי מעט רוחה בהוסיפך לעשות כאשר עשית עד הנה, לאמר: בהוסיפך לבקש את הפושע בלי חשך.

את שני הטורים אשר כתב לי פטר בננו היקר במכתב מרים קראתי. רב תודה וברכה לשניהם, אולם ביחוד הנני מברך את היד אשר נהגה את כף יד פטר על פני הגליון.

שימי לבך, יקירתי, לילדינו, כי יחזקו ויהיו לבני־חיל.

הנני מנשק אותך כגדל אהבתי לך

אַלְפְרֶעד.

אגרת ארבעים ואחת.

ט"ו יאנואר 1895, בשעה 9 בבקר.

ידידת נפשי!

רבות הגיתי בלילה הזה על אדות הדברים אשר השמעתיני אתמול לאמר, כי עלי להיות יחיל ודומם וכי לא ביום אחד יתכן לעשות את הדבר. לדאבון לבי, ידעתי גם ידעתי את זאת, אבל הנני סובל בגלל תכונות טבעי שהן תחשבנה למגרעות בענין הזה. ואחרי אשר הדבר הזה נוגע לעצמי ובשרי, על כן שוקקה נפשי לפתור את החידה הזאת הלוטה בערפל שהיא תדכא חיתי.

אולם אַתּ הלא ידעתיני מאד וגם את משא נפשי היום תדעי ותביני היטב. לא לעזור ולא להועיל הוא לי אם אתרגז ואתקצף יום יום ועלי לכבוש את כעסי המרגיז את כל גויתי לעתים.

אתמול בערב הגיעתני ידיעה משמחת לבי. אמר אמרו לי, כי את אמך אראה פה היום. על הדבר הזה הנני שמח מראש.

אשר חפצתי להגיד לך... אבל מדי ראותי אותך, מדי התבונני בך לא יעלה על זכרוני מאומה... כחלום נדמה אז לי כל האסון אשר קרני, הנני מדמה אז בנפשי, כי לא נפרד עוד איש מעל רעהו; אבל הוי, הפרידה הזאת תראני, תזכירני את האמת הטרה.

מצרי שאול ראויים לנבל, אשר הביא עלינו שואה ויגזול ממנו את כבודנו... אקוה, כי ביום הגלות עונו בקהל, אז ישימו את שמו לקללה ולדראון עולם בדברי הימים וכי הענש אשר יטילו עליו יעלה על כל ענש קשה, אשר יוכל האדם לשער בנפשו.

בי, יקירתי, שאיני נא על רפיון רוחי ועל אי־סבלנותי. שערי נא בנפשך, מה יארכו לי הימים, מה תארכנה לי גם השעות!

אולם בכל פעם מדי ראותי אותך ודברי בך תשקט סערת לבי כמעט. אהבתך הנאמנה, עיניך המפיקות חן וחסד תוסיפינה לי עצמה ותתנה בלבי תקוה וסבלנות.

הוי, האמת הזאת, עליה לצאת טהורה, בהירה וברה כחמה. הן רק לבעבור זאת עודני חי וזאת היא כל תקותי בחיים. עלינו להראותה, כאשר אמרת בצדק, כלה כמו שהיא, לבלי יטיל כל איש ספק בישרי ובתמתי; יכירו וידעו הכל את צדקתי במלואה, יכירו וידעו כי רם ונשא הוא כבודי מכבוד איש אחר יהיה מי שיהיה.

למען השיג את המטרה הזאת עלי להיות ארך־רוח, את זאת ידעתי מאד. אבל אין אדם שליט ברוחו. לו יכלתי לשפוך רוח תרדמה על מוחי לבלי חשב מחשבות עד יום המצא הפושע, אזי התאזרתי עז ואסבול את ענויי בלי העביר אף תנועת תלונה על פני... ואת שימי לבך גם אל הקטב־מרירי, אשר יצנפני צנפה בדרך אשר עלי לעבור עוד.

אך אל נא אר־גיז עוד את לבי ואתן דמי לו. הנני מוצא לי

מה לי לעשות, יקירתי, ומה אוכל עשות לרוחתי לישועתי? הנני הוגה בדבר אסוני יומם ולילה, כל מחשבותי תפושות רק בו — וידי תקצרנה מקחת חלק בעמלכם אשר תעמלו למעני. והרעיון על דבר רפיון כחי, כי לא אוכל להושיע את נפשי, הוא ידכאני ויכאיב את לבי יותר מכל. הנני מנסה לבלות במקרא ספרים את רגעי יגוני ועצבוני, אבל רק עיני עוברות על פני הטורים ולבי בל עמי...

ובכן, יקירתי, עוד מעט ושמח לבי בראותי אותך. ובחכותי בכליון עינים ובתשוקת נפש לרגעי האשר ההם הנני מתרוצץ הנה והנה כאריה בכלובו.

בשעה 1.

העת עוברת בכבדות, הרגעים לשעות יחשבו לי. מה לי לעשות בחריצותי ושקידתי? במה אשקיט את לבי? לעתים יכשל כח סבלי. לא אמץ רוח ולא שקידה יחסרו לי, את זאת תדעי מאד..., הן תמתי וישרי נותנים לי כח יותר מכח כל אדם... אבל הבטלה הנוראה וחפצי העז להיות לעזר לכם למצא את הנבל, אשר גזל ממני כבודי והודי — הם ישימו לבי כמרקחה ויעלו בי קצף. שבע רצון הייתי לו אכפו עלי לעבוד כל עבודת פרך מאשר לשבת פה בטל ולחכות עד אשר תגלה האמת. הנני מקנא עתה במסתת האבנים על אם הדרך, אשר עבודתו הגופנית בולעה את כל מחשבותיו.

עוד מעט, יקירתי, ועיני תחזינה אותך! אַת תשיבי לי את רוח הסבלנות.

בשעה 3.

הנה עברו כבר רגעי עדני כחלום... מה רבים היו הדברים

על דבר החידה הסתומה הזאת! מי יתן ויכלתי לחדור אל תוך הערפל המכסה את עניני הרע או לפתוח את בטן האדמה למען הוציא את האמת מקרבה!

ידעתי כי תעניני בצדק לאמר, כי עלי לשבת יחיל ורומם ולחכות עד אשר יוציאו את האמת לאור והזמן יעשה את שלו... את כל זאת יעננני גם רוח מבינתי. אבל מה יושיעני זה? הן כל רגע לשעה יחשב לי בתוחלתי הממֻשכה. בכל עת ובכל שעה הנני מדמה בנפשי, כי בעוד רגע אשמע קול מבשר מבשר ואומר: „סלח נא! שגגה יצאה מלפנינו, ועתה יצאה לאור אמת ונגלתה צדקתך!"...

עתה הנני מחכה ליום השני בשבוע. בזמן הבא אמנה לי רק שני ימים בכל שבוע, הלא הם הימים אשר בהם תוכלי לבקרני. את לא תוכלי לשער בנפשך, יקירתי, מה מאד אתפלא על עז רוחך ועל השליכך נפשך מנגד למעני, ומה יאמץ לבי באהבתך הנאמנה.

אלפרעד.

אגרת ארבעים.

י"ד יאַנואַר 1895, בשעה 5 בבקר.

הנה באחרונה בא עוד הפעם יום שמחתי, אשר בו אתענג לראותך, לחבקך בזרועותי ולשמוע מפיך ידיעות על אדות כלכם, מה רבים הם הדברים אשר יש לי להשמיעך... אבל האם לא אשכח את הכל בהתרגש נפשי למראיך?...

בלילה הזה לא יכלתי לנום שנתי גם כעבור השעה השניה. לבי הנה בך, בכלכם יחד ובחידה הסתומה והלוטה בחשך, אשר מאד מאד חפצתי לפתרה. אלפי תחבולות עולות על לבי בהתיעצי עם נפשי איך לבלוע את המסכה הנסוכה על פני הענין המר.

אשר היה לי להשמיעך . . . ובכל זאת גז הזמן חיש ויעבור כחלום, אז התבוננתי ואדע, כי מאום לא השמעתיך.

מדוע ואיך תְעֻנינה ותעמודנה בנסיון נורא כזה שתי נפשות כמונו?

התזכרי את סדור־מעשינו אשר סדרנו לעשות בימי החרף הזה? חשבנו למצא באחרונה מעט חפץ בזמן חָפשנו ולבלות אותו כשני דודים עולי ימים נאהבים ונעימים בארץ השמש והאור . . . הוי, את כל זאת נשא רוח ומחשבותי לא קטו וגם לא תקומנה. אסון זר ומוזר קרני! אם יש אלהים שופטים ואם יש צדקה ומשפט בארץ, אז נוכל לקוות, כי האמת לאור תצא והיא תשלם נחומים לנו על כל הצרות והפגעים הרעים והנוראים, אשר התרגשו לבוא עלינו.

את תמונות ילדינו היקרים הצגתי לפני על השלחן הקטן, אשר בחדר מאסרי, והנני משוה אותן נגדי תמיד. מדי התבונני אליהן תמלאנה עיני דמעות ולבבי ימס בקרבי . . . אבל גם היטב תיטיבנה עמי, כי הן תחיינה את רוחי הכהה. הביאי נא לי את תמונתך גם את, ושלש תמונותיכם תהיינה לי כרעים להתרועע בשבתי פה בדד וגלמוד, מְשֹׁמָּם ומדֻכא.

הוי, רעיתי היקרה, דבר גדול עליך לעשות עתה, אשר עליך להקדיש לו את כל חריצותך ועז רוחך, על כן הנני מתחנן אליך כי תשימי לבך לבריאותך הנחוצה לך עתה מאד. עליך מוטלה עתה החובה הקדושה לדאג לבניך ולשם אביהם הנקרא עליהם. עלינו להראות לכל יושבי תבל, כי טהור הוא השם הזה מכל דופי. הוי, מה מאד אחכה לאור כי יזרח על כל עניני הרע והמעציב! לו יכלתי, אזי קניתי אותו לא רק ברכושי ובכל אשר לי, כי אם גם בדמי!

מי יתן ויכלתי להפיל תרדמה על לבבי לבלי יחשוב מחשבות

הנחוץ לנו כעת. שאו מרום ראשיכם, אל תכנעו לפני כל, מְענים על צדקתנו הננו! חיה אחיה, ידידתי, יען כי חפץ אחפץ שיקרא שמי עליך גם מעתה והלאה והיה לך לכבוד ולתהלה, כמו שהיה עד הנה, ואותו אנחיל גם לבני אחרי. אל תשתוחחו מפני הפגעים והמקרים הרעים אשר ימצאוכם! בקשו את האמת ואל תרפינה ידיכם! ואנכי אחכה עד אשר יגלו חשך מפני אור, ולבי הטהור, השוקט והבוטח יאזרני חיל עד לעת קץ. אַתּ, יקירתי, הלא ידעת, כי החסד האחד אשר בקשתי כבר ואותו אבקש גם עתה הוא — ה א מ ת. אקוה, כי את החסד הזה לא ימנעו מאיש אֻמלל, אשר כל ישעו וחפצו הוא, כי יוסיפו לדרוש ולחקור דבר בשם האמת והמשפט.

והיה ביום ההוא, יום ישועתי, אשר בו ישיבו לי את הכבוד והתפארת הראוים לי עתה כמקדם, יום עמדי שנית בראש אנשי צבאנו גבורי החיל, האח! ביום ההוא, יקירתי, אשכח את כל יסורי, ענויי, צרותי וחרפתי.

מי יתן ובא היום הזה בקרוב ברצון ה׳ וצדקת בני אדם!

מחר, ידידתי, אחבקך בזרועותי! עתה הנני מונה את השעות, ומחר אמנה את הרגעים עד בוא שעת ראיוני עמך.

א ל פ ר ע ד.

הנני מנשק את שני ילדי שעשועינו! לא ישאני לבבי להגות בם. ספרי נא לי על אדותם.

אגרת שלשים ותשע.

י״ב יאנואר 1895.

מה קצר היה חצי השעה ביום אתמול! חשבתי ושערתי מראש את מעשי בכל רגע ורגע לבלי שכח דבר אחד מן הדברים

אגרת שלשים ושמנה.

י׳ יאנואר 1895, בשעה 5 בערב.

אהובתי!

אודך בכל לבי על שני מכתביך האחרונים — האחד מיום השלישי והשני, כאשר ארמה, מיום הרביעי בשבוע בבקר — אשר הביאו לי זה עתה. כתבי אלי אגרותיך בבקר ובערב. אמת, כי שני המכתבים האלה אקבל בשעה אחת, אבל אם כה תעשי הלא אז אוכל לשוות אותך נגדי, אראה את שקידתך וארמה כי עמך אשב.

שאיני נא, יקרה, אם אתאונן באזניך לעתים. אבל מה אעשה? שעפי וזכרונותי המעציבים יאלצוני לפעמים לשפוך מרי שיחי וכעשי בצר לי מאד. הלא תמיד היו רוחות שנינו מתאימות יחד באהבתנו איש לרעהו, ועל כן בטוח אני, כי גם נפשך העדינה תרעד, תרגז עם נפשי יחד. מה מאֻשרים היינו בארץ! הלא תזכרי את דברי אשר השמעתיך לפעמים, כי לנו אין לקנא בכל איש: את הכל נתן לנו ה׳. גם עב קטנה ככף איש לא עלתה על שמי חיינו — ופתאם והנה רעם נורא התפוצץ על ראשינו ויהלמנו. לחרפה, לשנינה ולקלסה הנני היום וכלו מקללני. אולם את כל החרפה והכלמה, ענויי הנפש והצרות הרבות נשאתי אף סבלתי, בהיותי בטוח, כי סוף סוף תגלה האמת והכירו צדקתי.

הנני סולח בכל לבי לעם צרפת על הקצף והחמה אשר שפך עלי בהתרגזו, כי לכל העם בשגגה, אמר אמרו לו: „בוגד עליך, עם צרפת!״... אבל חפץ חיים אני למען הוכיחו לדעת, כי לא אנכי הוא הבוגד הזה. ובכן רוח אמיץ וחיל — זה הוא הדבר

הענויים הגופניים, אשר עלי לסבול, יהלכו עלי אימים; יותר מהם ידכאוני ענויי הרוח, אויר הבוז והקלסה המקיף את שמי ואת שמך, רעיתי היקרה. אַתּ הלא ידעת את גאון רוחי מדעתי את ערכי בעשותי חובתי לארצנו באמונה ובדרשי זאת מאת אחרים... על כן הלא תוכלי לשער בנפשך את צרות לבי היום. אי לזאת חפץ חיים אנכי, חפץ אנכי להודיע לכל העולם תם דרכי, חפץ אנכי לשנן את דבר צדקתי ולהשמיע ברמה קולי בכל יום תמיד עד נשימתי האחרונה, עד נטף דמי האחרון. בעיניך אמצא לי את האמץ והגבורה לשאת את מכאבי ובזכרון ילדי אמצא את הכח והעצמה לעמוד בפני ענויי ומכאבי.

אנא, הביאי לי גם את תמונתך אַתּ. אותה אציג לפני בין תמונות ילדינו הנחמדים ושלש אלה תזכירנה אותי בכל עת ובכל שעה את חובתי. נשקי את כלם למעני.

אַלפרעד דרייפוס.

ברכי את אַליצה אחותך בשמי על מכתבה הנעים, אשר שעשע מאד את נפשי. הביאי ידיעות על אדותי לכל בני משפחתנו, אשר לא אוכל לכתוב אליהם, והגידי להם, כי שבע רצון הנני תמיד ממכתביהם.

בשעה $7^1/_3$ בערב.

היום לא קבלתי כל מכתב גם ממך וגם מאיש אחר זולתך. האם ירט הדרך לנגד המכתבים? יהי מה, ואנכי לא ראיתי היום גם את קו האור האחד המגיה חשכי במאסרי.

P. S. — בו ברגע אשר חפצתי לעלות על יצועי לנום שנתי הביאו לי צרור מכתבים. בתשוקת נפש ובענג אקראם עתה.

צרה גדולה וחרפה כזאת על משפחה נכבדה וישרה! אם באמת יש משפט וצדקה בעולם הזה, אז אל נכון נכונו שפטים גדולים ויסורים נוראים לנפש הבוגד הנבזה ההוא, ועוד יבוא יום אשר יבא על שברו.

אולם רוחי לא ירף. ישנם רגעי עצב ויגון, אשר בהם אתבונן אל ההוה ותשוח עלי נפשי, אבל רפאות לבשרי ונחם אמצא בשומי אל העתיד פני ואותו אעלה על לבבי. לא יתכן כי האמת תשאר במשאון בעוד אשר לי רעיה נאמנה בעלת לב מתנה ורוח גבורה כמוך ובעוד אשר כל ידידינו הנאמנים חותרים בכל עז לשפוך אור על מחשכי הענין המר הזה. הרצון הטוב משען ומבטח עז הוא לי.

עוד מעט ולבבי יגיל במצאי את היכלת לחבקך, ידידתי. הנני מונה את הרגעים הנשארים לי עוד לחכות לשעת האשר והשמחה הזאת.

בשעה הרביעית וחצי.

מה מאד מהרו הרגעים האלה לעבור, יקירתי, מה קצרו! לי נדמה, כי ברגעים הקצרים האלה לא הספקתי להגיד לך אף שמץ דבר מכל אשר היה לי להגיד לך. ואַת, חמדתי, מה אמיצה אַת ברוחך, מה נעלה ונערצה הנך בהשליכך נפשך מנגד, ובקרבנותיך, אשר תקריבי לרוחתי ולישועתי! נשגבה ונפלאה אַת בעיני.

אחרי העמל הרב והשקידה הנפלאה, אשר אתם מקדישים כלכם יחד לטובתי, אין לי הצדקה לאמר נואש. ובכן אפוא אשא ואסבול ברוטיה. אולם אם כוס התרעלה אשר אשתה תמלא יותר מדי, אז הרשיני נא לשפך מרי שיחי לפניך.

הנני חוזר על דברי, אשר כבר אמרתי ושננתי לך, כי לא

רעיתי היקרה, הנני חי בבטחוני, כי סוף סוף תגלה האמת, ולא יתכן, כי ארץ צרפת המהללה והיקרה לא תכיר באחרונה את צדקתי; לא יתכן כי ארץ מולדתי האהובה לי, אשר לה הקדשתי בכל עת תמיד את כחי ותבונתי, את דמי ולשד עצמותי, לא תכירני לבן נאמן לה.

רוח סבלנות דרושה לי עתה, ואת הרוח הזאת אמצא באהבתך הנאמנה, באמונת לב כל ידידינו וקרובינו אלי ובבטחון אשר אבטח, כי השב יושב אלי כבודי.

אַלפָרעד.

ממכתבך נודע לי, כי מנעו מהאדון המליץ דעמאַנזש את הרשיון לבקרני במאסרי. אקוה, כי הרשיון הזה יושב לו במהרה.

הנני מונה את השעות בכליון נפש עד יום הששי.

מודה אני לכל ידידינו הנאמנים על כל המכתבים אשר קבלתי מהם. הגידי להם, כי השעה אשר אני מבלה בקריאת מכתביהם היא הטובה והנעימה לי בכל שעות היום, אבל קצרה רוחי ולא אוכל להשיב להם דברים בכתובים. אין דבר בפי להגיד להם בלתי אם כי מחכה אני עד אשר תצא האמת לאור.

אגרת שלשים ושבע.

י׳ יאַנואַר 1895, בשעה התשיעית בבקר.

למן השעה השניה אינני ישן עוד בהיותי תפוש בתקותי הנעימה, כי היום אתראה אתך פנים. לי נדמה, כי הנני שומע כבר את קולך הנעים בדברך אלי על אדות ילדינו היקרים וידידינו הנאמנים... ומדי בכותי לא אבוש ברמעותי, כי מכאובי וצרותי אשר אסבול גדולים הם יותר מדי לאיש צדיק וחף מכל פשע.

מה נורא הוא האיש הבליעל ומה עֻפלה נפשו בו בהביאו

אגרת שלשים ושש.

ט׳ יאַנואר 1895, בשעה החמישית.

ידידתי היקרה!

כל מכתביך הגיעוני באחור זמן. ובכן המציאו לי רק את מכתבך מיום ג׳ בבקר, ועמו יחד היו עוד מכתבים רבים מקרובינו ומיודעינו. מה אפוא נוכל לעשות, ידידתי? עלינו להתאפק ולשאת ברומיה את העובר על נפשנו.

לא אכחד ממך, כי מדי חשבי על אדות מצבי אשאל את נפשי, איכה מלאני לבי להשבע לך שבועת אמונים אחרי החֲרץ משפטי להשאר בחיים? זכרון יום השבת הזה יחרת באותיות אש לעד על לוח לבי. רוחי הוא רוח איש־צבא, אשר לא ישוב מפני כל סכנה, אבל הוי, האם נפש צדיק המְעֻנה על קדוש ה׳ נפשי? אולם היי שוקטה ובוטחה, יקירתי, אתאמץ לחיות עוד ולהאריך נפשי עד שוב אלי כבודי. נשאתי, סבלתי את כל הענויים והיסורים הנוראים, אשר בהם ענו את נפשי, נפש איש תם וישר, ולא נלאיתי, מלבי נשפך דם ועודנו שותת גם עתה, אבל חי הוא עדנה בתקוה הטובה, כי עוד יבוא יום אשר ישיבו לי את רקמות הכסף והפסים על בגדי־השרד שלי, אשר בדרך כבוד השגתים ולא כסיתים קיקלון במעשי מימי. יחזקו עוד יותר את מוסרי, יגדילו עוד יותר את צרותי ומכאובי לימים יבואו, אבל לבי יפקד עלי לחיות, וגם היה אחיה למען ילדינו היקרים ולמען כל בני משפחתנו.

אבל מה יכבד ממני הדבר לפעמים למלא את החוב המוטל עלי!

האם אספר לך על דבר חיי פה? למה לי להכאות את לבך המלא צרות ומכאובים גם בלעדי זאת? הנני חי בתקותי,

החסד, אשר איש אובד בצדקו נכון לבקש עד בוא עת לחננה ועד צאת האמת לאור.

הנך שואלת אותי למעשי יומם ולילה. חלילה לי מספר לך דבר רעיונות העצב אשר ידכאוני. הן דאבון לבך גדול הוא גם בלעדי זאת ולא לעזר ולהועיל הוא אם אגדילהו עוד יותר. הדברים אשר השמעתיך למעלה יוכיחוך למדי לדעת את חפצי ברגע הזה: להשלח לארץ גזרה, לשאוף אויר צח, לשבת עמך יחד ולחכות עד אשר ישיבוני אל כני ואל מצבי הראשון. את כל יתר הדברים אספר לך באחרית הימים בשבתנו יחד ובהיותנו מאֻשרים. אולם עוד אחת אגלה לך: ברגעי עצבי ורגזי בהשתוחח עלי נפשי מרוב צרה ויגון ידרוך כוכב מזהיר על מחשביה ויחַיֶהָ. הכוכב הזה הוא — צלם דמות תבניתך, יקירתי, אשר אקוה לראותו ואשר על ידו אתאפק ואתעודד בתקותי עדי ישיבו לי את היקר מכל יקר עלי תבל, את כבודי, את כבודי אשר מעולם לא חללתי בדבר חטא ועון.

הנני מחבק אותך בחבה יתרה

אַלפרעד.

עיני תבלינה מיחל ליום הששי! צר לי מאד, כי שר בית־הסהר אכל ארוחת הבקר ברגעי בואך הנה. לולא זאת הלא יתכן, כי נתנו לך הרשיון לגשת אלי.

בשעה השביעית בערב.

הביאו לי זה עתה צרור מכתבים מאביך, מלויזה ומקרוביך. תודה רבה לכלם! הם העירו את רוחי לבבי, אבל גם השקיטו את נפשי הכואבת. השיבי לכלם ברכתי תחתי!

אגרת שלשים וחמש.

ח' יאנואר 1895, בשעה הששית בערב.

ידידתי!

היום הביאו לי את מכתבך מיום א' וגם את מכתבי ר., ה. ור. הנני מודה לכלם, תני להם את ברכתי שלום ובקשי אותם, כי יוסיפו לכתוב אלי. אבל הגידי להם, כי לא אוכל להשיב להם אמרים. לא מחסרון זמן הנני מושך ידי מבוא עמם בכתובים, לדאבון לבי הנה עתותי בידי יותר מדי, אבל לא אוכל להשתמש בהן לדברים של מה בכך ולהטריח את שר בית־הסהר, אשר עליו נטל לקרא את כל מכתבי.

בריא וחזק הנני לפי הערך עד כדי שאוכל להאריך נפשי בתקותי. אבל לבי אומר לי והאמן אאמין, כי לא איכל עמוד לארך ימים במצב כזה. ישנם רגעים – ולא יפלא הדבר — אשר רוחי יתרגז ויתקומם נגד העול הנורא, אשר עשה לי גורלי המר, ואמנם נורא ואיום הוא הדבר לענות נפש איש כשלשה ירחים ביסורים קשים על לא עול עשה כמוני. מוחי מתבלבל בי לפעמים בהתעורר בי לבי ובהתרגזי על כל אשר עוללו לי.

קויתי לראות היום בערב את האדון המליץ דעמאנזש, חפצתי לבקשו, כי על פי סעיפים ידועים בספר החקים ישתדל להשיג למענך הרשיון לנסוע עמי יחד לארץ גזרה, ושם במקום גלותי נחכה שנינו עד צאת האמת לאור. הדבר הזה נותן תקוה גדולה ללבי. כל מעשי ופעולותי יכוננו אל מטרה אחת; אבל לי נחוצים אויר, עבודה גופנית וחברתך הנעימה, למען הרגיע את לבבי, אשר התרופף מרוב התרגזות ובלהות צלמות.

בקשי נא את האדון דעמאַנזש, אשר קבל את הרשיון לבקרני, כי ימהר לבא אלי ואשמיעהו את הגות לבי על דבר

ותם דרכי, אוכל להיות יחיל ודומם ולחכות עד אשר יצילו את כבודי. אז אעבוד, אעשה כל מלאכה ובעבודת הגוף אשקיט את לבי ואמצא מנוחה לנפשי. אולם בבית־הסהר לא אוכל להאריך נפשי, כי שעפי ישננו לי תמיד את דבר מצבי והם ידכאו לארץ חיתי.

היום לא הביאו לי ממך כל מכתב. ואַתּ, יקירתי, אל נא תתעצבי אל לבך מאד, אם מכתבי לא יגיעוך במועד הנכון. אנכי אערך לך אמרים דבר יום ביומו כל עוד יהיה לאל ידי לעשות חפצי.

הגד הוגד לי, כי ביום השני וביום הששי בשבוע אוכל להתראות אתך פנים. יום השני כבר עבר לדאבון לבי, ועל כן עלי לשאת נפשי ליום הששי. הנני מחכה בנפש מלאה געגועים לרגע, אשר בו אוכל לחבקך ולהדביקך אל לבי. עיניך ולבך הם הם הנותנים לי כח ואמץ הנחוצים לי למען אוכל שאת את ענויי נפשי.

אולי טוב טוב היה לו עברתי איזו עברה ואָשמתי, כי אז למצער היה לי על מה להתחרט ולשוב בתשובה על חטא שחטאתי. אבל, הוי! מי כמוך, ידידתי, יודע ישרי ותומתי? מי כמוך יודע כי תמים דרך הייתי מעודי?

בכל כחי אתאמץ להשאר בחיים ולחכות לזמן אשר ישיבו לי את כבודי, אבל מאד מאד תקל לי התוחלת הממושכה הזאת אם עמך יחד אשב בארץ נודי. אז נַראה שנינו בגאון את שקט לב שני אנשים ישרים ותמימי דרך, את מנוחת שתי נפשות טהורות הזוברות מרחוק את ארץ מולדתן האהובה להן, את צרפת.

נשקי נא למעני את ילדינו היקרים והאהובים לנו.

אישך אוהבך בכל נפשו — אַלפְרֶעד.

והחקירות בחפשכם את הפושע. ובארץ גלותי אשב עמך יחד ונחכה עד המָצאו אז אחלץ מצרתי ובא רשע תחתי. מאסרי במאורה הצרה פה יכלה כחי ויניס לחי — ומי יתן ובאה שאלתי והגלוני עד מהרה!

היום בבקר התעצבתי מאד אל לבי, כי לא הגיעני מכם כל מכתב. לאשרי בא אלי בשעה השניה שר בית־הסהר וימציא לידי צרור מכתבים נעימים, שהם היו שעשועים לנפשי. קרן אור שמחה היו לי במחשכי מאורתי המכהה רוחי.

הואילי נא לשלוח לי שמיכת צמר, יען כי הקור גדול מאד בחדר מאסרי.

התאמצי נא להשיג רשיון לבקרני במהרה.

אַלפְרעד.

בשעה השביעית בערב.

אלי, אלי, מה תשתוחח עלי נפשי! מה פשעי ומה חטאתי כי ייסרוני ככה? אם יש אלהים שופט בארץ ישלח נא את מגפותיו אל לב הבוגד עושה הרשעה, אשר בגד בארץ מולדתו ויעשני לשעיר המשתלח בעון בצעו. בשם ילדי האֻמללים הנני מקלל את הנבל ההוא.

אגרת שלשים וארבע.

ז׳ יאנואר 1895, בשעה החמישית בערב.

לוציה יקירתי!

למענך, אהובתי, ולמען שמי הנקרא על ילדינו היקרים נשאתי את כל היסורים והענויים הנוראים. הנני שואל את נפשי, איכה אחיה עוד עלי אדמות? רק התקוה האחת, כי בקרב הימים אשב עמך יחד שם בארץ גלותי, היא תתמכני ותחזקני. בעת ההיא ובמקום ההוא, במצאי משען לי באהבתך ובדעתי את צדקתי

עמי, כי למראה פניך אמצא אונים לנפשי והם נחוצים לי מאד.
אַלפרעד.

אגרת שלשים ושלש.

ז׳ יאנואר 1895, בשעה העשירית.

סלחי לי, רעיתי תמתי, כי במכתבי הקודמים שפכתי מרי שיחי לפניך והדויתיך דמעתי. עלי היה להנות צרותי לאיש, אבל לב מי פתוח לפני יותר לקבל דברי מלבך אַתּ? הלא אַתּ באהבתך תאמציני ותכלכלי את נפשי בחיים, חפץ הנני כי לבך ידפק עם לבי יחדו וירחש את אשר ירחש לבי אני. נַראה נא, כי ראוים אנחנו איש לרעהו וכי נפש נעלה ויקרה לך, חמודתי.

את רוחך אמצי, סגלתי! אל נא יהגה בי לבך יותר מדי, יען כי עליך למלא חובות אחרות המוטלות עליך. עליך להיות אֵם לילדינו הדבקים בך, עליך להתאַמץ להשיב לשמנו את כבודו הראשון. שימי לבך אל כל הדברים הגדולים אשר עליך לעשותם; אמנם קשים וכבדים הם מאד, אבל יודע אנכי, כי אשת חיל ובעלת כשרון כמוך תוכל לקבלם עליה והם לא יכשילו כחה ולא ידכאוה עד מאד.

ובכן אפוא עליך להתחזק ולעמוד בפרץ, וכל הגיגך ומעינך יהיו רק בדבר חובותיך אשר עליך לעשותן.

ומה אכתב לך על אדותי? הלא ידעת מה רבו צרותי ביום אתמול, רבות רבות היו יותר מאשר תוכלי לשער בנפשך. ספר אספר לך את כל זאת בעת אשר נזכה לשוב ולראות חיים ולהיות מאֻשרים כאשר היינו.

לעת כזאת רק אחד הוא חפצי, אותו אבקש מאד: כי ימהרו לשלחני מזה אל אשר ישלחו, אחרי אשר כל תועלת לא אמציא לכם בהיותי פה ואחרי אשר, כפי הנראה, עוד ירבו ימי הדרישות

והקדחת הרגיזה את כל גויתי. פעולת הצרות והמכאובים, אשר נשאתי וסבלתי יומם, שבה לענות את נפשי וזכרם הרגיזני. אבל תחת לבכות בין זרועותיך ולשפוך מרי שיחי בחיקך, בכיתי וילּלתי בחדר מאסרי הריק והשמם.

אך מה שהיה כבר הוא, עתה אתאמץ! הנני לאסוף את שארית כחי. לי אין כל צדקה לברוח משדה הקרב כל עוד נשמת שדי תחיני. הנני להלחם בהיותי אסיר תקוה, כי עוד מעט ונצח האור את החשך. ואתם רק זאת עשו, הוסיפו נא לדרוש ולחקור בדבר הנוגע לי — אבקשכם רק אחת: נסעו עד מהרה מזה. אותך אמצא שם מתחת, אנחנו נאהו דרכנו ואוהבינו וקרובינו הנשארים פה יתאמצו למצא את הפושע האמתי. עוד יבוא יום, אשר נוכל לשוב אל ארץ מולדתנו האהובה, ואז נשוב אליה כנפשות נענות, אשר עמדו בנסיונות קשים ומרים מאד.

אגרת שלשים ושתים.

יום א׳, בשעה ½8.

שעת השֵנה היא עתה, ומה אעשה אני? מה אעשה ואיך אנום שנתי על יצועי, שהוא רק מחצלת של תבן מונחה על שני מוטות ברזל? אולם ענויי הגויה לאַל נחשבו, הלא ידעת, כי הם לא יפחידוני, אבל ענויי נפשי אשר אין להם קץ ותכלה הם ידימוני. הוי, רעיתי שאהבה נפשי, מה זאת עשיתי כי הבטחתיך להשאר בחיים? האמן האמנתי אז, כי בעל רוח כביר אנכי יותר מאשר הנני באמת. הנקל הוא לאיש חף מפשע כמוני להבטיח להיות נכנע לפני גורלו המר ולשאת את כל אשר נטל עליו, אבל קשה הוא מאד לקימו בפֹעל.

עד מהרה הריצי אלי דבריך וחשבי מחשבות על דבר הראָיון;

אַת היית. והנך נעלה ונשאה, ועל כן בהשתוחח עלי נפשי אקוט בפני, כי לא אבטח ברוח גבורתך. אבל הן גם אמיץ לב בגבורים וכביר הרוח יִדכא סוף סוף מצרת נפש גדולה כזאת, כי אחרי עבדו באמונת לב, באמת ובתמים שנים רבות לארץ מולדתו ימיטו עליו רעה אשר לא ידע שחרה! ישנם רגעים אשר לא אאמין, כי יתכן להיות כדבר הזה, אבל רגעים כאלה מעטים הם מאד, כי מדת הדין הקשה אשר ימתחו עלי פה מראה אותי לדעת על כל צעד ושעל את האמת הנוראה.

תמכיני נא גם בימים יבאו באהבתך הרבה, חמדתי, היי לעזר לי במלחמתי בעד כבודי ופניך ילכו עמדי!

מתי אוכל לעשות עמך חווה?

אהבה ונחמה נחוצות לי בהיותי בצרה גדולה כזאת. הוי, אמנם רוחי אמיץ הוא כרוח איש־חיל, אבל שאל אשאל, היש לי הרוח הנאזר בגבורה אשר לאחד המְעֻנים על קדוש ה'?

הנני מנשק אותך ואת ילדינו היקרים. יהיו נא הם לך לנחומים.

א. דרייפוס.

כתבו לי לעתים קרובות והרבו אמרים! שימו נא אל לבבם כי הנני יושב פה בדד למעצבה מבקר עד ערב ומערב עד בקר, גם נפש אחת אין לי פה אשר תפיק לי רצון ותקל מעל לבי מעט את נטל יגוני. מאד תערג נפשי להתראות עמך פה פנים, יקירתי, ובכליון עינים אחכה לעת הטובה והברוכה, אשר ישיבוני על כני וישיבו לי את כבודי הראשון.

אגרת שלשים ואחת.

ז' יאנואר 1895, בשעה 7 בערב.

רגע אחד של רפיון רוח היה לי זה עתה. בכיתי והתיפחתי,

החומה, וכן הלאה. לא, לא אתאר לך עוד את תבניתו, כי למה אקרע את לבך, רעיתי האֻמללה? הן רק לאחר זמן בשוב אלינו אָשרנו אספר לך את כל הצרות אשר נשאתי היום, אספר לך מה התחמץ לבי ומה רתחו מעי בעברי באולמיו הרבים בין חוטאים ופושעים אמתים. שאלתי את נפשי, מה לי פה ועל מה הושיבוני פה?... לי נדמה, כי רוח עועים נסוך עלי ורק חזון תעתועים אחזה בהיות דעתי מבלבלה; אבל למפח נפשי יוכיחוני בגדי הקרועים והמלוכלכים לדעת את האמת המרה, העינים אשר הביטו עלי בשאט בנפש הודיעוני למדי על מה הובאתי הנה.

הוי, מדוע לא יוכלו לנתח באיזמל את לוח לב האדם ולקרא בו? הלא אז קראו כל האנשים הישרים בלבותם, אשר על פניהם עברתי, את הכתוב בלבי באותיות זהב לאמר: „האיש הזה כשר וישר הנהו!". אבל מה אמר ואדבר? לו היתה נפשי תחת נפשם, כי עתה לא הסתרתי גם אני את משטמתי בלבי לפקיד צבא, אשר עונו נכתם כבוגד בארץ מולדתו וגם אנכי הבטתי אליו בשאט בנפש. ורק זו רעה חולה, כי לא אנכי הוא הבוגד הזה!

כתבו אלי כלכם עד מהרה והתאמצו להשיג את הרשיון להתראות אתי פנים, כי עוד מעט ועזבני כחי. חבלי, רעיתי, תחבולה כי נֵעַר יהרו ומצאתי בלבך את רוח הגבורה הנחוצה לי.

אַלפרעד.

אגרת שלשים.

יום א׳, בשעה הששית, יאנואר 1895.

ממעוני הצר והאפל, בהיות נפשי מֻענה ומדֻכאה ודעת לא תוכל על מה באו עלי הענויים האלה ולמה ייסרני יה ככה, הנני שואף אליך, רעיתי היקרה והאהובה מאד, המראה לי בצרתי הגדולה והנוראה אמונה ואהבה בלי מצרים.

בבית־הסהר „די לַא סאַנטע".

אגרת עשרים ותשע.

מוצאי יום השבת, ה' יאַנואַר 1895.

רעיתי יקירתי ואהובתי!

אין את נפשי לספר לך את כל אשר נשאתי היום. רב רב הוא יגונך גם בלעדי זאת, ולמה לי לשית עליו נוספות?

אחרי הבטיחי לך להשאר בחיים, לעמוד ולהתקים עד הצילי את כבוד שמי המחֻלל, הנה כבר הבאתי בזה את הקרבן היותר גדול, אשר איש בעל נפש והולך תום האובד בצדקו יוכל להביא. יואל נא אלוה ויחזק כח גופי לבלי ימוט! כח נפשי עוד לא עזבני, ישר לבי יתמכני, אבל כח סבלי יכשל ומוסדי גויתי ירופפו. את כל ימי חיי הקדשתי למשמרת הכבוד ונזהרתי בנפשי מעבור עברה קלה — ואחרי כל אלה הנני נמצא היום במקום כזה מנודה ומנוזף, מלא קלון ושבע רגז!

אי לזאת, יקירתי, עשו את כל אשר יש ביכלתכם לעשות, למצא את הפושע האמתי, אל יעבור לכם אף רגע אחד לבטלה — זאת היא תקותי האחת באסוני הנורא הרודף אותי על צוארי. הוי, לו הייתי עד מהרה אתך, לו היית עמי יחד! את, את תשיבי לי את כחי ואמץ רוחי הנחוצים לי מאד. רבת שבעה לה נפשי רגז, והחדר הצר, אשר בו הנני עצור, לא יתן נחומים לנפשי.

שערי נא בנפשך, חדר או כוך צר, אשר ארכו ורחבו הוא אולי ארבע אמות על ארבע אמות, קירותיו ערומים וריקים, בו חור או מאורה מוקפה בשבכת ברזל... מטה אחת על יד קיר

נפשי. עוד גם עתה הרעד ידי. עמידתנו יחדו וזעזעה את כל מוסדי גויתי. אנכי לא הפצרתי בך לעמוד עוד עמדי ולשוחח יחד, יען כי כחי החל לעזבני ואנוס הייתי לשוב אחור ולבכות מעט במסתרים. אולם בכל זאת אל נא יפתך לבך להאמין, כי רפתה גבורתי ואמץ רוחי עזבני. הן רק גויתי הומכה ונתדלדלה במשך שלשת ירחי מאסרי בחדר צר, אשר בהם לא שאפתי רוח צח. אין זאת כי אם מבנה גויתי איתן הוא מאד אם יכלתי לעמוד ולהתקים אחרי כל הענויים האלה.

הדבר אשר שִׂמח את לבי יותר מכל הוא, כי ראיתי בך אמץ רוח וגבורה וכי מצאתי את לבך נאמן לפני באהבת אמת ואמונה. מי יתן והיית כה גם מן הוא והלאה, רעיתי היקרה! נלך נא בכחנו ובאמץ רוחנו זה והאלהים יהי בעזרנו. ובדבר הנוגע לי, הנה אנכי נכון לקראת כל הבא עלי, כאשר ראית והבינות כבר אל נכון, ונשא אשא את כל הבא עלי. הנני חפץ להשיב לי את כבודי והשב אשיבהו; כל מכשול לא יעמוד לשטן לי.

תני תודה וברכה לכל, הביעי תודה בשמי להארון המליץ דעמאַנזש על כל אשר עשה לטובת איש חף מפשע; אמרי לו אַתּ, כי אסיר תודה הנני לו מאד, יען כי אנכי לא יכלתי להביע לו את רגשות לבי. אף עוד זאת תגידי לו, כי במלחמתי הכבדה בעד כבודי הנני שם בו מבטחי ולו איחל.

איש אוהבך ומוקירך בכל נפשו

אַלפֿרעד.

אגרת עשרים ושבע.

יום ה׳, בשעה האחת עשרה בערב.

אהובתי ואוהבתי!

הלילות ארוכים. אַתּ היא האחת, אשר אליה ישאף רוחי, כמה בשרי, באור עיניך אמצא לי כח ועז ואהבתך התן לי החפץ לחיים. לא המלחמה בעד קיומי תהלך עלי אימים, אבל נורא הוא לי מאד גורלי אשר הביא עלי שואת פתאם כזאת. היוכל איש לשער בנפשו מצב נורא ומרגיז נפש ממצבי היום? הישנם עוד ענויים כענויי אני?

לאשרי הנני מוצא עוד תנחומים לנפשי באהבתך הרבה ובאמונת לב קרובינו, והן תמציאנה לי הרוחה בצרותי.

שאיני נא, יקירתי, אם מתאונן אנכי באזניך פעם בפעם. אבל אל נא תחשבי בלבך, כי רוח גבורתי ירף ולבי יפול עלי. הנני נאנח ונאנק, מתאונן וקורא חמס, ומדי קראי ירוח לי. ואל מי אזעק ואשוע אם לא אליך, רעיתי היקרה?

אלפי נשיקות לך ולילדינו היקרים.

אַלפֿרעד.

הראיון הראשון אחרי שלשת ירחי העמל מאז נפרדנו!

אגרת עשרים ושמנה.

יום ד׳, בשעה החמישית.

אהובת לבי!

הנני חפץ לערוך אליך עוד את הדברים האחרים האלה למען תמצאי אותם לפניך מחר בבקר בקומך משנתך.

שיחתנו יחד החיתה נפשי מאד אף אם בעד מוטות גדר בית הסהר דברנו דברינו. כל בדי עורי וכל עצמותי רחפו אז בֿרדתי אל מקום עמדך, אבל התחזקתי לבלי אפול ארצה מהתרגשות

עשי נא את כל אשר יש לך לעשות למען תוכלי להתראות עמי פנים ביום השבת ובימים הבאים אחריו בבית־הסהר „די לאַ סאַנטע״.

כן תדרשי לדעת את הדברים, אשר על אדותם דברתי עמך ביום אתמול. זמן גלותי מזה, אופן נסיעתי ועוד ועוד. עלינו להיות נכונים לקראת כל צרה ויגון והם אל נא יבהלונו.

בתקותי כי עוד מעט נתראה פנים הנני אישך הנאמן

אַלפֿרעד.

אגרת עשרים ושש.

ברביעית השעה החמישית.

מאז באה השעה הרביעית מקפץ לבי בקרבי ויתר ממקומו כמו יחפוץ להשבר. עוד טרם אראך פה, ידידת לבי; כל רגע ורגע לשעה יחשב בעיני. הנני כורה אזני לשמוע בשום לב, אולי יגיע לאזני קול צעדים — ואין קול ואין קשב... הנני מחכה עוד בכליון נפש.

בשעה החמישית.

נפשי שבה למנוחתה מעט, אור פניך המציא לי הרוחה. הענג, אשר מצאתי לי בחבקי אותך בזרועותי על לוח לבי, אשרני אשר רב.

מה מאד כלו עיני מיחל לרגע הזה! מודה אני לך על השמחה אשר נתת בלבי. הוי, מה נפלאה אהבתי לך, ידידתי! נקוה נא, כי לאחרונה יבוא הקץ לכל אלה.

אַלפֿרעד.

אשמור, אבל עליך לתמכני תמיד בעזוז אהבתך ורוחך תנחני ותעודדני.

אמץ רוח נחוץ לנו עתה ועלינו להתגבר עתה חילים, לפעול ולעשות עוד יותר מדי כח האדם. ובדבר הנוגע לעצמי הנה עלי רק לאסוף כל כחי למען אוכל שאת את כל הענויים והיסורים הנשקפים לי בחיק העתיד.

אוהבך מאד אַלְפְרעד.

אגרת עשרים וחמש.

בצהרים.

רעיתי יקירתי!

הורע הודיעוני נאמנה, כי מנהג הענש הנורא יהיה ביום השלישי. נכון הייתי וגם חכיתי לדבר הזה — ובכל זאת היה לי כשואת פתאם וכשוד משדי. את הבטחתי אשר הבטחתי לך אקימה והחזקתי מעמד. אהבתך, יקירתי, אמונת לב כלכם אלי, זכרון ילדינו היקרים, התקוה הנעימה כי האמת תצא לאור — כל אלה יחדו יחזקוני ויאמצוני ויתנו לי את העז והחיל הנחוצים לי לשאת את כל אשר יעבור על נפשי. אבל עלי לראות באור אהבתכם התומכת אותי. עלי לדעת ולהרגיש, כי הנכם נלחמים על נפשי. ובכן אפוא הוסיפו נא לדרוש ולחקור בכל יכלתכם ואל תתני דמי לכם אף רגע.

הנני מקוה להתראות אתך פנים במהרה ואת תלבביני בעיניך והן תתֵנה לי עז וחיל. נחזק נא איש את רעהו למרות כל הצרות העוברות עלינו. אהבתך היא שבטי ומשענתי היום, ובלעדיה הנני כחרש הנשבר וכחי יכשל.

אם אגלה מזה אז הרעישי עלי ארץ ושמים ואל תתני דמי לכל אלה, אשר יוכלו לעשות דבר מה לטובתי!

לשמור את כח גופנו ונפשנו, לפעול ולעשות ביתר שאת וביתר עז וחלילה לנו לשבת בחבוק ידים אף רגע אחד, נתאמץ נא לפתח חרצֻבות ולהוציא לאור תעלומה. אל נא יעצרכם כל דבר ואל תתיאשו מן התקוה! פרשו מכמרות ומצודות על כל עבר ופאה והפושע ילכד סוף סוף בעונו.

האם קבלת מענה על מכתב בקשתך? הנני מחכה עתה בכליון עינים לרגע, אשר בו אוכל לחבקך בזרועותי.

האם קנית לבנינו כלי שעשועים? והם הכי היו שבעי רצון מהם? לבי יהגה תמיד רק בך ובמחמדי נפשנו אלה, ורק הרעיון האחד, כי עוד יבוא יום אשר החלום הנורא הזה עבור יעבור, הוא יחיני ויקימני; מוזר הוא לי הרעיון לחשוב, כי אחרית אחרת תוכל לבוא לענין הרע והמר הזה.

אַלפֿרעד.

אגרת עשרים וארבע.

ב׳ יאַנואַר 1895, בשעה האחת עשרה בערב.

ידידתי!

עוד מעט והתחדשה השנה! מה תביא לנו בכנפיה? הבה נקוה נא, כי טובה תהיה לנו השנה החדשה מן השנה החולפת זה עתה; ואם לא, אז יקר בעיני המותה מן החיים. בדומית הלילה הזה ובשעה הזאת הנני חושב מחשבות על אדותיך ועל אדות ילדינו היקרים. מה רב הוא האסון אשר קרני, מה גדול הוא מוסר גורלי המר, אשר חתַני על לא עול עשיתי! תניני נא לשפוך מעט מרי שיחי וכעשי לפניך, תניני נא לרוחתי לבכות ולריד בשיחה בין זרועותיך! אולם אל נא תדמי בכל זאת, כי אמץ רוחי עזבני. הבטח הבטחתיך להשאר בחיים ואת מוצא שפתי

בהיותי במצב כזה ולא תתעורר להתקומם נגד צוררי נפשי: הנבלה אשר יעשו לי היא רבה ונוראה מאד. אך מאמין אנכי בתוצאות העתיד הטובות, ואז אקח נקם.

בעת ההיא יהיה כל ישעי וחפצי רק לכונן אשרי לשלום בנינו היקרים.

קבלתי מכתב נעים ומרהיב נפש מאד מאת מרים, ועליו נכון אנכי לענותה דבר בקרב הימים.

את רוחך אמצי, יקירתי, ושימי לבך לבריאותך לשמרה, כי נחוצים יהיו לך אלה מאד לעת מצוא!

ערב נעים וליל מנוחה לך.

אישך מוקירך ואוהבך מאד אַלפרעד.

אגרת עשרים ושלש.

א׳ יאַנואַר 1895.

אהובתי!

היום בבקר לא הגיעני ממך כל מכתב. אמנם לעמת זה קבלתי מכתבים אחרים, אבל היש לי להשמיעך, כי הם לא מלאו לי את חסרונו?

בעזוב האדון דעמאַנזש אותי ביום אתמול הביע לי את תקותו, כי היום יוכל לבלות עמי שעות אחרות. אבל לדאבון לבי הוכיחוני לדעת כעבור רגעים אחדים אחרי הפרדו ממני, כי מכתב בקשתי הושב ריקם, ובכן אפוא אין לו הרשיון עוד לבקרני. אל נכון הודיעוהו זאת היום בבקר. הנה כי כן אשב בדד למעצבה כל היום הזה.

יום יגון ועצב הוא לי יום ראש השנה הזה, יקירתי! אבל אל נא נעמור על הפרק הזה; מה בצע כי נבכה ונילילה? בבכינו וברמעותינו לא נפתח את שערי בית מאסרי לפני. אולם עלינו

והארגז. ענוי הנפש הגדול והנורא קרב לבוא. הנני לקבל פניו בלב טהור וברוח איש היודע כי תמים פעלו. אם אומר לך, כי שוקט אני במכוני, אז הלא אשקר, אך בכל אופן לא יעזבי רוחי וכחי לא ידל. ואתם הוסיפו לפעול ולעשות ככל אשר תוכלו בלי הרף.

אגרת עשרים ושתים.

א׳ יאנואר 1895.

לא יום הראשון בשבוע, כי אם יום השני כבר בא בא, חצי הלילה היה בו ברגע אשר אאיר נרי. לנום שנתי לא אוכל, ועל כן אבחר לי לשוחח עמך, יקירתי, מלהתהפך עלי משכב ללא הועיל, כי היש לי עתה ענינים אחרים מענגים נפשי יותר מאשר לדבר בך? והנני מרמה אז בנפשי, כי הנך יושבת בחברתי כשבתך לימיני בנשפים הנעימים, בעשותך מלאכתך על יד שלחן כתיבתי.

נקוה נא כי הענג הזה עוד שוב ישוב אלינו. לא יתכן, כי האמת לא תצא לאור. ידעתי את תכונת נפש מתתיה אחי ועז רוחו, גם את רוחך תכנתי מאד וידעתי את אמונת לבבך ורוח גבורתך, ועל כן ידעתי, כי יש אחרית ותקוה לפעֻלתכם בדבר הדרישות והחקירות.

הנני נותן לפעלכם צדק, באמרכם להגיע אל המטרה בשובה ונחת ובמחשבה תחלה, יען כי דרך כזה בטוח הוא יותר. אולם בכל אלה אקוה לדבר עמך פנים אל פנים.

מעתה והלאה ירבו מכאובי ותלאותי. בראשונה מנהג הענש המדכא רוח, ואחרי כן הצרות הבאות אחריו. היי בטוחה, כי את כל אלה אשא ואסבול במנוחת נפש ובלב יודע את ערך עצמי. לא אעשה שקר בנפשי לאמר לך, כי נפשי לא תרגז

ובכן נחתור נא, יקירַי, בכל עז בגלל הדבר הזה, אַל מנוחה ואַל מרגעה לנו. כל מעשה וכל מפעל אל יכבד ממנו, עלינו לעשות את כל התחבולות שבעולם!

לעת עתה רב לי ספרי בייל (Bayles) אשר שלחת לי, אולם בקרב הימים יהי דרוש לי ספר העתקות ותקונים ללמוד ולמעשה.

עתה עלי לאסוף כל כחי למען אוכל שאת את החרפה הנוראה אשר יעטוני, את הקלון הנורא הצפוי לי בחיק העתיד.

ואתם חלילה לכם מחדול לפעול ולעשות לטובתי אף רגע קטן, אַל דמי לכם. נסו נא לעשות את התחבולה, אשר עליה דברתי היום בערב עם האדון דעמאנזש.

אישך הנאמן לך בכל לבבו אַלפרעד.

נשקי נא למעני את ילדינו היקרים! לבי לא ימלאני לאצול לך ברכתי לתקופת השנה החדשה. החג הזה איננו מתאים עם אסוננו הגדול. שכח שכחתי גם לברך את אמך ליום הולדתה. אנא, יקירתי, בקשי למעני סליחה על הדבר הזה, כי דאגתי הרבה וצרת לבי השיבו את זכרוני אחור.

אקוה, כי כבר נתת לילדינו תשורות מאביהם ליום התקדש חג, כאשר בקשתיך. לא טוב כי גם הם ידעו מרת נפשנו ויצר להם.

את כלי־הדיו קבלתי ומודה אני לך עליו.

בשעה החמישית בערב.

מכתב הבקשה, כפי אשר יכלנו לשער מראש, הושב ריקם, זה עתה ספרו לי זאת. בקשי נא עד מהרה את הרשיון להתראות אתי פנים.

שלחי לי את אשר בקשתיך, את החרב, את החגורה

הנני מנשק אותך ואת בני משפחתנו,

אַלפְרעד.

בצהרים.

הגיעני מכתבך מיום ה׳ בערב וגם את הדברים הנעימים האחרים אשר כתב לי פטר בננו קבלתי. נשקי נא למעני את ילד שעשועינו זה, נשקי נא את יוהנא! כן הוא, עלי לחיות עלי אדמות, עלי לאסוף את כל כח רוחי ולהתאמץ בכל עז להסיר את הכתם מעל שם בני. מוג לב הייתי לו הנחתי את מקומי. חיה אחיה וגם חפץ חיים אני.

אישך הדבק בך באהבה רבה

אַלפְרעד.

אגרת עשרים ואחת.

ל״א דצמבר 1894.

לוציה יקירתי!

אתמול בערב הרביתי לחשוב מחשבות על אדות אבי ועל אדות כל קרובי, ולא אכחד ממך את האמת, כי בכיתי רב בכי; אבל הדמעות האלה המציאו לי הרוחה. נחמתנו היא רק באהבתנו, ואותה אמצא גם בלב קרוביך.

לא יתכן, כי עמל כל בני משפחתנו, הקשורים יחד בעבותות אהבה, אשר לא תנתקנה, ועמל המליץ דעמאנזש, הנכון לשחד מכחו בעדי ביום דין, יעלה בתהו ולא יועיל לגלות את האמת היום או מחר, קודם או אחר כן. אכן לא צדקתי בחפצי לטרוף נפשי בכפי, כי אין לי כל צדקה לעשות זאת. עד נשימתי האחרונה אלחם בעד צדקי ותמתי. בימים הארוכים ולילות העמל והיגון האלה תזדכך נפשי ותתאזר עז. אחת היא חובתי המוטלה עלי: להנחיל שם טוב וטהור לבני אחרי.

נתאַזר חיל, ובעֹז רצוננו נפעל פעולתנו והשבנו לשמנו את כבודו הראשון ועלינו יציץ נורנו כבתחלה.

אישך ואוהבך מאד אַלפֿרעד.

יום ה׳, בשעה האחת עשרה בערב.

קויתי לקבל ממך בערב הזה עוד טורים אחרים. הוי, לו ידעת מה אגיל ברעדה בקבלי ממך מכתביך, מה תתרגש נפשי בעת אשר אקרא ואחזור ואקרא אותם כל היום!

ערב נעים וליל מנוחה לך, סגלתי! עוד נשוב לראות חיים נעימים יחדו.

אגרת עשרים.

כ״ח דצמבר 1894, בשעה העשירית בבקר.

לוציה חמדתי!

קבלתי את מכתבך, אשר כתבת לי ביום אתמול בצהרים. צדקת מאד: עלי להשאר בחיים, עלי לחיות למענך, למען ילדינו היקרים, אשר להם נחוץ הדבר מאד להשיב לי כבוד שמי. עלי להחזיק מעמד ולבלתי הכנע אף אם רבים ונוראים יהיו ענויי נפשי. לי אין כל צדקה להניח את מקומי. הן לו נגע הדבר רק לנפשי לבדי אזי לא פסחתי על שתי הסעפים, אבל הוא נוגע לך, לבני משפחתי, ושמכם איך יחל! ובכן אפוא עלי לדרוך עז ולהתאזר חיל למלחמה הכבדה והנוראה. בשקידתנו ובעז רצוננו נעשה חיל ונצחנו. רוחך הכביר ואמץ לבך יתמכונו והיתה לנו אחרית ותקוה.

הרבו אלי אמריכם! כל אחד ממכתביכם יביא לי הרוחה, הנני מדמה בנפשי, כי הנני שומע את קולך, את קול אבותיך המדברים אלי.

אישך המנשק אותך באהבה ורגש

אַלפרעד.

אגרת תשע עשרה.

כ"ז דצמבר 1894, בשעה הששית בערב.

לוציה חמדתי!

רוח גבורתך יעודדני ויחזקני. הודות לאהבתך, לישר לבי הטהור ולדברים הטובים, דברים נחומים, אשר בהם יתמכוני קרובי שנינו הנאמנים ברוהם, שהם יחזקוני ויאמצו את רוחי הכהה.

הנה כי כן חפץ אנכי להלחם עם מר גורלי עד נשימתי האחרונה, עד נטף דמי האחרון. לא יתכן כי לא תגלה האמת באחרונה. את קול דפיקות לבך אשמע על לבי אני וכן אשא עלי את כל הענויים הקשים, את פני לא אסתיר מכלמות ורק, אך את ראשי לא אכוף. הגות לבי בך, חמדתי, תתן לי את העז והחיל הנחוצים לי.

הלא ידעת מה רבה היתה אהבתי לך תמיד, אולם עתה ירחש לך לבי דבר יותר נשגב: הנני מעריצך ומקדישך! הנך נפש קדושה, עדינה ונעלה. בך אתגאה, ואתאמץ להיות ראוי לך.

אמנם כן, מוג לב הייתי לו שלחתי יד בנפשי, כי אז הבאתי חרפת עולם על שמי וזכרי ועל שם צאצאינו היקרים. עתה הנני יודע ומבין את זאת. ואת התחשבי לי לחטאה, כי רוח מבינתי לא הורני לדעת זאת מיד? הן שברי היה אז גדול מאד ורוחי — נעכר, עד אשר לא ידעתי נפשי. אך אַת אִמצת רוחי עוד הפעם ובינתי שבה אלי.

חרדת נפשך החריד את נפשי גם אָני.

ובכן אמצי נא את רוחך! חזקי ונחזק איש את רעהו,

אלה ידכאוני וידימוני.

אך אל נא אענה את נפשך עוד, חמדתי. הן רב רב הוא יגונך גם בלעדי זאת.

איש מוקירך ואוהבך בכל נפשו

אלפרעד.

אגרת שמנה עשרה.

יום ד׳, בשעה העשירית בערב.

אינני ישן ועודני הוגה בך. ברגע הזה שלו הנני, נפשי תתאזר עז, תתעודד ותתנשא בדומית הלילה. מה מאֻשרים היינו, יקירתי! רק נעימות ועדנים מצאנו בחיים: הון רב, אהבה בתענוגים, ילדי חמד, שלום משפחה, באחת אדבר: את הכל נתן לנו ה׳. והנה פתאם התפוצץ עלינו רעם נורא כזה ויהֻמנו!

בי, אהובתי, קני נא לילדינו כלי שעשועים לראש השנה. הגידי להם, כי מנחות הן שלוחות להם מאביהם. אל נא יצר גם לנפשות הרכות והאֻמללות האלה, אשר כמעט נפקחו עיניהם לראות באור החיים, בצרותינו אנחנו.

הוי, ידידתי, לולא אַתּ שהיית לי, אזי ששתי כי מצאתי קבר, ובחפץ נפש עזבתי את החיים. אהבתי אליך היא תעודדני, היא תקשרני אל החיים ותאלצני לשאת עלי חרפת עם שלם.

ולכל העם הזה הצדקה. אמר אמרו לו, כי בוגד הנני. הוי, המלה הנוראה הזאת: „בוגד״, היא קורעת את לבי לגזרים!

אנכי — בוגד! היתכן כי יגלו עלי אשמה נוראה כזאת?

הודיעו בעמים צדקתי! קראו בכל כחכם, כי חף אנכי מפשע! קראו זאת בראשי הומיות, השמיעו קולכם ברמה עד אשר נוע תנוענה החומות! ואת הפושע בקשו, כי הוא הוא האיש הדרוש לרוחתנו לישועתנו!

הרע אשר נשלחה עלינו פתאם ותפרפרנו?

המחזה הזה הוא הנורא מכל מחזות־התוגה אשר קראתי בימי חיי ומבשרי אחזהו למפח נפשי.

הנני מכלה את דברי מכתבי. חוסי נא על נפשך מאד, ידידתי. כל כחך ובריאות גופך נחוצים לך עתה מאד, אם חפצה את לגמור את הענין הרע והמר, אשר החלות ברוח גבורה ובלב מתנה.

הנני מנשק אותך ואת ילדינו האֻמללים, אשר לא ארהיב עז בנפשי להגות בם. אַלפֿרעד.

אגרת שבע עשרה.

כ"ו דצמבר 1894, בשעה הרביעית.

רעיתי היקרה!

הנך שואלת, מה הם מעשי כל היום? הנני הוגה בך ובכלכם יחד. לולא היו רעיוני אלה לנחם ולמשען לי, לולא הקשיבו אזני בעד קירות בית מאסרי החזקים את קול אנחותיכם המתפרצות מקרב לבכם החש והמרגיש בצרת לבי אני, כי עתה נדמיתי, כי עתה התגבר עלי היאוש הנורא וישפתני לעפר מות. רק אהבתך ואמונת לב כל קרובינו אלי הן מפיחות בקרבי רוח חיים והן תעודדנה אותי.

האדון המליץ דעמאַנז היה זה עתה פה, הוא ישב בחברתי רגעים אחדים. הנהו מאמין בכל לבבו בצדקתי, וגם הדבר הזה יאמץ רוחי ויחזקני.

לא ענויי הגוף יהלכו עלי אימים. אותם אשא, אסבול ואמלט, אבל יסורי הנפש, הבוז והחרפה אשר ירדפוני תמיד באשר אהיה, הקלון אשר ישביעוני השאטים אותי, אותי, את האיש אשר התימר תמיד בכבודו ואשר לבש גאות ברעתו ערכו,

הוסיפו נא לדרוש ולחקור באשר תמצאו. נסו לעשות כל התחבולות ואל תשובו מפני כל. שם הפושע מה הוא, — הלא אל נכון ישנם אנשים היודעים אותו.

אַלפֿרעד.

אגרת שש עשרה.

כ"ו דצמבר 1894, בשעה השניה.

אהובתי!

כמעט שקבלתי את שני מכתביך ואת מכתב מרים. יקרה ונעלה הנך, ידידת לבי, ואנכי אתמה מאד על אמץ רוחך ועל גבורתך. אותך אהבתי תמיד, אך עתה הנני כורע ומשתחוה לפניך, כי רמה ונשאה מנשים אַתּ. אך בי אל נא תדְכאי ברב עמלך, שוי נא את ילדינו לנגדך תמיד, וכרי נא את האפרוחים האלה הדורשים עזרתך!

אולי עוד אוכל לעמוד ולהתקיים וזכיתי עוד להגיע אל רום ערכך. לא מפני היסורים הגופניים אירא ואֵחת, הם יגעו רק עד עורי ובשרי, אבל ירא אירא מאד מפני יסורי הנפש; ירא אירא פן אראה את כבוד שמי, שם איש תם וישר, נתון לכלמה ולדראון עולם. קראי זאת באזני כל יושבי תבל, יקירתי! קראו והשמיעו כלכם ברמה קולכם, כי חף מפשע הנני, כי קרבן מקרה רע ונורא הנני!

המצא נמצא את הפושע האמתי? הבה נקוה נא, ואם אין — אז אין לנו כי אם לאמר נואש.

הנני מקוה להתראות אתך פנים בקרב הימים, והדבר הזה יהיה לי לתנחומות אל. כל היום וכל הלילה אהגה בך ובבלכם יחד. הנני משוה לנגד עיני את כל הטוב אשר מצאנו והנעימות, אשר עליהן התענגנו, ותמיד אשאל את נפשי, מה היא יד המקרה

הואילי נא לשלם מאתים פראנק ללשכת־הסופרים אשר בבית־הסהר.

אגרת חמש עשרה.

כ"ה דצמבר 1894.

יקירתי!

במכתב הזה לא אוכל לקרא לך בשם את היום הזה, כי לא ידעתי אבנהו. האם יום השלישי או יום הרביעי בשבוע הנהו? רעת לא אוכלה, כי רק חשך ישופני תמיד. בכל עת אשר לא אוכל לישון הנני קם ממטתי לערוך אמרים לך. לפעמים בתעות דוחי ארמה, כי כל רעה לא אֻנתה לנו וכמו מעולם לא נפרדנו, אדמה, כי כל התלאות אשר מצאונו בימים האחרונים רק בחלום רע, בתנומות עלי משכב אראה אותן; אבל מה רע ומר לי בהקיץ!

עתה לא אוכל עוד האמן בכל דבר בלתי אם באהבתך ובאמונת לב קרובינו לבדן. עליכם לבקש ולמצא את הפושע האמתי ויהי מה, וחלילה לכם לבטוח על המקרה לבדו.

לא ארע אם אעצר כח לכלכל את הפחדים הגדולים ואת האימים אשר יהלך עלי הענש הצפוי לי לגזול ממני את כבודי והודי. איש ישר הולך ותמים דרך רואה פתאם בהנתן כבודו לכלמה על לא עול בכפו — היש עוד דבר נורא מזה? ענוי נפש כזה מר הוא גם ממות. הוי, ידידתי, אם אשא ואסבול וגם אגיע לקץ כל הצרות, אז רק למענך, למענך יהי הדבר הזה, יען כי אַת היא החבל האחד המקשר אותי אל החיים.

מה רבה היתה אהבתנו! עתה רק עתה הנני מרגיש מה רב הוא המקום, אשר נחלת לך בלבי. אולם לכל לראש חוסי נא על נפשך ושמרי את בריאותך! עשי זאת למען ילדינו, אשר עיניהם רק לך תלויות.

הגיעוך. מה מאד יהמו מעי לך, מה יבך עליך לבי, רעיתי האֻמללה, מרעתי את צרות נפשך! בקראי את מכתבך נזלו מעיני דמעות כנחל שוטף. גדול הוא קרבנך, אשר תקריבי למעני, עד אשר כמעט לא יתנני לבבי לקבלו. עליך לשמור שלומך ובריאותך, עליך לחיות ולהאריך ימים למען ילדינו. שימי לבך אליהם בראשונה, ואחר כן אלי; הלא הם נפשות רכות ואֻמללות הדורשות עזרתך והשגחתך ועיניהם אליך ישברו.

האדון המליץ דעמאַנז, אשר היה פה לפני רגעים אחרים, הפליא מאד לשבח את רוחך ויהללך ברגש; תהלתו זאת תרהיב בנפשי עז. כן הוא, חמדתי, נעלה ונפלאה אַתּ באמץ רוחך ועז בטחונך. רב הוא ערכך מערכי אני. אותך אהבתי תמיד בכל לבבי ובכל נפשי, ועתה נפלאת בעיני מאד. ואמנם תפארת נשים אַתּ בכל הארץ. נשגבה ונעלה הנך בעיני, עד אשר רק בגלל זאת נכון הנני לשתות ולמצות את כוס התמרורים עד תמה, למען אהיה ראוי לרוח גבורתך.

אבל איככה אוכל ונשאתי את החרפה הנוראה כאשר ישפילו לארץ כבודי? הן טוב טוב לי להתיצב נגד מפלגת אנשי חיל ולראות בכוננם אלי חציהם ובשיתם אותי להם למטרה. מפני מר המות לא אירא, אבל את הבזיון לא אוכל נשׂא.

אולם יהי מה, הנני מבקש אותך להגיד לכל קרובינו, כי כמוני ירימו ראש לפני כל, כי לא יבושו ולא יכלמו בהביטם בפני כל יושבי תבל. אל יפול עליכם לבבכם לעולם והודיעו צדקתי בקול רם, בתוך קהל ועדה!

עתה, ידידתי, הנני חפץ עוד הפעם לעלות על יצועי ולחשב מחשבות על אדותיך.

הנני מנשק אותך ומחבקך אל לבי

אַלפרעד.

את אבותיך היקרים, את ילדינו ואת קרובינו.

אלפרעד.

נסי נא לבקש רשיון לבקרני. ארמה, כי עתה לא ימנעו אותו ממך.

אגרת שלש עשרה.

כ"ד דצמבר 1894.

רעיתי היקרה!

אליך הנני כותב עוד, יען כי את היא הפתיל האחד המצמיד אותי אל החיים. יודע אני מאד כי כל ידידינו ומיודעינו אשר יאהבוני ויכבדוני, ישבחוני ברבות הימים אם ארחיק נדוד לרגל אסוני ומשפטי החרוץ. למענך, רעיתי האֻמללה, למענך לבדך גמרתי בנפשי להאבק עוד עם מר גורלי. מחשבתי על אדותיך היא תמנעני משלוח יד בנפשי. מה מאד ירחש לבי ברגע הזה אהבה אליך; מעולם לא הגיעה עוד למדרגה רמה ונשאה כזאת. עוד תקוה קלה תעודדני, תתמכני מעט לבלי אמוט, עוד אקוה להרים את כבוד שמי המחֻלל והמנאץ. אולם האמיני לי, כי לכל לראש נכון אנכי למענך רק למענך לשאת ולסבול עוד צרות ומכאבים ולהלחם עם כל תלאותי, למענך אעשה זאת לבלי הביא בלבך עוד דאגה אחת גדולה אחרי הדאגות והצרות הרבות אשר כבר דכאו את נפשך, אהובתי האֻמללה, עד היום.

התאמצי נא בכל עז, כי יתנוך להתראות אתי במאסרי!

אישך הנאמן לך בכל לבבו ובכל נפשו

אלפרעד.

אגרת ארבע עשרה.

כ"ד דצמבר 1894.

רעיתי היקרה!

זה עתה קבלתי את מכתבך ואקוה, כי גם מכתבי אני

יקירתי, ובגללך נשאתי את הענויים והיסורים הרבים. האעצר עוד כח להאריך נפשי עד כלותם? לא ידעתי. רק את לבדך תוכלי לאמץ את כחי ולנטוע בי רוח גבורה, רק ממקור אהבתך אקוה לשתות כוס תנחומים.

לפעמים תנחמני תקותי, כי האלהים, אשר עזבני עד הנה, יאמר די לצרות איש האובד בצדקו, כי הוא יגלה עקבות הבוגד האמתי. אבל היעמוד בי כחי להיות יחיל ודומם ולשאת את כל העובר על נפשי?

חתמתי על מכתב בקשתי לבקרת המשפט.

לא ארהיב עז בנפשי לדבר עמך על אדות ילדינו: מדי זכרי אותם יקרע לבי לגזרים. השמיעיני נא דברים על אדותם, יהיו נא הם לך לנחומים.

יגוני כה יגדל ופצעי לבי כה רבו, עד אשר כמעט חפצתי לשום קץ לחיים מרים כאלה ולטרוף נפשי בכפי, לולא עצרני זכרוני על אדותיך, לולא יראתי פן אגדיל צרת נפשך עוד יותר בעשותי זאת.

להיות אנוס לשמוע את כל התוכחות ועלילות הדברים אשר ישמיעוני ולדעת בלבי, כי לא נטיתי מדרך ישר וגם לא עברתי אף עברה קלה — ענוי נפש גדול ונורא הוא מאין במוהו.

למענך אנסה עוד להאריך נפשי בחיים, אבל עזרתך נחוצה לי מאד.

יעבור עלי מה, אך הדבר אשר יש אפוא לעשות הוא — לבקש את האמת, להרגיז שמים וארץ ולמצא אותה, לפזר את כל הוני ורכושי ולהציל את שמי המנאץ ואת כבודי, אשר עוללו בעפר. כל מחיר לא ייקר למען טהר את הכתם הזה, אשר שמו עלי בלא צדק!

אין די אמץ ברוחי עתה לכתוב אליך יותר. נשקי לםעני

חליפות נוראות, כאשר כבר אמרתי לך, עברו על נפשי. רגעי התרגזות והתמרמרות היו לי מדי שומי אל לבי את האשמה הנוראה אשר טפלו עלי. נכון הנני להֵראות לפני שופטי כאיש חיל היודע תומתו, כי אין עול בכפו. אלי ישגיחו, אל פני יתבוננו, יכוננו לחקר רוחי ויוכחו לדעת תם דרכי וצדקתי, ככל יודעי ומכירי. מפני ארץ מולדתי, אשר לה הקדשתי את כל כחי ותבונתי, לא אירא ולא אפחד.

ובכן נומי נא שנתך במנוחה, אהובתי, ואל תדאגי. שימי נא לבך לחשוב רק על דבר ששון רוחנו, כאשר נחבק עוד אחת מעט איש את רעהו, אז תשכחי עד מהרה את ימי החשך והיגון.

הנה כי כן הוא, יקירתי, קוי כי במהרה נתראה פנים, במהרה אהיה מאֻשר לחבק אותך ולנשק את ילדינו אהובי נפשנו!

בחכותי לרגעי האשר האלה הנני מנשק אותך בשפתים בוערות. אַלְפְרֶעד.

אגרת שנים עשרה.

כ"ב דצמבר 1894.

אהובתי!

צרות רבות אשא ואסבול, אבל הנני בוכה יותר עליך מאשר על נפשי אני. ידעתי מאד את אהבתך הרבה אלי. דמי לבך אל נכון ידוו יזובו, ורוחי אני, ידידתי, רוחי ישאף לך רק לך, רוחי ישחרך תמיד, יומם ולילה.

להיות חף מכל פשע, להתהלך במישרים כל הימים ופתאם לראות את עצמו בדמות בוגד ומורד בממשלה — היש עוד דבר נורא מזה? לפעמים ארמה, כי רק בחזון אראה זאת, רק בעל החלומות מהתל בי ומרגיזני.

רק למענך ובגללך החזקתי עד היום מעמד, רק למענך,

שני מכתבים נעימים קבלתי גם מאת י. ומאת ר. והם שעשעו מאד את נפשי.

רב תודה לך על ידיעותיך בדבר ילדינו. הוי, על ילדינו הנחמדים והאֻמללים נפשי ירעה לי! מי יתן ויכלתי לשימם כחותם על לבי וכן גם אותך, חמדתי! אך אין את נפשי לשיח בדבר הזה, כי מדי דברי בו ירגז לבי ונפשי עלי תשתוחח... ועלי להתאפק בכל כחי.

הנני מביע את תודתי למ. ולכל אחי ואחיותי וקרובי על כל אשר הם עושים למעני. נשקי אותם בכל לבבך תחתי.

פה אגרע מלים, יען כי זכרונותי על דבר האֹשר, אשר מצאתי בחברת כלכם, יחדשו בקרבי את נגעי לבבי.

את האיש אשר הקריב את כל מאדו לארץ מולדתו, אשר עבד לה באמונה בכל כחו ואונו, בכל נפשו ורוח מבינתו... את האיש הזה יאשימו בעון נורא כעון בגידה! לא... לא...

כתבי אלי לעתים קרובות והרבי אלי אמריך! רגעי האֹשר הם לי רק אלה, אשר בהם אקבל ידיעות מכם.

נשיקות מאליפות לך ולילדינו היקרים!

אישך הנאמן   אַלפרעד.

אגרת אחת עשרה.

י"ט דצמבר 1894.

יקירתי!

באחרונה הנני בא עד גבול צרותי ויסורי. ביום המחרת אתיצב לפני שופטי, — אתיצב בראש נשוא למעלה ובנפש שוקטה.

הנסיון, אשר בו עמדתי זה עתה, צרף את נפשי ויזקקנה. טוב מאשר הייתי אשוב עתה אליך. הנני חפץ להקדיש את עצמי לך, לילדינו ולקרובינו. רק בעבור זאת אחיה עוד על פני אדמות.

אגרת עשירית.

י"ח דצמבר 1894.

לוציה חברתי בחיים!

היום הגיעני רק מכתבך מיום ו'. ביום אתמול לא יכלתי לכתב לך, יען כי לשכות הסופרים היו סגורות והדרך ירט לנגד מכתבי.

מה רבו מכאוביך עתה, יקירתי! את זאת הנני משער בנפשי בדמותי את צרת לבך לצרת לבי אני בשבתי פה למעצבה מבלתי יכולת להתראות אתך פנים. אולם עלינו להביא לבב חכמה להתגבר על צרת נפשנו ולהבליג עז על שׂד.

נַראה נא, כי ראויים אנחנו איש לרעהו, כי גם הפגעים והנגעים הרעים המתרגשים לבוא עלינו על לא עול בכפינו לא יוכלו להכניענו ולהדימנו. האיש אשר לבו ישר ופעלו תמים יוכל, כאשר אמרת בצדק, לשאת את כל המוצאות אותו. רק ישרי לבדו הוא יתן לי עתה כח להחזיק מעמד, ולולא הוא שהיה לי אזי אבדתי בעניי או בבית המשוגעים תמתי לגוע. מדי זכרי את רגשותי בימים הראשונים תחזיקני שמה. ראשי היה עלי כדור נפוח ולרגעים חרדתי ופחדתי פן יאבדו עשתונותי.

אל נא תשימי לבך לאי־הסדרים אשר תמצאי במכתבי. הלא תדעי, כי לא אוכל לערוך אליך אמרים היום כמשפטי מאז. רק חזקי ואַמצי אֶת רוחך ושימי לבך להוקיר את בריאותך!

קחי נא את תודתי על כל הידיעות שהודעתיני על ארות קרובינו ומיודעינו! הגידי נא להם, כי מאד ידאב לבבי על מכאביהם, אשר הם נושאים בגללי. עלינו להתאחד ולעשות אגודה אחת, אשר כל דבר לא יוכל להפרידה ולנתק מוסרותיה. ערובה טובה בעד תכונת נפשנו יהיו ארחות חיינו הישרים, תולדות בני משפחתנו בימים העברו ורוחנו הנאמנה לצרפת ארצנו.

נשקי נא מנשיקות פיך את יקירי לבבנו תחתי, וקחי נא רצון למענך את נשיקות פי אישך הנאמן

אלפרעד.

אגרת תשיעית.

י"ז דצמבר 1894.

לוציה יקירתי!

לא ידעתי אם יגיעך היום מכתבי זה, יען כי לשכות־הסופרים סגורות עתה. אך בכל זאת אין את נפשי להעביר את היום הזה בלי כתב אליך. מאֻשר הנני בדעתי, כי הנך עומדת בחברת קרובים וידידים. נטל יגונך יקל מעט בחברתם, יען כי אין דבר מאזר את האֻמלל חיל ומאַמץ ברכי כושל יותר מן האהבה אשר יראוהו קרוביו בצר לו.

לי, יקירתי, אין לך לדאג עד מה. הנני נכון להתיצב לפני שופטי במנוחת נפש ובלב שוקט. הנני נכון להרָאות לפניהם, כאשר אֵרָאֶה לעת יפוח יומי לפני ה', בקומה זקופה ובטהר לבב.

מאֻשר אהיה אם אדע אל נכון, כי כלכם וגם ילדינו בריאים ושלמים. חוסי נא, יקירתי, על נפשך ושמרי נא את אמץ רוחך! אמנם כן, הנסיון הוא גדול ונורא, אבל גם אמץ רוחי לא מצער הוא. גם ברגעים הנוראים אשר נפשי נדמתה, שחה בצרתה, גם ברגעים, אשר החשד הטרחף עלי הביא עלי ענויי נפש רעים ומרים ויהלמני וידכא לארץ חיתי, גם אז הרימותי ראש. הנני יכול גם היום, כמו לפנים, להביט בגאון אל פני כל איש, וראוי אני לפקד אנשי צבאנו ולתת מרוחי עליהם.

הנני מנשק אותך ואת ילדינו היקרים באהבה רבה.

אישך הנאמן

אַלפרעד.

אשר יוכל לאמר בבטחון, כי לא שגה מעולם?

מאֲשר הנני בידיעות הטובות אשר אַתּ מביאה לי על דבר ילדינו. הנך מטיבה עשה בהשקותך את פטר בננו שמן־דגים, ואכן עתה היא שעת הכשר. חבקי נא את השובב הזה למעני! מה מאד תערג נפשי לחבק את ילדינו היקרים ולנשקם מנשיקות פי!

אקוה כמוך, כי סוף סוף יתנו לי הרשיון לראותך פנים. היום ההוא יהיה אחד הימים הטובים בכל ימי חיי, וזאת תהי לי לנחמה בעד כל המכאובים, אשר נשאתי וסבלתי.

אַלפְרעד.

אגרת שמינית.

ט"ו דצמבר.

קבלתי את מכתבך היקר ואת מכתב אמך. הַביעי נא לה את תודתי על רגשות צערה אשר הביעה לי, — רגשות אשר מעולם לא הטלתי ספק באמתתם ואשר אנכי — זאת אוכל לאמר בקול רם — רָאוי להם.

באחרונה הנה קרב לבוא יום המשפט. עתה יבוא הקץ לענויי רוחי. בטחוני הוא עז ולא ימוט. האיש אשר לבו נכון ובוטח יוכל לשאת ראש ולהתיצב בצואר נטוי בפני כל. דבר יהיה לי עתה עם אנשי חיל, אשר ישמעוני ויבינו לשכל מלי. האמונה הנכונה בדבר צדקתי, אשר היתה נטועה תמיד בלב אוהבי וידידי הנאמנים, תמצא עתה מסלות גם בלבבם.

כל מעללי והליכותי בחיי הם ערובה נאמנה בדבר הזה. אינני מדבר היום על אדות הדבות הרעות ודברי השטנה הנבזים והשפלים, אשר הוציאו עלי מלשני בסתר בתוך קהל ועדה, הם עָברו ממני והלאה ובוז אבוז להם.

לא תוכל לחנק את האמת. יצא תצא תמימה כמו שהיא. כל ארץ צרפת האהובה לנו שמע תשמוע לקולי, כמו ששמעה את דבר האשמה אשר שמו עלי. חובתי היא עתה לגול מעלי חרפה לא רק להציל כבודי אני, כי אם גם כבוד כל קהלת פקידי הצבא, אשר בה אמֻנה וראוי אני לה.

קבלתי את חליפות הבגדים, אשר שלחת לי. עתה שלחי לי לעת מצוא את ברדוטי העליון! במעיל השֵׂעָר אין לי חפץ. ברדוטי הוא במלתחה אשר במסדרון מעוננו.

נשקי נא למעני את בנינו היקרים! המכתב הנחמד, אשר כתב לי פטר בננו מחמדנו, העיר בי את רוחי, עד אשר מלאו עיני דמעות. מאד מאד כמה בשרי לחבק אותו בזרועותי וגם את כלכם יחד.

אלפי נשיקות לך מאת אישך הנאמן

אַלפְרעד.

אגרת שביעית.

י"ד דצמבר 1894.

לוציה חמדתי!

קבלתי את מכתבך היקר וגם מכתבים חדשים מקרובינו. הביעי נא לכלם תודה בשמי! כל אותות האהבה והאמונה האלה יעירו בי רגשות לבי, עד אשר לא אוכל להביע זאת בשפתי.

בדבר הנוגע לנפשי הנה אנכי לא שניתי ורוחי לא נמר. האיש אשר לבו טהור ובוטח בישרו יוכל לכלכל את כל העובר על נפשו. לבי סמוך ובטוח, כי סוף סוף תגלה האמת, והאמונה בצדקתי ובתם דרכי תחדור אל לב כל איש. הלא דבר לי היום עם אנשי־חיל נכבדים וישרים כמוני. בטוח אני בזאת, כי הם יכירו וידעו את השגגה אשר יצאה מלפניהם.

הן כל אדם, לראבין לבנו, עלול לשגיאה. מי הוא האיש

כי מה בצע בהביאך עליך מכאבים חדשים? גם הצרות והמכאבים, אשר כבר נשאת ברוח גבורה ובאמץ לב, רבים הם מהכיל. חוסי נא על שלומך ובריאותך למען צאצאינו! הן לכל אחר משנינו יהיה עוד לחזק ולהבריא איש את רעהו למען נוכל לשכוח את הנסיון הנורא, אשר בו אנחנו עומדים היום, את הנסיון אשר לא כח כל אדם יוכל לכלכלו.

נשקי נא למעני את ילדינו מחמדי נפשנו! אקוה כי בקרב הימים אוכל לעשות זאת בעצמי.

ברכות שלום וטוב לכל!

הנני מנשק אותך באהבה רבה.

אני שלך אלפרעד.

אגרת ששית.

י"ב דצמבר 1894.

לוציה יקירתי!

הואילי נא והגידי לכל קרובינו ומיודעינו ולכל אלה המצרים בצרתי, כי נפשי התרגשה מאד ממכתביהם היקרים, אשר תוכם רצוף אהבה ודברים טובים ונחומים.

לענותם דבר לא אוכל, כי במה אשיחה עמהם? האם בדבר מכאובי וצרות לבי? הן רוח מבינתם יענם כי רבים הם, ואנכי אינני אוהב להתאונן באזני איש. ומלבד זאת הנה ראשי רצוץ לרסיסים ורעיונותי מבלבלים ונבוכים, כי בזכרי את אשר בא עלי אבהל וארגז תחתי. רק נפשי לבדה תדרוך עז ותצא בגבורה וחיל נגד האשמה הנוראה, אשר טפלו עלי ואשר בה העטו עלי חרפה, רק נפשי תתאזר עז עוד היום כמו ביום הראשון.

אולם האמת יצא תצא לאור באחרונה למרות כל המכשילים והמכשולים. הננו חיים עתה בשנות המאה, אשר כל יד עמל

הגידי למ. *), כי בדבר הזה הנני משליך עליו יהבי. הוא איננו יוצא מגבול יכלתו. אף אם בגללו ירגיזו וירעישו שמים וארץ — והנבל ההוא מצא ימָצא.

הנני מנשק אותך אלפי פעמים כגדל אהבתי לך.

איש בריתך הנאמן אַלפֿרעד.

אלפי נשיקות לכל!

ברכות שלום ממני לכל קרובינו ומיודעינו ורב תודה להם על קחתם חלק בצרת נפש איש חף מפשע.

אגרת חמישית.

י"א דצמבר.

אהובתי היקרה!

קבלתי את מכתבך מיום אתמול וגם את מכתבי אחותך והיינריך.

נקוה נא, כי עוד מעט ויצאה כנגה צדקתי וישבתי עוד הפעם בקרבכם. בחברתך ובחברת ילדינו היקרים אמצא עוד הפעם לנפשי את המנוחה הנכונה הדרושה לי מאד.

לבי קרוע ופצוע, ואַתּ הלא תביני זאת. את כל חייו, את כל כחו ואונו, את כל תבונתו והשכלתו יקריב איש כליל לעבודתו הנאמנה לארץ מולדתו, ואחרי כל אלה ישימו עליו עון ויאשימוהו בבגד בוגדים, נורא הוא הדבר!

מדי הגיגי בדבר הזה ירגז לבי, תרעד כל גויתי, אשום ואשאף יחדו. הנני שואל את נפשי תמיד, על ידי איזה נס מן השמים לא יצאתי עד היום מדעתי, איככה לא התבלבל עוד מוחי בקדקדי ממהלומה נוראה כזאת?

בי, יקירתי, אל נא תבא נפשך בסוד משופטי והמשוחחים בי!

*) מתתיה דרייפוס.

אלפי נשיקות לך מאת אישך הנאמן
אַלפּרעד.

אגרת רביעית.

דצמבר 1894.

אהובת לבי!

מכתבך, אשר חכיתי לו בכליון עינים, הקל מאד משא יגוני, ויחד עם זה העיר את לבי לבכי וימלא את עיני דמעה. אינני שלם במעלות ותמים דעים, ומי הוא האיש, אשר יוכל להתפאר באלה? אבל זאת אוכל להגיד, כי בדרך כבוד וישר אחזתי תמיד ובאמונה עשיתי חובתי. ובהיות לי מגמה כזאת לא חרפני לבי מימי. אף בהיותי מְעֻנה ומְדֻכא בענויים קשים ונוראים, אף בנשאי צרות ותלאות רבות ככל אשר יוכל איש לשער בנפשו, גם אז, במלחמה הנוראה הזאת תמכני ישרי, אשר לא ימוט ולא יכנע.

מימינו לא חפצנו בבתי חבר ובבקורי כבוד והדר, בודדים היינו במועדינו ושבעי רצון היינו במצאנו אשר בחיינו. ועתה ישיתו עלי עון נורא, אשם גלוי סודות הצבא!

הוי, לו מצאתי את האֻמלל, אשר המעט לו כי בגד בארצו, עוד הערים מזמה לגול עלי חרפתו, — לא ידעתי את הענש אשר הייתי ממציא להטיל עליו ליסרהו בו כדי רשעתו ברגעים הנוראים, אשר אנכי מדֻכא ומעֻנה בגללו.

אולם עלי לקוות, כי סוף סוף ימָצא החוטא, ואם אין אז יש להטיל ספק בצדק העולמים.

הקדישו נא לחקירה ולדרישה הזאת את כל כחכם, את כל חכמתכם ובינתכם, את כל הוני ורכושי אם מצב הענין דורש זאת.

הכל הוא הכסף והכבוד הוא הכל!

אגרת שלישית.

דצמבר 1894.

יקירתי ואהובת נפשי!

הנני מביע לך תודה רבה על מכתבך מיום האתמול. מימי לא התעורר ספק בלבי על דבר רצונך הטוב לעשות הכל למעני ולטובתי ועל דבר חסדך הרב שהוא פרי אהבתך ואמונתך אלי. בימי עניי וצרותי הנני חושב מחשבות לכל לראש על אדותיך, על אדות יגונך ועצבונך. זה הוא רפיון רוחי האחד.

בדבר הנוגע לי אל תפחדי ואל תחַתִּי! כי אם אמנם רבת שבעה נפשי עמל ותלאה, בכל זאת לא הורדתי לעפר ראשי, רק אלה הם רגעי עצבי ותוגתי, הרגעים אשר אהגה בך, יקירתי, ובכל קרובינו.

מראשית כזאת ידעתי והרגשתי את מכאוב לבכם בעבור לכם ימים ללא ידיעה ממני.

השעה הספיקה לי למדי בימים הארוכים ובלילות הנדודים האלה, בהיותי בדד עם לבבי, לחשוב מחשבות על כלכם יחד. לא היה לי גם מה לכתוב גם מה לקרא! אז התרוצצתי כארי אסור בכלוב ורק לשוא עמלתי לפתור לי את החידה הסתומה הזאת.

אולם השקידה, החריצות והמתינות ישפכו אור באחרונה על כל דבר שבעולם. הנני נשבע לך, כי גלה אגלה את הבליעל, אשר עשה את הנבלה הגדולה הזאת.

שמרי, יקירתי, את כל אמץ רוחך והביטי בבטחה ובנחת אל פני כל איש, כי לך הצדקה לעשות זאת!

הביעי תודתי וברכתי לכל אלה אשר עניני נגע עד לבם על פֻעלתם הנאמנה לטובתי, נשקי למעני את בנינו היקרים ואת כל קרובינו!

גם הרעיון לבדו, כי עלי יכלו לטפול עון נורא וגדול כזה ירגיז ויחריד את כל מוסדי גויתי; לזכרו תרחפנה כל עצמותי.

כל ימי הקדשתי להגיע אל מחוז חפצי, הלא הוא לנקום נקמת עלזאַס ארץ חמדתנו מאויבנו הבליעל, אשר גזָלָה ממנו בלא משפט — ופתאם נאשמתי בעון בגידה בארץ מולדתי! לא, יקירתי, בינתי תקצר מהבין את זאת. הלא תזכרי את אשר ספרתי לך, כי בשבתי לפני עשר שנים בירח ספטמבר בעיר מיהלהויזען שמעתי קול נוגנים אַשכנזים, בנגנם שיר נצחון כיום הזכרון למלחמת סעדאַן. דאבון לבי היה אז גדול מאד, עד אשר בכיתי מצרת נפשי, מכעשי והותי; את מרבדי יצועי קרעתי באפי ואשבע שבועת אלהים להקדיש את כל כחי ולחי לעבודתי לארץ מולדתי במלחמת נקמה אשר נקח מהאויב המשחק בדרך כזה למשבַּתֵי בני עלזאַס והזורה מלח על פצעי לבבם.

לא, לא, אינני חפץ לעמוד עוד על הפרק הזה פן אצא מדעתי, — ואנוס אנכי לעצור ברוחי. מעתה והלאה יש לי רק מטרה אחת בחיים: לבקש את הנבל אשר בגד בארץ מולדתו, למצא את הבוגד, אשר כל היסורים והענויים שבעולם לא ישוו לו. הוי, ארץ צרפת היקרה, אשר אהבתי בכל לבבי ובכל נפשי, אשר לך הקדשתי כל חלקי בחיים, איככה יכלת לגול עלי אשמה נוראה כזאת? — פה עלי לעצור ברוחי ולגרוע שיחה, יקירתי, כי לבי יעיק תחתיו ונפשי עלי תשתוחח. מעולם לא נשאה נפש איש ענויים קשים כענויי אני היום. אין בכל המכאבים הגופניים המתרגשים לבא על אדם דומה לכאבי האנוש בהגיגי בדבר האשמה הזאת. הנני מבטיח אותך, כי לולא היה עלי להגן על כבודי המנאץ, כי עתה בחרתי מות מחיים; אז למצער נסתר עמל מעיני.

הריצי אלי דבריך עד מהרה! הנני מברך בשלום את הכל.

אַלפֿרעד.

סוף תצא האמת לאור. לבבי בוטח בישרי ומוסר כליותי לא אשמע מדעתי צדקתי ותֹם דרכי. תם הייתי ויעקשוני ויצודוני למדחפות, ויעוללו בעפר כבודי, במחשכים הושיבוני בבית־הסוהר האֹפל, לפעמים תבעתני רוח עועים ובעבור חושי בי ארוץ כמשֻׁגע הנה והנה — אבל תֻּמתי תאמצני ותתן לי תנחומות אֵל, היא תרים ראשי להביט באֹמץ רוח אל פני יושבי חלד! היא תאמר אלי: „חזק והתחזק בצדקתך ואחוז דרכך הלאה בשקט ובבטחה! אמנם בנסיון נורא הנך עומד היום, אבל עוד תשאהו, תסבלהו ותמלט!"

אינני כותב לך יותר, בחפצי כי מכתבי זה ישֻׁלח עוד היום בערב.

הרבי אלי דבריך, כתבי לי על דבר הליכות עולמנו הקטן.

הנני מנשק אותך פעמים מאליפות כגדל אהבתי וחבתי לך, לוציה אהובתי.

אלפי נשיקות הנני שולח לילדינו היקרים! לבי לא ישאני לכתוב על אדותם יותר, עיני תמלאנה דמעות מדי הגיגי בם.

מהרי והחישי אלי מכתבך! אַלְפְֿרֶעד.

ברכות שלום וטוב לכל קרובינו! אמרי להם, כי הנני היום אשר הייתי אתמול, וכל דאגתי רק לעשות את חובתי. הפקיד הודיעני, כי האדון דימאַנזש נכון להיות מליץ ישרי. אקוה, כי מחר אתראה עמו פנים. שלחי לי את דבריך אל בית־הסהר! כל מכתביך וגם מכתבי אני עוברים על ידי פקיד הממשלה.

אגרת שניה.

ז' דצמבר 1894.

בכליון עינים הנני מחכה למכתבך. אַתּ היא תקותי, אַתּ היא נחמתי, ולולא אַתּ שהיית לי, אזי היו לי החיים למשא. הן

בירח דֶצֶמבּר שנת 1894.

בבית־הסהר „שערש־מידי".

אגרת ראשונה.

ה' דצמבר 1894.

לוּציה יקירתי:

באחרונה מצאתי לי היכלת לכתוב אליך דבר. הנה זה עתה ספרו לי, כי ביום התשעה עשר לחדש הזה אובא בפלילים. את הרשיון להתראות אתך פנים ימנעו ממני.

אין את נפשי לתאר לך את כל אשר נשאתי וסבלתי, כי תקצר כל לשון לספר כמו.

הן פעמים אין מספר נדברתי אליך על אדות האשר אשר מצאָנו, כי אמנם רק ששון ושמחה השיגונו בארץ החיים. והנה פתאם התפוצץ עלי חזיז־רעם, אשר הלמני וידכא לעפר נפשי. את העון היותר נורא, אשר איש צבא יוכל לעשותו, טפלו עלי! עוד גם עתה אאמינה, כי רק בחלום חזיון לילה אראה זאת ובעל החלומות יתעלל בי בחזיונות עלי משכב.

אך בה' אשים מבטחי ועל צדקת בני אדם אשען, כי סוף

על המכתבים הנפלאים האלה קרא הסופר הנערץ ז א ל א באגרתו לנשיא המיניסטריום ב ר י ס ו ן לאמר: „מכתבים נעימים מלאי הגיוני עצב כאלה לא ראיתי מעודי. הם נעלים מאד בהשתפכות הנפש אשר בהם; ה ם י ש א ר ו קימים ל ע ד ג ם ב ע ת א ש ר א ו ל י ל א י ה י ה ע ו ד כ ל ז כ ר ל ת ו צ א ו ת פרי ר ו ח נ ו א נ ו ה ס ו פ ר י ם. זאת היא אנקת אסיר בהורידו בשיחו! זאת היא צרת נפש נקי אֹבד! קרא נא בהם לפעמים בערבים במסבת בני ביתך ותטבע בדמעות" (העתקת המליץ תרנ"ח גליון 151).

על הדברים האלה אין עוד מה להוסיף.

משפט דרייפוס קרוב ללבנו ביותר, בראותנו כי הוא נתן פתחון פה לכל אויבינו דורשי רעתנו, לעשות את כלנו ערבים בעדו ולתת אשמו בראשינו; המשפט הזה קרוב ללבנו ביותר, בדעתנו כי דרייפוס הוא קרבן האומה כלה — כי הלא גלוי וידוע הוא שאין הוא דווי וסחוף אלא בשביל שיהודי הוא. ועל כן לא נוכל להקשיח ממנו לבנו ולהתעלם מעצמנו ובשרנו, וכל ידיעה הבאה אלינו על אדותיו תפעמנו פלאים, וכל מלה המגעת אלינו ממקום שביו מעוררת כל חושינו בנו ונוגעת עד עמקי נפשנו.

המכתבים האלה נעתקו לעברית ע"י סופר מהיר החפץ בעלום שמו ונמסרו לדפוס בהשגחת הסופר הנודע א"ש פ ר י ע ד ב ע ר ג — ובאלה אנו בטוחים שלא יוציאו מתחת ידם דבר שאינו מתוקן.

המו"ל.

דבר אל הקורא.

משפט הקפיטאַן דרייפוס, אשר הרעיש עולם, הרגיז ממלכות, ידוע הוא למדי, לא רק לקוראי מכתבי עתים או ספרי עתים באשר הם שם, כי אם גם לכל איש, אשר אזנים לו לשמוע ולב להבין, לכל איש באשר הוא, בכל המפלגות ובכל עם ועם. זה קרוב לארבע שנים מאז הושם מאסר על הקפיטאַן העברי החף מפשע ומאז שֻׁלח לארץ גזרה באי־השדים על לא עול עשה, ורק מחולל הוא מפשעי אחרים אנשי זדון ומרמה אשר עשו במחשך מעשיהם, בהתנכלם עליו במזמות רשע לצודו למדחפות ולאבדו מארץ החיים, — ומאז ועד היום עוד טרם יחדלו הקולות במכתבי העתים ובספרי העתים בכל השפות ובכל ארצות תבל הדורשים צדק והמבקשים אמת במשפט המעקל הזה. גם בקרב המון העם ידברו וישיחו על אדות הליכות המשפט הזה המרעיש עולמות והנותן לכל בני אדם ענין רב לענות בו, ואנקות האסיר האמלל באי־השדים תמצאנה להן הד־קול בלב דורשי אמת ויושר ומעיהם יהמו לו מרחוק. הענין הזה נגע גם עד לב אנשים רמי מעלה וגדולי דעה, אדירי העשר ואבירי החכמה בארץ צרפת, מקום המשפט הזה, ובארצות רבות אחרות, אשר קמו להיות למגן לרצוץ המשפט ולאמת הכושלת.

המכתבים, אשר אנחנו נותנים בזה, לא בדמיון יסודתם, לא רעיון אחד הסופרים ילדם, כי מלב האסיר האמלל יצאו אל רעיתו הנאמנה, ידו כתבותם במרוצת ימי מאסרו וגלותו באי־השדים. המכתבים האלה נדפסו ברשיון אשת דרייפוס בפאַריז ונפוצו שם לאלפים ולרבבות, ועתה אנחנו נותנים אותם בהעתקה נאמנה בשפת קדשנו למען קוראינו העברים, אשר המשפט ותוצאותיו הרגיזו גם אותם; בהם נשמע אנקות לב עברי, אשר לקח מעצר וממשפט, בהם נקשיב קול דמי אח נפשע מקרית עוזו ויחד עמו נשמע גם את קול האמת המדברת מתוך גרונו — האמת המאזרת אותו חיל זה ארבע שנים והנותנת עוד תקוה לצאת מן המצר למרחביה.

ערך המכתבים האלה לא ערך עובר הוא התלוי בתנאי הזמן המשתנה ובתוצאות המשפט העתידות לבוא אם טובות ואם רעות, כי ערכו הוא לארך ימים כספר זכרון נכבד בדברי ימי עולם לעם עולם.

Дозволено Цензурою
Варшава 25 Августа 1898 г.

אגרות האסיר

מאי־השדים.

קבוצת כל המכתבים, אשר כתב הקפיטאן אלפרעד דרייפוס בעצם ידו ממאסרו אל רעיתו, וכן גם כל המכתבים, אשר הריץ אליה ממקום גלותו באִי־השדים במשך ארבע שנים עד הימים האחרונים.

נעתקו משפת צרפת ונמסרו לדפוס

ע"י א"ש פריעדבערג.

הוצאת

מרדכי ספעקטאר ואליהו בערמאן.

ווארשא. תרנ"ט.

בדפוס מ. י. האלטער ושותפו, נאלעווקי 7.

АГЕРОЙСЪ ГАУСИРЪ

т. е. **Письма Узника.**

Переводъ съ французскаго.

Изданіе М. Спектора и Э. Бермана.

Выпускъ 1-й.

ВАРШАВА. 1898.

Типографія М. И. Гальтера и Комп., Налевки № 7.